

Az MKBT Vulkánszpeleológiai
Kollektívájának

ÉVKÖNYVE

2003

AZ MKBT VULKÁNSZPELEOLÓGIAI
KOLLEKTÍVÁJÁNAK

ÉVKÖNYVE

2003

Az Évkönyv kéziratként készült 8 példányban

Tartalmaz: 247 számozott lapot, ebből
157 gépírásos lapot,
50 térképes lapot,
27 fényképes lapot
/55 db. képet/ és
13 egyéb szemelvényt

Szerkesztette: Eszterhás István

Az írások szerzői: Bozó László,
Buda László,
Dénes György,
Eszterhás István,
Gönczöl Imre,
John Szilárd,
Orosz Mihály,
Regős József,
Rónaki László,
Szentes György,
Tinn József

A térképek készítői: Demkó Judit,
Eszterhás István,
Gönczöl Imre,
Lotz Tamás,
Rónaki László,
Szentes György,
Tinn József

A fényképek készítői: Buda László /B.L./
Eszterhás István /E.I./

T A R T A L O M J E G Y Z É K

	oldal
Térképmutató -----	5
 1. MUKATERVEK -----	 7
Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2003. évi munkaterve -----	 8
Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2003. évi munkatervének végrehajtása -----	 12
Eszterhás István: Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának 2004. évi munkaterve -----	 15
 2. ÖSSZEFOGLALÁS -----	 17
Eszterhás István: A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2003. évi évkönyvének rövid tartalma -----	 18
 3. FELTÁRÓ ÉS BARLANGVÉDELMI TEVÉKENYSÉG -----	 26
Eszterhás István - Orosz Mihály: Feltárások a Betyár-barlangban -----	 27
Eszterhás István - John Szilárd: A GN-töbör feltárási munkái -----	 29
Buda László: Farkasapdából a Sárkány- torokba -----	 34
Rónaki László: Néhány kishajmási Tatár-lyukba csak bontással lehetett bejutni -----	 37
 4. TUDOMÁNYOS MUNKÁK -----	 39
Eszterhás István: A nemkarsztos barlangok kutatótsága Magyarországon -----	 40
Eszterhás István: Tovább pusztulnak a Döme-barlang gyökérsztalagmitjei -----	 60
Eszterhás István: Denevérszimbólumok nem csak a barlangász klubokban, hanem a vendéglőkben is -----	 62

	oldal
5. DOKUMENTÁCIÓS MUNKÁK -----	70
Eszterhás István: A Vajdavár-vidék barlangjai /résztartalomjegyzék a 73. oldalon/ -----	71
Eszterhás István -Regős József: Kiegészítés a Bükk-vidék nemkarsztos barlangjainak kataszteréhez -----	152
Eszterhás István: Kiegészítés a Szilvás-kő barlangkataszteréhez -----	162
Rónaki László: A Tatár-lyukak felderítése Kishajmáson -----	181
Eszterhás István - Szentés György: Magyarország nemkarsztos barlangjainak katasztere -----	197
Eszterhás István: Kataszterkiegészítés Magyarország nemkarsztos barlangjaihoz -----	210
6. CSOPORTELET -----	213
Eszterhás István: 2003. évi programjaink -----	214
Eszterhás István: A 19. Vulkánszpeleológiai Tábor -----	219
Eszterhás István: A Barlangkutatók Világnapja -----	225
Eszterhás István: A Barátság Háromszög Találkozó -----	231
Eszterhás István: Barlangkutatók Szakmai Találkozója -----	239
Eszterhás István: Kapcsolataink, UIS-tevékenységünk -----	241
2003-ban megjelent írásaink -----	246
2003-ban tartott előadásaink -----	247

T É R K É P M U T A T Ó

oldal

Áttekintő térképek:

A Bükk agyagpalában levő barlangjai	1:20000	-----	157
A Csörgő-völgy barlangjai	1:45000	-----	206
A demjéni Pince-völgy barlangja	1:15000	-----	158
Kishajmási Tatár-lyukak	1:10000	-----	187
Magyarország nemkarsztos barlangjai	1:2500000	-----	204
A Mátra-hegység barlangjai	1:195000	-----	205
A Szent György-hegy barlangjai	1:16000	-----	44
Szilvás-kő barlangjai	1:2500	-----	169
Szilvás-kő központi hasadékrendszere és barlangjai		---	170
Vajdavár-vidék /Óbükk/	1:160000	-----	11
Vajdavár-vidék 5230-as területének barlangjai	1:60000	--	96
Vajdavár-vidék 5310-es területének barlangjai	1:60000	--	97
Vajdavár-vidék tájbeosztása	1:150000	-----	79

Barlangtérképek:

Andrea-barlang /Salgótarján-Rónabánya/	1:50	-----	174
Barlangfülke-melletti-eresz /Kishajmás/	1:100	-----	190
Börtön-lyuk /Salgótarján-Rónabánya/	1:50	-----	175
Csörgő-lyuk /Mátraszentimre/	1:280	-----	207
Csúszda-barlang /Salgótarján-Rónabánya/	1:50	-----	173
Debornya-sarkágyi-barlang /Tarnalelesz/	1:50	-----	121
Déli-barlangfülke /Kishajmás/	1:100	-----	189
Eresz-alatti-barlangocska /Kishajmás/		-----	191
Farkascsapda-barlang /Salgótarján-Rónabánya/	1:100	-----	177
Farkaskölyök-barlang /Salgótarján-Rónabánya/	1:50	-----	176
Farkas-lyuki-kőfülke /Tarnalelesz/	1:100	-----	122
Farkas-lyuki-kőlyuk /Tarnalelesz/	1:100	-----	119

	oldal
GN-töbör alaprajza /Balatonederics/ 1:100	31
GN-töbör feltártsága /Balatonederics/ 1:50	32
Kálvária északi barlangja /Kishajmás/ 1:100	188
Kecske-háti 1. pince /Kishajmás/ 1:100	194
Kecske-háti 2. pince /Kishajmás/ 1:100	195
Keserútanyai-táró /Arló/ 1:200	139
Kilátó-alatti-átjáróbarlang /Starján-Rónabánya/ 1:50	171
Kilátó-alatti-barlang /Salgótarján-Rónabánya/ 1:50	172
Lyukas-kő-völgyi-barlang /Ivád/ 1:50	115
Nagy-kő eresze /Bükkszenterzsébet/ 1:200	112
Nagy-Lyukas-kő barlangja /Ivád/ 1:50	113
Nagy-Lyukas-kői-eresz /Ivád/ 1:50	114
Nagymarosi remetebanlangok 1:750	55
Ordas-kői-eresz /Tarnalelesz/ 1:200	116
Pálos-remetebanlang /Demjén/ 1:100	159
Peskő-banlang /Tarnalelesz/ 1:50	120
Remete-forrási-pince /Arló/ 1:100	138
Rokonyigai-nagy-kőfülke /Kishajmás/ 1:100	196
Szarvas-kői-kőlyuk /Tarnalelesz/ 1:100	117
Szarvas-kői-üreg /Tarnalelesz/ 1:50	118
Szentkúti-remetebanlangok 1:310	55
Szénlopó-táró /Istenmezeje/ 1:100	142
Sziklakápolna /Istenmezeje/ 1:100	141
Tihanyi-barátlakások 1:900	55
Tó-melletti-eresz /Tarnalelesz/ 1:100	122
Török-bunker /Bükkszenterzsébet/ 1:50	140
Út-alatti-banlang /Kishajmás/ 1:100	193
Út-fölötti-lakóüreg /Kishajmás/ 1:100	192

Arhas Ter
Az 555

1.

M U N K A T E R V E K

Eszterhás István

Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának

2003. évi MUNKATERVE

1. Hazai tájakon való kutatás, kataszterezés

- a/ A korábban már átvizsgált nemkarsztos barlangvidékek kataszterkiegészítő figyeleése. Az újonnan fellelt objektumok feldolgozása /főként a Cserhát, a Bükk, a Medves-vidék, a Kőszegi-hegység területén/.
- b/ A 19. Vulkánszpeleológiai Tábor megrendezése 2003. július 5-13. között.

2. Külföldi rendezvényeken való részvétel, expedíciók

- a/ Aktív szerepléssel való részvétel az egy évet halasztott 8. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpóziumon Ausztriában.
- b/ Egy esetleg később meghirdetett, közeli országban tartandó barlangos rendezvényen való részvétel.
- c/ Tevékenység az UIS Pszeudokarszt és Vulkánbarlangok Bizottságaiban,

3. Adatok gyűjtése, megfigyelések

- a/ Gyökérsztalagmiték vizsgálata a nemzetközi sztenderdek szerint.
- b/ Kőzetek, ásványok gyűjtése a nemkarsztos barlangok közelében.
- c/ Hidrológiai és klimatológiai mérések a nemkarsztos barlangokban.

4. Rendezvények

- a/ Részvétel az MKBT rendezvényeken és néhány csoporttáborban /pl: Styx, Sziklaorom, stb./
- b/ Tudományos intézetek barlangkutatással is foglalkozó rendezvényein való aktív részvétel /múzeumok, egyetemek, kutató intézetek, stb./
- c/ Társrendezőként való közreműködés a Barlangkutatás Világnapjának megrendezésében.

5. Publikálás

- a/ Tudományos és ismeretterjesztő írások megjelentetése itthon és külföldön.
- b/ Magyarország nemkarsztos barlangjainak digitális térképsorozat
- c/ A nemzetközi pszeudokarsztos lap, a "Nachrichtenbrief" megjelentetése.
- d/ Felkérés esetén előadások tartása.

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT SZAKOSZTÁLYA

A VULKANSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA 2003 AKCIÓNAPTÁRA

	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
MÁRCIUS																													
ÁPRILIS																													
MÁJUS									Mis. kőlc					Ágasvár feltárás															
JÚNIUS								gyökérszta lagmiték																					
JÚLIUS							istenmezeje - Bagolytanya																						
AUGUSZTUS																													
SZEPTEMBER																													
OKTÓBER																													
NOVEMBER																													
DECEMBER																													

Szombathely
Karsztfajl. Konf.

Velem
kataszterezés

barlangnap

Ausztria 8. Pseudeokarszt Szimpózium

Bg. Világnap

Bederics
kataszterezés

gyökérszta lagmiték

19. Vulkanoszeleológiai Tábor

Mád

B.Sz.T.

Szentkút
feltárás

Kedves Barátunk!

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2003. évi kutatási munkatervének egyik programja a minden barlangkutató és érdeklődő számára meghirdetett

19. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR

Célja: A Pétervásárától északra levő Óbükknek, vagy Vajdavár-vidéknek nevezett homokkőhegység barlangkataszterezésének folytatása. 1998-ban már elkezdtük e tevékenységet, de befejezni nem tudtuk. Akkor 13 itteni barlangot dolgoztunk fel és 5 általunk nem látott üregről szereztünk tudomást. Irodalmi utalások és a térképek tanulmányozása után további barlangokra is számíthatunk. Ezeknek a terepbejárások során való felderítése és kataszterszerű feldolgozása lenne a tábor fő feladata. Ha a létszám és az időjárás engedi, úgy tevékenykednénk a közeli Szentkút és Szilvás-kő barlangjaiban is.

Ideje: 2003. július 5-13. között /gyülekező már július 4-én délután/

Helye: Istenmezeje, Bagolytanya, Téry Ödön kulcsosház

Megközelíthető: Pétervásáráig a 23-as műúton, innen Istenmezeje 9 km-rel északra van. A hosszan elnyúló falu északi végénél nyugatra, a Kajra-patak völgyén át vezet az eleinte aszfaltozott, majd makadámút Bagolytanyáig.

Elszállásolás: A Téry Ödön kulcsosházban. A ház 16 ágyas /de pótágyazható/, van közösségi helyisége, konyhája fatüzelésű tűzhellyel, edényekkel. Világítás petróleumlámpával. Az udvaron kút és árnyékszék. A ház mellett sátrazni is lehet. A táborozási lehetőségért fejenként kb. 1500 Ft-ot kell fizetni.

Egyéni felszerelések: Túraruha, barlangi öltözet, lámpák, benzin-, vagy gázmelegítő, tisztálkodó szerek, jegyzetfüzet, írószer, háromnapos étel, a további napokra kosztpénz, esetleg fényképezőgép, vagy sátrazás esetén kempingfelszerelés.

Beszerzési lehetőség: Istenmezején vegyesbolt /5 km/, Pétervásárára szaküzletek, benzinkút /15 km/

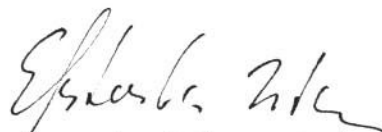
Ajánlott térképek: "A Karancs, a Medves és a Heves-Borsodi-dombság" 1:60000 turistatérkép, EOTR térképek, kataszteri térképek, légifotók stb.

Kutatásvezető: Eszterhás István, 8045 Isztimér, Köztársaság u. 157.
telefon: 06-22 / 420-086

Várjuk a barlangkutatókat és a segítőkész érdeklődőket. Részvételi szándékodat és a programba illeszthető további kutatási témáidat jelezd a kutatásvezetőnek.

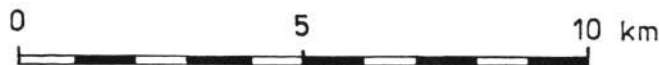
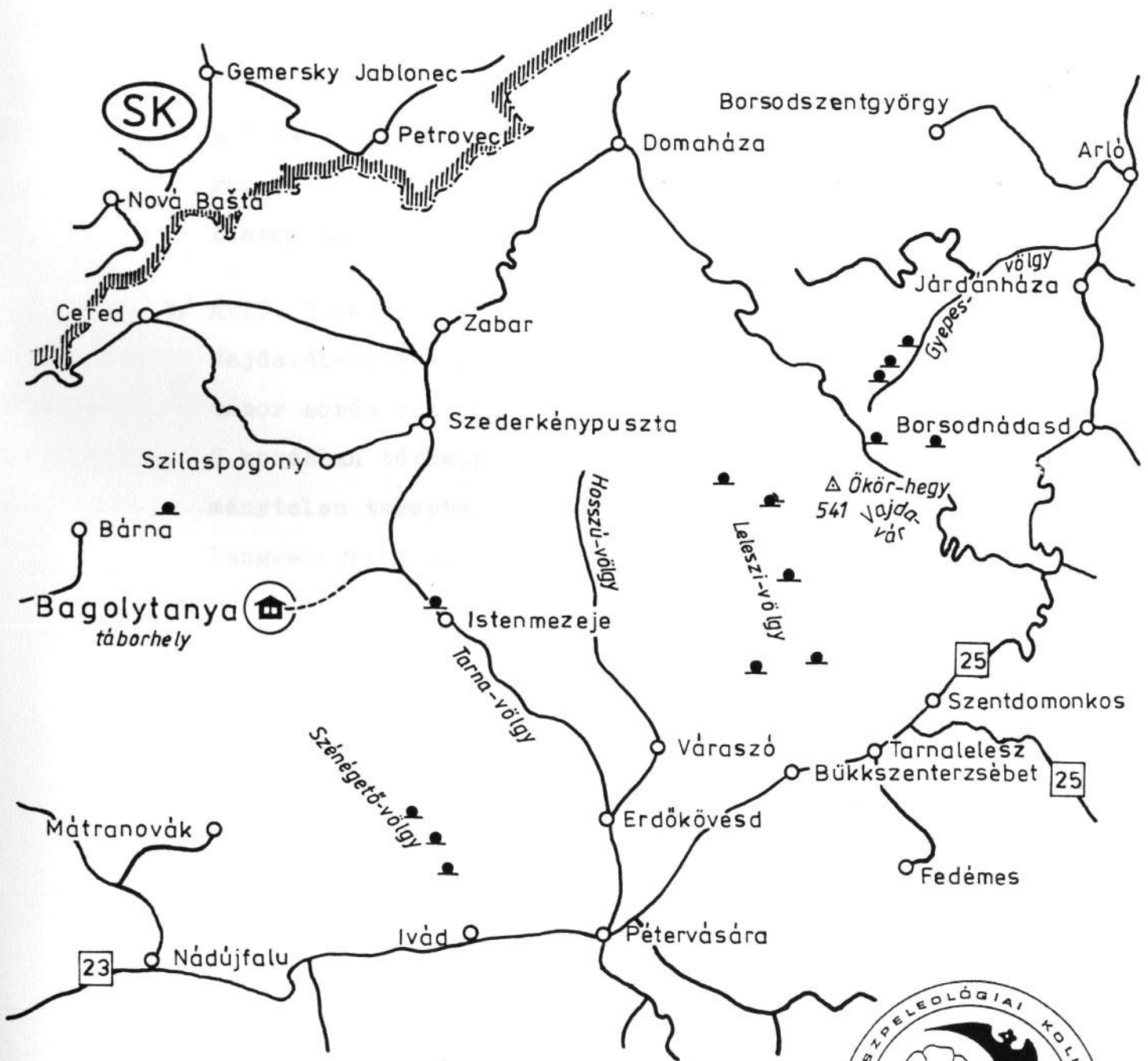
Isztimér, 2003. február

Jó szerencsét!

Eszterhás István

AZ ÓBÜKK, VAGY VAJDAVÁR-VIDÉK

A 19. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR HELYSZÍNE

AZ MKBT VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVÁJÁNAK 2003. ÉVI
MUNKATERVÉBEN FOGLALTAK VÉGREHAJTÁSA

- 1.a/ A korábban már átvizsgált helyszínek közül a kollektívához csatlakozott Mecseki Karsztkutató Csoport tevékenysége által a Mecsekben 13, a Geresdi-dombságban 1 újabb barlang került regisztrálásra. A Medves-vidéken 6 újabb barlangot találtunk. A Tokaji-hegység barlangjainak száma 3 újabb barlanggal gyarapodott és a Bükkben is sikerült egy újabb nemkarsztos barlangot találni.
- b/ A 19. Vulkánszpeleológiai Tábort 2003. július 5-13. között a Vajdavár-vidéken, Istenmezején tartottuk 16 résztvevővel. A tábor során csak egy újabb barlangot találtunk, de felmértünk 5 korábban térképpel nem rendelkező üreget. Így a számos eredménytelen terepbejárás mellett újdonságokat eredményező barlanggenetikai vizsgálatokat végeztünk.
- 2003-ban összesen 30 objektumot vettünk kataszterbe, ebből 17 természetes barlangot mi találtunk, 6 barlang létezéséről másoktól értesültünk és találtunk még 7 barlangnak nevezett újabb mesterséges üreget. Ezáltal hazánk ismert természetes nemkarsztos barlangjainak száma 845-re /a mesterséges üregeké 1229-re/ növekedett.
- 2.a/ Ausztria végleg lemondott a Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpózium megrendezéséről, így oda nem mehettünk, de az előkészületeket segítve jártunk Szlovákiában, ahol a következő évre elvállalták a szimpózium megrendezését.
- b/ Jártunk az olaszországi Taipanában rendezett 23. Barátság Háromszög Találkozón, ahol alkalmunk volt flisbarlangokat is tanulmányozni.

- c/ Aktívan tevékenykedtünk az UIS Pszeudokarszt és Vulkánbarlangok Bizottságában /rendezvényszervezés, beszámolók, folyóirat-szerkesztés stb./.
- Terveken kívül túrákat, barlanglátogatásokat tettünk még Németországban, Szlovákiában és Korzika szigetén.
- 3.a/ Továbbra is figyelemmel kísértük és regisztráltuk a Döme-barlang pusztuló gyökérsztalagmitjeit.
- b/ A nemkarsztos barlangok közeléből kőzeteket gyűjtöttünk azok vizsgálatára főként a Vajdavár-vidék és a Bükk egyes részeiről
- c/ Hidrológiai megfigyeléseket a Vajdavár-vidék barlangjaiban végeztünk.
- 4.a/ Az MKBT rendezvényeinek legtöbbször résztvettünk, képviseltettük magunkat a választmányi üléseken, a közgyűlésen, a BSZT-n. Bekapcsolódtunk a Styx, a Sziklaorom barlangkutató csoportok barlangkutató akcióiban.
- b/ Előadással vettünk részt a Berzsenyi Dániel Főiskola V. Karsztfejlődés Konferenciáján, a Karancs-Medves Természetvédelmi Alapítvány IV. Szakmai Tanácskozásán.
- c/ Társrendezők voltunk 2003. aug 15-17-én a Barlangkutató Világnapjának regionális rendezvényén Szilváskőpusztán.
- 5.a/ 2003-ban 12 tudományos és népszerűsítő írásunk jelent meg magyar és angol nyelven különböző lapokban és egy önálló kötetet is kiadtunk.
- b/ Befejeztük az első részt Magyarország nemkarsztos barlangjainak digitális kataszteréből magyar és angol nyelven /kinyomtatva mintegy 3000 oldal terjedelemben/

- c/ Leszerkesztettük és megjelentettük a nemzetközi folyóiratnak, a "Nachrichtenbrief"-nek két számát /német és angol nyelven/.
- d/ Hat tudományos és népszerűsítő előadást tartottunk.

2. Előadás

a/ A...

b/ Elő...

c/ Táv...

d/ Táv...

3. Adatok gyűjtése

a/ Gyűjtés...

b/ Barlangszentélyek...

c/ Neokaréntes barlangok...

d/ Klus...

4. Felhívás

a/ Felhívás...

b/ Felhívás...

c/ Felhívás...

d/ Felhívás...

Eszterhás István

Az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívájának

2004. évi MUNKATERVE

1. Hazai tájakon való kutatás, kataszterezés
 - a/ A korábban már átvizsgált nemkarsztos barlangvidékek kataszterkiegészítő figyelése. Az újonnan fellelt objektumok feldolgozása /főként a Gerecse, a Mecsek és a Kőszegi-hegység területén/.
 - b/ A 20. /jubíleumi/ Vulkánszpeleológiai Tábor megrendezése 2004. július 3-11. között.
2. Külföldi rendezvényeken való részvétel, expedíciók
 - a/ Aktív közreműködéssel, előadásokkal való részvétel a 8. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpóziumon Teplý Vrch-ban /Szlovákia/
 - b/ Előadással való részvétel a 11. Nemzetközi Vulkánszpeleológiai Szimpóziumon Madalenán /Portugália, Azóri-szk./
 - c/ Tevékenység az UIS Pszeudokarszt és Vulkánbarlangok Bizottságaiban.
3. Adatok gyűjtése, megfigyelések
 - a/ Gyökérsztalagmitek vizsgálata a nemzetközi sztenderdek szerint.
 - b/ Barlangszentélyek helyszíni és archívumokban való vizsgálata.
 - c/ Nemkarsztos barlangok üregképző hatásainak vizsgálata.
 - d/ Klimatológiai és biológiai megfigyelések és mérések a nemkarsztos barlangokban.
4. Rendezvények
 - a/ Részvétel az MKBT rendezvényeken és néhány csoporttáborban /pl: Styx, Sziklaorom, stb./
 - b/ Tudományos intézmények barlangkutatással is foglalkozó rendezvényein való aktív részvétel /múzeumok, egyetemek, kutató intézetek/
5. Publikálás
 - a/ Tudományos és ismeretterjesztő írások megjelentetése itthon és külföldön.
 - b/ Magyarországi nemkarsztos barlangok digitális kataszterének folytatása, honlapon való megjelentetése.
 - c/ A nemzetközi pszeudokarsztos lap szerkesztése és megjelentetése hagyományosan és honlapon.
 - d/ Felkérés esetén előadások tartása.

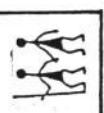

A MAGYAR KARSZT- ÉS BARLANGKUTATÓ TÁRSULAT SZAKOSZTÁLYA,

A VULKÁNPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA 2004 AKCIÓNAPTÁRA

	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
MÁRCIUS																													
ÁPRILIS																													
MÁJUS																													
JÚNIUS																													
JÚLIUS																													
AUGUSZTUS																													
SZEPTEMBER																													
OKTÓBER																													
NOVEMBER																													
DECEMBER																													

Velem

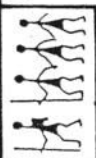
kataszterezés

Miskolc

gyökérsztagmiték

Pécs

kataszterezés

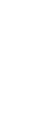
20. Vulkanológiai Tábor

Mád

kataszterezés

Bg. Világnap

gyökérsztagmiték

Bederics

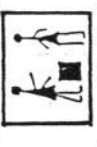
feltárás

Szentkút

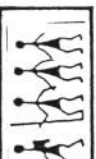
feltárás

Szombathely

Karsztfel. Konf.

Madalena majd több sziget

Vulkánpeleológiai Szimpózium és utókirándulások

Bederics

gyökérsztagmiték

Teply Vrch

Pszéudokarszt Szimpózium

barlangnap

Szentkút

feltárás

2.

ÖSSZEFOGLALÁS

valamint a
 ról máskor
 felfedezték a
 tettünk káros
 károsítottuk és
 lapját. Végül a
 gini és a
 rendje.

Eszterhás István

A VULKÁNSZPELEOLÓGIAI KOLLEKTÍVA 2003. ÉVI ÉVKÖNYVÉNEK

RÖVID TARTALMA

Munkaterv

A 2003. évre tervezett programnak megfelelően visszatérő kataszterezéseket folytattunk a Mecsekben, a Medves-vidéken, a Tokaji-hegységben és a Bükkben. Megtartottuk a hagyományos Vulkánszpeleológiai Tábort Istenmezején és több rövidebb barlangos akcióban vettünk részt az ország különböző helyein. E túráink és a tábor során feldolgoztunk 24 újabb nemkarsztos barlangot, valamint 6 eddig általunk kataszterezetlen nemkarsztos barlangról másoktól szereztünk tudomást. Résztvettünk az olaszországi Taipanában a 23. Barátság Háromszög Találkozón és barlangtúrát tettünk Németországban, Szlovákiában és Korzika szigetén. Szerkesztettük és terjesztettük az UIS Pszeudokarszt Bizottságának lapját. Vizsgáltuk a gyökérsztalagmiteket és folytattuk litológiai és hidrológiai adatgyűjtéseinket. Ott voltunk az MKBT rendezvényeinek többségén és néhány egyéb intézmény barlangkutatóval kapcsolatos összejövételén. Elkészítettük az első részt Magyarország nemkarsztos barlangjainak digitális kataszteréből. 13 tudományos és népszerűsítő írásunk jelent meg és 6 előadást tartottunk.

2004-ben is folytatni kívánjuk a nemkarsztos barlangok kataszterkiegészítő munkáit. Megrendezzük a 20. jubileumi táborunkat és jelen leszünk egyéb barlangkutató táborokban is. Előadásokkal veszünk részt a nemzetközi pszeudokarszt és vulkán-szpeleológiai szimpóziumokon. Folytatjuk a megkezdett földtani, hidrológiai, klimatológiai és biológiai vizsgálatainkat. Részt veszünk a fontosabb hazai barlangos rendezvényeken. További

adatokat teszünk a digitális kataszterünk honlapjára. Tanulmányokat készítünk és publikálunk, valamint előadásokat tartunk.

Feltáró és barlangvédelmi tevékenység

A Cserhátban, a szentkúti Betyár-barlangban két alkalommal végeztünk feltárásokat. Mintegy 8-10 m³ finomszemcsés mállási maradékot termeltünk ki a szinte teljesen feltöltött járatrészekből. Ezáltal feltárult egy északi, a főággal párhuzamos alsó folyosó, valamint könnyebben járhatóvá vált a korábban csak laposkúszásban átjárható Kúszó-járat és a Bejárati-csarnok felé nyíló átjáró. A 2003. évi feltárások által a barlang hossza mintegy 80 m-re növekedett.

A Keszthelyi-hegységben a Styx Barlangkutató Csoporttal közösen tártuk fel a balatonedericsi GN-töbröt. A töbör fenekéről indított függőakna szívósan kemény, áthalmozott löszben kb. 10 m mélységben lyukadt be a levegős barlangtérbe. A barlang egy 50 m-es törmelékes fenekű teremmel kezdődik, majd egy kb. 20 m hosszú keskeny aknafolyosóval folytatódik. Az eddig feltárt GN-töbörüi barlang kb. 50 m hosszú és mintegy 25 m mélységig járható.

A Medves-vidéki Szilvás-kőn néhány hétvégén hét újabb bazaltbarlangot találtunk 2003-ban. Aztán a nyár végére a hét barlangból csak hat maradt, mert a Farkascsapdából sikerült átbonítani a korábban már ismert Sárkánytorok-barlangba. A felfedezéskor még önállóknak vélt Farkascsapda-barlang 16,30 m-nek lett mérve, a Sárkánytorok-barlangból 28,40 m-t ismertünk. A Farkascsapdából indult feltárás során kb. 10-12 m hosszú kúszva járható folyosó tárult fel, mely a Sárkánytorok bal oldali, nehezen járható hasadékfolyosójának felső, alulról láthatatlan részébe lyukadt. E feltárás által voltaképp megszűnt, illetve

egy második bejárattá minősült a Farkascsapda és mintegy 50 m-esre növekedett a Sárkánytotok-barlang.

A Mecsekben 2003. őszén került sor a kishajmási Tatólyukak azonosítására, kataszterezésére. E tevékenység során viszont a tíz üreg közül három objektumba csak bontással lehetett bejutni. Egy-egy kicsiny rés, vagy behorpadás jelezte az üregek helyét az itteni homokkőfelszínen. Bontás során jutottunk be az 5 m hosszúnak bizonyult Kálvária északi barlangjába, a közel 8 m-es Kecse-háti 1. pincébe és az 5,40 m-es Kecse-háti 2. pincébe.

Tudományos munkák

Bemutatunk egy összegző munkát a Vulkánszpeleológiai Kollektíva 20 éves tevékenységéről. Szóba kerül a kataszterező tevékenység, melynek során 822 hazai nemkarsztos barlangot vettünk nyilvántartásba leírásokkal, térképekkel, fényképekkel. E barlangok közül 703 a kollektíva tevékenysége előtt ismeretlen volt 40 barlangban végeztünk feltárásokat mintegy 1000 m-nyi barlangszakaszt tettünk hozzáférhetővé. Foglalkoztunk a nemkarsztos barlangok kialakulásával és ezen belül új genotípusokat /konzekvenciabarlang, fumarolabarlang, lúgos oldódású barlang/ definiáltunk. Több hazánkban korábban nem ismert barlangi képződmény /szilikátcséppkövek, szilikátpizolitek, isingerit-korongok stb/ találtunk és írtunk le. Hazai példák alapján foglalkoztunk az alacsonyhegységi bazaltbarlangok jegesedésével. Meghatároztunk 193 állat- és 18 gombafajt, köztük néhány kuriózumot is a nemkarsztos barlangok élővilágából. Foglalkoztunk a barlangok történelmi vonatkozásaival és a barlangi mondákkal. Az eltelt 20 év alatt kiadtunk 7 önálló kötetet, megjelentettünk 150 dolgozatot és tartottunk 99 szakelőadást.

Beszámolunk arról, hogy a három éve pusztulásnak indult Döme-barlangi gyökérsztalagmiték 2003-ra milyen állapotba jutottak. Az egykor szenzációnak számító gyökérképződmények pusztultsága egyre jobban látszik, méretük 5-7 cm-t csökkent, alakjuk deformálódott, struktúrájukban az életnek nincs már jele.

A 2000-ben elkezdett denevérheraldikai sorozathoz 2003-ban további 18 denevérszimbólumot sikerült megismerni. Így jelenleg a denevérjelképeket tartalmazó gyűjteményünkben már 138 ábrázolás szerepel. Az újonnan megismert jelképek közül 7 barlangkutató csoportok emblémáiban, 8 italtermékek címkéjén és 3 egyéb dolgon szereplő denevérábrázolás volt. A legtöbb ábrázolást Magyarországról /27/, Németországból /24/ és az Egyesült Államokból /20/ ismerünk. A szimbólumok között 8 olyat is találtunk, melyeket két szervezet is magáénak tekint, tehát nyilvánvaló a változtatás nélküli lemásolás.

Dokumentációs munkák

A Vajdavár-vidék barlangtani ismereteit egy nagyobb lélegzetű, 80 oldalas tanulmány mutatja be. A mintegy 570 km²-es, méltatlanul háttérbe szorult középtáj a Mátra és az északi országhatár között levő hegyvidék. A középtájat többségében a miocén eggenburgi emeletében képződött homokkő és slír építi fel. Valamennyi barlangja homokkőben van. Ezek kutatása csak 1975-ben kezdődött. A Vulkánszpeleológiai Kollektíva két alkalommal /1998-ban és 2003-ban/ szervezett kutatótábort a vidék barlangjainak megismerésére. Munkánk során egyrészt foglalkoztunk a barlanggenetikával. Megállapítottuk, hogy a változatos megjelenésű homokkőfalban egymással egyenrangú többféle barlangképző hatás érvényesül, főleg az aprózódás /alteráció/, a mállás /deszkompozíció/, a koptatás /korráció/ különböző változatai. A Vajdavár-vidéki barlangok többsége széles szájú fülke, vagy eresz, de

van néhány folyosós barlang és hasadékbarlang, valamint találunk még barlangnak nevezett mesterséges üregeket is. Munkánk másik részét a kataszterezés tette ki. Összesen 23 objektumot dolgoztunk fel. Ezek közül 14 természetes barlang, 9 pedig mesterséges üreg. Valamennyi üregről közlünk leírást, a legtöbbjükéről térképet és fényképeket is. Különlegesség, hogy csak néhány mesterséges homokkőüregben talákoztunk ma is intenzíven képződő cseppkövekkel, továbbá egy szintén mesterséges üregben nagy egyedszámú denevérbölcsődével. A tanulmányt egy gazdag irodalomjegyzék egészíti ki.

A Bükk-vidék kataszterkiegészítő terepbejárásai nyomán két barlangot írtunk le. A felsőtárkányi 6 m hosszú Agyagpala-barlang új objektum. A riolittufából kivájt demjéni Pálos-remete-barlangról már korábban is tudtunk, de csak 2003-ban volt alkalmunk felkeresni, felmérni és leírni.

A Medves-vidéki Szilvás-kőn 2003-ban 7 újabb bazaltban kialakult konzekvenciabarlangot találtunk, majd az egyik újonnan talált barlangból sikerült átbotani egy korábban is ismert barlangba, így voltaképp csak 6 újabb barlangot regisztrálhattunk. A Szilvás-kő-hegycsoport barlangjainak száma ezekkel együtt jelenleg 24 darab, együttes hosszuk 316 m. A dolgozatban leírjuk a hat újabb barlangot, közöljük térképeiket és néhányuk fényképét.

A Mecsekben 2003-ban került sor a homokkőben alakult kishajmási Tatár-lyukak felkeresésére. Összesen 10 objektumot találtunk /együttes hosszuk 42 m/. Ezek közül 7 természetes barlang, bár némelyikben látszanak az emberi átalakítás nyomai, 3 pedig teljesen mesterséges üreg. Az üregek a helyi közönség által régóta ismertek, sőt legendák is fűződnek hozzájuk. Többségüknek nyitott a szája, de három üregbe csak bontás után le-

hetett bemenni. Valószínűsíthető, hogy korábban több Tatar-lyuk is létezett, de a súvadások, omlások néhányat eltüntettek. Ezen újabb kataszterezés után a Mecsekben már 33 nemkarsztos barlangot ismerünk.

Bemutatjuk az elkészült első részt Magyarország nemkarsztos barlangjainak digitális kataszteréből. A már elkészült munka tartalmaz egy országos áttekintő térképet, ezen megjelölve azt a 18 területet, ahol a nemkarsztos barlangok találhatóak. Mind a 18 területről készült egy-egy újabb áttekintő térkép, mely már kisebb részterületeket jelölnek az ott előforduló barlangok helyével együtt. Összesen 152 részterületi térképen van jelölve az 1068 kataszterbe vett nemkarsztos barlang. Ez a barlangszám azért magasabb, mint az eddig ismertté vált hazai nemkarsztos barlangok száma, mert tartalmazza még a határon túlnyúló egységes természeti tájak barlangjait, valamint néhány mesterséges üreget is. A térképekhez általában és tájegységenként is tartozik egy szöveges bemutató és különböző tematikájú táblázatok. Részben elkészültek már az egyes barlangokat bemutató leírások, térképek, fényképek fájllai /bár ezek feldolgozásából bőven jut még a következő évekre is/. Célunk, hogy egy korszerű, kétnyelvű /magyar és angol/ kataszter segítségével mutassuk be Magyarország nemkarsztos barlangjait, melynek lemeze megtekinthető képernyőn, kivetítve, vagy kinyomtatva és másolhatók floppyn, CD-n, papíron, valamint továbbküldhetőek E-mailon.

Összegezve a 2003. évi dokumentációs tevékenységünket: 30 korábban ismeretlen objektumot /23 természetes barlangot és 7 mesterséges üreget dolgoztunk fel. Ezen adatokkal kiegészített Magyarország nemkarsztos barlangjait tartalmazó lista már 845 barlangot /és 1229 nemkarsztos üreget/ tartalmaz.

Csoportélet

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 2003. évi munkájában 40-en vettek részt. Anyagi lehetőségeink igen szerények voltak, mindössze 67 ezer forinthez jutottunk pályázaton és szerződéses munka által. Ezért a kollektíva tagjainak önkéntes anyagi hozzájárulása még számottevőbb volt mint az előző években. Röviden, kronológiai rendben bemutatjuk a 9 terepi és a szintén 9 rendezvényen, illetve nem terepen való tevékenységünket. Szólunk a dátumhoz nem köthető, folyamatos munkáinkról, úgymint az UIS-ben végzett tevékenységünkről, a publikálásokról, a digitáli kataszter szerkesztéséről. Az általunk jelentősebbnek ítélt megmozdulásokról külön-külön cikkben adunk számot.

A hagyományos, immár 19. Vulkánszpeleológiai Tábort a Vajdavár-vidéken, Istenmezején 2003. július 5-13. között 16 résztvevővel tartottuk meg. A tábor során számos terepbejárást végeztünk, de csak egyetlen barlangot találtunk újonnan. Felmértünk 5 korábban térképpel nem rendelkező üreget és újdonságokat is hozó barlanggenetikai vizsgálódásokat végeztünk.

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva ismét társrendező volt a Barlangkutató Világnapjának Szilváskőpusztán tartott regionális rendezvényén. Az ünnepi programon 27-en vettek részt. Volt megemlékezés, koszorúzás, verseny, vetítéses élménybeszámoló, közös vacsora és tábortűz, valamint számos barlanglátogatás.

Résztvettünk az olasz Júliai-Alpokban, Taipanán rendezett 23. Barátság Háromszög Találkozón. Az összejövetelen 5 témakörben voltak beszélgetések, valamint 5 háromdimenziós diaprogram és 12 barlangtúra-lehetőség kínálkozott. Ez alkalommal köszöntötték a 25 éve alapított Seppenhofer Karsztkutató Centrumot és résztvettünk a goriziaiak új kutatóházának felszentelésén. Nagy élményt jelentettek a környék flisbarlangjai.

Ott voltunk a Barlangkutatók 9. Szakmai Találkozóján Debresenben. Az elhangzott 34 előadás közül 2 tartozott a nemkarsztos barlangok témakörébe. Az előadásokon kívül voltak filmbemutatók, poszterkiállítás, lehetett barlangos kiadványokat vásárolni és volt lehetőség beszélgetésekre is. Sajnos a Cholnoky-pályázat korábban hagyományos eredményhirdetése elmaradt.

Kollektívánk vállalt feladatait csak más szervezetekkel való széleskörű együttműködés segítségével tudja megvalósítani. Ennek érdekében 4 hazai és 18 külföldi nemkarsztos barlangokat is kutató csoporttal vagyunk kapcsolatban. Munkánkba számos magánkutató is részt vállalt. A világ különböző pontjain működő több tudományos intézettel is tartjuk a kapcsolatot. Dolgozunk az UIS Pszeudokarszt Bizottságában, szerkesztjük és terjesztjük a nemzetközi pszeudokarsztos szaklapot, a "Nachrichtenbrief"-et. A Szlovák Barlangok Igazgatósága felkért, hogy legyünk társrendezők a Szlovákiában rendezendő következő pszeudokarsztos szimpózium lebonyolításában. Más, megtisztelő felkéréseknek anyagi okokból sajnos nem tudtunk eleget tenni.

Négy cikket jelentettünk meg a Nógrád Megyei Hírlapban, szintén négyet az MKBT Tájékoztatóban, egy-egy írásunk volt olvasható a Newsletter of Volcanic Caves-ben és a Mount Everestben. Egy-egy tanulmányunk látott napvilágot Magyarország fokozottan védett barlangjai, illetve a Karsztfejlődés VIII. c. kötetekben és második, bővített kiadásban önállóan adtuk ki a "Szilvás-kő barlangi atlasza"-t. Továbbá hat előadást tartottunk.

3.

F E L T Á R Ó É S B A R L A N G V É D E M I
T E V É K E N Y S É G

FELTÁRÁSOK A BETYÁR-BARLANGBAN

A mátraverebélyi Szentkút Meszes-tető /421 m/ nevű hegynek nyugati oldalában található a Betyár-barlang. Befoglaló kőzete bádeni korú, zavart struktúrájú meszes homokkő. A barlang egy repedésrendszer mentén részben oldódással, részben mállással alakult. Az üreg feltárásának munkái már az 1980-as évektől kisebb-nagyobb megszakításokkal folyamatosak.

2003-ban igazodva az iskolai tanítási szünetekhez két alkalommal, tavasszal /május 1-3./ és ősszel /október 24-26./ voltak feltáró táborok. A feltárásban a barlangkutatók mellett a salgótarjáni Petőfi Általános Iskola néhány tanulója is jelentős szerepet kapott. A tábor berendezéséhez sajnos már egyre körülményesebb a kivonulás, mert a barlangot megközelítő valamennyi erdei út, úgy a zarándokhely felől, mint Szupatak felől le vannak zárva, így a másfél kilométeres emelkedőn minden táborig és barlangbontó felszerelést, valamint az élelmet és vizet háton kell felcipelni /majd aztán vissza/. A résztvevők a barlang bejárata előtti lejtőn kialakított teraszokon sátraztak. A munka célja az idén a tavaly feltárt szakaszok kibővítése és esetleges új folyosók találása volt.

A barlangban levegős járatok csak a legfelső szinten maradtak, mivel a kőzetből a kb 40 %-nyi meszes kötőanyag kioldódott és a visszamaradt homok szinte minden mélyebben fekvő járatot kitöltött. A kitöltést alkotó homokot könnyű ugyan bontani, mert száraz és laza, de a nehézség az, hogy felbecsülhetetlenül nagy mennyiségben van. Az idei két feltáró tábor alkalmával mintegy 8-10 m³ homokot termeltünk ki a bejárat közeli részekből és a főág alatt öt méterrel levő alsó szintről. A munkák során most

is kötélpályát építettünk ki és ezen csúsztatva kísértük a homokkal teli vödröket a felszínre.

A feltárás során az Akna termecskéjéből sikerült bebontani egy alsó északi folyosóba mintegy 8 m hosszan. Ez az új folyosó párhuzamos a főfolyosóval és attól 4-5 m-rel lejjebb van. Valószínűleg ugyanazon repedés mentén, mint a fölötte levő. Bontottunk a Kúszó-folyosóban is, de ez hosszában alig változott, inkább csak az aljzat kitöltődéséből termeltünk ki annyit, hogy a korábban csak hasalva kúszható folyosóban guggolva is végig lehet menni. A Bejárati-csarnok és a Kúszó-járat között tavaly kibontott átjárót kényelmesen járhatóvá bővítettük. A 2003-ban feltárt szakaszokat még nem mértük fel, de kb 20 m-t tesznek ki, így a barlang előző évben felmért hossza kb. 80 m-re növekedett.

Irodalomjegyzék

- BUDA L./2002/: Tábor a templom fölött- Nógrád Megyei Hírlap /nov. 26./, Salgótarján
- BUDA - ESZTERHÁS /2002/: Munkák a szentkúti Betyár-barlangban - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 39-44
- ESZTERHÁS I./2001/: A Betyár-barlangi feltárások - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p 50-55
- ESZTERHÁS I./2003/: A 2001. évi barlangkutatók eredményei Nógrádban - Nógrádi Értékekért II. évf. 1. füzet, Salgótarján p. 4-18
- FANCSIK J./1988/: Ahol szétváltak a hegyek - Búvár /9. szám/, Budapest p. 21-23

A GN-TÖBÖR FELTÁRÁSI MUNKÁI

Az Ederics-hegy keleti oldalában néhány keskeny, vízfolyás nélküli völgyecske kapaszkodik fel. Az egyik völgyecskében mintegy 300 m-re a hegylábától az erdővel borított oldalon egy 12 m átmérőjű depresszió, a GN-töbörnek elnevezett mélyedés van. Mélységét körülményes meghatározni, mivel az általánosan elterjedt fennsíki helyzetű töbröktől eltérően a GN-töbör hegyoldalban van, így a völgyfelőli peremtől mintegy 2 m-t mélyed, a hegyfelőli peremtől pedig vagy 8 m-t.

A depresszióra egy terepbejárás során bukkantunk még 2000-ben. Már akkor felkeltette érdeklődésünket a szokatlan helyen levő, jelentős méretű mélyedés. 2001-ben a Styx csoport nyári táborában alaposabban szemrevételeztük a töbröt. Arra a következtetésre jutottunk, hogy ez valószínűleg egy karsztos beszakadás felszínén visszamaradt formája, hiszen a közvetlen környéken mindenütt látszanak a dolomit szálkőből álló sziklakibúvások, a mélyedésben pedig sehol sem. Az egész hegyoldalt egy vegyes karszterdő /tölgy, kőris, juhar, hárs stb./ borítja, a lazább talajú töbörben egyetlen fa sem nő. Radiesztéziásan egy kb. 1 m széles pozitív sáv mutatható ki a töbör mélypontjától a 345 °-os irányba, amely átlósan halad át a depresszió nagyobb részén és kis törés után folytatódik még a hegyoldal felé /lásd a mellékelt térképvázlaton/. Még 2001-ben elkezdtek egy feltáró akna mélyítését a töbör mélypontján és azévből mintegy 1 m mélységig jutottunk.

2003 nyarán néhány hétvégén és a Styx csoport nyári táborában tovább folytattuk a feltáró akna készítését. A tábor végére elkészült egy közel 2 m átmérőjű, 4,40 m mély függőakna és ennek aljából nagyjából északi irányba egy 43 °-os lejtésű lejtakna

4,20 m hosszúságban. A lejtakna végében, kb. 7 m-es mélységben egy 40 cm átmérőjű, fekvő fatörzset találtunk az áthalmozott löszben. Ez is azt a feltételezést erősíti, hogy a GN-töbör egy karsztos felszakadás eredménye, melybe a keletkezés idején nemcsak a löszös talaj, hanem az ezen található fák is besuvadtak.

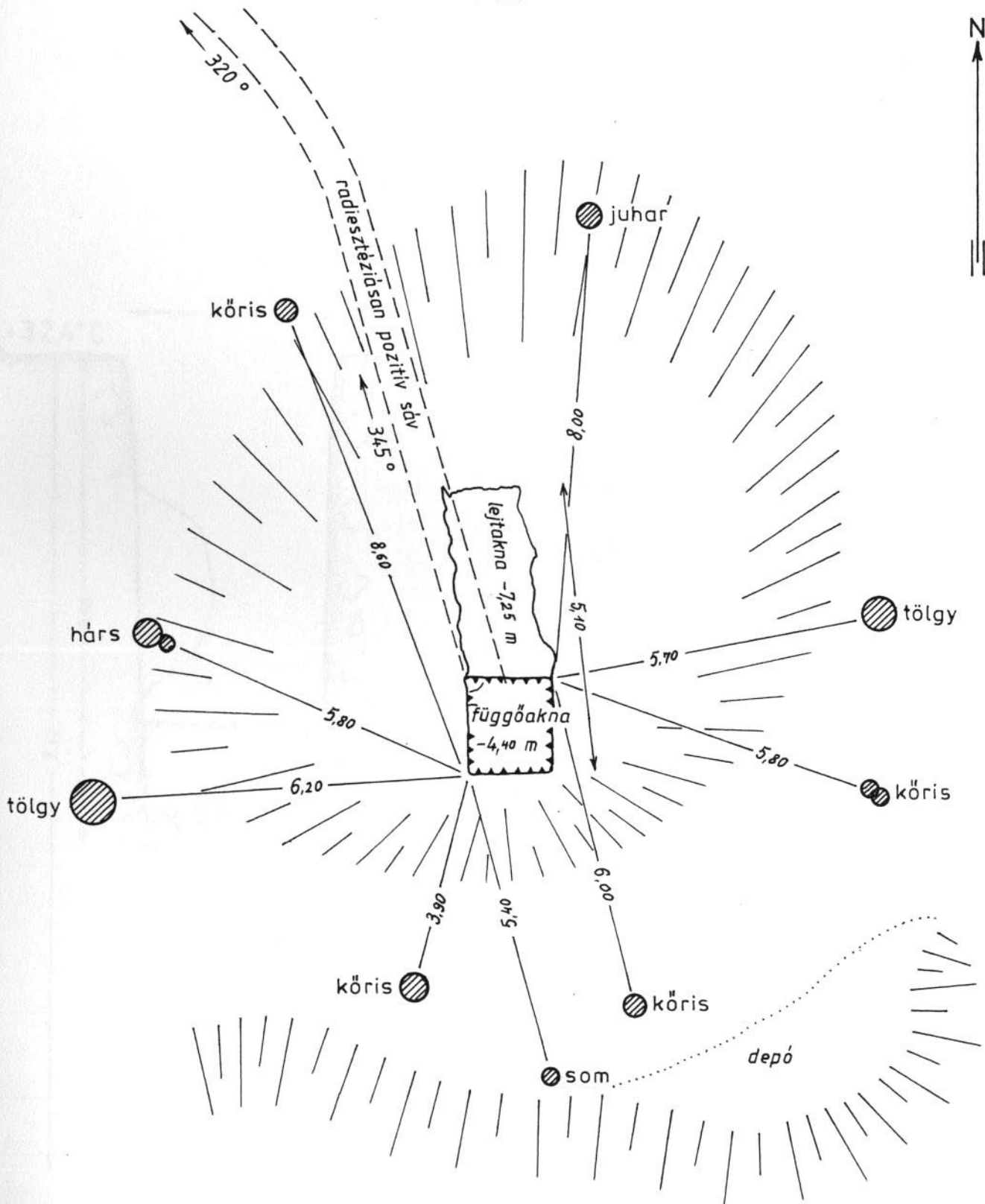
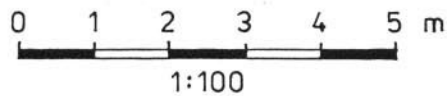
A feltárást aztán több őszi hétvégén is folytattuk. A lejtakna végéből aztán lefelé haladtunk. Az újabb függőakna mélyítése során hamarosan szálkőfalak jelentkeztek mindkét oldalon. A betemetett fatörzstől számítva mintegy 2 - 2,50 m-es mélységben üregesedni kezdett az omladék. Végül is elértünk néhány nagyobb összeborult kőtömböt, melyek a fölötte lévő omladékot tartották. Ezek közül kiszedve a laza törmeléket 2003. november 16-án sikerült bejutni a már levegős barlangtérbe.

Az első terem alján sok az omladék, de többnyire állva járható. Alapterülete kb. 50 m². A szálkőből álló oldalfalak fehérek, rajtuk oldásnyomok láthatók, cseppkő szinte sehol sincs benne. Ebből a folytatás egy hasadék mentén kialakult ún. aknafolyosó, mely a Döme-barlang Kukucs-aknájához hasonló. Az aknafolyosó mélysége kb. 10 m.

Az eddigi feltárások szerint az új barlang hossza kb. 50 m, a mélysége pedig 25 m körüli.

A GN-TÖBÖR ALAPRAJZA

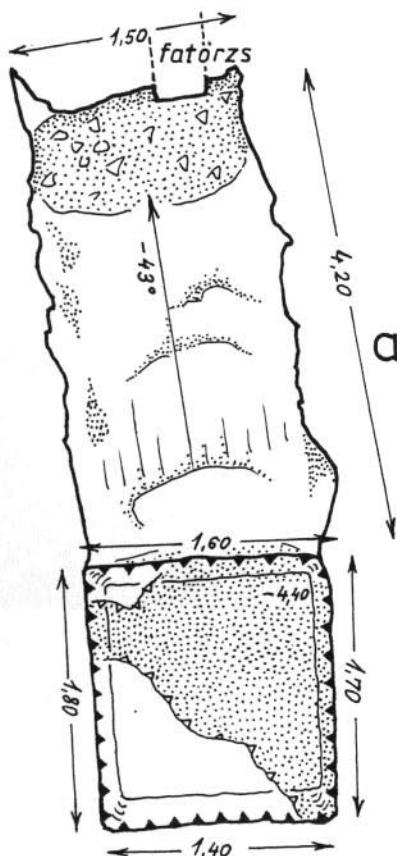
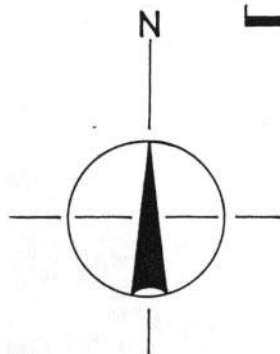
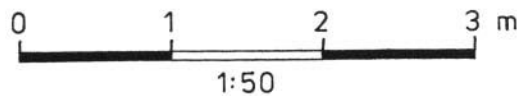
Felmérte: Eszterhás István 2003. augusztus 22-én

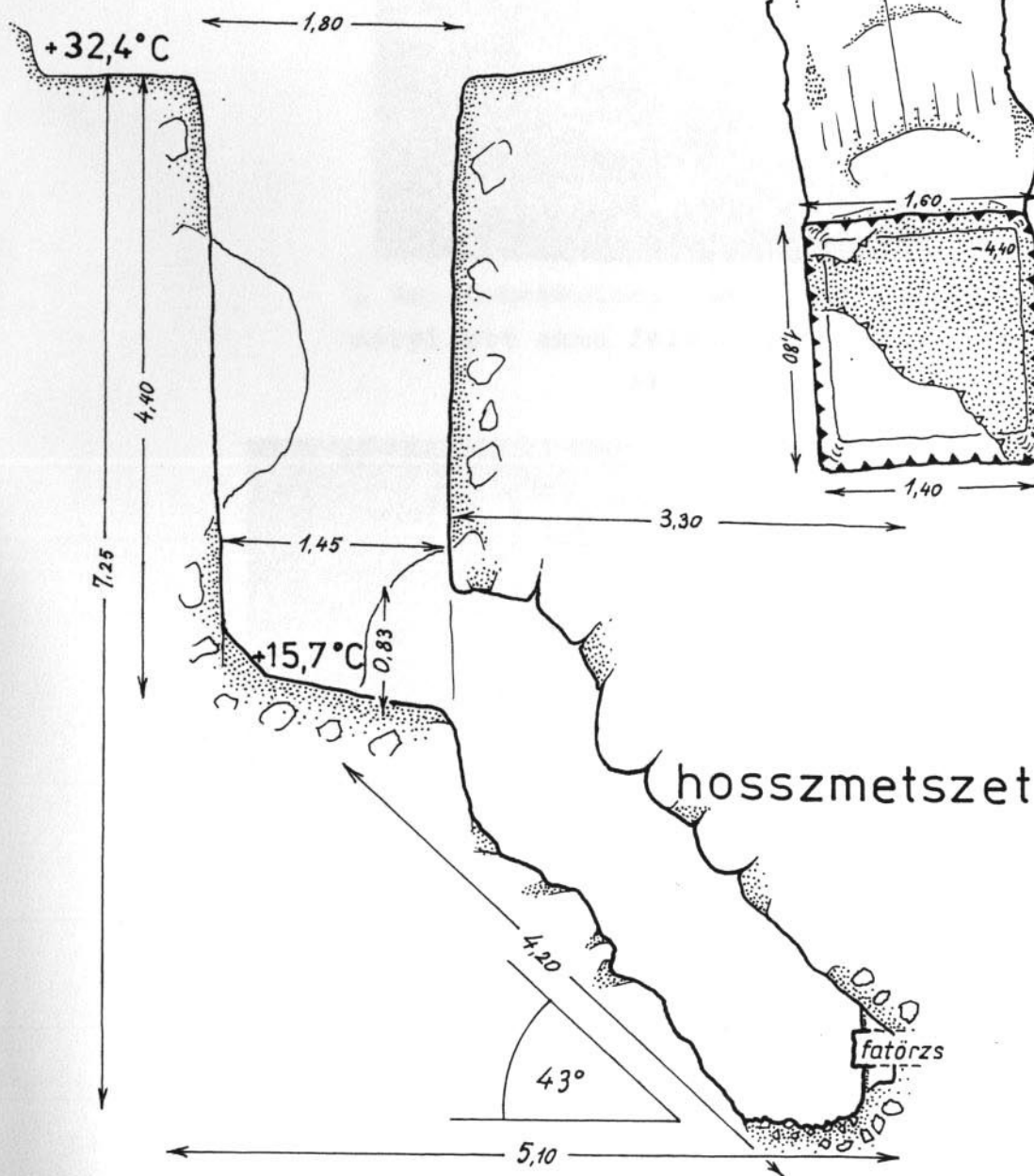
A GN-TÖBÖR FELTÁRTSÁGA

2003. AUGUSZTUS 23-ÁN

A kiásott akna hossza 8,70 m, mélysége 7,25 m

alaprajz

hosszmetszet

KESZTHELYI-HEGYSÉG

A balatonedericsi GN-töbör aljában
mélyített akna felvonójának ácsolata
/E.I./

A GN-töbör aknájában az áthalmozott kemény lösz-
ben sokszor csak vésőgép segítségével lehet elő-
re haladni /E.I./

Buda László

FARKASCSPADÁBÓL A SÁRKÁNYTOROKBA

Húsvétkor /2003. ápr. 19-21./ a Vulkánszpeleológiai Kollektívához csatlakozott Sziklaorom Barlangász és Hegymászó Klub és a Pásztói Barlangász Kör tagjai a Szilvás-kőn tartottak hétvégi tábort. Szombaton a hasadékrendszerbe járva a fél méteres hóban /itt ugyanis júliusig megmarad a hó!/, az egyik kezdő barlangászunk, Fodor Tivadar felvetette: menjünk olyan helyre, ahol még nem járt a csapat. Rögtön beleegyedtünk. Valami volt a levegőben, várakozott a természet, új csodát remélt. Bementünk egy a hasadékrendszer határát jelző nagy bozóttengerbe. Kidőlt fákon, méteres avarszőnyegen kúszva-mászva. Az út végén, összedőlt kőtömbök között beszakadt a giz-gaz Tivadar alatt. Kapkodott volna mindenhez, de csak száraz ágak törtek szét körülötte. Méteres hóban landolt. Szerencsére gyorsan utánamásztunk, lehuppantunk mellé. Egy új barlangban voltunk, aminek oldalvást is volt kijáratát a hasadékrendszer általunk eddig nem járt része felé. Szétnéztünk, bent a jobb oldalon szűk rés vezetett a mélybe, a bedobott kő elég sokáig esett, úgy hogy a következő látogatás programja eldőlt – lehet bontani. Az új objektumot Farkascsapda-barlangnak neveztük.

A következő hétvégén néhányan visszamentünk az új barlangot bontással tágitani. Sikerült is a bejáratnál aljából induló szűk folyosóból több vödör kőtörmelékkel kihozni, ezáltal valamelyest bekúszhatóvá vált a folyosó. A munka közben viszont Fodor Tivadar sisakjáról a fejlámpa beesett egy kőtörmelékkel lazán kitöltött aknába és mintegy másfél méter mélyen lenn világított a kövek között. Megpróbáltuk kipiszkálni, aminek az lett az eredménye, hogy még mélyebbre gurult. Aztán Hármási Gábor úgy neki-

zökkent egy kiálló kődarabnak, hogy eltörte a bordáját. Ennyi rossz ómen után félbehagytuk a feltárást. Legközelebbi akciónk a Barlangkutató Világnapjának itteni rendezvénye után /2003. aug. 17-én/ volt. Ez alkalommal bontásra ugyan nem került sor, de más újabb barlangokkal együtt Eszterhás István és Fodor Tivadar elkészítette a Farkascsapda-barlang térképét is. A barlang teljes hossza 16,30 m-nek adódott, de a bejárati kürtő aljából induló szűk kúszójáratba a helyszűke miatt csak 5 m-t tudtunk előremérni, holott még látszott a folytatás. /A barlang térképét lásd ezen évkönyv "Kiegészítés a Szilvás-kő barlangkataszteréhez" c. írás mellékletében./

Pár nap múlva tértünk vissza a Farkascsapdába. Eljött segíteni egy rónabányai fiatalember, Mátyás Zoli is, aki már régóta szeretett volna résztvenni a kutatómunkában. Fodor Tivadar, én /Buda László/, meg Zoli és Tivadar fia Patrik leereszkedtünk az üregbe és elkezdtek a munkát. Közben dokumentációs fényképfelvételek készültek az utókor számára. Rögtön a tevékenység elején egy óriási kő szakadt az utunkba, amit együttes erővel odébbgördítettünk.

Rohamásó, kőműveskalapács volt a kezünkben, termeltük az anyagot. Kicsit nagyobb lett a kúszoda ürege. Tivadar fejjel előre bekúszott, utána kifarolt. Még mindig meglehetősen szűk a hely, de a hasadék beljebb tágul. Felváltva dolgoztunk, húztuk ki a sok törmeléket. Végre esély látszott a bejutásra. Mondom Tivadarnak: – Öreg, próbáld meg te, mit a legvékonyabb, alighanem elférsz! Elindult, de utána hamarosan visszanyomakodott. – Gyere, nézd meg. Bekúsztam és valahogy féloldalt befértem, s megláttam alattam a fényt. Egy pillanatra megdöbentem, mi világít lent, de aztán kiderült, Sárkánytorok-barlang bal oldali, nehezen járható ágába bontottunk be felülről. Megtaláltuk ott a Lukács Attila által ta-

valy elhelyezett narancssárga szögülket. Leültünk és nevettünk egy óra hosszat. Utána kitágítottuk még ezt az átjáró részt. Végül is az újonnan talált Farkascsapda-barlangból átbontottunk a régen ismert Sárkánytorok-barlangba. Munkánk nyomán furcsa mód nem több, hanem egy barlanggal kevesebb lett a Szilvás-kőn, de a kevesebb barlang összhossza több, mint korábban volt. Ezek után a Farkascsapda már csak a méreteiben megnövekedett, átjáróbarlanggá vált Sárkánytorok-barlang újabb kijáratát /bejáratát/ jelenti. A két barlangból egybebontott Sárkánytorok-barlangot teljes egészében még nem mértük fel, de a korábbi 28,4 m-es és 16,30 m-es barlangot összekötő 10-12 m-es átjáróval együtt az új hossz már meghaladja az 50 m-t.

Lendületet kapott a társaság, legközelebb folytatjuk a fel-tárást. Az új átjáró rész is tartogathat még meglepetéseket. A Szilvás-kő ebben a mélységében rajtunk kívül még nem járt senki, mert a Sárkánytorok felől nem is látható és meg sem közelíthető az új rész.

Rónaki László

NÉHÁNY KISHAJMÁSI TATÁR-LYUKBA CSAK BONTÁSSAL
LEHETETT BEJUTNI

A kishajmási üregekről, a Tatár-lyukakról a Mecseki Karsztkutató Csoport 1999-ben szerzett tudomást Kárpáti Gábor régésztől. Még az év szeptember 9-én néhányan felkerestük Kishajmás korábbi tanácselnökét, Gyenes Jónás Gyulát, aki megmutatta a feltáráásra váró – többnyire mesterségesen bővített – üregek bejáratait. 2003. május 7-én ismét felkerestük Gyenes urat és végigjártuk vele a feltárandó üregek helyét.

A három Tatár-lyuk kibontására 2003. október 19-én került sor. A további hét üreget nem kellett bontani, mert azoknak szabadon járható nyílása volt /lásd ugyanezen évkönyv "A Tatár-lyukak felderítése Kishajmásán" c. írását/. A bontásokban, majd a felmérésekben és a dokumentálásokban hárman vettünk részt: Balázs László, Lotz Tamás és Rónaki László.

Első feltárásunk a kishajmási Fenyő-hegy /a mai térképeken Kálvária/ keleti oldalában, a Kálváriától északra volt. A miocén márgás homokkő alkotta 4-5 m magas fal tövében a törmelék között kis, lapos nyílás volt látható. Ezt járható méretűvé /1 m szélesre és 40 cm magasra/ bontottuk és bejutottunk egy 5 m hosszú, 2 - 2,5 m széles, átlagosan 80 cm magas természetes barlangba, melyet a Kálvária északi barlangjának neveztünk el. A barlang végéből egy járhatatlanul szűk, ún. "Kukac-járat" vezet még tovább. Az üreg homokos aljzatán némi szemét /cserepek, csontok, festékes doboz stb/ van. Régészeti ásatásra alkalmasnak tűnik az üreg.

További feltárásaink a falutól kb. másfél km-rel nyugatra levő Kecse-háton voltak. A Kecse-hát nyugati, erdővel borít-

tott domboldala helyenként szakadékszerű formákat mutat. E helyen az alsó pannoniai homokkő és kőzetlisztes agyagmárga képződményekben egykoron pincesor lehetett. Ma már csak két pince nyomára bukkantunk. Az első pince /Kecske-háti 1. pince/ bejáratának hegylábi törmelékből való kibontása után a 40 x 50 cm-es nyíláson át egy 7,90 m hosszú, a jelek szerint valamikor két helyiséges pincébe jutottunk.

Az előbbi pincétől 63 m-rel délre a 2 m magas homokkőfal tövében felgyűlt törmelék rézsűjében kis nyílás /10 x 20 cm-es/ jelezte a Kecske-háti 2. pince helyét. Feltáráskor derült ki, hogy a bejárat nyílás a pinceboltozat fölött 40 cm-rel indul. A kibontott, kiszélesített nyíláson át egy 5,40 m hosszú, 2,10 m széles, 1,60 m magas helyiségbe jutottunk, melynek zárófalába egy un. lámpafülkét is mélyítettek. A pinceüreget tektonikus repedések szelik át. Lehet, hogy ezek újabb kori mozgások eredményei?

Az itt említett, feltárással hozzáférhetővé tett kishajmási üregek részletesebb leírását és térképvázlatát – a többi feltárást nem igénylő barlanggal együtt – ugyanezen évkönyv "Dokumentációs munkák" fejezetében "A Tatár-lyukak felderítése Kishajmáson" c. feldolgozásban lehet megtalálni.

4.

T U D O M Á N Y O S M U N K Á K

A NEMKARSZTOS BARLANGOK KUTATOTTSÁGA MAGYARORSZÁGON

Abstract: Organised exploration of non-karstic caves in Hungary was started 20 years ago. This work intends to outline the results of this period. Most of the exploration was carried out by a core staff of 15 people of the Volcano-Speleological Team, but their work was occasionally supported by others as well. The main objective of the exploration was to search for non-karstic caves, to register, document and map them. Before the Volcano-Speleological Team started its activity, 119 non-karstic caves had been registered, at present /in 2002/ 822 pseudokarstic caves has been known. We have excavated 900 m of corridors altogether in 40 caves. Beside cave registering and excavation we dealt with other specialist researches. We compiled the genetic classification of non-karstic caves, furthermore we were the first to define the concept of caves formed by alkaline solution i. e. fumarola caves and consequence caves. We dealt with the various types of mineral formations appearing in non-karstic caves. We also focused on the special hydrological and climatological conditions of the caves, and beside other things, differences in conditions between the karstic and non-karstic caves in terms of icing. We also carried out biological researches in most of the explored caves and defined 200 cave species, some of them are a real curiosity. We collected data about the exploration history of caves and we noted down a lot of cave legends. We published our results in 7 volumes and 127 specialist studies /81 in Hungarian, 23 in German, 20 in English, 2 in Slovakian and 1 in Italian language/ and 5000 pages of our findings are still in manuscript.

Bevezetés

Magyarország nemkarsztos barlangjainak szervezett kutatását az MKBT Vulkánszpeleológiai Kollektívája végzi. A kollektíva tevékenységének kezdetei 1983-ra nyúlnak vissza. Ekkor néhány barlangkutató /Eszterhás István, Gönczöl Imre, Jákói István, Somlai Csilla, Szobonya Károly/ átvizsgálta a Bakony már korábban is említett /BERTALAN 1955/ bazaltbarlangjainak egy részét, hogy egy bazaltbarlangokra kíváncsi német barlangkutató delegációt biztonsággal kalauzolhasson. A bazaltbarlangokat megkedvelő kezdeti társasághoz hosszabb-rövidebb időre egyre többen csatlakoztak. 1985-től mint az MKBT "Hosszútávú tudományos programjának a nemkarsztos barlangok vizsgálatára szakosodott csoportosulása" tevékenykedtünk, majd 1992-ben az MKBT közgyűlése a társulat szakosztályává minősítette az egyre izmosodó Vulkánszpeleológiai Kollektívát /ESZTERHÁS 1994-b/. A kollektíva magját egy 15-fős kutató gárda adja, kikhez a 20-éves tevékenység során egy-egy feladat elvégzéséhez alkalmilag összesen mintegy 200-an csatlakoztak.

Természetesen nem minden előzmény nélkül láttunk hozzá a nemkarsztos barlangok kutatásához. Mint már szoltam is róla, eleinte a már korábban is említett bazaltbarlangokat kerestük fel. Voltaképp tevékenységünket megelőzően már 119 nemkarsztos hazai barlangról létezett több-kevesebb leírás, említés /KORDOS 1984/. A magyarországi barlangok egyik legkorábbi említése, a határjelként leírt, kvarcitban levő lovasberényi Likas-kő, mely egy 1295-ös okiratban szerepel /ESZTERHÁS 1994-b/. 1610-ben Thúrzó György nádor, a természettudományokban jártas és a barlangjárást is gyakorló főúr meglátogatta a bazaltban alakult kapolcsi Pokol-likat. Aztán az 1600-as évek derekától egyre több, a kor stílusának megfelelő leírás is maradt ránk

a nemkarsztos barlangokról /ESZTERHÁS 1988/. A barlangemlé-
tések nemcsak enciklopédikus munkákban, hanem gyakran a levél-
tárakban fellelhető birtokösszeírásokban, periratokban és
egyéb jegyzőkönyvekben találhatók.

Az alapító levélből idézve a Vulkánszpeleológiai Kollektíva célja: "általában a nemkarsztos eredetű barlangok komplex vizsgálata, az e barlangokhoz kapcsolódó resztudományok lehetőségeihez képest való művelése, a vulkánszpeleológia iránt érdeklődők összefogása, valamint tapasztalatgyűjtés és -átadás céljából a hasonló témakörű hazai és külföldi közösségekkel a kapcsolat ápolása és a témakör eredményeinek ismertetése." Ezen célkitűzések megvalósítása érdekében a terepi munkára eddig 18 ún. Vulkánszpeleológiai Tábort szerveztünk és mintegy 100 néhány napos túrát tettünk. Számos tudományos témakörben vizsgálódtunk és vizsgálódunk ma is. Egy-egy lezárt kutatási szakasról pedig igyekszünk minél alaposabb ismertetést adni.

Barlangkataszterezés

Kutatásaink kiinduló pontja és még máig is meghatározó tevékenysége hazánk nemkarsztos barlangjainak számbavétele /ESZTERHÁS 1987-a, 1987-b, 2001/. Mint már említettem, működésünk kezdetén 119 nemkarsztos barlangot tartottak nyilván /KORDOS 1984/. Az eltelt 20 év alatt e barlangok döntő többségét is felkerestük és még 703 eddig nem jegyzett nemkarsztos barlangot is találtunk a terepbejárások során. Így jelenleg /2002 végén/ 822 természetes keletkezésű pszeudokarsztos barlangot tartunk nyilván hazánkban. Ezek közül

618 vulkanikus kőzetben,

162 nem karsztosodó üledékes kőzetben,

42 metamorf kőzetben alakult.

tájak:	természetes	mesterséges
Kőszegi-hegység	42	6
Kemenesalja	2	1
Mecsek	19	1
Bakony	147	31
Velencei-hegység	15	1
Gerecse	2	-
Budai-hegység	2	11
Pilis	6	-
Visegrádi-hegység	74	7
Börzsöny	99	4
Cserhát	12	10
Mátra	62	11
Medves-vidék	23	3
Bükk-vidék	48	1128
Sajó-medence	1	-
Tokaji-hegység	250	8
Szalánci-hegység	18	-
ÖSSZESEN:	822	1222

A nemkarsztos barlangok tájankénti megoszlása

Továbbá számbavettünk még 1222 nem karsztosodó kőzetben levő, barlangszerű mesterséges üreget /egykori kultikus cellát, felhagyott kazamatát, barlanglakást stb./.

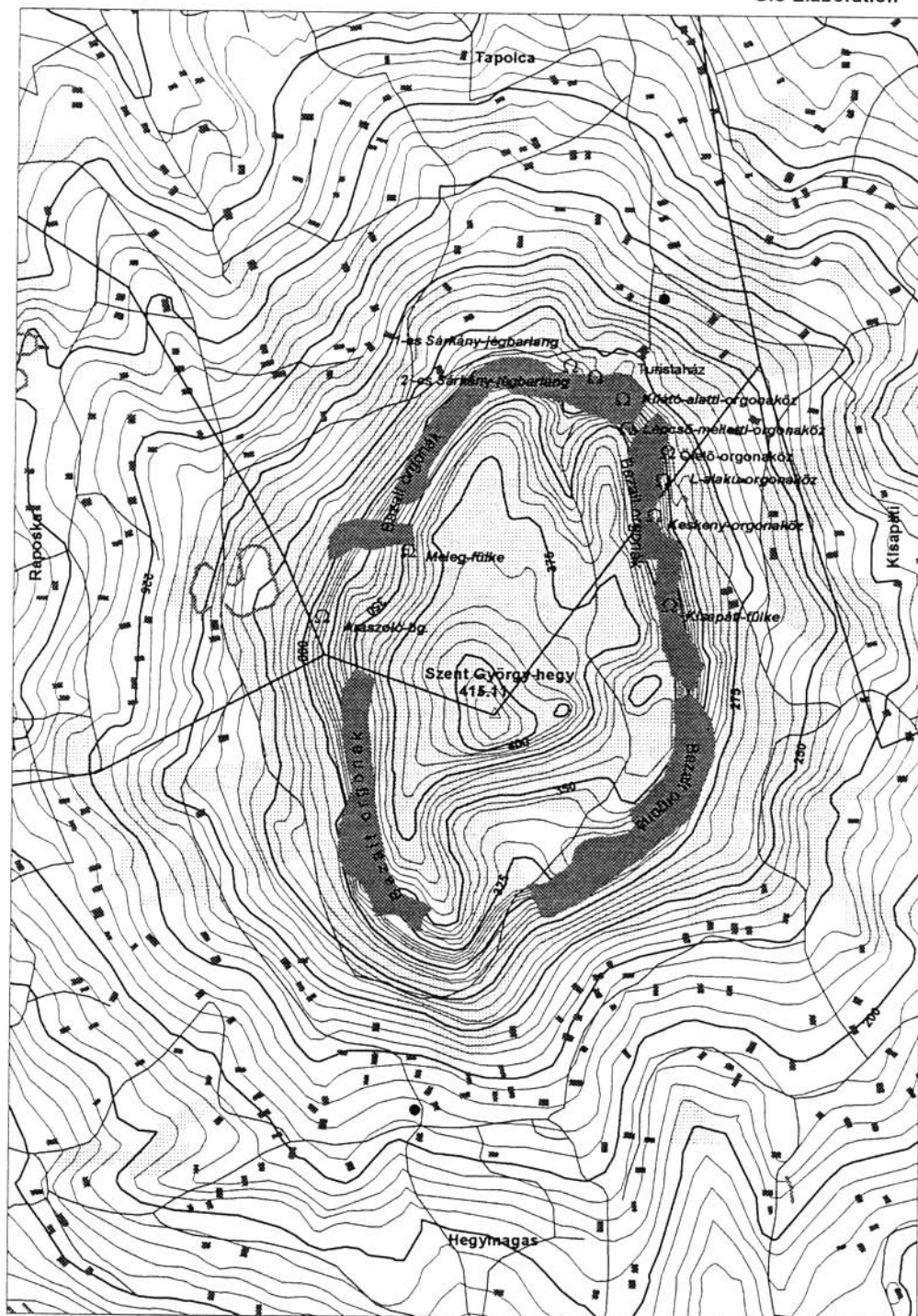
Elkezdtek és részben már el is készítettük azt a digitális térképsorozatot, amely Magyarország nemkarsztos barlangjait mutatja be. A barlangkutatóban világszerte is újszerű módszer szerint úgy képernyőről, mint annak kinyomtatott, vagy kivetített változatáról képet lehet nyerni a barlangok helyé-

ról, méretéről, tanulmányozni lehet az egyes barlangok térképét, melyhez egy fényképekkel illusztrált rövid leírás is kapcsolódik. Előnye e rendszernek, hogy ennek adatbázisát az újabb ismeretek szerint viszonylag könnyen lehet korrigálni, kiegészíteni.

A SZENT GYÖRGY-HEGY BARLANGJAI
THE CAVES OF MOUNT SZENT GYÖRGY

FIR feldolgozás

GIS Elaboration

Szerkesztette (Editing): Eszterhás István
FIR feldolgozás (GIS Elaboration): Dr. Szentés György
2002.

0 0.1 0.2 0.3 0.4 0.5 Km

Egy lap Magyarország nemkarsztos barlangjait bemutató
digitális sorozatból

Feltárások

Az elmúlt 20 évben 40 nemkarsztos barlangban végeztünk feltárásokat és ezáltal összesen 902 m barlangszakaszt tettünk hozzáférhetővé. 5 nagyobb és 25 kisebb barlangot tártunk fel teljes egészében /ebből három korábban is említett volt, de időközben beomlott/, aztán az ismert barlangok közül 5-ben jelentős, a korábbi méretet lényegesen meghaladó továbbjutást értünk el, 5-ben pedig csekélyebb mértékűt.

a barlang neve	helye	feltárt hosszúság	feltárás dátuma
Pulai-bazaltbg.	Bakony	151 m	1984-85
Arany-barlang	Tokaji-hg.	50 m	1993
Pók-lyuk	Medves	38 m	2000-01
Sárkány-jégbg.	Bakony	32 m	1998
Araszoló-bg.	Bakony	26 m	2000
ÖSSZESEN:		297 m	

A feltárással megnyitott jelentősebb barlangok

a barlang neve	helye	korábbi hossz	feltárt rész	jelenlegi hossz	feltárás dátuma
Gsörgő-lyuk	Mátra	139 m	289 m	428 m	1982-99
Halász Á-bg.	Bakony	8 m	64 m	72 m	1987
Betyár-bg.	Cserhát	12 m	50 m	62 m	1992-02
Pokol-lik	Bakony	18 m	33 m	51 m	1986
Rózsa S bg-ja	Tokaji-hg.	27 m	19 m	46 m	1992
ÖSSZESEN:			455 m		

A korábban is járható barlangok nagyobb feltárásai

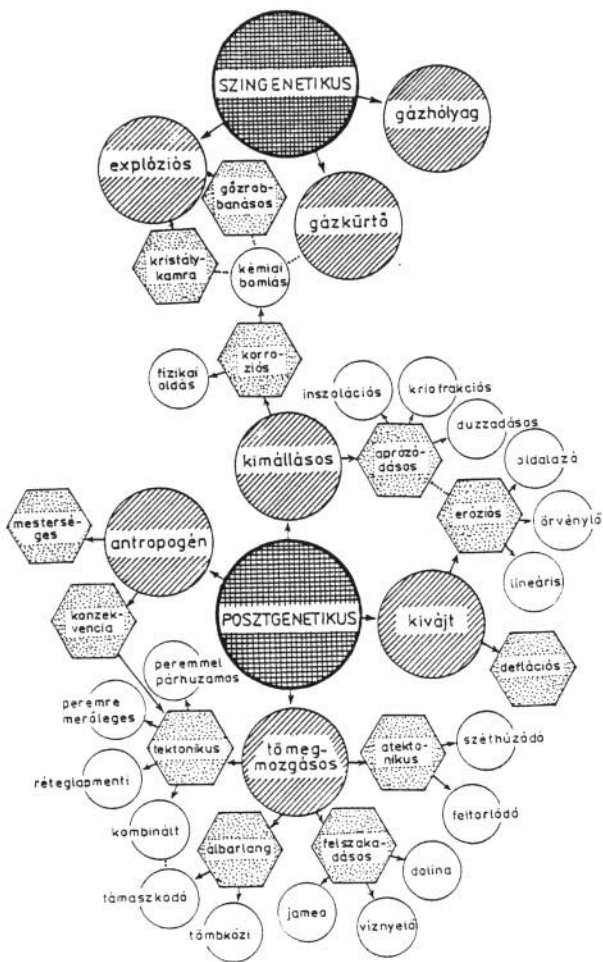
táj	a feltárt kisbarlangok száma	feltárt hosszúság
Kőszegi-hegység	18	86 m
Medves-vidék	6	38 m
Bakony	3	10 m
Börzsöny	1	7 m
Kemenesalja	1	6 m
Mátra	1	3 m
ÖSSZESEN:	30	150 m

Kisebb barlangfeltárások

Genetikai megállapítások

Az általunk vizsgált több mint 800 hazai nemkarsztos barlang különböző vulkanikus, üledékes és átalakult kőzetben igen sokféleképpen keletkezett. A világ legkülönfélébb barlangos szakirodalmában megjelent genotípus-leírásokat áttanulmányozva és számos alapos összehasonlító elemzést végezve is jónéhány általunk vizsgált barlang nem illett egyetlen megfogalmazott genotípusba sem /OZORAY 1952/. Ezért aztán arra az elhatározásra jutottunk, hogy a korábbi ismeretek és a magunk tapasztalatának szintéziséből alkossunk egy újabb, a vulkanikus kőzetek barlangjaira vonatkozó barlangtípusrendszert /ESZTERHÁS 1993/.

Magyarország vulkanikus
barlangjainak genotípusai

A barlangok genotípusrendszerébe új elemként vezettük be a konzekvenciabarlangok fogalmát: az emberek készítette üregek miatt fellépő kőzetfeszültségek kiegyenlítődéseként bekövetkező omlások, törések által már természetes módon való továbbfejlődéssel az előbbi fölött keletkező barlang /ESZTERHÁS 1993, 2000-b/. Meghatároztuk a fumarolabarlangokat: a vulkáni működés során a magmakamrát, vagy a piroklasztikumot elhagyó nagynyomású, forró, kémiaailag agresszív oldatok alkalmasint barlangméretű, csőszerű kürtöket feszítenek és oldanak a még félig képlékeny lávakőzetben /ESZTERHÁS 2000-a/. Megállapítottuk és igazoltuk, hogy a nagy kovatartalmú kőzetekben /kvarcit, gejzirit stb./ a vulkanikus eredetű, 9 pH feletti, forró lúgok barlangokat oldottak /ESZTERHÁS 1986/. A rendkívül gazdag formakincsű felszíni szilikátkarrok létrejöttében pedig a szerves eredetű lúgoknak van meghatározó szerepe.

A mezákon többnyire tömegmozgásos barlangok jönnek létre. Ezek járatainak formáját és irányultságát rendkívül erősen befolyásolja a laza alapkőzet és a rideg vulkáni kőzet lepusztulásának különbözősége /ESZTERHÁS 1988, 1993, 1994-a/.

Megállapítottuk, hogy a kőzet törési síkjainak egymáshoz való hajlásszöge milyen pszeudokarszt-jelenségek létrejöttét határozza meg /ESZTERHÁS 1988, 1994-a, 1997/.

Természetesen a nemkarsztos barlangok létrejöttét is csak ritkán alakítja egyetlen barlangképző hatás. Az esetek többségében egymás mellett és egymás után, ha nem is egyforma intenzitással, de többféle barlangképző hatás érvényesül.

Kőzet- és ásványtani vizsgálatok

Sajnos a kőzet- és ásványtani vizsgálataink messze nem érik el a kívánt szintet. Többnyire a mintagyűjtésben és a külső makroszkópikus összehasonlításokban merül ki, mert saját laboratóriumunk nincs és a mineralógiai elemzésekkel foglalkozó intézetek segítségét csak igen korlátozott mértékben áll módunkban igénybe venni.

Mint már utaltam rá, a nemkarsztos barlangok igen sokféle vulkanikus, üledékes és átalakult kőzetekben fordulnak elő. E kőzetek összetétele, strukturális szerkezete, töredettség és a tőlük különböző kőzetekkel való kölcsönhatása nagyban befolyásolja a bennük kialakuló barlangokat. A különböző kőzetfélésekhez statisztikusan is kimutatható jellemző barlangtípusok kapcsolódnak, de a helyi szituációk az ezektől eltérő barlangtípusok megjelenéséhez is számos lehetőséget adnak. A kiömlési kőzetekben a leggyakrabban a tektonikus és atektonikus barlangok, a homokkövekben és a piroklasztikumokban jellemzőek a kimállásos barlangok, a palák esetében a kőzetleszakadozásos barlangképződésekre van sok példa.

A nemkarsztos barlangok többségében nem találunk ásványos kitöltődéseket. A szerény számban előforduló ásványdús pseudokarsztos barlangokban viszont a karsztbarlangok kínálatát lényegesen túlszárnyaló, igen sokféle eredetű és anyagú ásványos kiválás leledzik. Előfordulnak a kalcitcseppkövek és egyéb mészásványformációk, ha a befoglaló kőzet meszet is tartalmaz, vagy a fedőkőzetnek jelentősebb a mésztartalma, illetve a barlangba másünnen befutó vízfolyásokban hidrokarbonát is van /pl. zalaszántói Remete-barlang, velemi Borha-völgyi-üreg/. Hidrotermális mészpizolitek fordulnak elő a Gödrösi-explóziós-barlangban. Nagyon sok és jelentős méretű /20-40 cm hosszú, 5-10 cm széles/, főként tridimit-et tartalmazó szilikátcseppkő van a tályai Arany-barlangban. Több helyen találtunk hévizes eredetű, szilikátalapanyagú /albit, anortit, kaolinit stb./ bekérgeződéseket /pl. sárospataki Felső-barlang, salgótarjáni Baglyas-kői-üreg/, szilikátpizoliteket /pl. háromhutai Galériás-barlang, regéci Smirgli-barlang/. Egyes bányajáratok által feltárt explóziós barlangok falát gyönyörű fennőtt kristályok /kvarc, ametiszt, cölesztin stb./ borították, amíg ki nem rabolták azokat. Ritka érdekesség a Pulai-bazaltbarlang falán található sokszáz isingerit-korong. Hazánkban csak 5 kisebb jégbarlangot ismerünk és ezek mindegyike vulkanikus kőzetben van. E barlangokban az év nagyobb részében, vagy állandóan előfordulnak jégkéreg, drapériák, jégcsapok, és egy esetben a firnhó adja a kitöltődés anyagát.

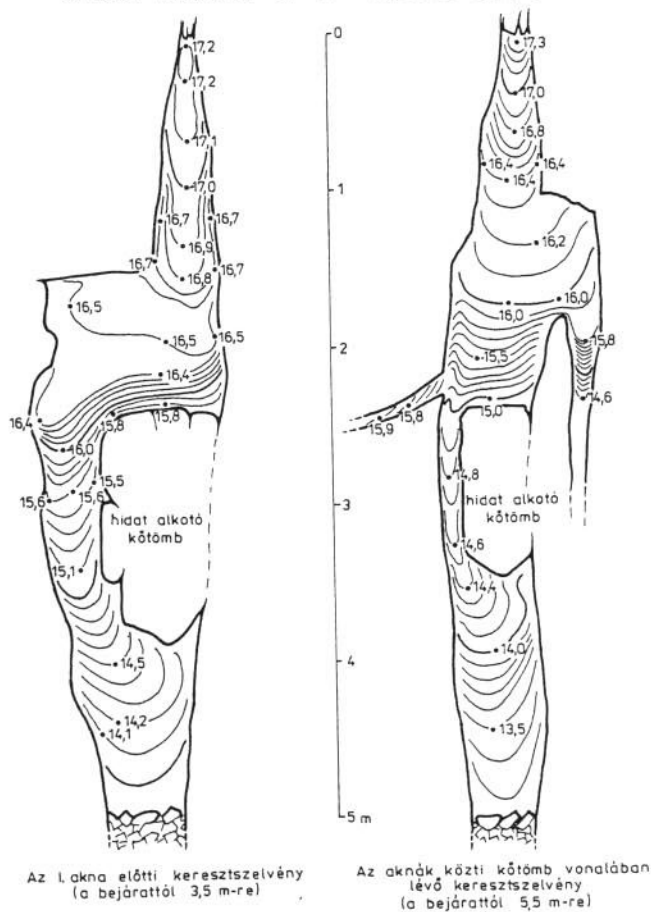
Klimatológiai és hidrológiai megfigyelések

A hazai nemkarsztos barlangok többsége kicsi /5-10 méteres/. Ezek légterének sajátosságai rendszerint csak kis mértékben térnek el a felszíni klimatikus viszonyoktól. A nagyobb barlangokban viszont már érvényesülnek a kiegyenlített, a

szélsőséges változásoktól mentes barlangi klímaviszonyok.

A legtöbb barlang hőmérséklete megfelel a felszíni éves közép-hőmérsékletből és a geotermikus grádiensből adódó hőmérsékletnek. Ettől eltérés leginkább a porózus, vagy törmelékes kőzetben levő barlangoknál adódik, ahol a relatíve nagyobb kőzetfelület miatt nagyobb a párolgási hőleadás és ezért jelentősen lehűlnek, olykor a fagypont alá is. Erre vezethető vissza, hogy a hazai klimatikus viszonyok között csak az erősen porózus, vagy töredezett vulkáni kőzetekben alakultak ki jégbarlangok.

A méréseket és az izotermák meghatározását Eszterhás István végezte.
A hőmérsékleti adatok °C-ban vannak megadva.
A felszíni hőmérséklet 16,4 °C. A légáramlás befelé tart.

A Dornyay-barlang légterének
hőmérsékleti állapota egy
nyári napon

A barlangi légáramlás tanulmányozása közben érdekes, egymás közelében levő barlangpárokra figyeltünk fel. Ezekben ellentétes a huzat iránya és a hőmérsékletükben 10-20 °C különbség mutatkozik. Nyáron a Szent György-hegyi Sárkány-jégbarlangból kifelé áramlik a -0,2 °C-os levegő, a tőle 400 m-re levő Meleg-fülkében pedig befelé a külszínivel azonos /átlagosan +18 °C/ hőmérsékletű levegő. Télen a légáramlás ellenkező irányú és az előbbi barlang nyeli a külszíni, átlagosan -3 °C-os levegőt, az utóbbiból pedig kifelé áramlik a +12 °C-os levegő. A Szilvás-kőn nyáron a Marcinek-barlangból kifelé áramlik a +6,5 °C-os levegő, míg a tőle 10 m-re levő Dornyay-barlang porzik a befelé húzó +16 °C-os légáramban.

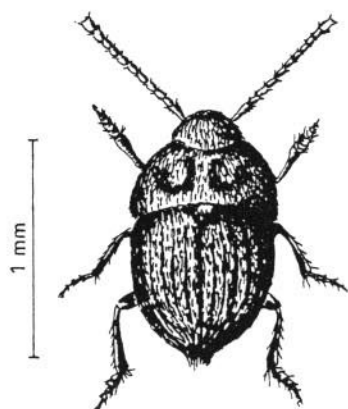
Radon sugárzást eddig csak egyetlen napon át mértünk négy Szilvás-kői barlangban, mely a légnyomásváltozásnak megfelelő ingadozást mutatva átlagosan 1600 Bq/m³-nek bizonyult.

A nemkarsztos barlangok többségében hidrológiai jelenséget csak a páralecsapódás jelent. Néhány barlangban azonban találkozunk szivárgó, vagy csörgedező forrásokkal /pl. Pokollik, Ülés-pataki-barlang/, átmenő patakokkal /pl. Arany-barlang, Csögő-pataki-álbarlang/ és tavakkal /pl. Csörgő-lyuk, Pokollik/.

Biológiai vizsgálatok

A barlangok egy részével alaposabban is volt alkalmunk foglalkozni. Ilyen esetekben biológiai megfigyeléseket, fajkutatásokat is végeztünk. Több időt tudtunk a Bakony néhány nemkarsztos barlangjára és a Szilvás-kő barlangjaira szánni és alkalmasint egy-egy a Mátrában, vagy a Kőszegi-hegységben levő barlanggal is behatóbban foglalkoztunk. Persze az e barlangokból gyűjtött megfigyeléseink is csak sovány szeletkéjét

mutatják a barlangok élővilágának. Eddig a hazai nemkarsztos barlangokból 193 állatfajt és 18 gombafajt volt lehetőségünk meghatározni. Úgy tűnik, hogy a pszeudokarsztos barlangok flórája és faunája nem mutat lényeges eltérést a mészkőbarlangok élővilágától. Inkább csak aránybeli eltolódást véltünk felismerni. A növényvilágban a penicillinek aránya, az állatvilágban pedig a lepkék aránya nagyobb a karsztbarlangok életközösségéhez hasonlítva.

Leptinus testaceus

A Szilvás-kői barlangok apró vakbogara a sárga egérbogár

Scoliopteryx libatrix

A vörös csipkésbagoly pille szívesen telet át a Kis-Szilvás-kői-sziklahasadékban

Két ízeltlábú a Szilvás-kői barlangok gazdag élővilágából

Szinte valamennyi barlangban előfordulnak ugróvillások /Collembola/, pecebogarak /Catopidae/, holyvák /Staphylinidae/, púposlegyek /Phoridae/, pókok /Araneidae/ és néhány lepkefaj /Lepidoptera/. Viszont volt szerencsénk találni csak egy, vagy néhány barlangban előforduló, ritka fajokat is. Először akadunk rá egy velemi barlangban a korábban csak forrásmedencékből ismert magyar vakbolharákra /Niphargus hungaricus/. A

Szilvás-kői barlangokban találtunk egy piciny vak bogarat, a sárga egérbogarat /*Leptinus testaceus*/, aztán a harmadik magyarországi lelőhelye van itt a ritka barlangi kaszáspóknak /*Holoscotoleman jaquatai*/ és legjobb tudomásunk szerint hazánk területén eddig csak innen került elő az üregi pók /*Kratochviliella bicapiota*/. A Kovács-hegy bazaltbarlangjaiban két igen ritka bogár, az *Orobainosoma hungaricum* és a *Hungarosoma bokori* fordul elő a szintén nem gyakori kövi csigafajjal /*Aegopis verticillus*/ együtt. Pettyes gőtét /*Triturus vulgaris*/ a Pulai-bazaltbarlangban találtunk.

A pszeudokarsztos barlangok hordalékkitöltődésében többnyire hiányzik a fosszilizációt segítő mész, ezért lényegesen szerényebbek ősmaradványokban, mint a karsztbarlangok. A legrégebbinek számító lelet a Rissz-Würm interglaciálisból származó, a Seybold-barlangban talált óriás hörcsög /*Cricetus cricetus major*/, robusztus peleféleség /*Glis sp. indet.*/ és sarki pocoknyúl /*Ochotona sp.*/ maradványa. A többi, nagy számú barlangból előkerült csontmaradvány a korai holocénben és a ma is élő állatoktól származik. Gyakori a róka, borz, őz, macska és kutya csontja.

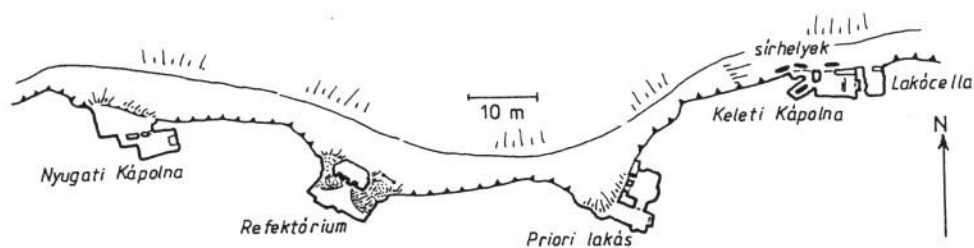
Régészeti leletek és történelmi emlékek

Ismereteink szerint eddig 15 nemkarsztos barlangból kerültek elő régészeti leletek. A legrégebbiek a legyesbényei Nagy-barlangban feltárt bükki típusú neolit cseréptöredék és pattintott kova, valamint obszidián eszközök. Késő bronzkori edénytöredékek négy barlangból ismertek, úgymint a mátraszentimrei Gyula-barlangból, a kapolcsi Pokol-likből, a salgótarjáni Baglyas-kői-üregből és a legyesbényei Nagy-barlangból.

Ez utóbbiból bronzkori tűzhelymaradványt is feltártak. A kővágószőlősi Remete-barlangból vaskori cseréptöredék, a bozsoki Csalános-ereszből pedig kora vaskori tűzhelymaradvány került elő. 6. századi vasfokost találtak Legyesbénye már említett barlangjában. A korai középkorból származó edénytöredékek voltak a pákozdi Bárcaházi-barlangban, a kapolcsi Pokol-likban. A tihanyi Barátlakásokban talált cseréptöredékek, kőmozsár, csontsíp korát pontosan behatárolja a mellettük előkerült III. Béla /1172-1196/ korából származó rézpénz. A 12-15. századból származó edényeket pedig 5 barlangban is találtak. A sok újkori lelet közül csupán kettőt szeretnék megemlíteni, a mátraverebélyi Betyár-barlangban talált, macskakoponyából készített "horrorisztikus" pipát és a bozsoki Lőszeres-barlangból előkerült karabélylőszereket.

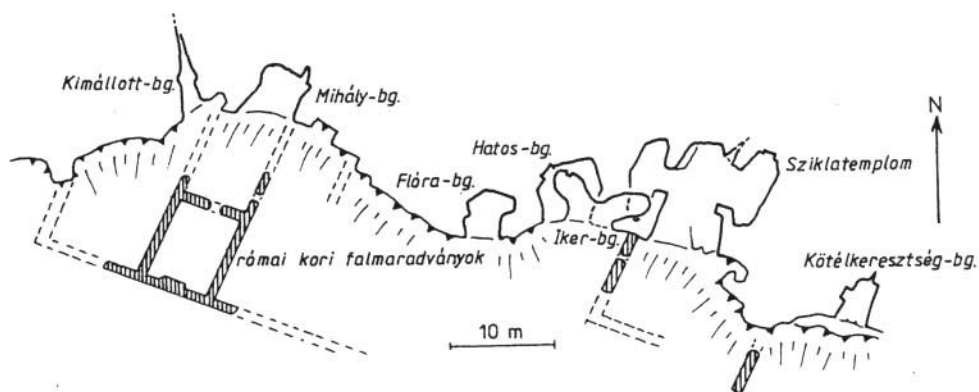
A barlangokra vonatkozó történelmi adatokat részben a régi írásokból, részben pedig az üregekben és azok környékén tapasztalt jelenségekből tudhatjuk meg. Az írások lehetnek enciklopédikus munkák. A nemkarsztos barlangokról főként Bél Mátyás, Oláh János, Pátyi László, Mocsáry Antal, Pesthy Frigyes és Bartalos Gyula munkáiból szerezhethetünk tudomást. Az esetek többségében sokkal precízebb adatok találhatóak a régi birtokösszeírásokban, periratokban és egyéb jegyzőkönyvekben. Egy-egy barlangból előkerült régészeti lelet, az üregben tapasztalt átalakítás, építés, a falakon levő karcok mind a barlang múltbéli szerepére utalnak.

Eddigi ismereteink szerint 18 nemkarsztos barlang volt állandó, vagy átmeneti lakóhely /pl. a celldömölki Vas Pál lyuka, a nagygörbői Vadlány-lik/. Kultikus célú használatot 19 nemkarsztos üreg esetében ismertünk fel /pl. sályi Lélek-

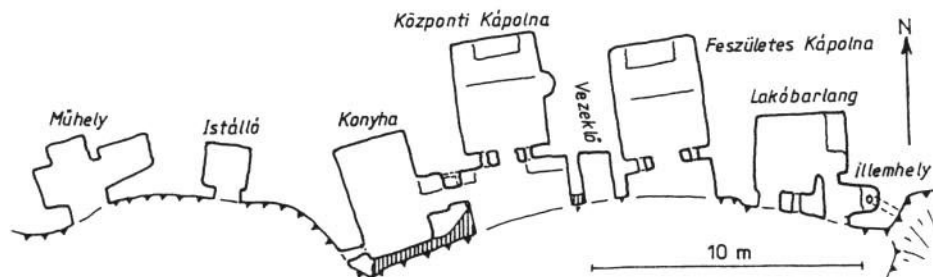
TIHANYI-BARÁTLAKÁSOK

Felmérte: Eszterhás István 1983.

NAGYMAROSI-REMETEBARLANGOK

Felmérte: Gönczöl Imre 1995.

SZENTKÚTI-REMETEBARLANGOK

Felmérte: Damó Judit 1998.

A nemkarsztos kőzetekben található egykori barlangmonostorok

lyuk, istenmezejei Sziklakápolna/, 32 gazdasági rendeltetésű /terményraktár, istálló stb./ üreget sikerült felismernünk. 9, részben átalakított nemkarsztos barlang szolgált védelmi, illetve katonai célokat /pl. a Regéci vár ürege, az arkai Asztag-kő barlangjai/.

Kutatásaink külön fejezete a nemkarsztos barlangokhoz kapcsolódó mondák gyűjtése. 23 ördögökről, sárkányokról, boszorkányokról, rablókról, remetékről, királyokról és hadvezérekéről szóló, valamint tragikus szerelmi történeteket elmesélő mondát sikerült eddig megismerni /ESZTERHÁS 1999/.

Eredményeink bemutatása

Eredményeinket papíron, digitális formában és előadásokon ismertetjük. Az elmúlt 20 évben 7 önálló kötetet adtunk ki /és a nyolcadik is nyomdakész formában van/, megjelentettünk 127 szakmai tanulmányt /81-et magyar, 23-at német, 20-at angol, 2-t szlovák és egyet olasz nyelven/, 32 népszerűsítő írást és még mintegy 5000 oldalt kitevő 318 dolgozatunk van kéziratban /ESZTERHÁS-SZENTI in press./. Készítettünk 11 posztert, 4 videot és több ezer diát. Angol és német nyelven szerkesztjük /és részben írjuk/ a nemzetközi pseudokarsztos szaklapot, valamint pseudokarsztos honlapot tartunk fenn. Mintegy 80 előadást tartottunk a hazai szakközönségnek és 19 előadást nemzetközi összejöveteleken.

Tevékenységünk elismeréseképpen hazai viszonylatban elnyertük már az MKBT Kadió-emléklapját - eddig kilencszer indulunk a Cholnoky-pályázaton, egyszer I; kétszer II; háromszor III. és szintén háromszor különdíjat nyertünk - a Természetvédelmi Hivatal pályázatán szintén nyertünk I; II. és III. díjat. Tagjaink közül egyénileg az MKBT Vass Imre-plakettjét kapta meg Eszterhás István, a Cholnoky-díj II. helyezését Eszterhás István Szent Tamással közösen, a Cholnoky-küöldíjat Kalicza Tibor, a Nógrád megye Természet Kutatásáért díjat pedig Buda László. Nemzetközi viszonylatban az UIS titkársága a legaktívabb bizottságnak minősítette az általunk vezetett Pszeudo-

karszt Bizottságot. Eszterhás Istvánt tagjai sorába hívta a világ legjobb földrajzi kutatóit összefogó New Yorki székhelyű Felfedezők Klubja /The Explorers Club/ és a "21. század kimagasló természettudósa" címet adományozta neki a cambridgei Nemzetközi Életrajzi Központ /International Biographical Centre/.

Összegzés

A nemkarsztos barlangok szervezett kutatásának 20 éve alatt a Vulkánszpeleológiai Kollektíva számos eredményt ért el. Leírásokkal, térképekkel, fényképekkel kataszterbe foglalt 822 hazai nemkarsztos barlangot, melyek közül 703 barlang a kollektíva tevékenysége előtt ismeretlen volt. 40 barlangban végzett feltárásokat és ez által 902 m barlangszakaszt tett hozzáférhetővé. Foglalkozott a nemkarsztos barlangok kialakulásával és ezen belül új genotípusokat /konzekvenciabarlang, fumarolabarlang, lúgos oldódású barlang/ határozott meg. Több, hazánkban korábban nem ismert barlangi képződményt /szilikát-cseppkövek, szilikátpizolitek, isingerit-korongok stb./ talált és írt le. Hazai példák alapján foglalkozott az alacsonyhegységi bazaltokban kialakult jégbarlangok keletkezésének feltételeivel. Meghatározott 193 állat- és 18 gombafajt, köztük néhány kuriózumot is a nemkarsztos barlangok élővilágából. Foglalkozott a barlangok történelmi vonatkozásaival és lejegyzett 23 nemkarsztos barlangokhoz kapcsolódó mondát. Megállapításait, kutatási eredményeit 7 önálló kötetben, 150 dolgozatban publikálta, 99 szakelőadást tartott, nemzetközi szaklapot szerkeszt és jelen van az interneten is.

VÁLOGATOTT IRODALOM

- BARTALOS Gy. /1891/: Egervidéki "kaptárkövek" és barlangok
- Archeológiai Értesítő XI. köt. Budapest p. 140-141
- BÉL M. /1742/: Notitia Hungariae novae historico-geographica
- Wien
- BERTALAN K. /1955/: Magyarország nem karsztos eredetű barlangjai - Karszt- és barlangkutató tájékoztató /jan-jún./
Budapest p. 13-21
- ESZTERHÁS I. /1986/: Barlangkeletkezés lúgos oldódással -
Nehézipari Műszaki Egyetem Közleményei I. sorozat 33.
1-4. füzet, Miskolc p. 139-148
- ESZTERHÁS I. /1987-a/: A Bakony bazaltbarlangjai - Föld és Ég,
Budapest p. 360-364
- ESZTERHÁS I. /1987-b/: A Tihanyi-félsziget barlangkatasztere
- A Bakony természettudományi kutatásainak eredményei 18.
kötet, Zirc p. 1-84
- ESZTERHÁS I. /1988/: A magyarországi bazaltbarlangok kutatásának
eredményei - Karszt és Barlang I. füzet. Budapest
p. 15-20
- ESZTERHÁS I. /1993/: Genotypes of caves in volcanic rocks in
Hungary - Conference on the karst and cave research activities
of educational and research institutions in Hungary,
Jósvafő p. 81-86
- ESZTERHÁS I. /1994-a/: Vulkánszpeleológia - az MKBT kiadványa,
Budapest p. 1-49
- ESZTERHÁS I. /1994-b/: Lychnis - Vulkánszpeleológiai Kollektíva
kiadvány, Kapolcs p. 1-64
- ESZTERHÁS I. /1997/: Nemkarsztos kifejezések kislexikona - a
Vulkánszpeleológiai Kollektíva kiadványa, Isztimér p. 1-80
- ESZTERHÁS I. /1999/: Legenden über vulkanische Höhlen in Ungarn
/ Legendy o vukannických jaskyniach v Mad'arsku - Slovenský
kras XXXVII, Liptovský Mikuláš p. 29-36

- ESZTERHÁS I. /2000-a/: Durch Exhalation entstandene Höhlen im Karpatenbecken - Jahresbericht der Höhlenforschengruppe Rhein-Main /Jahrgang 21./, Frankfurt a.M. p. 85-95
- ESZTERHÁS I. /2000-b/: Nemkarsztos barlangok - in Barlangi túravezetői ismeretek I. rész - MKBT kiadvány, Budapest p. 63-64
- ESZTERHÁS I. /2001/: Szilvás-kő barlangi atlasza - a Vulkán-szpeleológiai Kollektíva kiadványa, Isztimér p. 1-28
- ESZTERHÁS - SZENTI /in press./: Magyarország nemkarsztos barlangjainak irodalomjegyzéke - p. 1-120
- KORDOS L. /1984/: Magyarország barlangjai - Gondolat Kiadó, Budapest p. 271-309
- MOCSÁRY A. /1826/: Nemes Nógrád vármegyének Historiái, Geographiai és Statistikai Esmertetése - Petrozai Trottnér Mátyás betűivel, Pest I. kötet p. 226-227, III. kötet p. 19
- OLÁH J. /1834/: Balaton melléki tudósítások barátságos levelekben - Tudományos Gyűjtemény III. köt. 61, 68, 78 Pest
- OZORAY Gy. /1952/: The genesis of non-karstic natural cavities as elucidated by Hungarian examples - Karszt- és Barlangkutatás II. kötet, Budapest p. 127-136
- PESTHY F. /1888/: Magyarország helynevei, földrajzi és nyelvészeti tekintetben - kézirat az Országos Széchenyi Könyvtárban, Budapest

TOVÁBB PUSZTULNAK A DÖME-BARLANG GYÖKÉRSZTALAGMITJEI

A Döme-barlangban 1998-ban felfedezett gyökérsztalagmiték növekvő fejlődését csak 1999-ig figyelhettük meg. Ez időközben a mérések tanulsága szerint 1-2 cm-rel növekedtek a gyökérsztalagmiték és a koranyári időben friss, rózsaszínű gyökércsúcsokat fejlesztettek. Hasonlóan nőttek és fejlődtek a 7-12 m-es szinten a falakat és a mennyezetet sok helyen sűrű kuszaságban borító gyökérrajtók is.

A gyökérképződményeken a 2000. évben már nem tapasztaltunk növekedést és friss, üde hajszálgökereket, valamint a gyökérképződmények bázisfáit jelentő molyhos tölgyek már a nyár végén lehullatták lombjukat. 2001-ben a tölgyek már ki sem zöldelltek. A barlangban levő gyökérképződmények elvesztették korábbi feszségüket, színük megfakult, törékennyé váltak, méretükben néhány cm-t összeestek.

Ez évben 2003. aug. 22-én vizsgáltam meg a gyökérsztalagmiték állapotát, melyek a pusztulásnak előrehaladottabb stádiumát mutatták. Ez látványosan mutatkozott méretük csökkenésében, eredeti formájuk deformálódásában. A képződmények pusztulását mutató méretváltozások három év alatt:

		2000-ben	2003-ban	eltérés
A "Puli"	magassága	46 cm	39 cm	-7 cm
	hosszúsága	36 "	29 "	-3 "
	szélessége	25 "	21 "	-4 "
A "Snauzer"	fejmagassága	28 cm	19 cm	-9 cm
	marmagassága	19 "	14 "	-5 "
	hosszúsága	61 "	60 "	-1 "
	szélessége	17 "	18 "	+1 "
A "Kiskutya"	magassága	10 cm	gyakorlatilag	-10 cm
	hosszúsága	18 "	nincs	-18 "
	szélessége	8 "	/félresodorva/	-8 "

A három éve pusztulásnak indult
Döme-barlangi gyökérsztagmitból,
a "Puli"-ból már egy kődarab is
elővillant /E.I./

A "Snauzer" nevű gyökérképződmény is meglehetősen
összetöpörödött. Néhány éve még takarásban volt a
háttérben látszó kalcitsztagmit /E.I./

Eszterhás István

DENEVÉRSZIMBÓLUMOK NEM CSAK A BARLANGÁSZ KLUBOKBAN,
HANEM A VENDÉGLŐKBEN IS

/A 2000-ben kezdett heraldikai sorozat folytatása/

A korábbi három évkönyvünkben /2000, 2001, 2002./ ismer-
tetett 120 denevérszimbólumhoz további 18-at sikerült megismer-
ni, így denevérheraldikai gyűjteményünkben jelenleg 138 ábrázo-
lás szerepel. A legutóbb megismert jelképek közül:

7 barlangkutató csoportok emblémáiban,

8 italtermékek címkéjén és

3 egyéb dolgon szereplő denevérábrázolás volt.

A korábban ismertetett denevérszimbólumok használata fő-
ként a barlangkutatáshoz és a hadsereghez kötődtek. Új szinfol-
tot jelent az italtermékek címkéjén is fellelhető denevérábrázo-
lások Wolf-Peter Friedrich és felesége, Jana Stepanek publikáci-
ói /FRIEDRICH 2002-b, STEPANEK – FRIEDRICH 2002-a/ nyomán való
megismerése. A Drakula legendáknak nosztalgikus kultusza van
különösen a német nyelvterületen, ezért nem véletlen, hogy ezt
a sörforgalmazók is igyekeznek kihasználni. Jól példázzák ezt a
címkék reklámszövegei. A német "Flattermann" sörcímkén /129-es
rajz/ olvashatjuk: "Egy világos sör nem csak az éjszakai kaland
és a fénytől való rejtőzködés céljából. Főzetett régi erdélyi
recept szerint." A svájci "Vambier" sör címkéjének /138-as rajz/
ajánló szövege már sejtelmesebb: "Ha az éjszaka leple Erdélyre
ereszkedik, akkor ott gyógyfüveket szednek és azt hét napig hagy-
ják száradni. Ebből készül a vámpír-elixír, amely eltűnteti a
sápadtságot." Aztán szerepel még denevérdzimbólum krétai vörös-
bor címkéjén /137-es rajz/ és osztrák energiatital dobozán /132-es
rajz/.

Az egyéb stilizált denevérábrázolások közül különlegességnek számít a szintén W-P. FRIEDRICH /2002-a/ által közölt településcímer. Jelenlegi ismereteink szerint ez az egyetlen településcímer, melyben a címerpajzs döntő hányadát egy denevérábrázolás tölti ki. Az 1974-ben Hannoverhez csatolt Wettbergen község címerében egy farkasfejű denevér látható /134-es rajz/, amely egy régi wettbergeni nemesi család címeréből lett adaptálva a községi címerbe.

— xxx —

A denevérheraldikai gyűjteményünkbe igyekszünk a legszélesebb körből felvenni a stilizált denevérábrázolásokat, mára 21 országból 138 jelképet, címerállat-formát dolgoztunk fel. A legtöbb ábrázolást Magyarországról, Németországból és az Egyesült Államokból ismerjük. No de, nézzük a teljes statisztikát:

- 27 darab Magyarországról /H/,
- 24 -"- Németországból /D/,
- 20 -"- az Egyesült Államokból /USA/,
- 11 -"- Szlovákiából /SK/,
- 8 -"- Bulgáriából /BG/,
- 6 -"- Csehországból /CZ/ és Olaszországból /I/,
- 5 -"- Ausztriából /A/, Belgiumból /B/ és Svájcban /CH/,
- 4 -"- Portugáliából /P/,
- 3 -"- Spanyolországból /E/, Franciaországból /F/ és Nagy-Britanniából /GB/,
- 2 -"- Görögországból /GR/,
- 1 -"- Ausztráliából /AUS/, Brazíliából /BR/, Lengyelországból /PL/, Libanonból /RL/, Romániából /RO/ és Szlovéniából /SLO/

A denevérjelképeket aszerint is kategorizáltuk, hogy kik használják azokat. Ilyen alapon három nagyobb csoportot állított-

tunk fel:

1. Barlangos emblémák – a feldolgozott jelképek 58 %-a

Ide tartoznak a barlangkutató csoportok /klubok, egyesületek/, a barlangkutató szövetségek, intézmények, rendezvények, expedíciók, barlangos lapok, barlangi mentők, denevérvédő klubok, turistaszövetségek, egyes barlangkutatók ex librisei.

2, Hadsereg-i emblémák – a feldolgozott jelképek 32 %-a

Ehhez tartoznak a radar- és felderítő egységek, a légielő bombázói, egyes haditengerészeti, gyorsbevetési, harcászati, utánpótlási, hibaelhárító és gyakorló egységek, valamint néhány KAFOR alakulat.

3. Egyéb emblémák, ábrázolások – a feldolgozott jelképek 10 %-a

E csoportban találunk bor-, sör- és energiatalcímkéket, postai bélyegtervet, postabélyegzőt, településcímet, sajtótermék fejlécét és lemezárúgyarat.

A 138 szimbólum feldolgozása során észleltünk 8 olyan esetet /ez közel 6 %/, amikor egy teljesen azonos emblémát két különböző /akár más országbéli/ szervezet is használ.

A 4-es számú emblémát egy bolgár és egy szlovák egyesület, a 21-es számú emblémát egy magyar és egy német egyesület, a 36-os számú emblémát egy bolgár és egy osztrák egyesület, a 39-es számú emblémát két magyar egyesület, a 44-es számú emblémát két magyar egyesület, az 54-es számú emblémát két magyar egyesület, a 72-es számú emblémát két német egyesület és a 78-as számú emblémát egy magyar és egy német egyesület vallja magáénak.

Irodalomjegyzék

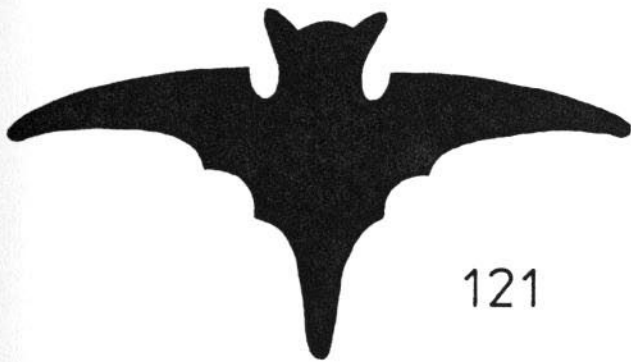
/Kiegészítés a 2002-es Évkönyv 134. oldalán felsoroltakhoz/

- DROUIN, P./1999/: L'ethylaphilie spéléologique - in Collecti-
ons Spéléologie - Alpinisme - Explorations Nr. 41. Bruxelles
p. 3-10
- ESZTERHÁS I./2002/: Denevérek mundérban és overállban - kézirat a
Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI
adattárában, Budapest p. 130-142
- FRIEDRICH, W-P./2002-a/: Die Fledermaus mit dem Wolfskopf -
Symbol der Herren von Wettbergen - Jahresbericht der Hfg.
Rhein-Main /Jg. 21. aus 2000/, Frankfurt a.M. p. 80
- FRIEDRICH, W-P./2002-b/: La Chauve-souris embleme de bieres et
de vins - Abonnement-Sourcription /Nr. 3./ p. 3-9
- STEPANEK-FRIEDRICH /2002-a/: Mit Vambier, Flattermann, Neotopir
und Co. zielsicher durch die Tücken der Nacht - Jahresbericht
Hfg. Rhein-Main /Jg. 21. aus 2000/, Frankfurt a.M. p. 53-54
- STEPANEK-FRIEDRICH /2002-b/: Fledermäuse - Fliegende Kobolde der
Nacht - "Junge Sammler" Zeitschrift für junge Briefmarken-
freunde /Nr. 3./, Gau-Odernheim p. 4-10
- STEPANEK-FRIEDRICH /2002-c/: Fledermausbezogene Motive auf Absen-
derfreistempeln - Der Flatterman /Nr. 14./ p. 17-19

Melléklet

2003-ban a következő szervezetek, kiadók és italgyártók /palckozók/ által használt denevérszimbólumokat sikerült megismerni /a sorszámozás a korábbi években megkezdett felsorolás folytatása/:

121. Badízer Barlangkutató Klub - Ardovo /SK/
122. Pozsonyi Barlangszövetség - Bratislava /SK/
123. Drienka Barlangkutató Klub - Košice /SK/
124. Slovenský Raj Barlangász Klub - Spišská Nová Ves /SK/
125. Chočské Vrchy Barlangkutató Klub - Ruženborok /SK/
126. Tribeč Területi Szövetség - Hodruša-Hámre /SK/
127. Sežanai Barlangszövetség - Sežana /SLO/
128. Motívum a "Junge Sammler" lapból - Gau-Odernheim /D/
129. Flattermann Lager" sör - Königseggwald /D/
- 130."Brandenburger Vollmond" sör - Fürstlich-Drehna /D/
- 131."Vam-Bier" sör - Chemnitz /D/
- 132."Red Bed" energiaiital - Neunkirchen /A/
- 133."Fledermaus" sör - Kaltennordheim /D/
134. Wettbergen városrész címerállata - Hannover /D/
- 135."Linde zu Himmelsberg" bélygterv része /D/
- 136."Ledenika" sör - Vraca /BG/
- 137."Nycterila" bor - Hagios Nicolaos /GR/
- 138."Vambier" sör - Breitenbach /CH/

121

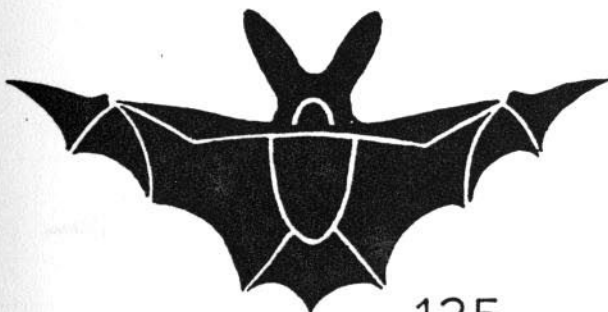
122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

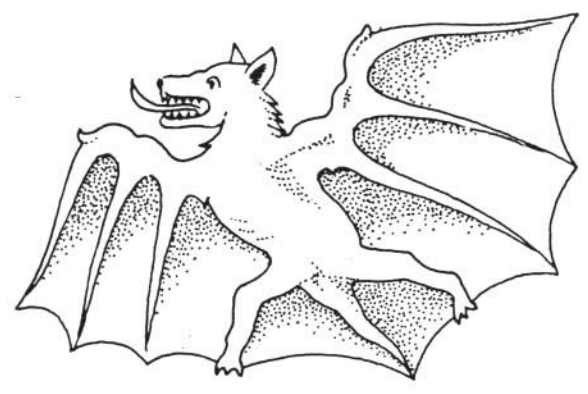

132

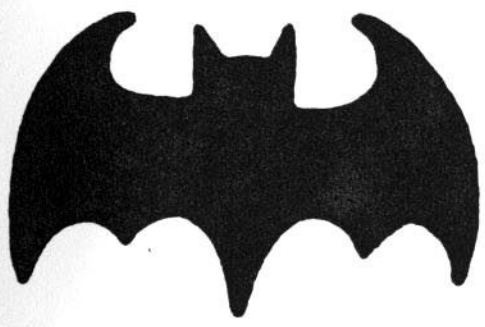
DENEVÉRJELKÉPEK

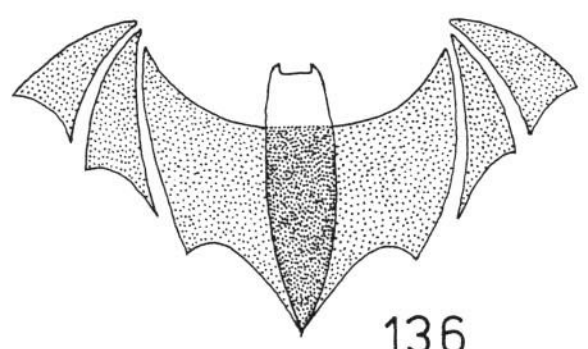
133

134

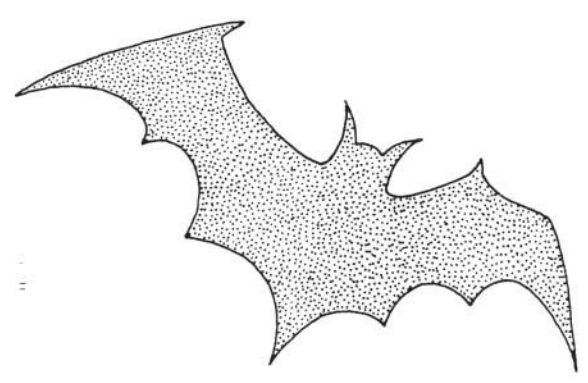
135

136

137

138

5.

D O K U M E N T Á C I Ó S M U N K Á K

A VAJDAVÁR-VIDÉK BARLANGJAI

A tanulmány szerzője:

E S Z T E R H Á S I S T V Á N

Egy-egy barlang leírását végezték még: Bozó László /Nagy-kő
leszakadt barlangja/, Dénes György /Kőpes-barlang/, Gönczöl
Imre /Ordas-kői-eresz/, Tinn József /Debornya-sarkágyi-bg./

A térképeket szerkesztették:

Eszterhás István,
Gönczöl Imre,
Tinn József

A térképek felvételezésénél közreműködtek még: Gádoros Márk,
Gádoros Patrik, Gáspár Ilona, Gönczöl Tímea, Luppej Nóra,
Mikle Bálint és Nagy Eszter

A vidék barlangjait tanulmányozó 14. Vulkánszpeleológiai Tábor
/1998. július 8-12./ résztvevői: Bozó László, Eszterhás István,
Gádoros Márk, Gádoros Miklós, Gádoros Patrik, Gönczöl Imre,
Gönczöl Tímea, Juhász Edit, Manga Mihály, Nagy Eszter, Ódor Zol-
tán és Tinn József

A 19. Vulkánszpeleológiai Tábor /2003. július 4-13/ résztvevői:
Buda László, Eszterhás István, Ferenczi Balázs, Fodor Tivadar,
Gádoros Márk, Gádoros Miklós, Gádoros Patrik, Gáspár Ilona,
Kardos Bence, Katona Krisztina, Luppej Nóra, Mikle Bálint, Orosz
Boglárka, Orosz Imre, Orosz Mihály és Rajczy Judit

RÉSZTARTALOMJEGYZÉK

	oldal
A Vajdavár-vidék tájföldrajza	74
A Vajdavár-vidék földtani felépítése	81
Barlangkutató-történet	86
Barlangképző folyamatok	89
A Vajdavár-vidék barlangjainak listája	94
A természetes barlangok leírása	98
Kőpes-barlang	98
Nagy-kő eresze	99
Nagy-kő leszakadt barlangja	100
Nagy-Lyukas-kő barlangja	100
Nagy-Lyukas-kői-eresz	101
Lyukas-kő-völgyi-barlang	102
Ordas-kői-eresz	103
Szarvas-kői-kőlyuk	104
Szarvas-kői-üreg	106
Farkas-lyuki-kőlyuk	107
Farkas-lyuki-kőfülke	108
Peskő-barlang	109
Debornya-sarkágyi-barlang	110
Tó-melletti-eresz	110
térképmellékletek	112
fényképek	123
Mesterséges üregek leírása	129
Remete-forrási-pince	129
Keserútanyai-táró	130
Nagy-barlang	131
Kis-barlang	132
Barlang-pince	132
Török-bunker	133
Sziklakápolna	134
Szénlopó-táró	135
Őr-hegyi pincék és istállók	137
térképmellékletek	138
fényképek	143
Irodalomjegyzék	149

A VAJDAVÁR-VIDÉK TÁJFÖLDRAJZA

Egy táj a Mátra és a Bükk árnyékában, mely ugyan lát-képileg is csodálatos és más vonatkozásban is vannak egyedül-álló értékei, de a nagy testvérek mellett méltatlanul mostoha sors jutott neki. Egy-egy kisebb tájrésszel, vagy földtudományi részproblémával több tanulmány is foglalkozott, de összefoglaló geográfiai és turisztikai írás nem jelent meg róla. Így aztán nem csoda, hogy hazánk művelt lakosságának nagyobb része sem tudja térben és mivoltában elhelyezni.

Hogyan is nevezik voltaképp?

Magyarország tájai közül csak a szóban forgó táj az, melynek nincs általánosan elfogadott neve. Sőt egyes munkák nem is tartják önálló tájnak, vagy a Bükkhöz, vagy a Borsodi-medencéhez, vagy a Medves-vidékhez kapcsolják. A különböző geográfiai munkákban és térképeken nyolc elnevezésével is találkozunk, úgymint: Kis-Bükk, Óbükk, Ózd-Pétervásárai-hegység, Ózd-Pétervásárai-dombság, Heves-Borsodi-dombság, Kelet-nógrádi-medence, Gömöri-medence, Vajdavár-vidék.

Magunk részéről a legelfogadhatóbbnak a Vajdavár-vidék /HEVESI 2002/ elnevezést tartjuk és a következőkben ezt is fogjuk használni. Ezen névhasználatbéli elhatározásunkat azzal támasztjuk alá, hogy egyrészt a Vajdavár-vidék elnevezés nem mutat függőséget a szomszédos tájak felé /Bükk, Nógrád, Gömör/, másrészt nem utal a többféleképpen is megnevezett domborzati formára /hegység, dombság, medence/, mint a többi hét elnevezés.

Hegység, vagy dombság?

A legtöbb geomorfológiai munka egyetért abban, hogy a hegység és a dombság között nincs alapvető különbség. A két felszínforma között abszolút, vagy relatív magasságuk szerint, illetve lejtőszögük meredeksége alapján vonják meg a határt. Ez a határ persze a különböző iránytadó szerzők meglátása szerint sem azonos. BULLA /1964/ a tengerszint feletti 300 m-t tekinti határnak, az ez alatti 6 %-osnál nagyobb átlagos lejtésű területek dombságnak, az ezen felüliek hegységnek tekinthetők. PÉCSI /1967/ a 25 és 200 m szintkülönbségű területeket tartja dombságnak, a 200 m-nél magasabb reliefűeket pedig hegységnek. HAMMOND /1964/ a 90 és 300 m szintkülönbségű, a 20-50 %-ban lejtős tájakat mondja dombságnak, az ezen felülieket pedig hegységnek.

Nézzük, milyen szintkülönbségek fordulnak elő vidékünkön. Az egész tájra vonatkozó relief 391 m /a Hangony-patak 150 m tengerszint feletti magasságban hagyja el a tájat, a legkiemelkedőbb Ökör-hegy 541 m/. A geomorfológiai relief meghatározásához általánosan elterjedt az 1:25000-es térképlap által határolt terület /88 km²/ szintkülönbsége. Ez a mi esetünkben átlagosan 250 m /184 m és 278 m között/. Az egy km²-es átlagszintkülönbség 120 m. A vidék lejtőviszonyai átlagosan 30-40 %-osak /17-22 °-osak/, a völgyoldalak lejtése 80-180 %-os, egyes esetekben eléri az 500 %-ot. Ezek az adatok a tájnak inkább a hegyvidéki jellegét támasztják alá, mintsem a dombságét. Amit megerősít az is, hogy a Cserhát, a Velencei-hegység, a Villányi-hegység a Vajdavár-vidéktől szerényebb relieffel és lejtőviszonyokkal rendelkezik, mégis hegységnek tartják. Aki ezek után is vitatja a táj hegyvidéki mivoltát, annak csak azt ajánlom, hogy kerékpározzon át a főúton Szentdomonkosról

a szomszédos Borsodnádasdra.

Hol van a Vajdavár-vidék?

A hozzávetőleg 570 km² területű Vajdavár-vidék döntő többsége /540 km²/ Magyarországon, az Északi-középhegységben, kisebb része /30 km²/ Szlovákiában van. Az átlagosan 300 m tengerszint feletti magasságú, erősen tagolt táj legmagasabb pontja az 541 m-es Ökör-hegy. Délről a Mátra-vidék és az Alsó-Tarna-völgy tájakkal szomszédos, délkeletről a tektonikai Darnó-vonal mentén a Bükk-vidékkel, keletről a Sajó-medencével /mely szlovákiai területek is érint, de ott már Juhoslovenská nižna a neve/, északon átnyúlik a határon a Macskás-patakig /Mačacia p./, melyen túl a Medves-vidék szlovákiai része /Cerová vrchovina/ következik, aztán nyugatról már ismét magyar területen a Medves-vidék határolja.

A Vajdavár-vidék tájbeosztása

A Vajdavár-vidék két völgyekkel tagolt magasabb rögcsoportra, a Vajdavárra és a Gömöri-erdőhátra – valamint három medencére, a Pétervására-Laleszi-medencére, az Ózdi-medencére és a Zabari-medencére tagolódik /HEVESI 2002/.

A Vajdavár /230 km²/ a legmagasabb, központi része a vidéknek. Szerkezeti törésekkel tagolt, enyhén gyúrt, szelektív lepusztulással formálódott hegyvidéki terület. Átlagos magassága hozzávetőleg 400 m. A legmagasabb része a Leleszi-/Nagy-/pataktól keletre levő Ökör-hegyecsoport, melynek csúcsai meghaladják az 500 m-t /Ökör-hegy 541 m, Vajdavár 530 m, Vermeshát 511 m/. Valamivel alacsonyabb a Leleszi-patak és a Tarna felső folyása közti Debornya-csoport /Debornya-fő 510 m, Bércfa 490 m/. A Tarnát nyugatról kísérő hegyvonulat egy északabb-

ra fekvő, magasabb részre és egy délebbre levő alacsonyabb hegycsoportra tagolódik. Az északi csoport a Bocskoros /456 m/ és Nádas-orom /448 m/ környéke, a déli csoport a Kürti-rög /Kürti-tető 328 m, Fertés-tető 369 m/ egészen Szajla községig húzódik. A hegycsoportokat a Tarna és a Leleszi-patak tektonikus völgyei választják el egymástól, de további kisebb tektonikus völgyek is taglalják /Hosszú-völgy, Vermes-völgy, Gyepes-völgy, Szénégető-völgy stb./

A Gömöri-erdőhát a vidék legészakibb, határon is átnyúló része. A Hangony-patak és a Macskás-patak /Mačacia p./ széles völgyei között levő alacsony hegységi kistáj. Legmagasabb csúcsai a Golotka-fő /399 m/, a Birín /395 m/, a Barát-fő /389 m/.

A Pétervására-Leleszi-medence a vidék déli részén található, itt Pétervásáránál torkollik a Tarnába a Leleszi-patak és a Szénégető-patak. A medence peremvidéke nagyjából 300-350 m tengerszint feletti magasságú. Legalacsonyabb része Szajla és Terpes községek között van, ahol a Tarna a 170 m-es szinten hagyja el a tájat.

Az Ózdi-medence voltaképp a Hangony- és a Hódos-patak széles, alluviumos völgyei. Peremét 350-400 m magas hegyek alkotják. A két főpatakba számos mellékvölgy vize torkollik. Itt található a táj legalacsonyabb pontja 150 m-en, a Hangony-patak Sajóba való torkollása előtt.

A Zabari-medence a vidék északnyugati részén, a Tarna felső folyása mentén van. Zabar és Szederkénypuszta környékén a minden irányból ide tartó számos kis patakocska /Pipó-, Szilas-, Utas-, Zabari-, Szederjesi-patakok stb./ ömlik a Tarnába. A medenceperemen 300-350 m-es hegyek sorakoznak, míg a legalacsonyabb rész 210 m a medence alján.

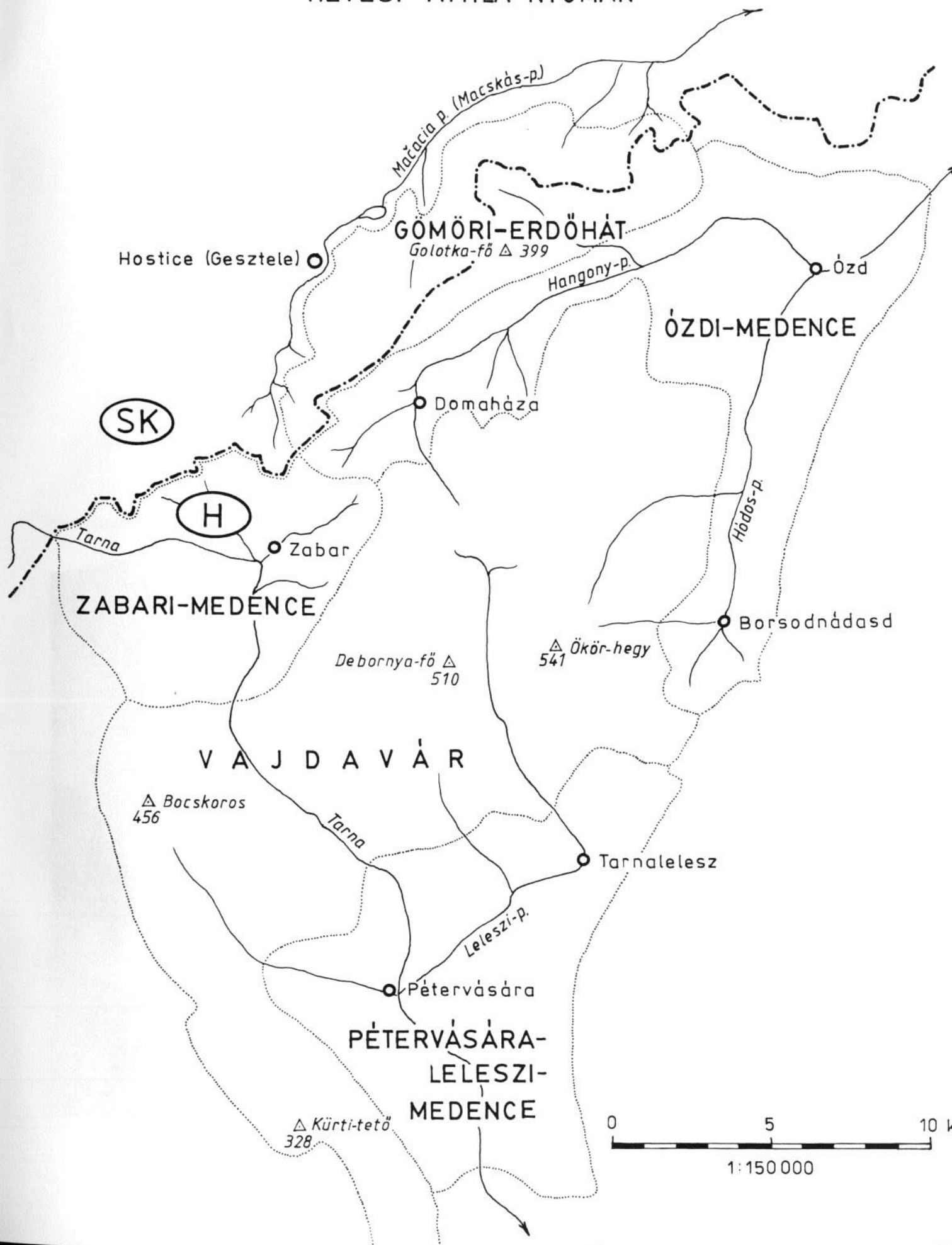
A

Barlangkataszteri felosztás szerint a Tarnától nyugatra eső terület az 5230-as, a Tarna és a Hódos-patak – Hangony-patak – Sajó közti terület az 5310-es, a Hódos- és Hangony-pataktól keletre lévő terület az 5320-as barlangkataszteri tájegységhez számítanak. A barlangoknak még külön kataszteri számot nem állapítottak meg.

A Vajdavár-vidék központi részén hozták létre 1993-ban a Tarna-vidéki Tájvédelmi Körzetet mintegy 90 km²-es területen.

A VAJDAVÁR-VIDÉK TÁJBEOSZTÁSA

HEVESI ATTILA NYOMÁN

A Vajdavár-vidék egyik szimbóluma a bükkszent-
erzsébeti Nagy-kő, a "Palóc Meteóra" /E.I./

A tájképileg is gyönyörű ivádi Szénégető-völgyet barlangokat
rejtő sziklasor, az úgynevezett Lyukas-kövek kísérik /B.L./

A VAJDAVÁR-VIDÉK FÖLDTANI FELEPÍTÉSE

A Paratethys több medencére különülő beltenger volt, ennek középső medencéje /a mai Szécsénytől Kazincbarcikaig/ volt üledékgyűjtője vidékünknek. Az oligocén végén – mint azt az egrien felső szintjei tanúsítják – lassú emelkedéssel ún. regresszió /tengervisszahúzódás/ játszódott le. A terület jelentős része szárazulattá vált, ahol a lepusztulás számottevő volt /BÁLDI 1971, BÁLDI-RADÓCZ 1971/. Hogy vidékünkön mi maradt meg az oligocén és alkalmasint még korábbi rétegekből azt nem tudjuk. A területen mélyített fúrások sehol sem érték el az oligocén rétegeket. A kissé távolabbi környéken változatos mélységben mutatkoznak a fúrások nyomán az oligocén rétegek /Sajóvelezd -521 m, Kazincbarcika -554 m, Alsószuha -805 m/ a törések menti elmozdulás miatt.

A klasszikus geokronológia szerint a miocén 25-26 millió évvel ezelőtt kezdődött, a radiometriás időszámítás szerint 22,5 millió éve /BERGGREN 1971/. A korszak kezdetét, az eggenburgi emeletet a tenger mélyülése és ennek velejárójaként az üledékfelhalmozódás jellemezte. /Az oligocén és a miocén határát néhány kutató nem az itt vázoltak szerint vonja meg, egyesek átmeneti oligocén-miocén emeletet valószínűsítenek, mások az egrien szint elejét az oligocénhez, végét a miocénhez sorolják, megint mások az egész eggenburgient is az oligocénhez tartozónak vélik./ Az eggenburgien végére ismét kiemelkedés kezdődött, de az otnangien még csak egy sekélyedő szigettengerré változtatta vidékünket és még a kárpátienben is jelentős volt a vízborítás. Teljes szárazulatot csak a középső miocén bádeni emeletének végére feltételeznek a Vajdavár-vidéken /HÁMOR-JÁMBOR 1971/.

A Vajdavár-vidéket felépítő rétegek döntő többsége a miocén első emeletéből, az eggenburgienből valók. Ez időben területünkön jelentős vastagságú /hozzávetőleg 800-1000 m-nek ítélnélhető/ egymástól az összefogazódás miatt nehezen elhatárolható homokkő és slír képződött. Kevés helyen, ahol a töredezett rögök a többiekhez képest kevésbé emelkedtek ki megtalálhatóak az ottnangien emeletben, mintegy 19,5 millió éve képződött alsó riolittufa rétegek is.

A Vajdavár-vidék eggenburgi időben aktív üledékgyűjtő medencéjében lényegében kétféle üledék rakódott le. Az áramlásoktól elkerült helyeken a Szécsényi Slír Formáció alig rétegzett, finomhomokos-agyagos kőzetlisztből álló rétegei telepedtek le /BÁLDI 1971/. Ezen aleurit rétegek szeszélyes elrendezésben fogazódnak össze az áramlási zónákban lerakódott homokkővel. Együttes vastagságuk tekintélyes /sajnos ezt még fúrások nem erősítik meg/. Nem túl gazdag faunamaradványaiban a sima teknőjű pekten-félék, az amussium kagylók a jellemzőek. A felszínen számos helyen találkozhatunk falaival. Szép feltárásai vannak Pétervására keleti szélén az útbevágásban, az arlóói Csahó-hegyen, a bükkszenterzsébeti Buknásán, stb.

A vidék tájképileg is legjellemzőbb képződménye a Pétervásárai Homokkő Formációt alkotó glaukonitos homokkő. Ez a jól mozgatott, sekély tengervízben ülepedett le. Jellemző szerkezeti eleme a keresztarétegzettség, amit az árapály mozgások produktumának tartanak /PRAKFALVI 2000/. Másik jellegzetessége a hol dúsabban, hol ritkábban előforduló glaukonittartalma. A glaukonit egy zöld, aprószemcsés, pikkelyes megjelenésű vas-szilikátásvány. A homokkövet többnyire karbonátos, alárendelten márgás kötőanyag cementezi össze. A kötőanyag aránya változó, helyenként a 20-22 %-ot is meghaladja. Egyes helyeken a jobban

összecementált, keményebb rétegek váltakoznak a morzsalékonyabb rétegekkel, illetve vékony agyag, vagy márgapadokkal, másutt pedig az erózió sorokba rendezett, kemény kőcipókat preparált ki a sziklafalak kevésbé ellenálló anyagából. A glaukonitos homokkőben szintén kevés az élőlénymaradvány, de a simahéjú kagylók mellett már több bordázott kagylójú pekten fordul elő. A glaukonitos homokkő alkalmasint látványos sziklafalakat, zömök tornyokat alkot, mint Istenmezején a "Noé szőlője", Bükkszent-erzsébeten a Nagy-kő, Ivádon a Szénégető-völgy sziklái, stb.

Az eggenburgien emelet vége felé, már sekélytengeri környezetben a Budafoki Homokkő Formáció fellépése a glaukonitos homokkő, illetve az amussiumos slír fedőjében általánossá vált. Ez a durvaszemcsés, sokszor kavicsos, viszonylag sok kövületet tartalmazó réteg viszont többnyire lepusztult, csak a kiemelkedőbb részeken lehet vele találkozni. BÁLDI Tamás /1971/ szerint lepusztulása már az eggenburgien emelet végén, az un. poszt-eggenburgien regresszió idején, a szárazulattá válás következtében megkezdődött, mely később még csak felerősödve folytatódott. Vastagsága – már ahol megvan – csak néhány méter. E réteg fossziliái előfordulnak az istenmezejei Fehér-hegyen, a tarnalelszi Debornya-főn.

Az ottnangien emeletet az un. alsó riolittufa-szórás vezette be. A távolabbi vulkánok robbanásos kitörése során jelentős mennyiségű piroklasztikum került mind a szárazföldi felszínre, mind a maradványtengerek medencéjébe. Ezek alkotják a Gyula-keszi Riolittufa Formációt. A Vajdavár-vidék szomszédságában meglehetősen elterjedt ez a réteg. Valószínűleg a mi területünkön is általános volt, de a táj nagyobb /központi/ része sasbércesen kiemelkedett és így ott a fokozott denudáció következtében mára lepusztultak e rétegek, csak a peremvidékek alacso-

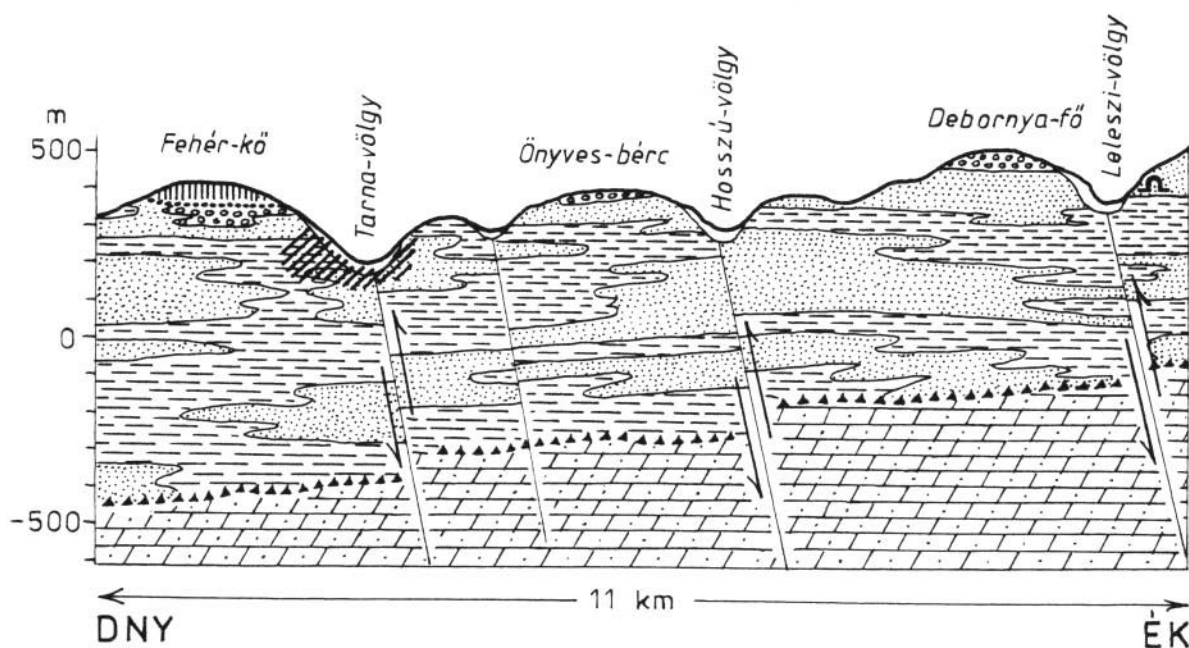
nyabban maradt rögeinek tetőrégiójában maradt belőlük néhány szerényebb kiterjedésű folt, mint pl. az istenmezejei Fehér-hegyen, vagy a Darnó-vonal árkos lezökkenéseiben, a szentdomonkosi Nagy-berken.

A riolittufa jelenlétére, illetve egykor volt jelenlétére utal a bentonit előfordulása. A bentonit ugyanis a finomszemű riolittufa mállásából képződött, széleskörűen hasznosítható nemes agyag. Ennek fő alkotórésze a montmorillonit nevű rétegszilikát, amely akár 50-80 %-át adja a bentonitnak. Istenmezeje déli, délkeleti szomszédságában, a Hangybolyoson és a Rosszkút-tetőn, valamint Pétervására körül jelentős bentonittelepek alakultak ki /JUHÁSZ 1984/.

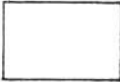

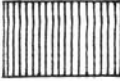

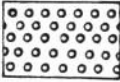
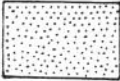
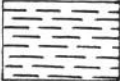

A völgyekben és a medencékben korráziós lejtőtörmelék és a vízfolyások által szállított alluviális üledék települt.

IDEALIZÁLT FÖLDTANI SZELVÉNY A FEHÉR-KÖTŐL A LELESZI-VÖLGYIG

Báldi Tamás adatai nyomán szerkesztette Eszterhás István

JELMAGYARÁZAT

	korráziós lejtőtörmelék és alluvium (pleisztocén)
	bentonit
	Gyulakeszi Riolittufa Formáció (a. miocén, ottngangi)
alsó riolittufa
	poszteggenburgi denudációs szint
	Budafoki Homokkő Formáció
nagypektenes durva homokkő
	Pétervásárai Homokkő Formáció
glaukonitos homokkő
	Szécsényi Slir Formáció
amussiumos slir
	preeggenburgi denudációs szint
	paleogén üledékek és alaphegység (oligocéntől régebbi)
- (a. miocén, eggenburgi)

BARLANGKUTATÁS-TÖRTÉNET

Az 1975 előtti időkben barlangkutatásról a Vajdavár-vidéken nem beszélhetünk, inkább csak a helyi emberek barlangismertéről, a barlangok használatáról és a mesterséges üregek készítéséről szereztünk tudomást. Töredékes legendákról tudunk /BOZÓ 1996/, melyek szerint a török háború után visszamaradt néhány török barlanglakást készített a Buknászán, vagy a híres mátrai betyárok – köztük Vidróczki is – rejtőzködött a Nagy-kő leszakadt barlangjában és a Farkas-lyuki-kőlyukban. Az 1720-as évekből említik először az istenmezejei Sziklakápolnát mint a falu egyetlen istentiszteleti helyét. A nagyobb sziklaereszeket, barlangokat, mint a Farkas-lyuki-kőlyukat, vagy a Szarvas-kői-kőlyukat alkalmi birkahodályként hasznosították. BARCZA és VIGYÁZÓ 1930-as Mátra útikalauza megemlíti, hogy a szajoli Ór-hegy oldalába mesterségesen vágtak picéket és istállókat. A két világháború idején a sorozás elől bújkálók saját rejtekhelyükül több üreget is vágtak, melyek egy része azóta már beomlott. Aztán készítettek üregeket illegális bányászati céllal, vagy víznyerő csatornaként, ezek viszont a készítésük óta eltelt 70-80 év alatt gazdagon cseppkövesedtek. A kirándulók név- és dátumbekarcolásai különösen a Nagy-Lyukas-kő barlangjában és a Peskő-barlangban mutatják a több évtizede tett látogatásokat is.

A Vajdavár-vidéki barlangok kutatása 1975-ben kezdődött. Ez időben Dénes György egy a térképen olvasott helynév – a Peskő szó – etimológiai tisztázása céljából tett egy helyszíni bejárást a Leleszi-völgy környékén, melynek során beigazolódott, hogy a "Peskő" szó ezen a homokkővidéken is barlangos helyet jelent és ennek bizonyosságaként két nagyobb és két kisebb barlangot ismerttetett a völgyet kísérő Peskő-Szarvas-kő-hegysorból

/DÉNES 1975-a/. Szintén a néveredet tisztázására tett túrák vezettek az 1990-es években a borsodnádasi Kőpes mára már barlangtorzóvá vált üregének megtalálására /DÉNES 1998, 1999/.

Az 1978-ban megjelent Heves megye műemlékei c. könyv /DERCSÉNYI-VOIT 1978/ alapos történelmi áttekintést nyújt az istenmezejei Sziklakápolnáról. Tarnalelesz történelmi és néprajzi monográfiája /BOZÓ 1996/ is tartalmaz rövid leírásokat a környék néhány barlangjának/Nagy-kő leszakadt barlangja, Szarvas-kői-kőlyuk, Török-bunker/ hasznosításáról, illetve az ezekhez kapcsolódó legendákról.

1997-ben KATONA Csaba rövid, lényegre törő beszámolót ad a Gyepes-völgyi Keserútanya melletti üregről. 1998-ban Orosz Mihály társaival feltárja az istenmezejei Szénlopó-táró törmelékbe temetődött bejáratát /BUDA 2003/. 2001-ben HEGEDŰS András részletes tanulmányban ismertette a Leleszi-völgy három barlangját /Szarvaskői-kőlyuk, Szarvas-kői-üreg, Farkas-lyuki-kőlyuk/ és a Gyepes-völgy két mesterséges üregét /Keserútanyai-táró, Remete-forrási-pince/, valamint a környék geológiai viszonyait és a bemutatott barlangok genetikáját.

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva kétszer szervezett táborot a Vajdavár-vidék barlangjainak kataszterezésére, megismerésére. Az első tábor 1998-ban a Leleszi-völgyben volt. Ezen alkalommal a résztvevők felkerestek 11 korábban is említett üreget és találtak még 4 újabb barlangot /Peskő-bg, Nagy-Lyukaskői-eresz, Lyukas-kő-völgyi-bg, Nagy-kő eresze/, valamint elkészítettek 13 barlangtérképet /DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998/. A második tábor 2003-ban a istenmezejei Bagolytanyán került megrendezésre. A tábori terepbejárások során átvizsgáltak számos területet újabb barlangok után kutatva. Felkerestek már koráb-

ban is említett 12 üreget azok alaposabb megismerése végett. Elkészítettek 5 újabb barlangtérképet. Így összességében a Vajdavár-vidékről 23 földalatti objektumról /14 természetes barlangról és 9 mesterséges üregről/ van ismeretünk és valamennyi ma is létező, általunk ismert üregről barlangtérképünk / az öt megsemmisült üregről természetesen nincs/.

BARLANGKÉPZŐ FOLYAMATOK

A kőzetek összetétele, szerkezete nagyban befolyásolja a bennük keletkezett barlangok milyenségét. A Vajdavár-vidék valamennyi eddig ismert barlangja a alsó miocén korú glaukonitos homokkőben /Pétervásárai Homokkő Formáció/ képződött. E homokkő összetétele változó. Kis területen belül is eltérő a kvarchomok-szemcsék nagysága, az egyéb ásványi összetevők /glaukonit/ aránya, a kötőanyagok mennyisége és minősége. Vannak részek, ahol a több kötőanyag erősen összecementálta a homokszemcséket és vannak alig cementált, jól morzsolható kőzetrészek. A kötőanyagok egymásba átmenetet képezve, vagy elkülönülve többnyire mészből és márgából állnak, kevés helyen a szilikátos kötőanyag is megjelenik. E minőségi eltérések a kereszttrétegzettségben jelentkeznek. A kereszttrétegzettség megjelenése is változatos, vannak párhuzamos /paralel/, kiékelődő /eolikus/, és az előbbieik kombinációjából álló /torrenciális/ formák. A hegységet felépítő kőzetek, így a homokkő is a kiemelkedés során rögzösen feldarabolódtak. A rögök a törések mentén különböző magasságba emelkedve olykor falakat képeztek. E peremfalakban, valamint a lepusztulás következtében kialakuló meredélyekben pedig kisebb törések keletkeztek a korábbi oldalnyomás csökkenése miatt fokozottan érvényesülő gravitáció eredményeként.

A változatos megjelenésű homokkőfalakban többféle lepusztító hatás is érvényesül, főleg az aprózódás, a mállás, a kiválás /korrázió/ különböző változatai. Ha a lepusztító hatások a kőzetfal egy-egy részén koncentrálnak, akkor ott a fokozott támadás miatt üregképződés indul, amely előbb-utóbb barlang kialakulásához vezet, ha a kőzetstruktúra alkalmas a boltozat megtartására.

Aprózódás

A Vajdavár-vidék homokkőbarlangjainak mindegyike több ürgképző tényező egymás melletti, vagy egymás utáni hatására képződött. BUTTZER /1986/ nagyon hasonló, összetett barlangképződést írt le a Mesa Verde homokkőbarlangjairól. Minden barlang kialakulásánál első mozzanatként feltétleznünk kell a nyomáscsökkenés okozta fellezulást, repedezést és az ebből fakadó kőzetaprózódást. Valamennyi barlang egy-egy kőzettel alacsonyabb, vagy magasabb részén található. Tehát a kőzettel többnyire völgybevágódással való kialakulása során a kőzet oldalnyomása lecsökken, vagy megszűnik, így abban a mikrorepedések kitágulnak, támadhatóbbá válnak és kisebb-nagyobb kőzetdarabok válnak le róla. E levált darabok többsége lecsúszik, legurul a lejtőn és a hegylábánál gyarapítja a lejtőtörmelékkeletet, majd aztán a völgyi állandó, vagy időszakos folyóvízi erózió tovább szállítja. Az üregek kifelé lejtő alján így csak kevés kődarab található, de a mennyezeten és oldalfalon többnyire jól látszanak a hiányok helyei. A nyomáscsökkenés okozta aprózódás különösen szembetűnően látszik a Peskő-barlang, az Ordas-kői-eresz, vagy a Nagy-Lyukas-kői-eresz esetében.

A kitágult repedésekkel átjárt, fellazult kőzetfelületeket pedig már eredményesebben támadják a további lepusztító hatások. Az aprózódási folyamatok közül a mi vidékünkön a hőingadozás és a nedvességingadozás miatti kipergés figyelhető meg. A változó cementáltságú rétegek alkotta felületből mindig a lazább homokkőpadok szemcséinek kipergése erőteljesebb, így e rétegek felszínén mindig nagyobb bemélyedések lesznek. Ha ezt a kipergést még más lepusztító hatások /mállás, korrózió/ is támogatják, úgy ott barlangméretű üregek alakulhatnak ki. E hőingadozás vagy/és nedvességingadozás miatti aprózódás nyomai jól

szemlélhetőek a Nagy-Lyukas-kő barlangjában, a Lyukas-kő-völgyi-barlangban, de más barlangok esetében is megfigyelhetőek.

Mállás

A vidék barlangjainak kialakításában az aprózódás mellett a különböző mállási folyamatok is közreműködnek. Mállások csak víz jelenlétében történnek. Ez viszont a legtöbb itteni esetben csak mérsékelten áll rendelkezésre, de azért mindig jelen van, ha másként nem is, de a levegő páratartalmából.

A mállások oldásos változata – mely a karsztbarlangok keletkezésében a legszámottevőbb – vidékünk homokkőbarlangjainak képződésében többnyire csak alárendelt szerepet kap és csak néhány barlang esetében mutatható ki. Egyrészt, mert a legtöbb helyen a vízkínálat sem nagy, másrészt pedig – ami sokkal fontosabb – kevés a kőzetek vízben, vagy szénsavas oldatban oldódó ásványi összetevője. A Vajdavár-vidéknek csak azon barlangjaiban figyelhető meg oldódás, ahol a homokkő legalább 10 %-ban tartalmaz meszet, mint kötőanyagot és a szivárgó víz egy kevésbé víz-áteresztő réteg felett legalább időszakosan fel tud gyülemelni /BUTTZER 1986/. Ilyen oldásos tevékenységet figyelhetünk meg a Nagy-Lyukas-kő barlangjában, a Szarvas-kői-kőlyukban, vagy a Lyukas-kő-völgyi-barlangban.

A mállások további változatai közül szerephez jutnak még azok az elbomlási folyamatok, melyekhez elegendő a levegőből kicsapódó kondenzvíz is, így a hidratáció és a hidrolízis /STRIEBEL 1995/. A hidratáció során az ásványszemcsékhez elektromosan tapadó vízmolekula képes egyes ásványszerkezeteket fel-lazítani, azokat a további kémiai változásokra előkészíteni. A hidratált ásványokból a hidrolízis során az ionos állapotú víz hidrogénjei aztán helyettesíteni tudják a nátrium-, a kalci-

um-, a kálium- és a magnéziumionokat és ezáltal többféle ásványt, de leginkább a glaukonitot lebontani. Az oxidáció logikus módon követi a hidrolízist. A vas- vagy mangánszilikátok, illetve a karbonátok tovább egyesülnek vízzel és oxigénnel és olyan vas-, illetve mangánoxidokat hoznak létre, amelyek újra megtámadhatók és átalakíthatók /BUTTZER 1986/. Tehát voltaképp egy hidratáció, hidrolízi és oxidáció alkotta láncreakcióról van szó, amely a folyamatok megismétlődésében teljesedik ki. A mállások között meg kell említeni még a biológiai mállásokat, melyek során a fülkék nedves falán megtelepedő zuzmók, mohák élettevékenységük közben saját vegyületeikkel képesek bontani a kőzeteket /HEGEDŰS 2001/. Szinte valamennyi Vajdavár-vidéki barlangban felismerhetjük néhány mállási változat eredményét.

Korrázió

A korráziónak /a kőzetfelületek mechanikai koptatásának/ a szél és az áramló víz által mozgatott kőzetszemcsék koptató tevékenysége jellemző a Vajdavár-vidék barlangjainak fejlődésében /BULLA 1964/. A szél korráziója a defláció a magasabb, kitettebb helyek barlangjait, ereszeit mélyíti. Különösen ott szembeűnő a hatása, ahol keményebb homokkőpadok fognak közre kevésbé cementált homokkőrétegeket, így a Nagy-Lyukas-kő barlangjánál, a Lyukas-kő-völgyi-barlangnál, vagy az Ordas-kői-eresznél.

Az áramló víz korráziójából az erózióból két barlangalkotó változat fordul elő a Vajdavár-vidéken. Az egyik a laterális /oldalazó/ erózió, a másik a lineáris /mélyítő/ erózió. A sziklafalak aljában a jobbra csak alkalmi, de akkor sok vizet szállító vízfolyások által lebegtetett és görgetett törmelék oldalazó /esetenként örvénylő/ eróziója csiszol főként fülkéket, mint a Farkas-lyukai-kőlyuk, vagy Debornya-sarkágyi-barlang /ESZTERHÁS 2003/. Alkalmi lineáris eróziót, illetve annak nyomát csak

egy barlangban, a Szarvas-kői-kőlyukban tapasztaltunk. Ez egy átmenőbarlang, ahol a hegytetőről időszakosan érkező vizet a felszíni formák egy sziklarepedéshez terelik, ahol az /legalább részben/ bezúdul és az általa szállított törmelék hozzájárul a barlangfolyosó koptatásához /DÉNES 1975-a, HEGEDŰS 2001/.

Tektonika

Egyetlen tektonikus barlangot ismerünk, a Szarvas-kői-üreget, amely egy széthúzódott törés mentén kőzetleszakadozás, felharapódzás által alakult.

Emberi tevékenység

A Vajdavár-vidéken megismertünk a helyi emberek által barlangnak tartott mesterséges üregeket is. A mesterséges üregeket többféle céllal alakították, vannak lakó- illetve búvóhelyek, istállók, pincék, de ismert sziklakápolna, illegális bányatáró és víznyerő alagút is. Ezek közül néhány üreget emlegetnek úgy, hogy azokat természetes barlangokból alakították ki /HEGEDŰS 2001/, de ennek hitelességét ma már biztonsággal nem lehet eldönteni.

A Vajdavár-vidéki barlangok többsége széles szájú fülke, vagy eresz, de van folyosós barlang és hasadékbarlang is. A mesterséges üregek tárók, boltíves cellák.

A VAJDAVÁR-VIDÉK BARLANGJAINAK LISTÁJA

/2003-as ismertségi állapot/

A Vajdavár-vidék 23 felsorolt üregének mindegyike homokkőben van. Ez üregek közül 12 természetes barlang, 2 kisebb /barlangméretet el nem érő/ természetes barlangkezdemény, 9 a "köznépi" által barlangnak tartott mesterséges üreg. A felsorolásban helyet kapott az egykor bizonyítottan létezett, de mára már megsemmisült 5 üreg is. Az általunk bejárt, feltérképezett, 2 m-nél nagyobb /15 db/ üreget •-val jelöltük.

Természetes barlangok és barlangkezdemények

BORSODNÁDASD /kat.sz. 5310/

1. Kőpes-barlang /torzó/ 1,2 / +0,8 m

BÜKKSZENTERZSÉBET /kat. sz. 5310/

- 2. Nagy-kő eresze 5,0 / +kb. 40 m
- 3. Nagy-kő leszakadt barlangja /megsemmisült/ ? m
/szinoníma: Nagy-kői-barlang, Függőterasz/

IVÁD /kat. sz. 5230/

- 4. Nagy-Lyukas-kő barlangja 4,6 / +2,7 m
/szinoníma: Nagy-Lyukas-kő, Nagy-kőlyuk/
- 5. Nagy-Lyukas-kői-eresz 3,0 x 21,5 / +2,6 m
- 6. Lyukas-kő-völgyi-barlang 3,0 x 3,8 / +1,7 m

TARNALELESZ /kat. sz. 5310/

- 7. Ordas-kői-eresz 3,5 x 16,0 / +5,8 m
/szinoníma: Kis-kői-barlang/
- 8. Szarvas-kői-kőlyuk 14,5 / +1,1 m
/szinoníma: Szarvas-kő-barlang, Kőpajta/
- 9. Szarvas-kői-üreg 3,6 / ±2,5 m

- 10. Farkas-lyuki-kőlyuk 4,3 x 22,0 / +2,0 m
/szinoníma: Vidróczki-barlang, Peskői-barlang/
- 11. Farkas-lyuki-kőfülke /méreten alúli/ 1,5 / +2,2 m
- 12. Peskő-barlang 2,6 / +4,5 m
- 13. Debornya-sarkágyi-barlang 3,6 / +3,0 m
/szinoníma: Debornya-lyuk, Debornya-sarkályi-bg./
- 14. Tó-melletti-eresz /méreten alúli/ 1,4 x 5,0 / +1,6 m

A "köznép" által barlangnak tartott mesterséges üregek

ARLÓ /kat. sz. 5310/

- 15. Remete-forrási-pince 8,0 / +2,0 m
/szinoníma: Remete-barlang/
- 16. Keserútanyai-táró 35,8 / ±5,5 m
/szinoníma: Keserű-pince, Keserűi-barlang/
- 17. Nagy-barlang /megsemmisült/ ? m
- 18. Kis-barlang /megsemmisült/ ? m
- 19. Barlang-pince /megsemmisült/ ? m
/szinoníma: Barlang/

BÜKKSZENTERZSÉBET /kat. sz. 5310/

- 20. Török-bunker 5,3 x 3,1 / ±1,8 m

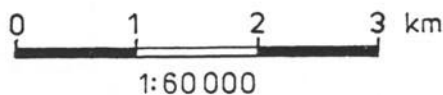
ISTENMEZEJE /kat. sz. 5230 és 5310/

- 21. Sziklakápolna 6,0 x 5,7 / +2,7 m
/szinoníma: Szent László templom/
- 22. Szénlopó-táró 15,6 / +2,1 m
/szinoníma: Rejtek-barlang/

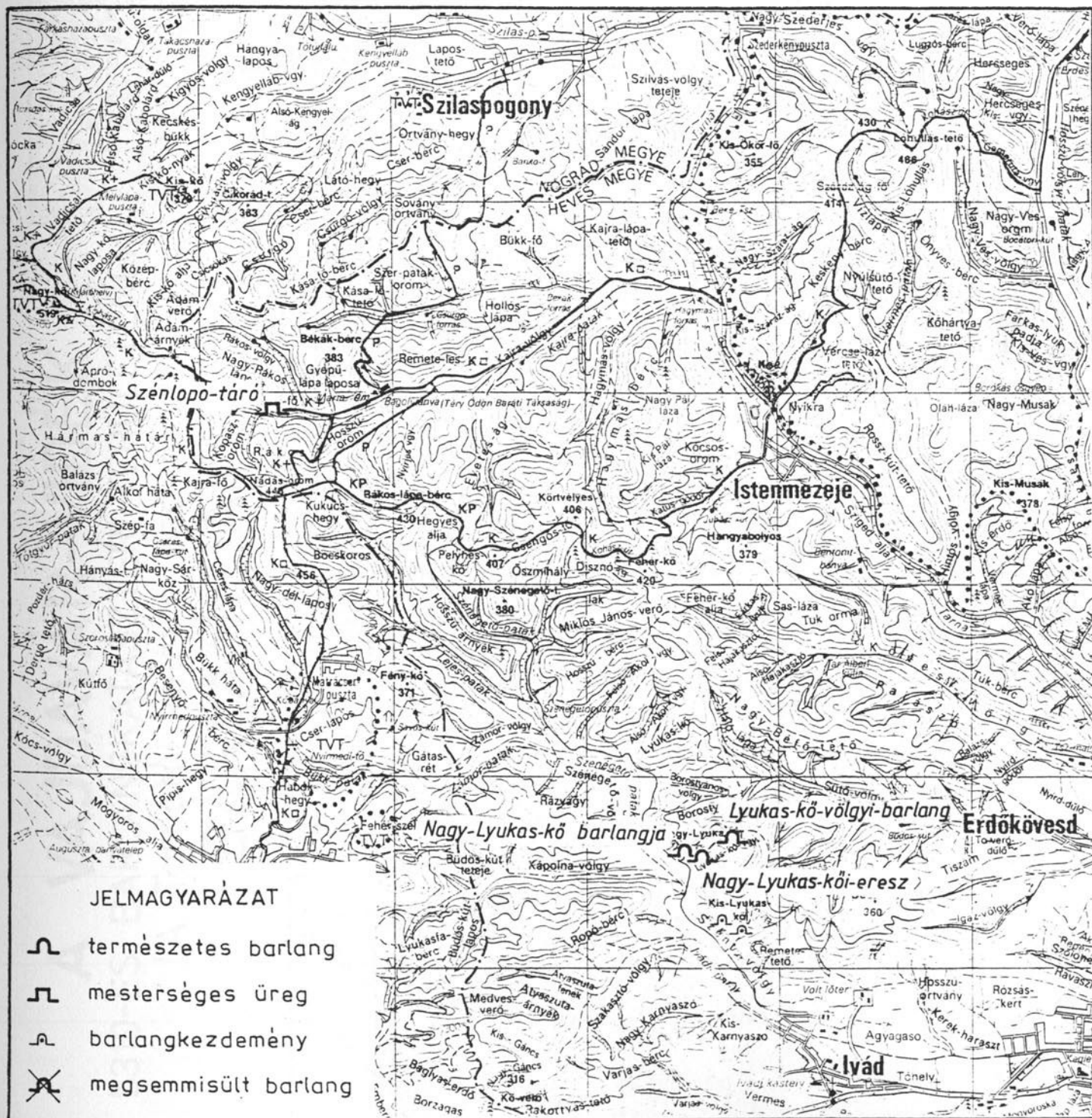
SZAJLA /kat. sz. 5230/

- 23. Ór-hegyi pincék és istállók ? m

A VAJDAVÁR-VIDÉK 5230-AS BARLANGKATASZTERI TERÜLETÉNEK (A Tarnától nyugatra eső rész) BARLANGJAI

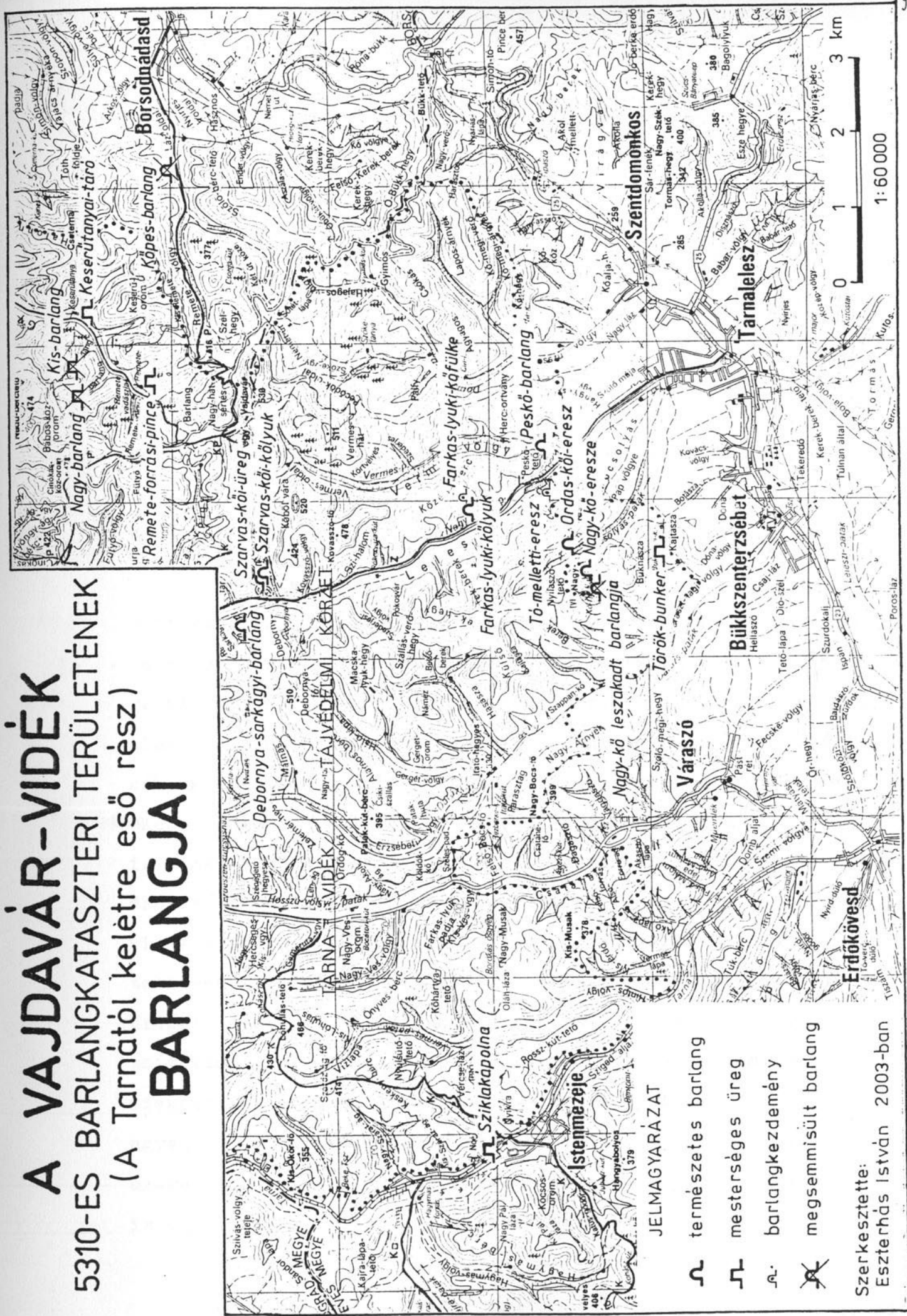
Szerkesztette: Eszterhás István 2003-ban

JELMAGYARÁZAT

- természetes barlang
- mesterséges üreg
- barlangkezdemény
- megsemmisült barlang

A VAJDAVÁR-VIDÉK 5310-ES BARLANGKATASZTERI TERÜLETÉNEK (A Tarnától keletre eső rész) BARLANGJAI

JELMAGYARAZAT

- természetes barlang
- mesterséges üreg
- barlangkezdemény
- megsemmisült barlang

Szerkesztette:
Eszterhás István 2003-ban

A TERMÉSZETES BARLANGOK LEÍRÁSA

A Vajdavár-vidéken három barlangkataszteri terület osztozik. Az 5230-as, Mátrai terület a Tarnától nyugatra van, itt három természetes barlangot ismerünk. Az 5310-es, Demjén – Domaházi terület pedig a Tarnától keletre esik, ahol kilenc természetes barlangot és két méreten alúli barlangkezdeményt tartunk nyilván. Az 5320-as, Upponyi terület vidékünkre eső, Hódospaktól keletre levő részén nem ismerünk barlangokat. A barlangoknak külön-külön kataszteri számot még nem állapítottak meg.

Kőpes-barlang

1991 februárjában, a Borsod Megyei Levéltárban folytatott kutatásaim során, egy 1856-ban készült, kéziratos úrbéri térképen Borsodnásdasdtól nyugatra feltüntetett "Kőpes" helynévre figyeltem fel, amelyről feltételeztem, hogy annak eredeti alakja "Kőpest" lehetett, aminek jelentése régi köznyelvünkben kőlyuk, sziklaodu volt. Az 1:10000-es térkép azonos helyén a "Képes-kemence" helynév olvasható és így ismeri a lakosság is. A név "Képes-" előtagja nyilván a ma már értelmetlennek tűnő "Kőpes/t/" népetimológias módosulata. 1991. májusában helyszíni terepbejárás során felkutattam és exhumáltam a már majdnem teljesen kitöltődött és így szinte láthatatlanná vált sziklaüreget, amelyről fotodokumentációt és felmérési vázlatot is készítettem – akkor és később, 1992-ben egy újabb terepbejáráson kiegészítettem azt. A barlang ugyanabban a felső oligocén* agyagos homokkőben alakult ki, amelyikben a tarnaleleszi Peskő üregei is. A tarnaleleszi Farkas-lyuki-kőlyukhoz hasonlóan, itt is egy vízmosás által kialakított sziklakatlan meredek falának

*szerkesztői megjegyzés: nem felső oligocén, hanem alsó miocén

oldalában található a felül ívelt, belül boltozatos, valóban kemenceszájra emlékeztető üreg. Nyílásának szélessége kb. 170 cm, magassága kb. 80 cm, az üreg beöblösödése a letöréstől mérve kb. 120 cm. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES 1998, 1999, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Dénes György/

Nagy-kő eresz

Bükkszenterzsébet határához tartozó Nagy-kő /392 m/ mind Erzsébetről, mind Tarnaleleszről kb. 3 km-es jelzetlen földúton közelíthető meg. A Nagy-kő tulajdonképpen a Nyilazó-tető déli nyúlványán kipreparálódott nagyobb homokkőszirt. Déli, keleti és nyugati oldalát közel függőleges meredekségű 60-80 méteres falak alkotják, tetejére csak az észak és kelet felőli ösvényeken lehet felmenni. A szirt tetején valamikor vár állott, ma már csak kútjának mélyedése vehető ki /BOZÓ 1996/. A meredek sziklafalakat kereszttrétegzett, kipreparálódott kőcipókat tartalmazó glaukonitos homokkő alkotja, bennük a padok vonalában számtalan kisebb üreg látható. Ezek ma is kitűnő fészkelőhelyek. Az 1800-as évek végén még sólyomtelepek is voltak e lyukakban, melyeket az akkori "alpinista módszerrel" a helybéliek rendszeresen fosztogattak is, jó pénzért eladva a fiatal madarakat /BOZÓ 1996/. A fal déli oldalának jobb oldali harmadánál a hegyláb-tól a tetőig húzódó látványos tektonikai repedés van. A repedés alsó felét lejtőtörmelék tölti ki, felső fele pedig egy magasan boltozott ereszt, a Nagy-kő eresztét képzi. A barlangeresz nyílt repedése délnyugat felé néz. A beboltozott rész alul 5 m széles, magassága pedig kb. 40 m. A tektonikai rés bal oldali fala alkotja az előrehajló félboltozatot, a jobb oldali fal meg a volta-képpeni meredek aljzatot. Mindkét falban kőcipók vannak kipreparálódva. A két fal találkozási vonalán keskeny beöblösödések

találhatók. A barlangeresz nyilvánvalóan a tektonikai repedés kimállásával, kioldódásával keletkezett. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-kő_leszakadt_barlangja

Az egykor volt barlangról csak BOZÓ László elmondása és írása /1996/ alapján tudunk. "Ugyanezen Nagy-kő első oldalfalán lévő sziklafalon még az 1900-as évek elején is megvolt a függőterasz mélyedéssel és szűk bejárattal. Korábbi évszázadokban, használata idején néhány lopott háziállat, ló, tehén, sőt ember elrejtésére használták a híres betyárvilágban. E függőterasz már nem látható, mert az elmúlt évtizedekben leszakadt. Szájhagyomány szerint a régi híres mátrai betyárok biztos bújóhelye lettek itt." A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Bozó László/

Nagy-Lyukas-kő_barlangja

A barlang Ivádtól kb. 3 km-rel északnyugatra, a Nagy-Lyukas-kő nevű hegy oldalában van. A falutól az autóval is jól járható homokos földúton, a piros sáv turistajelzést és a Szénégető-patakot követve jutunk a hegy lábához. Innen vagy 30 m-nyit kell felkapaszkodnunk a hegy nagyjából függőleges sziklafalához előbb törmelékletőn, majd néhány méteres kőpadokon. A fal beugrói, padjai között kell megtalálni azt a helyet, ahol a 4-5 m-rel magasabban levő barlanghoz vezető kekeny sziklapárkányt elérjük. A kifelé lejtő sziklapárkányon nagyon óvatosan járva, kb. 15 m után érjük el a barlang nyugatra néző impozáns

száját, amely nagyjából 3 m átmérőjű kör. A bejáratot követő üreg szélessége és magassága is csökken befelé, két méterrel beljebb már csak 1,90 m széles és 2,40 m magas, a végpont előtt pedig szélessége 1,40 m, magassága 1,70 m. A bejáratot követő egyetlen zsákszerű fülke 4,60 m hosszú. E fülkének első másfél métere kifelé lejt, tanácsos is elkerülni e szakaszt, mert közvetlen alatta mintegy 8 m-es függőleges fal van. A belső rész enyhe teknőszerű mélyedésében már biztonságban lehetünk. A barlang teteje és alja erősebb kötésű homokkőből áll, középvonalán pedig egy 70 cm vastag, lazakötésű homokkőréteg van. A barlang keletkezésében döntő szerepe volt e lazább rétegekre ható hőingadozás és nedvesség-ingadozás okozta kőzetaprótódásnak. Segítette az üregképződést az oldódás is, hiszen a homokkő itt átlagosan mintegy 15 % meszet tartalmaz és a barlangüreg alatt egy márgapad van, ami képes visszadúzzasztani és így oldódásra kényszeríteni a szivárgó vizet. Továbbá más mállási hatások /hidratáció, hidrolízis, oxidáció és biológiai mállás/ jelenléte igazolható, valamint az üregképződéshez még a defláció is hozzájárult. A barlangot valószínűleg régen ismerik már, erre utal, hogy a turistatérképen is /CARTOGRAPHIA 2002/ szerepel, valamint falai, mennyezete tele van bekarcolt monogramokkal és évszámokkal. Némelyik feliratot már a zuzmó is bekérgezte oly régi. A barlangra vonatkozó irodalom: BUDA 200%, CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-Lyukas-kői-eresz

Az ivádi Nagy-Lyukas-kő hegyének a délkeleti oldalában, a Lyukas-kő-völgynek nevezett mellékvölgy felé néző oldalában van az eresz. Hozzávetőleg azonos magasságban az előbbi barlang-

gal. Megközelíteni viszont a Lyukas-kő-völgy felől érdemes. Csak közvetlen közelségtől lehet észrevenni, mert itt a sziklafal már alacsonyabb és a barlangnyílást a fák és az előtte levő sziklalépcső takarja. A 21,50m széles és 2,60 m magas ereszszej délkelet felé néz, bemélyedésének mérete változó, a széleken 1,50 m körüli, a legszélesebb részen 3 méter. Alját egy vízszintes, erősebb kötésű homokkőpad alkotja, mely fölött a 70-80 cm vastag lazább réteg kimállott és aprózódással üregesedett, majd ezt követően a mennyezet le-leszakadozva magasodott fel a 2 - 2,60 m-ig. A barlangereszben karcolások nincsenek, a térkép nem jelöli. Takartsága miatt bizonyára lényegesen kevesebben ismerik, látogatják, pedig akár 8-10 ember kényelmes bivakolására is megfelelne. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Lyukas-kő-völgyi-barlang

Ivád határában, a Szénégető-völgybe torkolló Lyukas-kő-völgy fejét alkotó sziklafalban van. Hasonlóan közelíthetjük meg, mint az előbbi két barlangot, csak most be kell menni a Lyukas-kő-völgy alján levő rét végéig /kb. 400 m/, majd innen bozótos erdővel borított emelkedőn juthatunk fel a völgyfőt alkotó sziklafalhoz. A sziklafal domború hátú homokkősziklái vagy 20-25 m magasan érjük el az első laposabb sziklapárkányt – ez már a fák koronája felé emelkedik és így szép kilátás nyílik a Szénégető-völgy felé. E párkány legmagasabb pontja alatt kb. 3 m-re nyílik az itt már meredek falban a barlang. A párkány tetejéről ez nem látszik, de a magaspontot dél felől kissé megkerülve egy sziklalépcsőn a barlang előterét alkotó keskeny párkányra juthatunk. Ezen néhány lépés után elérjük a

barlang délnyugatra néző száját. A barlangszáj 3,80 m széles és 1,70 m magas. Széles ürege befelé egyre alacsonyodik, a hátsó falnál már csak 50 cm. Teljes hossza 3 méter. Kimállással, kőzetleszakadozással, deflációval keletkezett két erősebb kötésű homokkőréteg között. Széles napverte előterében húzódó kőzeteknél megtelt törmelékkel, melyben számos lilium tenyészik. Láthatottságának jelét nem tapasztaltuk, a térkép nem jelzi. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Ordas-kői-eresz

Az Ordas-kői-ereszt magába foglaló nagy homokkőfal Tarnalelesztől ÉNy-ra, kb. 2,5 km-re, a Kis-kő nyugati oldalában, a Mocsolyás-patak völgye felett található. Megközelíthető Tarnaleleszről, a temető melletti földúton autóval is lehet jutni a Nagy-kő monumentális sziklaképződményéig. Innen a völgy túloldala felé nézve jól kivehető az Ordas-kői-eresz. A Nagy-kőtől, de még attól feljebből sem tudunk átmenni a völgy túloldalára az igen sűrű akác sarjerdő miatt /no meg a szintkülönbség is jelentős/. A Nagy-kőtől az eddigi úton tovább haladva kb. 1,3 km-t, elérjük a Külső-Berek-hegy gerincét, ahol a jobbra, lefelé tartó földútra térünk. Ezen az úton megkerüljük a Mocsolyás-patak forrásvidékét. A patak medre közelében haladó dózerúton az Ordas-kői-eresz sziklafalának végéhez jutunk. /Figyeljünk balra, fel, nehogy tovább menjünk!/ A fal tövében haladva, annak közepe táján, ahol az eresz feletti "csíkos" fal látható a laza, morzsolható homokkőfalon kb. 8 m-t felmászva jutunk az Ordas-kői-ereszhez. A sziklaeresz a laza, porló homokkőben aprózódással, mállással és deflációval keletkezett. Szélessége 16 m, hossza a bal oldali fülkénél 3,50 m, a többi részé 2,10 m,

magassága 5,50 - 5,90 m. Az eresz feletti falat a lefolyó vizek látványosan csíkosra festették. Az eresz talpa közel vízszintes, de az előtere igen meredeken lejt a sziklafal lába felé, majd a fal alul már függőleges. A fal az eresznél K-NY-i irányú, a szája dél felé néz. A napsütötte, kopár ereszben élővilágnak nem találtuk nyomát. A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Gönczöl Imre/

Szarvas-kői-kőlyuk

Tarnalelesztől kb. 7 km-rel É-ÉNy-i irányban a Leleszi-völgybe kelet felől torkollik a Szarvas-kő-völgy, melynek torkolásáig akár autóval is eljuthatunk a zöld sáv turistajelzést követve. A Szarvas-kő-völgy északi /Szarvas-kő-hegy felőli/ oldalát nevezik Szarvas-kő-verőjének. Ezt a völgyoldalt nagy lépcsőket és karéjokat képző sziklasor alkotja. A sziklasorban mintegy 50 m magasan, a Szarvas-kő-völgy torkolatától kb. 500 m távolságban lévő sziklakaréj kis teraszának tövében két barlang szájadzik egymás közelében. A nagyobbik, délkelet felé néző barlang a Szarvas-kői-kőlyuk /a kisebbik, délnyugatra néző a Szarvas-kői-üreg/. A Szarvas-kői-kőlyuk bejárata egy lekerkített csúcsú háromszöghöz hasonló, a nyílás magassága 1,05 m, szélessége 2,40 m. A bejáratot egy északnyugati irányba tartó, átlagosan 15° emelkedésű, egyenes vonalú folyosó követi. A folyosó 11,85 m hosszú, a bejáratától befelé fokozatosan keskenyedik 2,40 m-ről 1,40 m-ig és magassága szintén fokozatosan csökken 1,05 m-ről 0,35 m-ig. A folyosó közepe táján, a jobb oldalon van egy 70 cm-es beöblösödés és végén bal felé egy 2,10 m hosszú, de az omladék-kövek miatt jelenleg járhatatlanul szűk, a felszínre "ablakkal" szájadzó keresztfolyosó - így a barlang

teljes hossza 14,65 m. A barlang főfolyosójának szelvénye nagyjából elliptikus, mennyezete erősebb kötésű homokkőből, oldalfala lazább kötésű homokkőből áll, alját pedig vastagnak tűnő, kődarabokkal és szerves törmelékekkel kevert laza, fővenyes homok tölti ki. A főfolyosó végén és az itt becsatlakozó keresztfolyosó alján már nincs laza homokkitöltés, hanem az aljzaton homokkőbordák látszanak, illetve kisebb-nagyobb kövekből álló omladék. A folyosó falán és mennyezetén több helyen mészkéregződésből levő foltok látszanak. A barlang felmérésének idején /2003. VII. 9-én/ nappali pávaszemeket /*Inachis io*/ és rókabolhákat /*Chaetopsylla globiceps*/ észleltünk az üregben.

A barlang bizonyára régen ismert, erre utal a Tarnaleleszen élő BOZÓ László /1996/ visszaemlékezése is: "A családunk tulajdonában levő Szarvas-kő verőoldali sziklájában is található egy nagyméretű kivájt üreg, amelyet kőpajtának neveznek és valószínű emberek laktak benne ... Dédapám fiatalabb korában a család juhnyája részére védett akolként szolgált, de a juhász is biztos, száraz helyként használhatta... Ez a kőpajta ma is látható, de már kisebb a mérete, napjainkban már csak vadak használják buvóhelyként."

A barlang keletkezését egy az oldalnyomás megszűnte miatt keletkezett repedésrendszer indíthatta meg. E repedés mentén a sziklakarék kisebbik része megbillent és lezökkent. A hegytetőről időszakosan lezúduló víz elérve a repedésrendszert részben azon keresztül talál magának lefolyást. Ezt annál is inkább megteheti, mert a repedés harántolta azt a 8-12 cm vastag márgaréteget mely fölött a már korábban is visszadúzzadt szivárgó víz nagyrészt kioldotta a meszes kötőanyagot a homokkőből. A fellazott homokkövet, homokot az időszakosan jelentkező áramló víz aztán különösebb ellenállás nélkül ki tudta hordani létrehozva

a barlangfolyosót. Napjainkban az időszakosan lezúduló víz a keresztfolyosó "ablakán" át kerül annak omladékzónájába és ott "tűnik el", már nagy valószínűséggel nem jut el a főfolyosó homokkitöltődésének felszínére. Hasonlóan vélekedik DÉNES György /1975-b/ is a barlang keletkezéséről: "Megkerestem a felszínen a barlang túlsó végét. Az üreg mögött, a sziklák között meredek vízmosás található, amely bővebb csapadék esetén széles hegyszakas vizét vezeti le. Az itt időszakosan lezúduló vizek alakították ki a vízmosás oldalából a völgy irányába, az oligocénkori* márga réteglapjai mentén, korrózió, majd erózió révén a kis átjáróbarlangot." Ezt a keletkezési nézetet erősíti meg HEGEDŰS András /2001/ azzal is alátámasztva vélekedését, hogy a homokkő mésztartalmát 14,7 és 19,4 közöttinek mérte, valamint a főfolyosó oldalfalán másfél-három m hosszú, 20-35 cm mély színlőket ír le. Végeredményben, tehát a barlang keletkezése meglehetősen összetett, alakították az aprózódás /tágulások nyomáscsökkenés, kőzetlapleválás, hőingadozás/, a mállás /oldódás, hidratáció, hidrolízis/ és a korrózió /lineáris és evorziós erózió/ hatótényezői. A barlangra vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES 1975-a, 1975-b, 1977-a, 1977-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-1 ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Szarvas-kői-üreg

A fentebb tárgyalt Szarvas-kői-kőlyukat is magába foglaló sziklakaréj nyugati oldalában, az előbbi barlangtól kb. 25 m-re és valamivel magasabban van a Szarvas-kői-üreg. 2,50 m széles

*szerkesztői megjegyzés: nem oligocénkori, hanem miocén ideji

1,50 m magas, trapézformájú szája délnyugat felé néz. A bejáratot egyetlen lejtős, fokozatosan szűkülő és alacsonyodó 3,50 m hosszú fülke követi. Jobb oldali fala enyhén hullámos felszínű vetőtükör, a bal oldali fal zezzugosan töredezett kőzetfelszín, alját nagyobb kőtömböket is tartalmazó homokos törmelék alkotja. A barlangban meglehetősen sok pók tanyázik. A barlang ugyanolyan régről ismert, mint a Szarvas-kői-kőlyuk. A tarnaleleszi Bozó László szóban említette, hogy ez az üreg volt egykor a pásztorok nyári szállása, még a nyáj a szomszédos kőlyukban volt. A felhasználásnak ezt a módját DÉNES György /1975-b/ is említi, idézve kísérelőjének, Balázs Gödér Anlalnak a szavait: "Ide végigheveredhet a pásztor, ha esik az eső, a kőlyukba meg vagy száz birka befér." A barlang tektonikus úton keletkezett. Egy törés mentén eltolódtak és széthuzodtak a kőzetfelszínek, majd a meglazult felületekről kőzetpadok szakadoztak le. Tinn Józsefnek a véleménye szerint elképzelhető, hogy a Szarvas-kői-kőlyuk egykori felső szakaszának felharapódzása hozta létre. HEGEDŰS András /2001/ pedig áltektonikus barlangnak tartja. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES 1975-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Farkas-lyuki-kőlyuk

A Farkas-lyuk egy kb, 100 m-es vízfolyás alkotta katlan-völgyecske, amely a Leleszi-völgybe keletről torkollik nagyjából 5 km-re Tarnalelesztől. A Farkas-lyuk torkolatáig akár autóval is el lehet jutni a Leleszi-völgy homokos földútján a zöld sáv turistajelzés mentén. A torkolattól mintegy 80 m-re a katlanvölgyecske északnyugati falában, az időszakos patakocska medre fölött 2,50 m-rel van a Farkas-lyuki-kőlyuk sziklaeresz jellegű ürege. Az eresz frontja 22 m hosszú, legnagyobb bemélye-

dése 4,30 m, magassága a peremnél átlagosan 2 m, a hátsó falnál pedig 70-80 cm. Mennyezetét, hátsó falát északnyugatra lejtő homokkőpadok alkotják, vízszintes alján csekély vastagságúnak tűnő törmelékeny anyag van. A tágas üregben félhomály uralkodik egyrészt, mert egy szűk katlanvölgy északnyugati falában van, másrészt pedig fák árnyékolják be. A barlangereszt elsődlegesen a katlanvölgyecske időszakos vízfolyásának oldalazó eróziója alakította ki, majd kőzetaprózódással és a zuzmók általi biológiai mállással is növekedett. Ez üreget is többen hozzák össze az állattartással. DÉNES György /1975-b/ idézi kísézőjének, Balázs Gödér Antalnak az üregre vonatkozó megjegyzését: "Ha zivatar jön, a pásztor akár 150 birkával is meg tud húzódni itt." Aztán a TURISTA MAGAZIN-ban /2003/ olvashattuk: "egy völgyecskeben rejtőzik a Vidróczki-barlang. Valójában nem barlang, hanem egy jókora alámosás, korábban talán még nagyobb is lehetett, egy kisebb nyáj elfér alatta. Az egyik túra során egy idős pásztor mutatta meg s mondta, hogy »az a Vidróczki Marci itt rejtette el az állatait, ha menekülnie kellett.«"

A barlangra vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES 1975-a, 1975-b, 1977-a, 1977-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Farkas-lyuki-kőfülke

Az előbb leírt barlangeresztől 6 méterrel északkeletre mélyed ugyanabba a völgyoldalba. A kőfülke vagy 2 m-rel magasabban van, mint a szomszédságban levő eresz, talpvonalát az eresz mennyezetét képző homokkőpad folytatása alkotja. Méreteit tekintve nem haladja meg a barlang definíciójában szereplő alsó határértéket /2 métert/, de ennek ellenére is szerepeltetjük

a barlangok között, mert egyrészt ez már 1975-ben is megtörtént /DÉNES 1975-b/, másrészt pedig növekedése erőteljes, néhány évtized múlva elérheti a barlangméretet. Bemélyedése 1,50 m, szélessége 4,20 m, legnagyobb magassága 2,20 m. 1975-ben bemélyedését Dénes György még 1 m-nek, szélességét 4 m-nek adta meg, tehát közel 30 év alatt fél métert növekedett. Az ereszszerű kőfülke minden határoló fala szálbanálló homokkő, mennyezete befelé, alja kifelé lejt. Szintén az időszakos vízfolyás oldalazó eróziója alakította ki. A barlangkezdeményre vonatkozó irodalom: DÉNES 1975-b, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-

/leírója: Eszterhás István/

Peskő-barlang

Tarnalelesztől északnyugatra 2,5 km-rel az autóval is jól járható zöld sáv jelzésű turistaút mentén torkollik a Leleszi-völgybe észak felől a Vermes-völgy. A völgytalálkozás villájában emelkedik a glaukonitos homokkőből álló 354 m magas Peskő. A barlang a Peskő Vermes-völgy felőli oldalában, a völgytorkolattól kb. 250 méterre, vagy 30 m magasan nyílik változó szilárdságú homokkőpadok alkotta sziklafalban. Ovális formájú 4,50 x 3,70 m-es impozáns szája délkelet felé néz, már a Vermes-völgy talpának túloldaláról is észre lehet venni. A barlanghoz meredek, kifelé lejtő sziklalépcsőn lehet felkapszkodni és maga a barlangfülke is lépcsőzetesen lejt kifelé – tehát, csak nagyon óvatosan, elővigyázatosan lehet megközelíteni és benne tartózkodni. Maga a barlang 2,60 m-t mélyed a sziklába, legnagyobb szélessége 4,20 m, magassága pedig a bejárati 4,50 m-től fokozatosan csökken 1,25 m-ig. Mennyezete a leszakadozás állapotát mutató különálló padokra preparálódott, melyben kicsiny lyukak sorozata is látható. Középmagasságában a lazább kötésű homokkő erőteljesebben mállott ki. A barlangüreg az oldalnyomás elvesztése utáni aprózódással, kőzetleszakadozással, kimállással és deflációval keletkezett.

A térképeken nem szerepel, de a helybéliek közül többen is ismerik, így Bozó László is, sőt a kirándulók által bekarcolt nevek, monogram és évszám is van benne /"1978 SZEGEDY, MIKO P, RK"/. A barlangra vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Debornya-sarkágyi-barlang

Tarnalelesztől kb. 7,5 km-re, a Leleszi-völgyből délnyugati irányba kiágazó Debornya-sarkágy nevű kis mellékvölgyben található a barlang. A "sarkágy" szó a helyi szóhasználatban völgyet jelent. A Leleszi-völgytől nagyjából 100 m távol, a Debornya-sarkágy északi oldalában, mintegy 20 m magasan nyílik szája. A sarkágy legalacsonyabb jelöletlen gyalogösvénye a barlang bejárata előtt vezet el. A barlang 3 m magas, 7 m széles szája dél felé néz a homokkősziklából. A jellegzetesen kagyló formájú barlangüreg hossza 3,60 m. Alján földes törmelék és avar található, mennyezetén pedig pizolitekre emlékeztető mészkiválások láthatók. Feltehetően, a völgyet is kialakító patak oldalazó eróziója hozta létre a barlangot, mely aztán mállással is továbbfejlődött. Több ganéjturó bogarat láttunk a barlangba. Bizonyára régen ismert barlang, melyet a turistatérkép is jelöl.

A barlangra vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DENES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, TURISTA MAGAZIN 2003.

/leírója: Tinn József/

Tó-melletti-eresz

Tarnalelesz főútjától észak-északnyugatra 3 km-re /a falu szélétől 1200 m-re/, a Leleszi-völgyben van a völgyzáró gáttal kialakított Leleszi-tó. A zöld sáv turistajelzés mentén jutha-

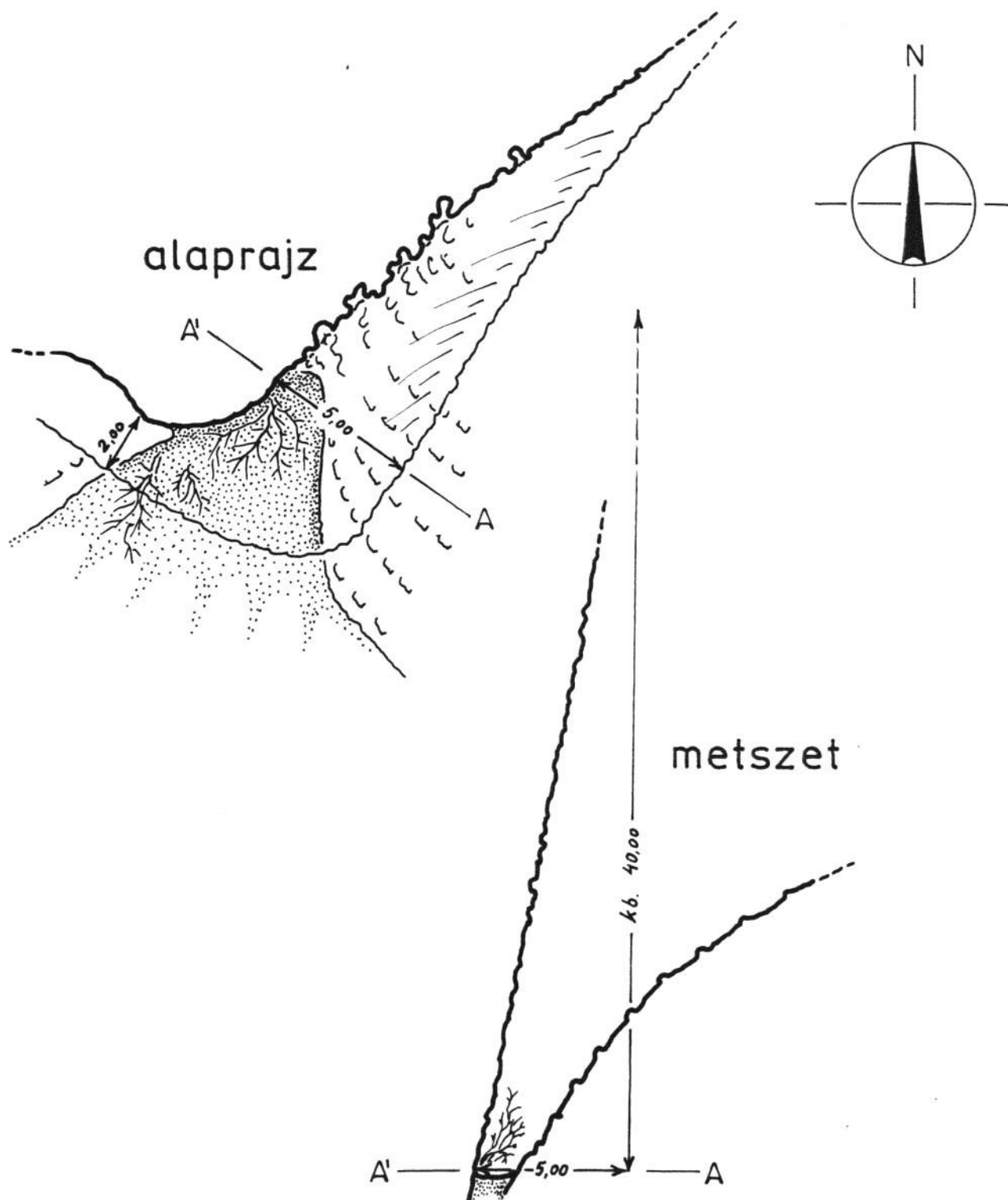
tunk a tóhoz. A tó gátjának nyugati vége közelében torkollik egy bozottal, csalánnal sűrűn benőtt kis szurdokszerű horhos a Lele-szi-völgybe. Induljunk el az eleinte még szélesebb horhoson felfelé /nyugat-délnyugai irányba/, mely aztán fokozatosan mintegy másfél-két méteresre szűkül. Körül-belül 50 m megtétele után a horhos jobb /délkeleti/ oldalába találjuk a Tó-melletti-ereszt. A kicsiny ereszt ugyan nem éri el a barlangméretet /2 m beöblösödést/ - aláhajlása csak 1,40 m, szélessége 5,00 m, magassága 1,60 m -, de úgy tűnik, hogy viszonylag gyorsan növekedik és néhány évtized múlva akár barlangméretű is lehet. Kialakulásában a kis szurdok időszakai vizeinek oldalazó és lineáris eróziójának van döntő szerepe. Irodalma nincs, a térképek nem jelölik.

/leirója: Eszternás István/

BÜKKSZENTERZSÉBET, NAGY-KÖ
NAGY-KÖ ERESZE

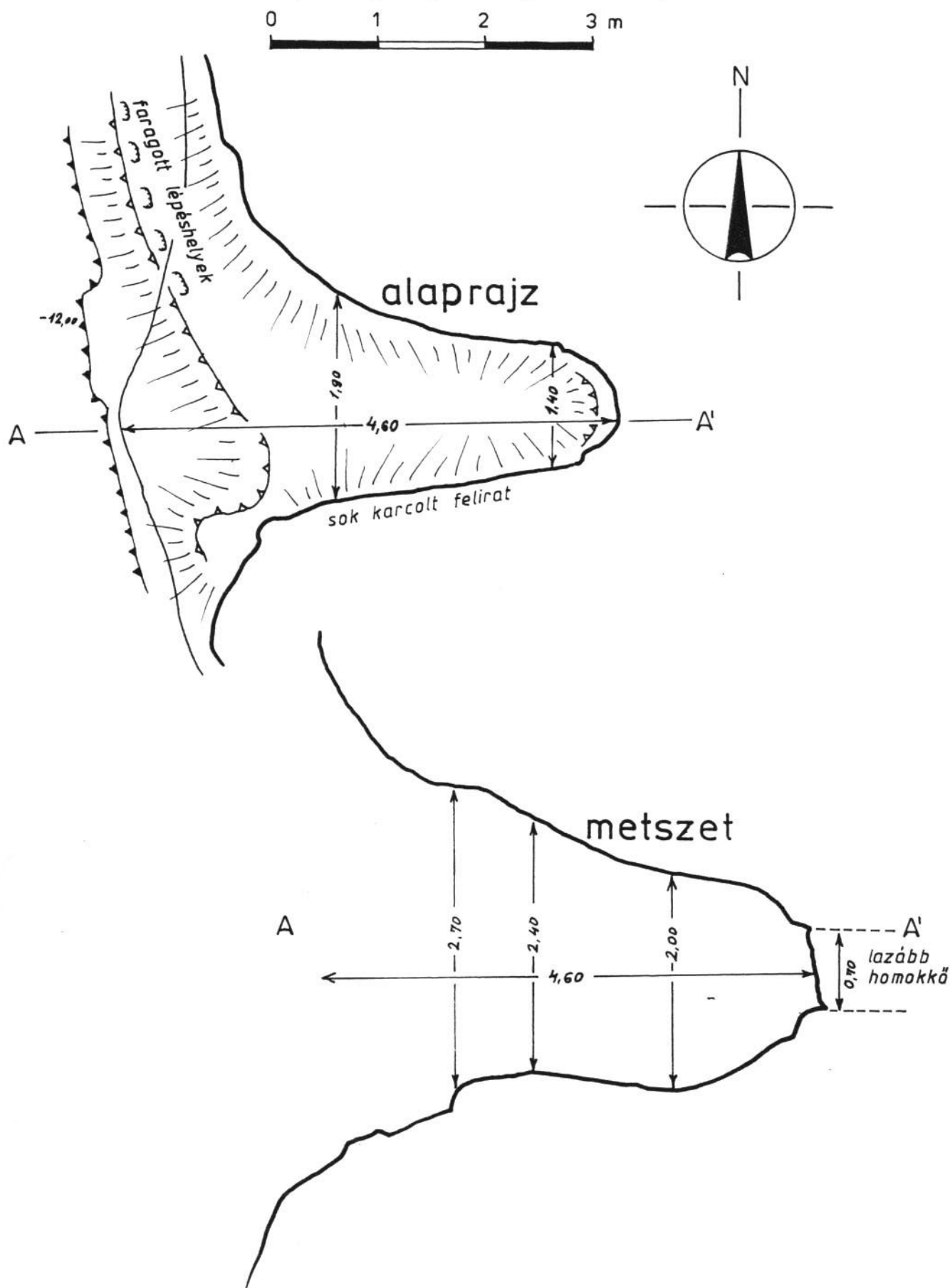
Felmérte: Eszterhás István 1998. július 10-én
 Az ereszt bemélyedése 5,00 m, magassága kb. 40,00 m, M=1:200

0 5 10 m

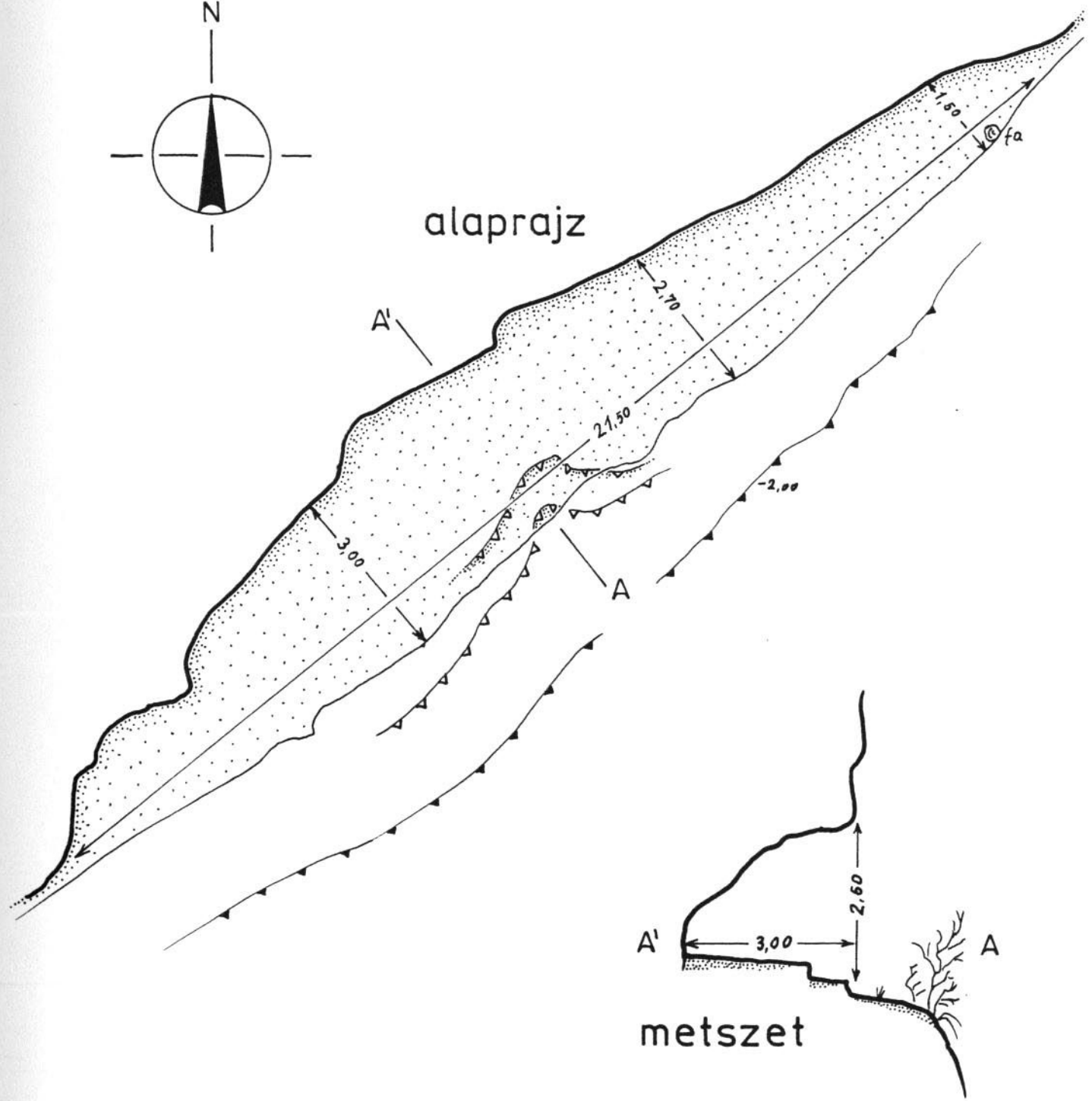
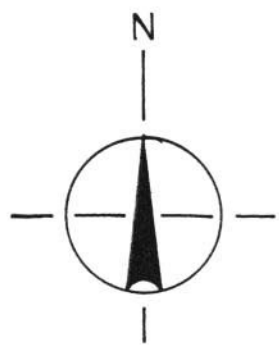
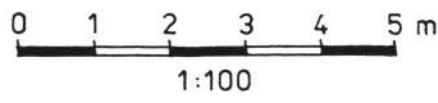
NAGY-LYUKAS-KŐ BARLANGJA

Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. július 9-én
 A barlang hossza 4,60 m, magassága 2,70 m, mérték 1:50

NAGY-LYUKAS-KŐI-ERESZ

Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. VII. 9-én
A barlang hossza 3,00 m, szélessége 21,50 m, magassága 2,60 m

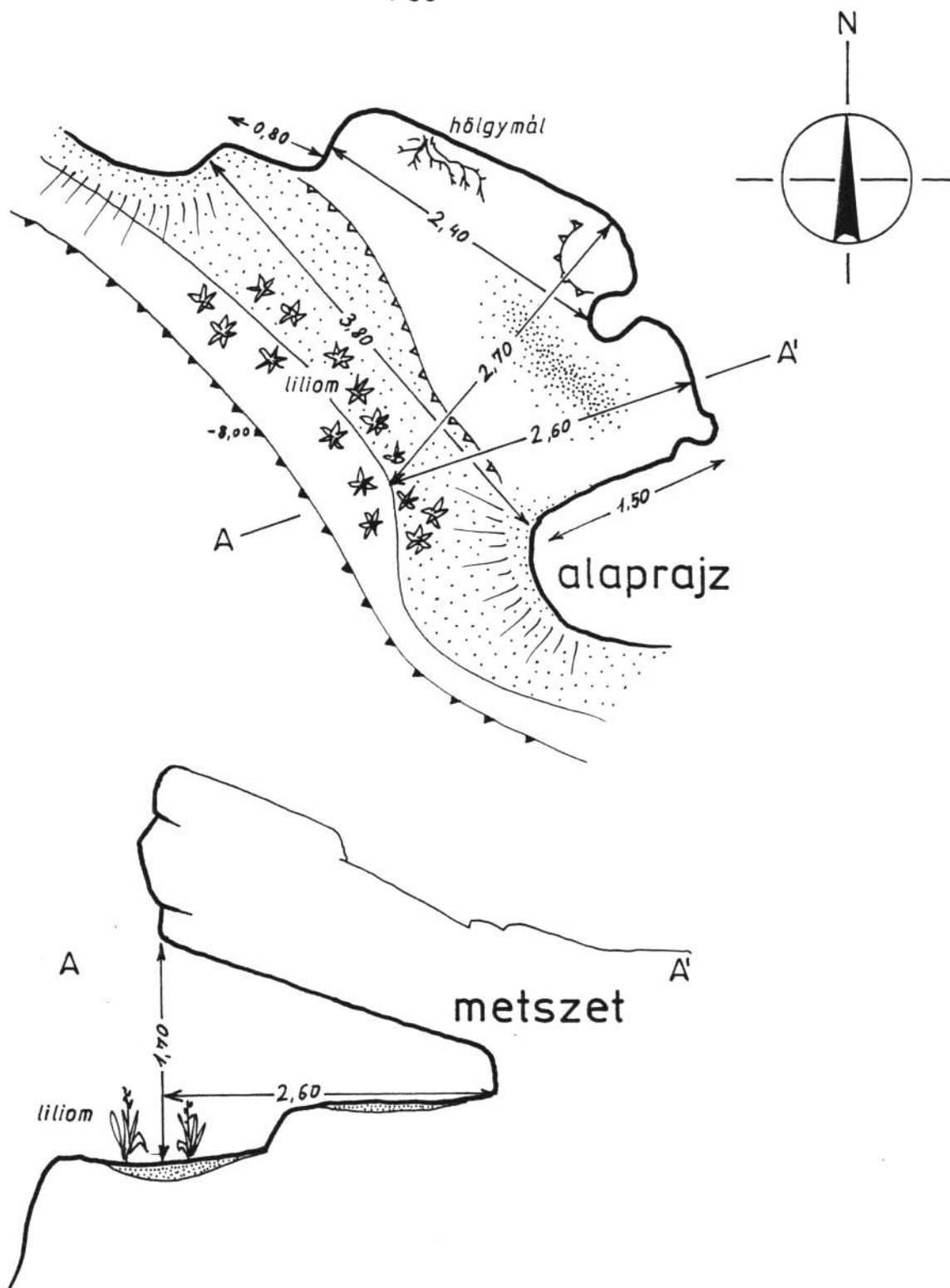
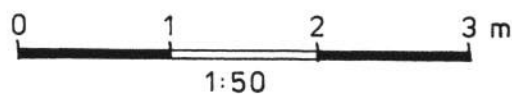

IVÁD, LYUKAS-KŐ-VÖLGY

LYUKAS-KŐ-VÖLGYI-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István, Gönczöl Imre 1998. VII. 9-én

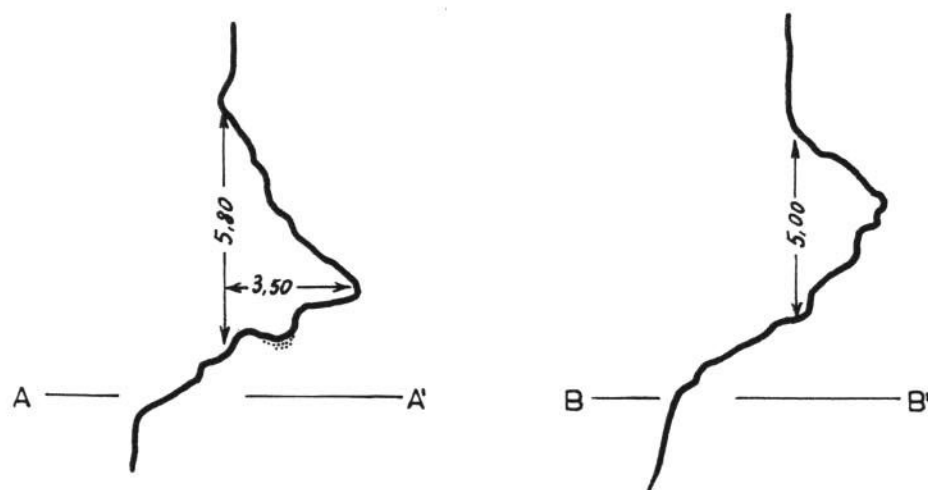
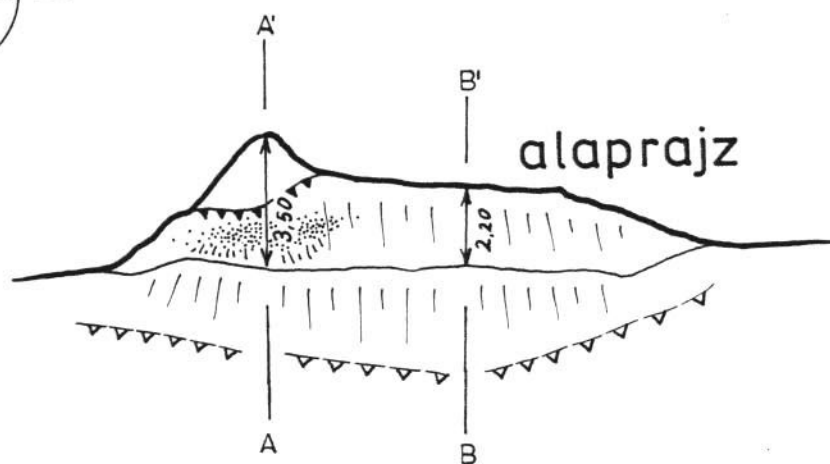
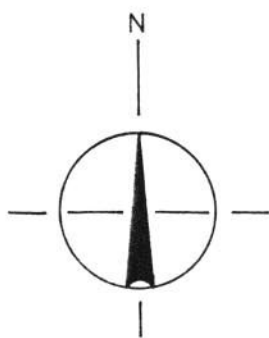
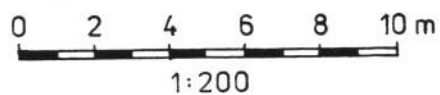
A barlang hossza 3,00 m, szélessége 3,80 m, magassága 1,70 m

TARNALELESZ, ORDAS-KŐ

ORDAS-KŐI-ERESZ

Felmérte: Gönczöl Imre, Nagy Eszter, Tinn József 1998. 07. 11-én
Az eresz hossza 3,5 m; szélessége 16,0 m; magassága 5,8 m

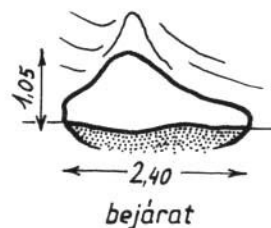
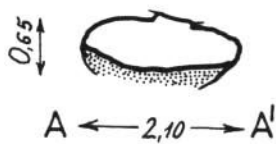
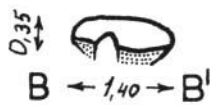
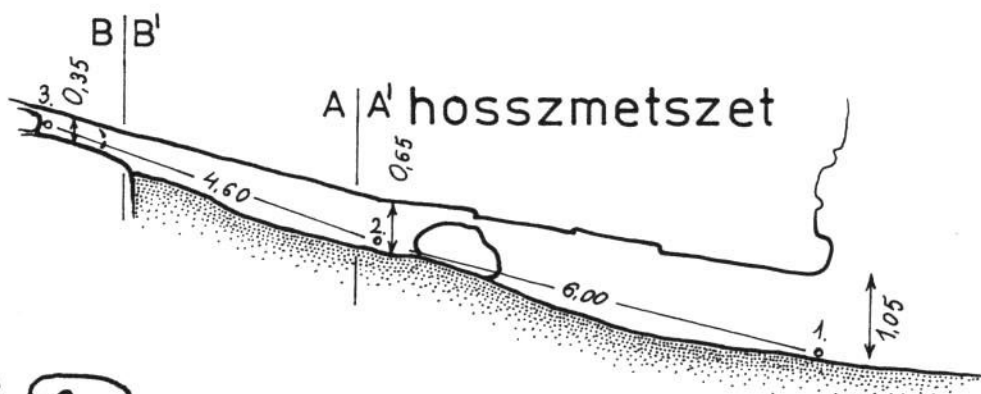
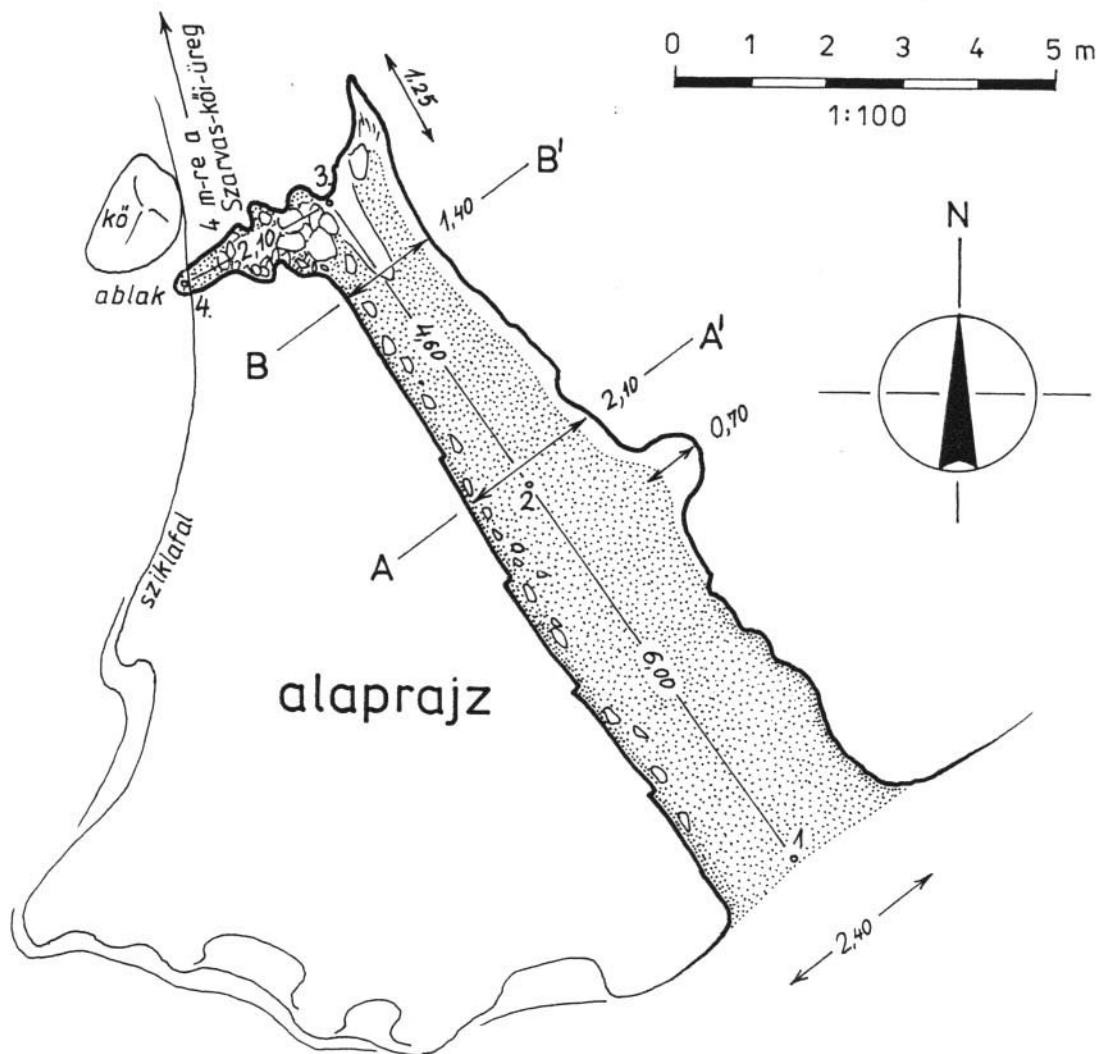

metszetek

TARNALELESZ, SZARVAS-KÖ-VÖLGY

SZARVAS-KÖI-KÖLYUK

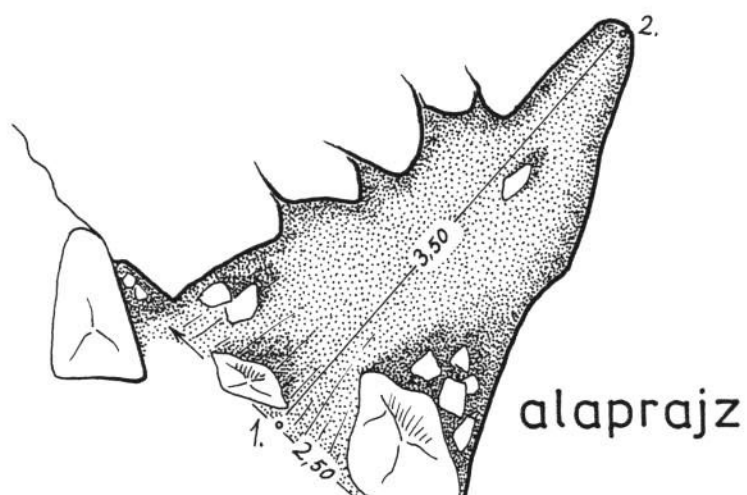
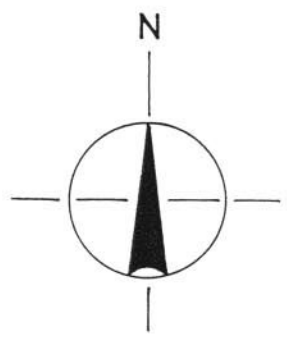
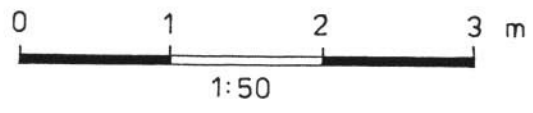
Felmérte: Eszterhás István és Mikle Bálint 2003. július 9-én
A barlang hossza 14,65 m, magassága 1,05 m

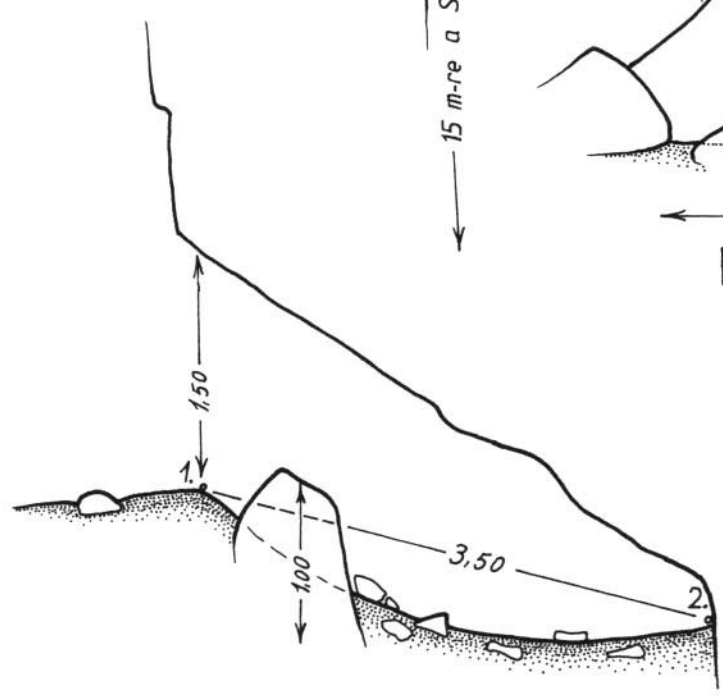
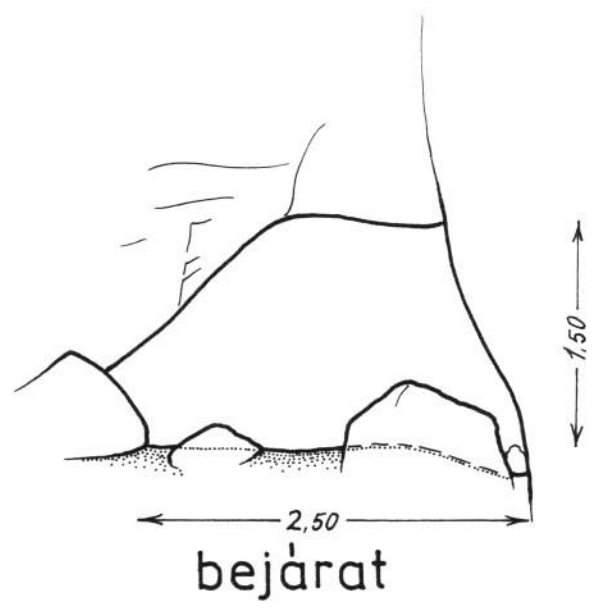
szelvények

SZARVAS-KÖI-ÜREG

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Patrik 2003. VII. 9-én
A barlang hossza 3,50 m; függőleges kiterjedése 2,50 m

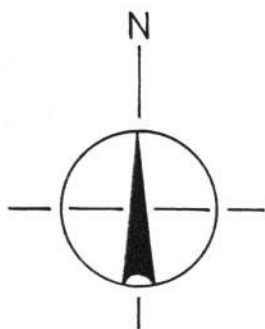
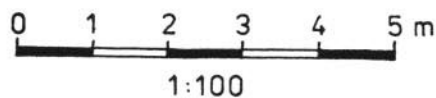
15 m-re a Szarvas-kői-kölyök

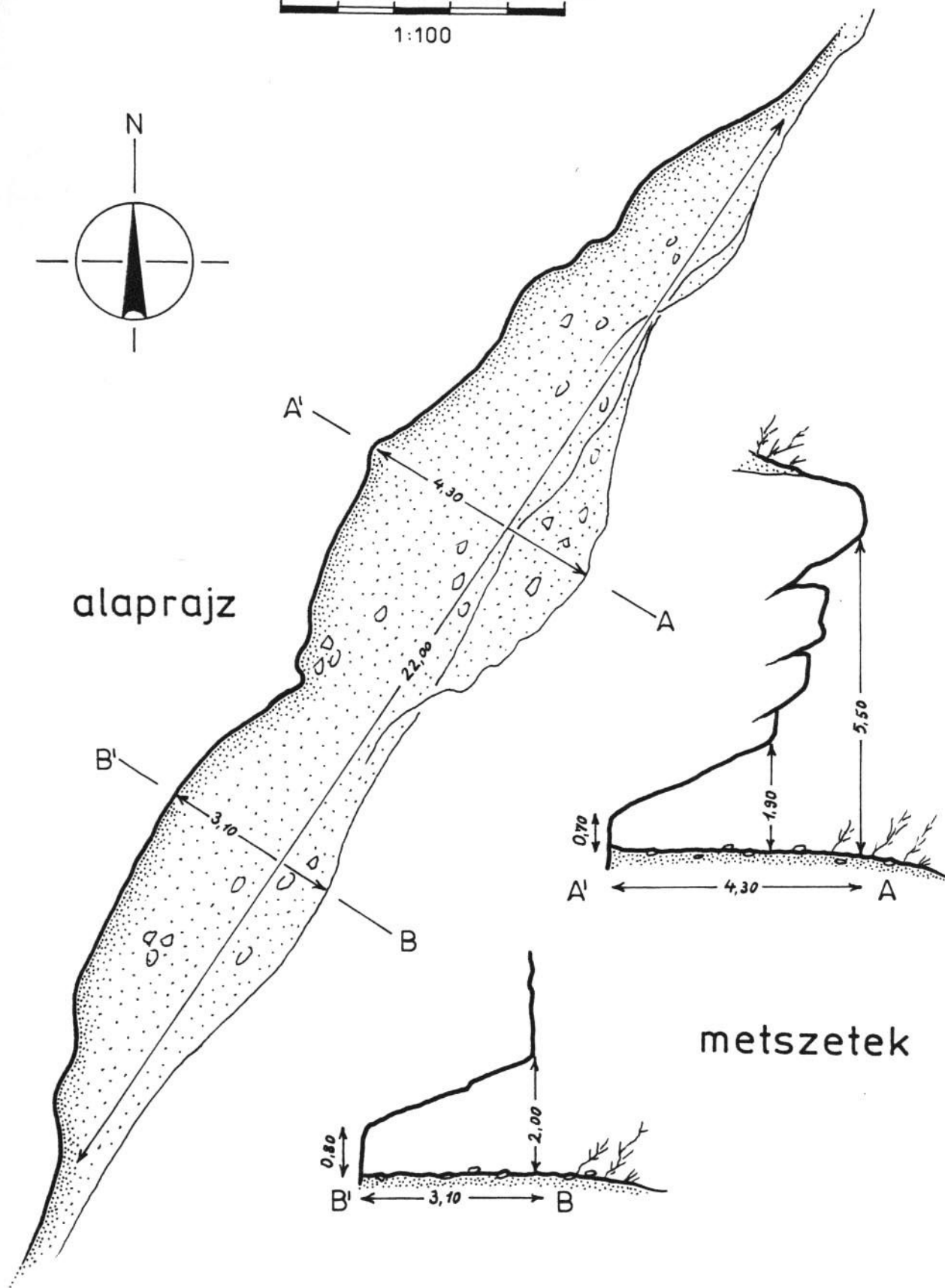
hosszmetszet

FARKAS-LYUKI-KÖLYUK

Felmérte: Eszterhás I; Gönczöl I; Nagy E; Tinn J. 1998. VII.11-én
A barlang hossza 4,30 m, szélessége 22,00 m, magassága 2,00 m

alaprjz

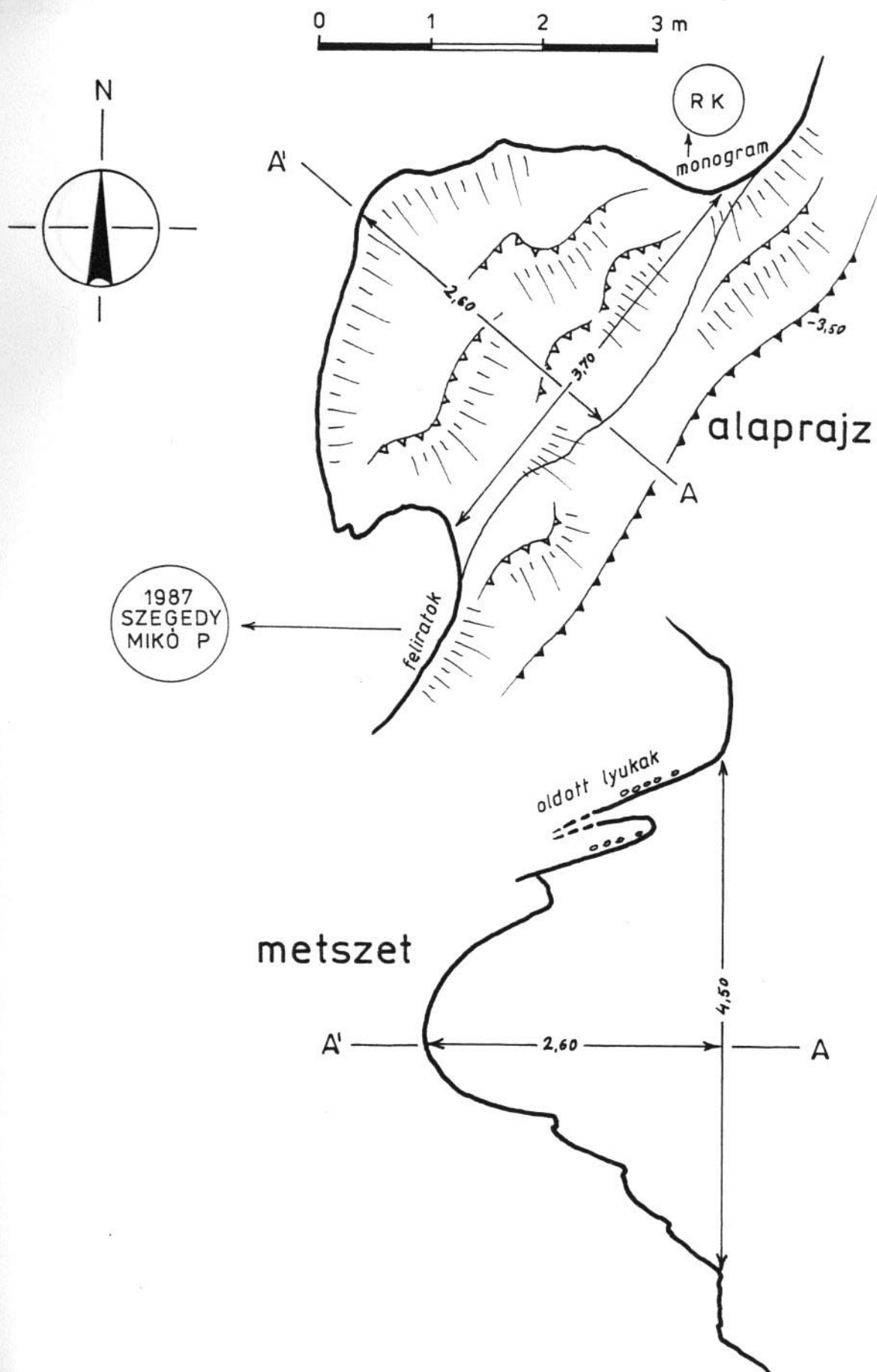

metszetek

TARNALELESZ, PESKŐ

PESKŐ-BARLANG

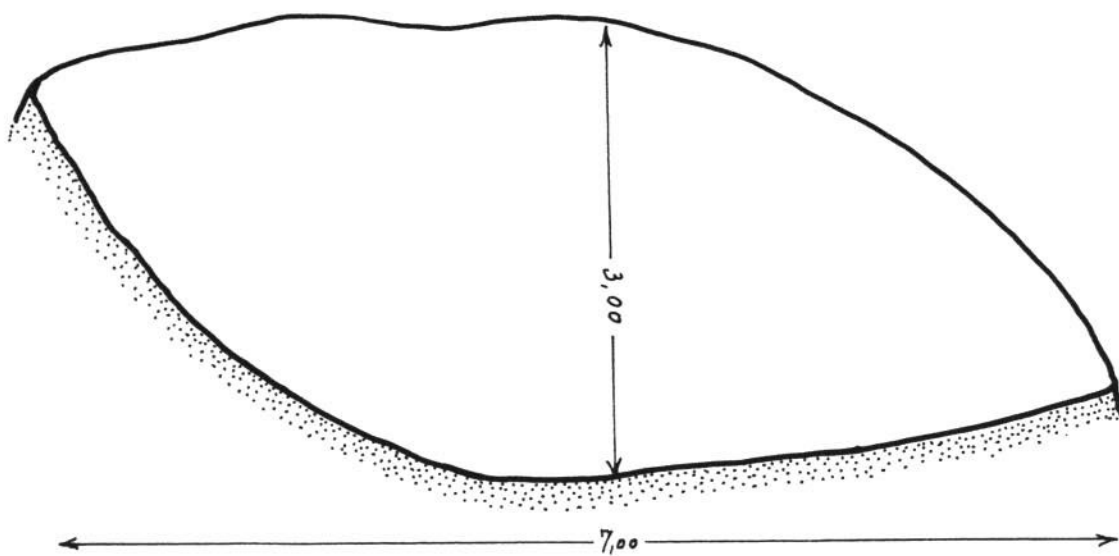
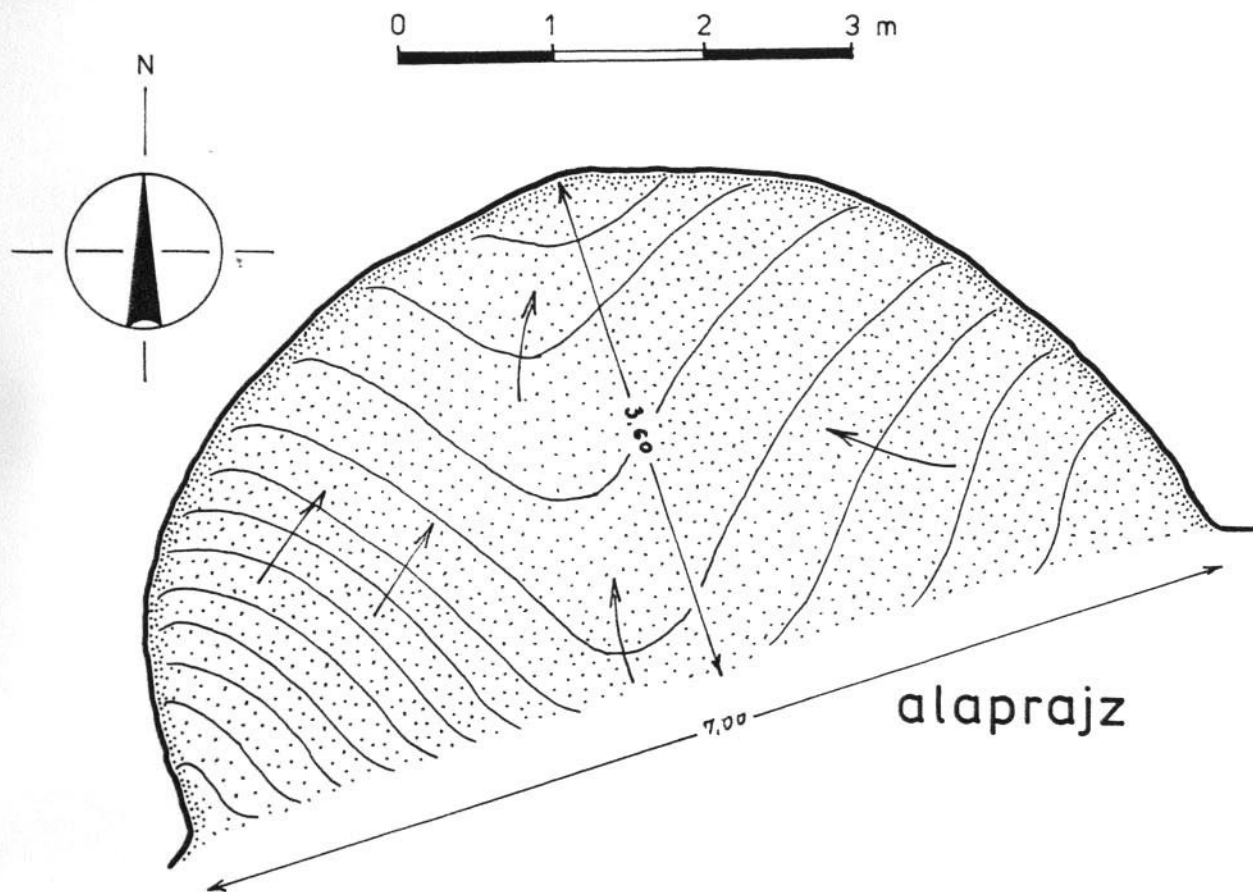
Felmérte: Eszterhás István 1998. július 11-én
 A barlang hossza 2,60 m, magassága 4,50 m, mérték 1:50

TARNALELESZ, DEBORNYA-VÖLGY

DEBORNYA-SARKÁGYI-BARLANG

Felmérte: Gádoros M; Gádoros P; Nagy E; Tinn J. 1998. VII. 9-én
 A barlang hossza 3,60 m, magassága 3,00 m, mérték 1:50

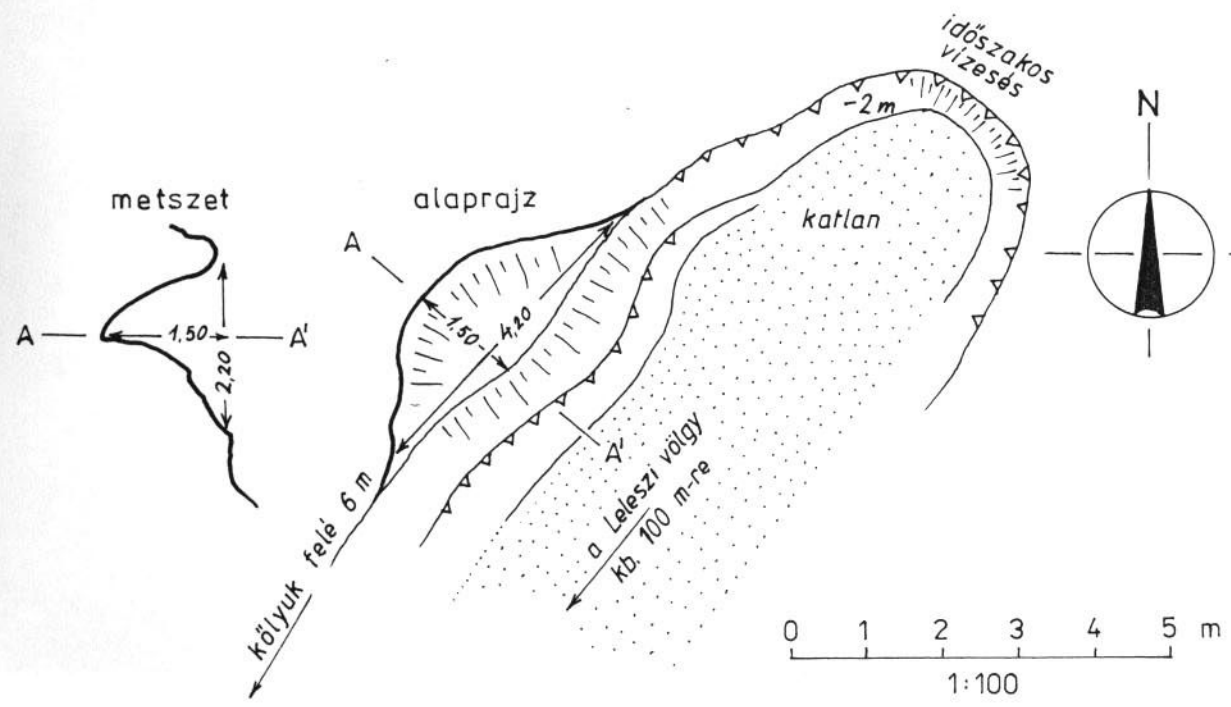

bejárati szelvény

A LELESZI-VÖLGY MENTÉN LEVŐ BARLANGKEZDEMÉNYEK

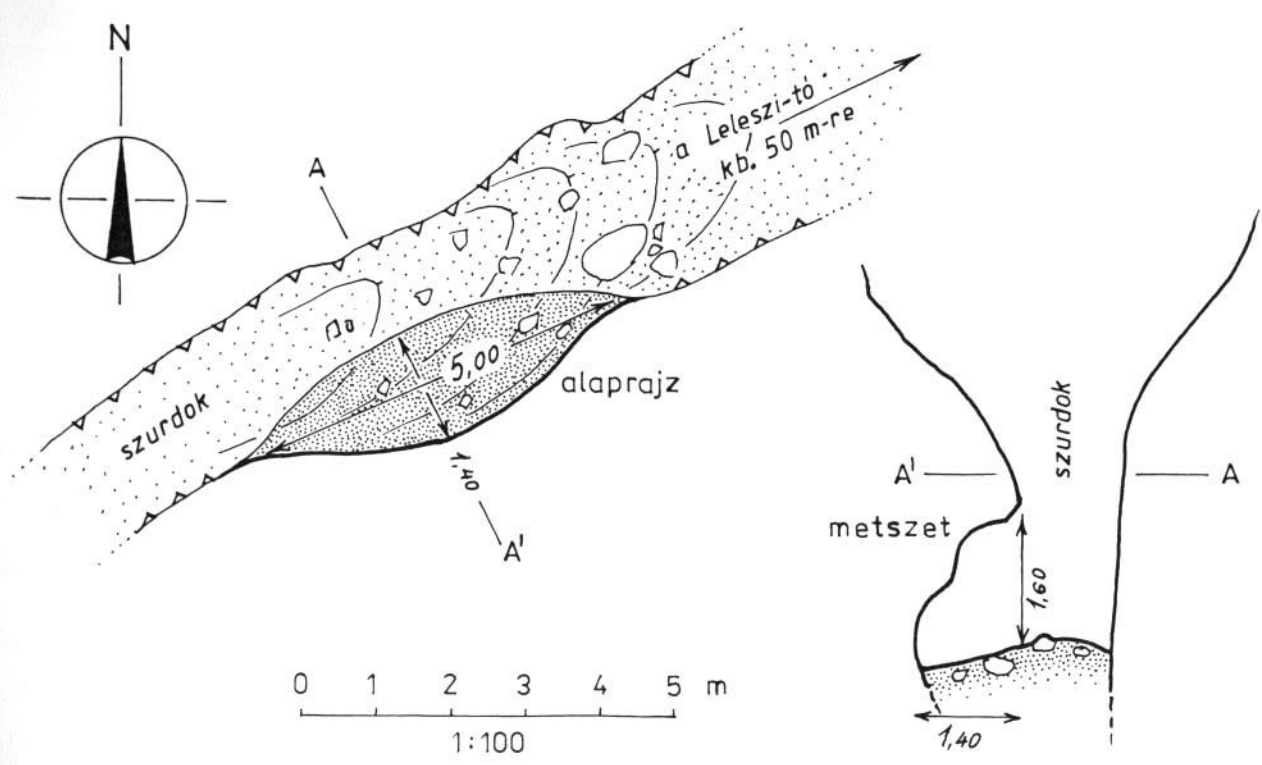
FARKAS-LYUKI-KÖFÜLKE

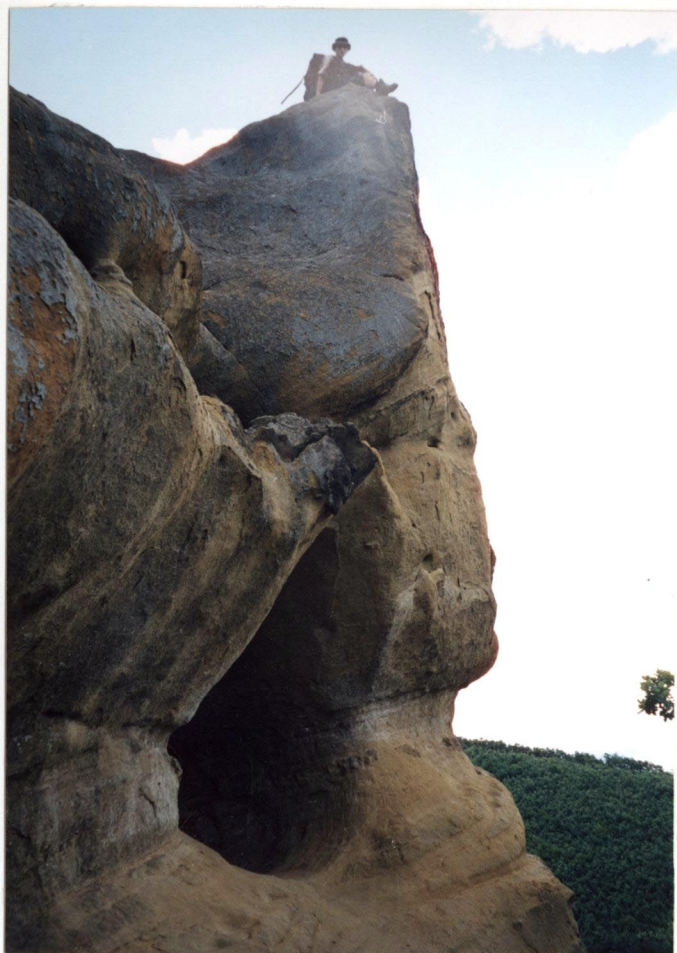
Felmérte: Eszterhás István és Nagy Eszter 1998. VII. 11-én

TÓ-MELLETTI-ERESZ

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Márk 2003. VII. 9-én

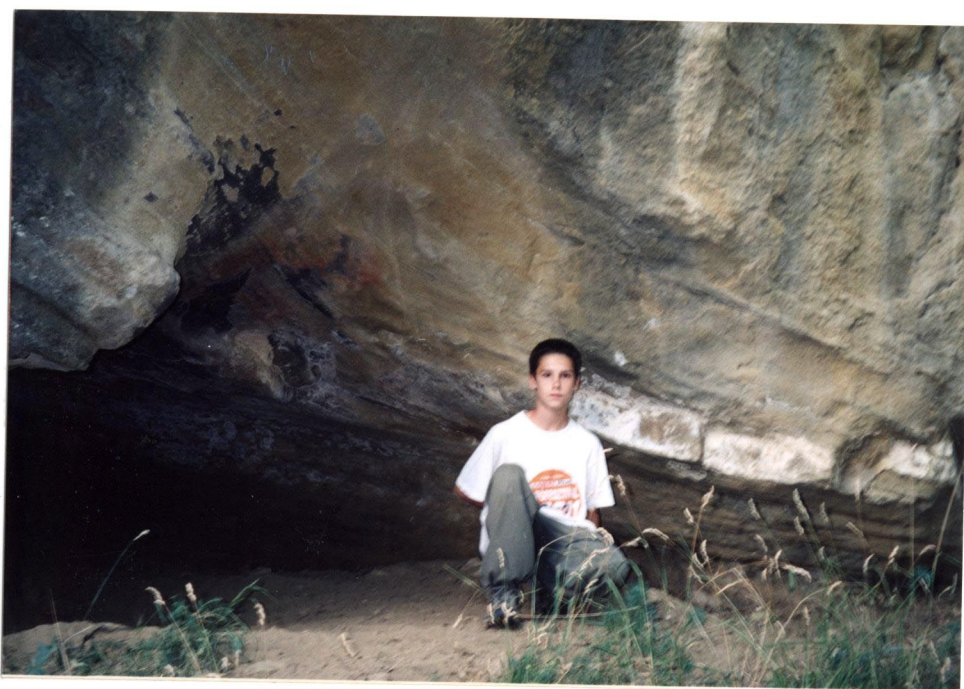

A Nagy-Lyukas-kő barlangja egy lazább kötésű homokkőréteg vonalában szájadzik /E.I./

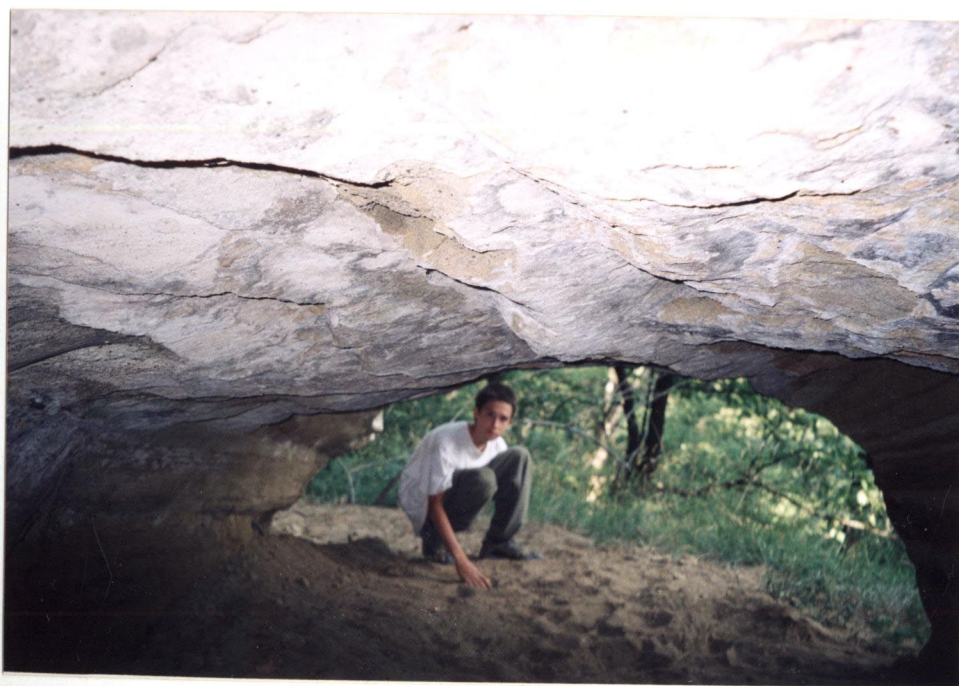

A barlang kialakulását segítette az alatta levő vízzáró réteg is, amely visszadűzasztotta a szivárgó vizet és így a homokkő meszes kötőanyagának kioldására kényszerítette azt /E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

A Szarvas-kői-kőlyuk bejárata /E.I./

A bejáratot egy 14,5 m hosszú folyosó követi
/E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

A Szarvas-kői-kőlyuk folyosója egy lazább kötésű
homokkőréteg mentén alakult /E.I./

A főfolyosó végéhez egy omladékos
mellékág kapcsolódik /E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

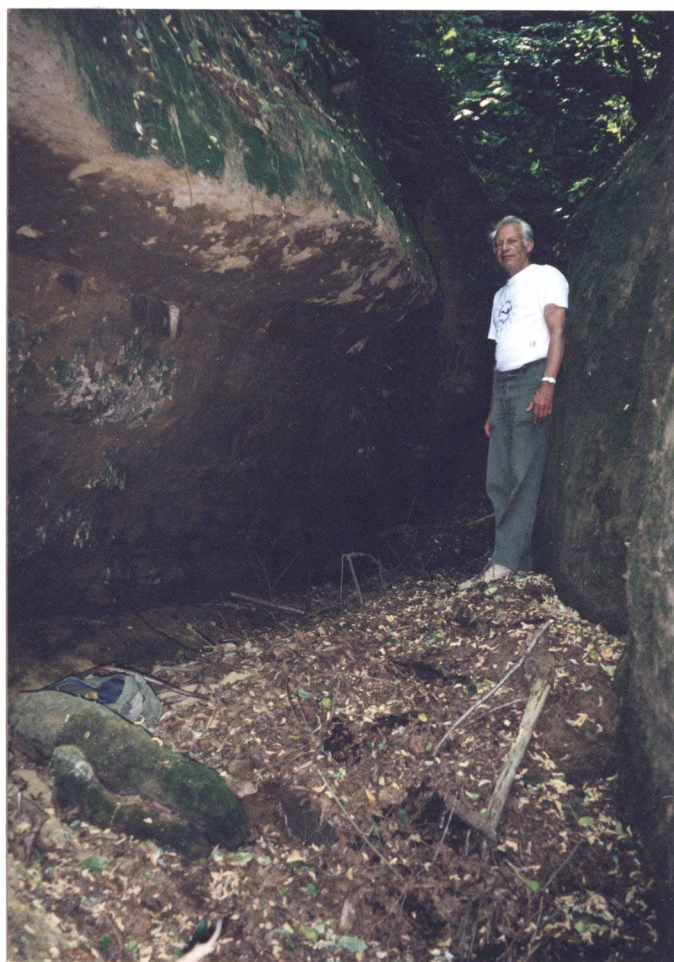
Az alkalmi vízfolyások a sziklafal
aljában levő nyíláson a Szarvas-
kői-kőlyukba jutnak /E.I./

A Szarvas-kői-üreg tektonikus elmozdulás mentén
kőzetleszakadozással keletkezett /E.I./

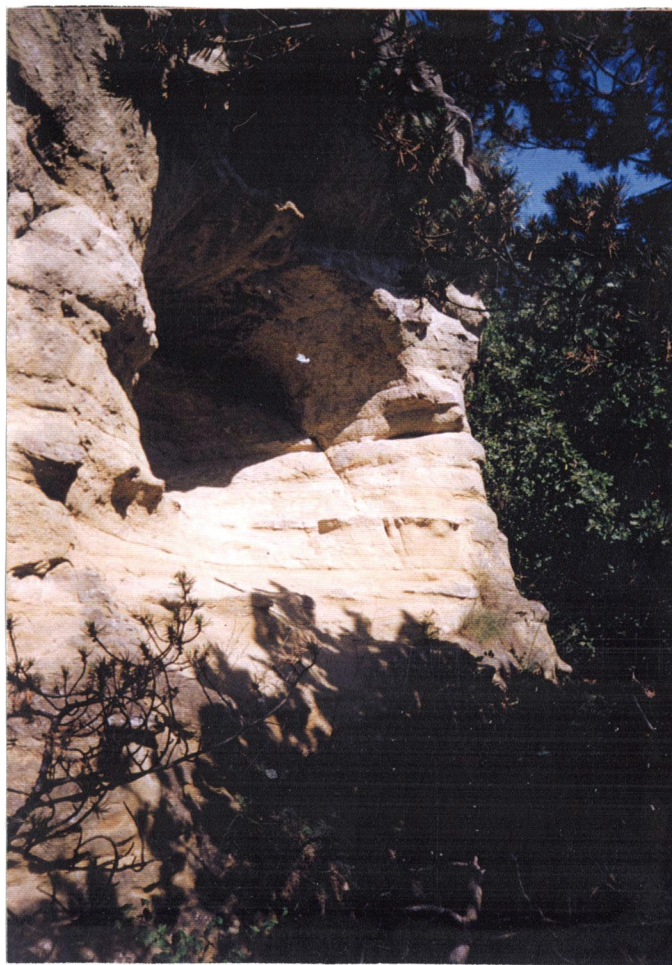

Az üregesedés kezdete
a Kis-Lyukas-kő eltérő
szilárdságú homokkővében
/E.I./

A Tó-melletti-eresz egy
gyorsan fejlődő barlang-
kezdemény a Leleszi-tó
melletti horhosban
/E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

A Leleszi- és a Vermes-völgy kötötti
hegysornak a Peskő-barlang a névadója
/E.I./

Az istenmezejei Sziklakápolnát 1720-ban említették
először mint a falu Szent Lászlónak szentelt
templomát /E.I./

A MESTERSÉGES ÜREGEK LEÍRÁSA

Remete-forrási-pince

Arló déli /Járdánházával érintkező/ végénél indul nyugatnak az az út, amely a Gyepes-völgybe vezet. Az egynyomsávós aszfaltozott út végig vezet a Gyepes-völgyön a Kohász kék sáv turistajelzés mentén, de autóval csak Debornyatanyáig mehetünk. Itt sorompó és őrszolgalat van. Innen a nevek, az úticél és a visszaérkezés bediktálása után gyalog folytathatjuk utunkat. Az Ökör-hegy felől nehezebb terepen való gyaloglással, de minden akadékoskodás nélkül is elérhetünk a Gyepes-völgybe. A falu főútjától mintegy 8 km-re, a Gyepes-völgy felső szakaszán, a völgy jobb /délkeleti/ oldalában a Gyepes-patak medrénél /szemben a Remetei vadászlakkkal/ található a Remete-forrás. A forrás fölött mintegy 5 m-rel van a Remete-forrási-pince. Északnyugatra néző bejáratán egy vasvázás faajtó van. Az ajtón belépve egy 6,95 m hosszú boltíves folyosóba jutunk. Ennek szélessége 2,10 m, magassága 2,05 m. Első 2,50 m-e téglával van burkolva, beljebb már a homokkőbe faragott járat vezet. E folyosó végén balra egy 1 m-es beugró van. Keletkezéséről HEGEDŰS András /2001/ a következőket írja: "Található azonban a völgyben két egymáshoz igen hasonló elhelyezkedésű feltételezhetően természetes eredetű mesterségesen átalakított üreg." majd néhány sorral tovább így folytatja: "A járdánházi erdészeti építette ki és csemetetárolásra használja, de az erdészetenél is van, aki tudja, hogy eredetileg is volt a helyén egy kisebb üreg. A falubéliek egy része is mint Remete-barlang emlegeti." A mi meglátásunk szerint, amit a terep domborzati viszonyaira és a közvetlen környéken még több helyen előforduló mesterséges üregek voltára alapozunk, úgy véljük, hogy a Remete-forrási-pince a jelenlegi kiépítése előtt is

mesterséges üreg volt. Az üregre vonatkozó irodalom: ESZTERHÁSSZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Keserútanyai-táró

A Keserútanyai-táró szintén az arlóói Gyepes-völgyben van, így hasonlóan jutunk el hozzá, mint az előbb bemutatott Remete-forrási-pincéhez. A Keserútanya szépen rendezett épületei az arlóói főúttól nagyjából 6,5 km-re vannak. Közvetlenül a tanya dél felőli kerítése mellett, attól mindössze 2 m-re, az úttól mintegy 20 m-rel beljebb van az üreg bejárata. A bejárat a Keserű-orom meredek északnyugat lejtőjének lábánál szájadzik, szélessége 3 m, magassága 1 m. A bejárat felső része egy gyökerek tartotta "földfüggöny". Bebújva egy omladékkúpra jutunk, melynek földes, köves anyaga a mennyezetről szakadozott le. A homokkőbe faragott tárót csak az omladékfülkében megtett 2,50 m után érjük el, de még a táró elején is az omladékletjtőn haladunk. Maga a táró egy délkelet felé tartó 35,80 m hosszú vízszintes járat. Szelvénye trapézformájú, szélessége a talpon 2 m, a főtén 1,30 m, átlagos magassága 2 m körüli. A táró végén egy 1,40 m mély kút van. A kútból manapság is dúzzad fel a víz, kitölti az egész kútszelvényt, majd átcsordulva a perem nélküli felső részen 5-10 cm vastagságban elátasztja a táró alját egészen a bejáratközeli törmelékkúpig. Innen nyilván a törmelék alatt szivárog ki a felszínen levő keserútanyai tó- és csatornarendszerbe. A tárót egykoron a bányászatban szokásos módon biztosították, mára azonban nemcsak a bordák peregtek ki, hanem a támfák nagy része is kidőlt, ennek ellenére csupán a bejárat zónában történt omlás, másutt a falak, a mennyezet épségben maradt. A táró utolsó 5-6 m-ében mind a falakat, mind a mennyezetet kalcitanyagú

cseppkőkéreg vonta be. A cseppkő még a néhány állva maradt támfát is bekérgezte. A mennyezetről pedig sűrűn csüngenek alá a 3-5 cm-es aktív szalmacseppkövek. Az üreg bejáratí omladékfülkéjének 2,50 m-re felboltozódó üstszerű mennyezetén /fényképről számolva/ mintegy 30 fiatal egyedből álló "denevérbölcsödét" láttunk. A táró végpontján kb. 20 kifejlett állat függeszkedett, a táróban pedig számos repülő denevért láttunk. A denevérek közül a közönségest /Myotis myotis/ és a kis patkósorrút /Rhinolophus hipposideros/ tudtuk felismerni.

KATONA Csaba /1997/ szerint a tárót a 19. és 20. század fordulójának tájékán építették. HEGEDŰS András /2001/ azt írja, hogy "a sorozás elől itt bújkáló környékbéli bányászok vágták a II. világháború idején". Hogy valójában mikor készítették azt már meglehetősen nehéz megállapítani. A táró formájából, biztosítási módjából az viszont erősen valószínűsíthető, hogy képzett bányászok készítették. Az, hogy egy ilyen vizes táró katonaszökevények menedékhelye lett volna erősen kétséges. Az viszont sokkal valószínűbb, hogy biztos víznyerő bázis szerepét töltötte be a ma is aktív, forrásszerűen működő kútmedencével faragott táró. Az üregre vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 1993, 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001, KATONA 1997.

/leírója: Eszterhás István/

Nagy-barlang

Az arlói Gyepes-völgy felső szakaszába északnyugat felől egy kis mellékvölgy torkollik, e völgy neve a "Nagy-barlang". Hasonlóan juthatunk ide, mint az a Remete-forrási-pince esetében már említve volt. A Nagy-barlang-völgy a nevét arról a mesterségesen vágott bunkerről kapta, melyet a sorozás elől bújkálók

készítettek. HEGEDŰS András /2001/ a következőket írja a Nagy-barlangról: "A helybéliek is csak a nagy-barlangi barlangra emlékeznek, melyben elmondásuk szerint a két világháború idején még a sorozás elől bújkálók húzódtak meg, de mára nyomtalanul beomlott." Magunk is kérdezősködtünk a Nagy-barlang felől, de csak kevés idős ember tudott valamicskét róla. Abban megerősítettek, hogy katonaszökevények búvóhelye volt, de hogy mikor készítették, mekkora volt és egyáltalán hol van a pontos helye, arra már senki nem tudott válaszolni. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Kis-barlang

A Kis-barlang völgye szintén az arlói Gyepes-völgy felső szakaszába torkollik, nagyjából párhuzamosan a Nagy-barlang völgyével. Hasonlóan juthatunk el hozzá, mint az előbbihez. Ez a völgy is egy ott valaha létezett mesterséges üregről kapta a nevét. Az üregnek épp úgy nem akadtunk a nyomára, mint az előbbinek sem. A környékbeliek közül csak kevés embernek terjed ki arra az emlékezete, hogy egykoron itt is a katonaság elől bújkálók húzódtak meg. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHAS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Barlang-pince

Az arlói Gyepes-völgy felső szakaszának déli oldalán egy a Vajdavár-orom felől lehúzóódó és egyre alacsonyodó hát amit "Barlang"-nak neveznek. A Barlang-hátat is hasonlóan közelít-

hetjük meg, mint a Gyepes-völgy előbb említett objektumait. A Barlang-hát homokkővébe is véstek egykoron üreget, de hogy mikor, kik és miért, azt nem sikerült megtudnunk. A helyszíni bejárás során üregnek már semmi nyomát nem tapasztaltuk. Csak valószínűsíthetjük, hogy ez az üreg is katonaszökevények menedéke lehetett. Az üregre vonatkozó irodalom: CARTOGRAPHIA 2002, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, HEGEDŰS 2001.

/leírója: Eszterhás István/

Török-bunker

A bükkszenterzsébeti templomtól nagyjából 2 km-rel észak-északnyugatra van a Buknásza-dűlő elvadult kultúrtája. Úton csak a terület széléig tudunk menni akár Bükkszenterzsébet felől, akár Tarnalelesz felől igyekszünk megközelíteni. Az elvadult gyümölcsös horhosokkal szabdaltnak, bozóttal benőtt területén egy partoldalban van a Török-bunker. A Barlanglakásról Bozó Lászlótól hallottunk, majd olvastunk /BOZÓ 1996/, ő is kalauzolt el hozzá. Elnevezését a Bozó által is leírt szájhagyomány szerint a török uralom után visszamaradt és itt lakó törökökről kapta. "A török kiűzése után itt maradt török bújdosók ebben a szikla-barlangban laktak több évtizedig. A helyi lakosság a következőképpen szerzett tudomást róluk. Ha háziállatokból, vagy lakosokból valaki e völgybe ment, azok nyomtalanul eltűntek. A lakosságot ennek titka foglalkotatta, ezért felkészült a rejtély felderítésére. Távolról történő figyelés mellett egy beteg tehenet hajtottak a völgy bejáratáig és látták, hogy török viseletben lévő emberek hajtották tovább. Ezt követően a lakosság körében évszázadokra elterjedt az a szabály, hogy a völgy környékét nem szabad megközelíteni, mert ott élnek a török bújdosók. A rossz gyerekeket szüleik a Kiskövölgybe való elvitellel fenyegették meg, így térítették rendre, fegyelemremég az 1800-as évek végén

is." Bozó László elmondása szerint még 1944-ben is rejtőzködtek katonaszökevények az üregben.

A barlanglakás délnyugatra néző bejárata a frontról lepergő törmeléktől erősen feltöltődött, mindössze 60 cm magas, 160 cm széles résen lehet bebújni a lekerekített sarkú, téglaformájú helyiségbe. Ennek hossza 4,60 m, szélessége 3,10 m, jelenlegi magassága 1,80 m. Az eredeti magasság valamivel több lehetett, de a bejáraton befolyó törmelék a padlószintet is relatíve megemelte. Az üregben amatőr ásatási nyomok látszanak. Ha az eredetmonda igaz, akkor meglepően hosszú ideje létezik ez a homokkőkunyhó, bár a katonaszökevényekről szóló elbeszélések reálisabbnak tűnnek, mint a bújdosó törökök ottléte. Az üregre vonatkozó irodalom: BOZÓ 1996, DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, ESZTERHÁS 2000-b, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Sziklakápolna

Az istenmezejei Sziklakápolna a falu északnyugati részén, a Béke út 226. számú házával szemben, a "Noé szőlőjének" nevezett homokkő-sziklaformáció aljában van. Készítésének ideje ismeretlen, de az 1720-as években már említik létezését /Egri Érseki Levéltár archvet. no. 934/. A teljes, Szent László tiszteletére szentelt templom két részből állt, oltár része a sziklába lett faragva, előtte pedig épített rész is volt és tőle a távolabbi faluban fából ácsolt harangtorony /harangláb/ tartozott még hozzá /anoním 1746/. Érdekes idézni a Felsőhevesi Esperesi Kerület 1807 és 1851 közti jegyzőkönyveiből, melyek Sziklakápolna állapotával foglalkoznak: "...felszerelése nincs, csak két rongyos kazula. A hajó Diocletian idejéből való barlang benyomását kelti. Kegyúr nincs, földesúr meg sok is, de ezek sze-

gények. Miután az országút mellett fekszik, megbotránkozást kelt, inkább vadak istállója és latrok barlangja. Sötét, nedves, a szentélyben százlábú férgek még mise közben is felmásznak az oltárra és a ruhákat piszkítják." Templomként valószínűleg 1854-ig használták, mert ekkor szentelték fel a ma is meglévő, épített templomot. Ezt követően a Sziklakápolna épített előtere megsemmisült, a sziklába vésett szentélyből a berendezési tárgyakat elvitték és az üreg részben feltöltődött. Jelenleg az egykori szentély kitisztított állapotban van, alacsony, egyszerű, de oda illő farács választja el a parkosított előtértől.

A Sziklakápolna meglévő 4,40 m széles, 2,40 m magas szája délnyugat felé néz. A jelenlegi bejárat felett a sziklafalban még látszik az a lyuk, amely az egykor volt épített előrész födémszerkezetét biztosította. Lejtős törmelékkúpon mehetünk be az 5,70 m széles, 6 m hosszú és 2,70 m magas üregbe. Ennek a jobb oldali részében a boltozatosra faragott apszis van. Az üreg bal oldali része szögletesre faragott, melynek bejárat melletti falában kisebb, ívesre faragott "lyuk" a külszínre nyílik. A feltöltődés előtt alighanem ablak lehetett. Az üregre vonatkozó irodalom: DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN 1998, DERCSENYI-VOIT 1978, ESZTERHÁS 2000-a, 2000-b, 2002, 2003, ESZTERHÁS-SZENTES 2003, anoním 1772, 1776.

/leírója: Eszterhás István/

Szénlopó-táró

Istenmezejéről a nyugat felől a Tarnába torkolló Kajrapatak melletti kocsiuton 5 km megtétele után érjük el a bagolytanyai Téry Ödön kulcsosházat. Innen tovább is nyugatra tartva a patak mellett haladó, Bárnára vezető dózerúton tegyük meg további 1800 m-t, majd dél felé a meredek partoldalon ereszked-

jünk le a Rákos-patak medréhez, ott ahol a Kopasz-orom felől jövő névtelen patak beletorkollik. A két patak összefolyásától 20 m-rel kelet felé /a folyásirányba/ található az itt függőleges partoldal aljában a Szénlopó-táró szája. Az üreg 2,30 m széles, 1,50 m magas szája dél felé néz, belőle az aljzaton vékony vízerecske csordogál ki. A bejáratot egy vízszintes, nagyjából észak felé tartó, jobbra enyhén ívelt, 15,60 m hosszú táró követi. A táró a bányákban megszokott trapéz-szelvényűre van faragva, a talpon nagyjából 2 m széles, a főtén 1,50 m, magassága viszont alacsonyabb a szabványnál, csak 1,50 m. Ez utóbbi méret valószínűleg azért ennyi, mert a táró alja erősen fel van töltődve homokos iszappal, melyen még 5-15 cm vastagságú, lassan kifelé áramló víz is van. A táró vége egy 60 cm magas, 1 m-t toványuló asztalszerű padban végződik. A szürke homokkő-falakat és a mennyezetet az első 2,50 m-t leszámítva mindenütt kalcitanyagú cseppkő kéregzi, a mennyezetről pedig sűrűn csüngenek alá a 3-5 cm hosszúságú szalmacseppkövek. Ez nem is csoda, hiszen a befoglaló homokkő 20-22 %-ban tartalmaz meszet és a felülről, valamint a végpont felől erős vízkínálat van, úgyhogy sűrű csepegés észlelhető a mennyezeten és mozgó vízhártya minden felületen. Az így összegyűlő víz aztán az aljzaton képez lassan kifelé áramló egybefüggő tócsát. Az üreg hőmérséklete /2003. VII. 5-én/ 11,5 °C volt a patakpartaon mért 20,4 °C-al szemben. Az üregben több ízeltlábút is láttunk, de csak a kutyabenge-araszoló lepkét /*Triphosa dubitata*/ ismertük fel és észleltünk még sok repülő kétszárnyút /*Diptera*/.

A tárót hozzávetőleg 70-80 éve készítették mint illegális szénkutató feltárást. A környéken több ilyen is hajtottak szabadidejükben a bányászok. Valószínűleg rájöttek, hogy rossz helyen keresgélnek, vagy rajtakapták őket, ezért félbehagyták azt.

Úgy tűnik biztosító ácsolatot nem használtak. A táró szájához az idő teltével sok földes törmelék sűvadt, így azt majdnem teljesen feltöltötte. 1998-ban Orosz Mihály salgótarjáni barlangkutató bontotta ki társaival az eltömedékelt bejáratot és csapolta le az üreget akkorra már egyharmad magasságig kitöltő víz nagy részét. Az üregre vonatkozó irodalom: BUDA 2003, ESZTERHÁS 2003, ESZTERHÁS-SZENTES 2003.

/leírója: Eszterhás István/

Őr-hegyi pincék és istállók

Szajla keleti részén emelkedik a 188 m magas Őr-hegy /vagy Nagy-halom/. A monda szerint Attila harcosainak őrhelye volt, más fantáziadús "történet" szerint itt van magának a hun fejedelemnek a sírhelye is. A kis hegy üregeit még nem volt alkalmunk felkeresni, csak a Barcza-Vigyázó-féle útikönyvben olvastunk egy rövid mondatot róluk: "A község közelében van a mintegy 100 m magas Őr-hegy ... oldalába pincék és istállók vannak vágva, tetejéről szép kilátás nyílik." Az üregre vonatkozó irodalom: BARCZA-VIGYÁZÓ 1930.

/leírója: Eszterhás István/

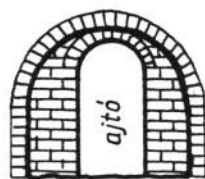
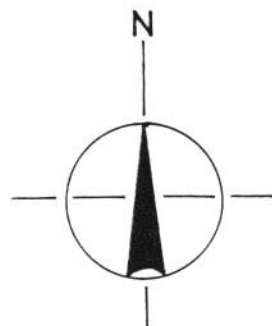
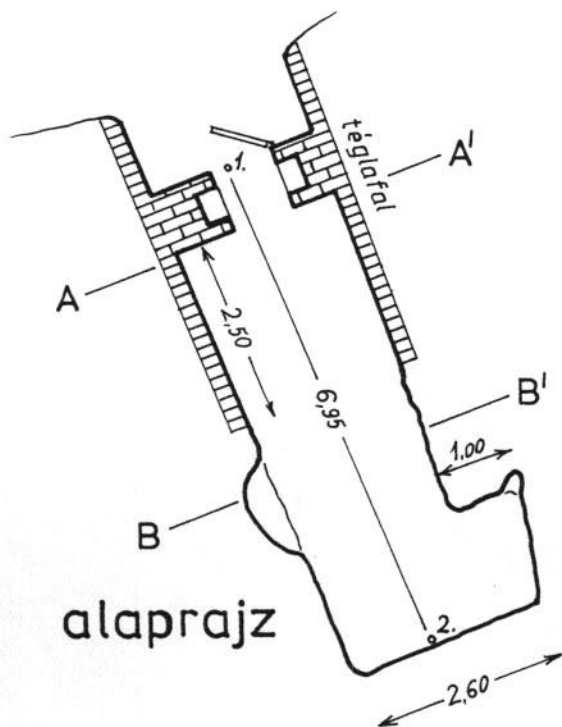
REMETE-FORRÁSI-PINCE

Felmérte: Eszterhás István és Gádoros Márk 2003. VII. 10-én

A pince hossza 7,95 m; magassága 2,05 m

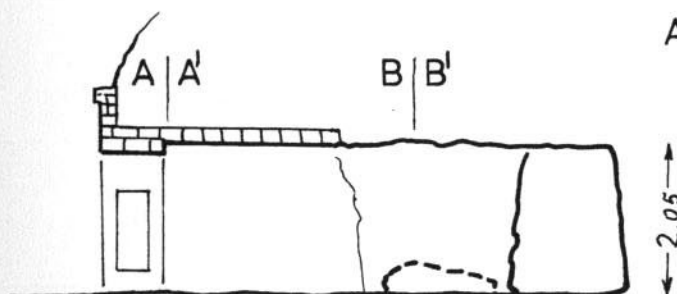
0 1 2 3 4 5 m

1:100

A ← 2,20 → A' B ← 2,10 → B'

szelvények

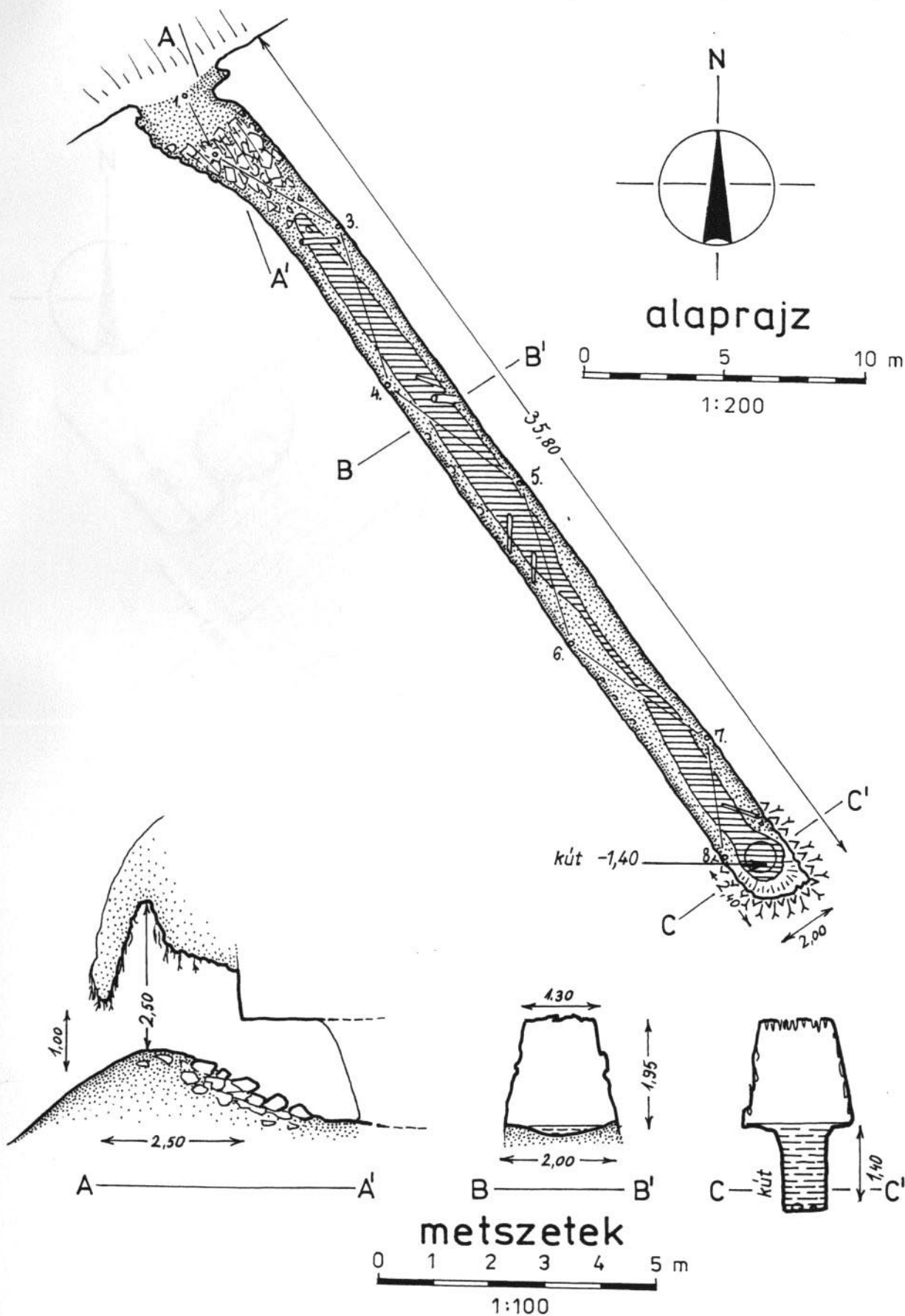

hosszmetszet

ARLÓ, GYEPES-VÖLGY

KESERÜTANYAI-TÁRÓ

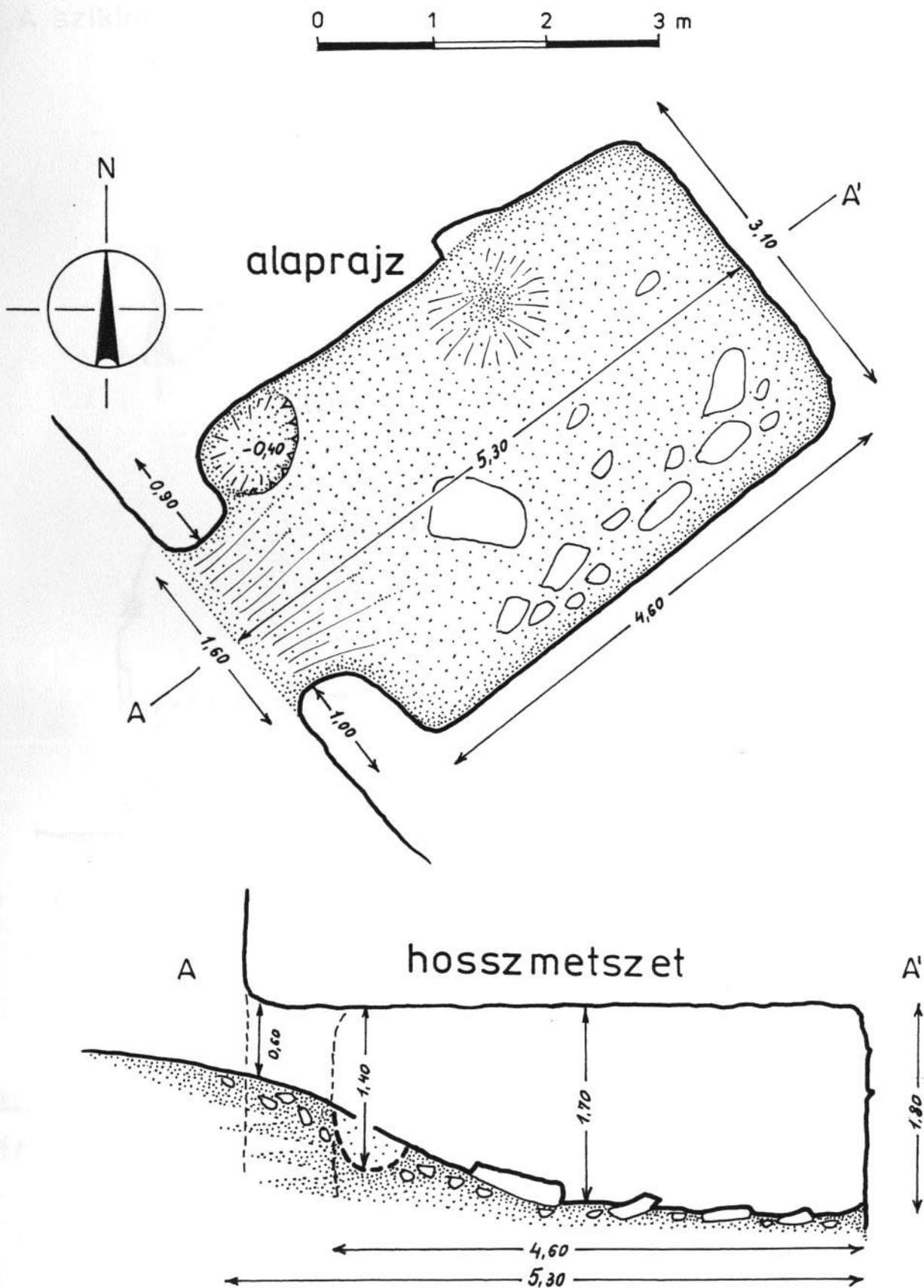
Felmérte: Eszterhás I. Gáboros P. Gáspár I. 2003. július 10-én
 A táró hossza 35,80 m, szélessége 2,00 m, magassága 1,95 m

BÜKKSZENTERZSÉBET, BUKNÁSZA

TÖRÖK-BUNKER

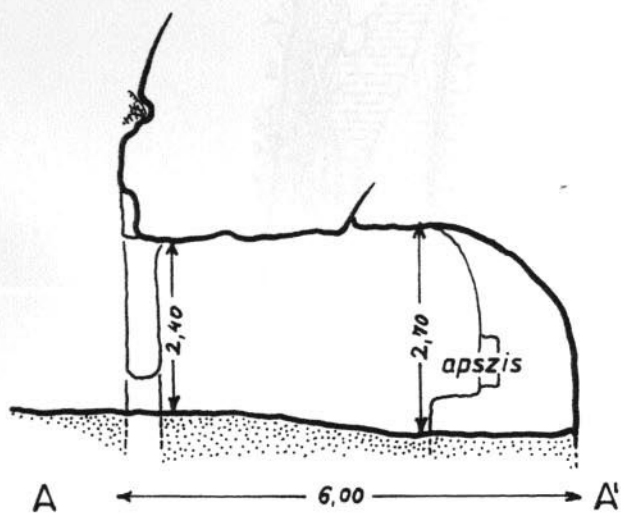
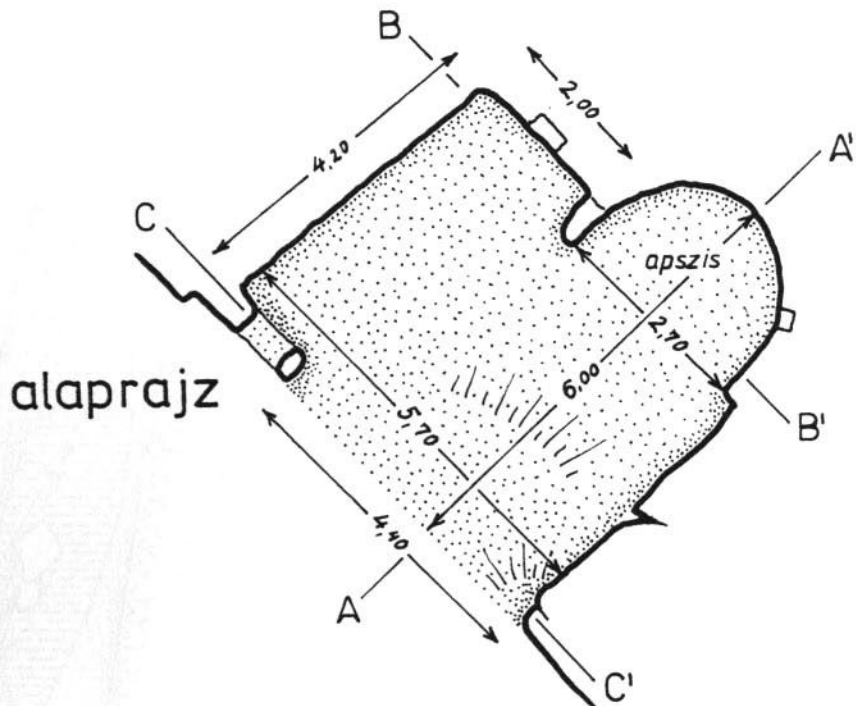
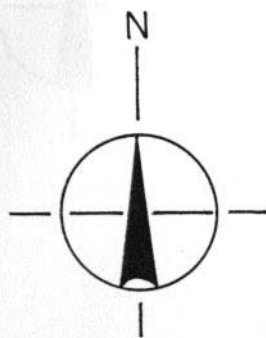
Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. VII. 10-én
Az üreg hossza 5,20 m, magassága 1,80 m, mérték 1:50

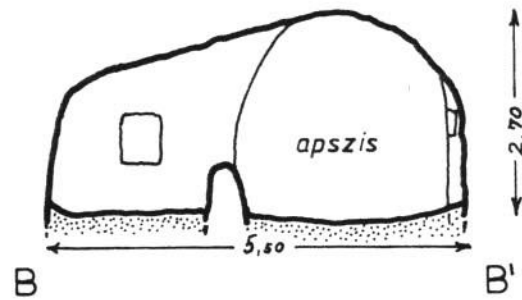
ISTENMEZEJE, NOÉ SZÖLŐJE
 a Béke u. 226. sz. házzal szemben

SZIKLAKÁPOLNA

Felmérte: Eszterhás I, Gönczöl I, Gönczöl T. 1998. VII. 9-én
 A sziklaüreg hossza 6,00 m, magassága 2,70 m, mérték 1:100

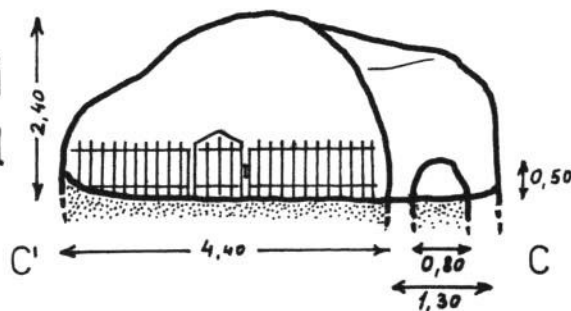

hosszmetszet

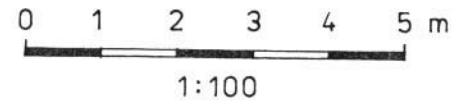
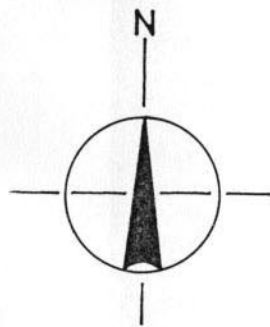
keresztmetszet

az utca felőli
 front belülről

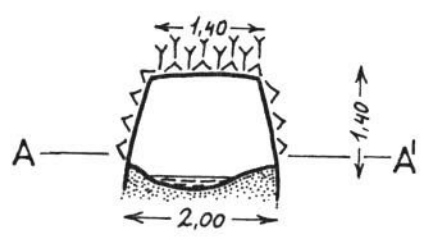
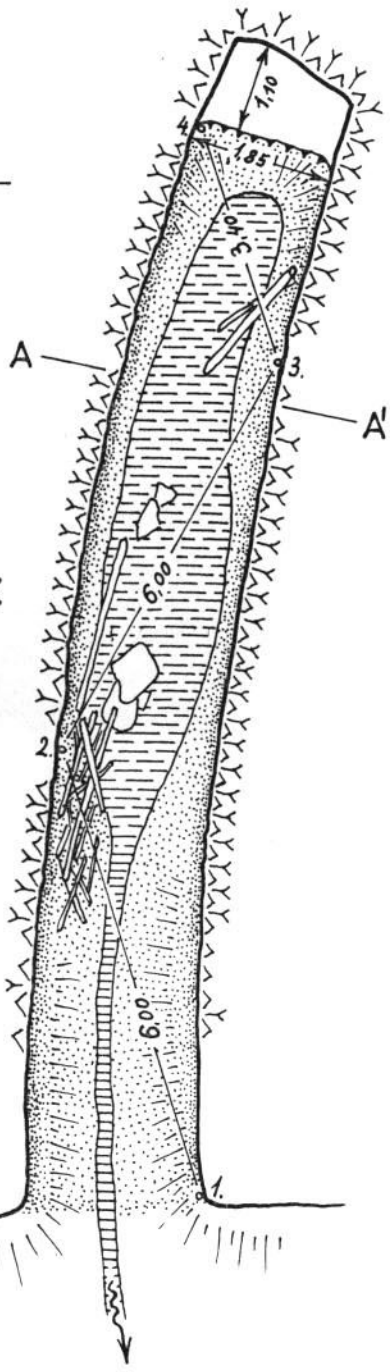

ISTENMEZEJE, RÁKOS-VÖLGY SZÉNLOPÓ-TÁRÓ

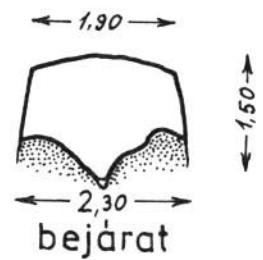
Felmérte: Eszterhás István és Luppej Nóra 2003. július 5-én
A táró hossza 15,60 m; szélessége 2,10 m; magassága 1,50 m

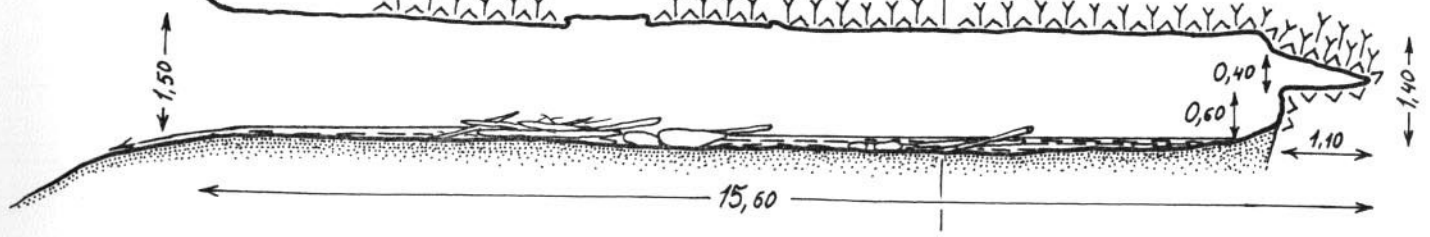
alaprész

szelvények

hosszmetszet A-A'

VAJDAVÁR-VIDÉK

A Remete-forrási-pince
bejárata /E.I./

A pince első 2,5 m-e
téglával burkolt, a bel-
ső rész már homokkőbe
van faragva /E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

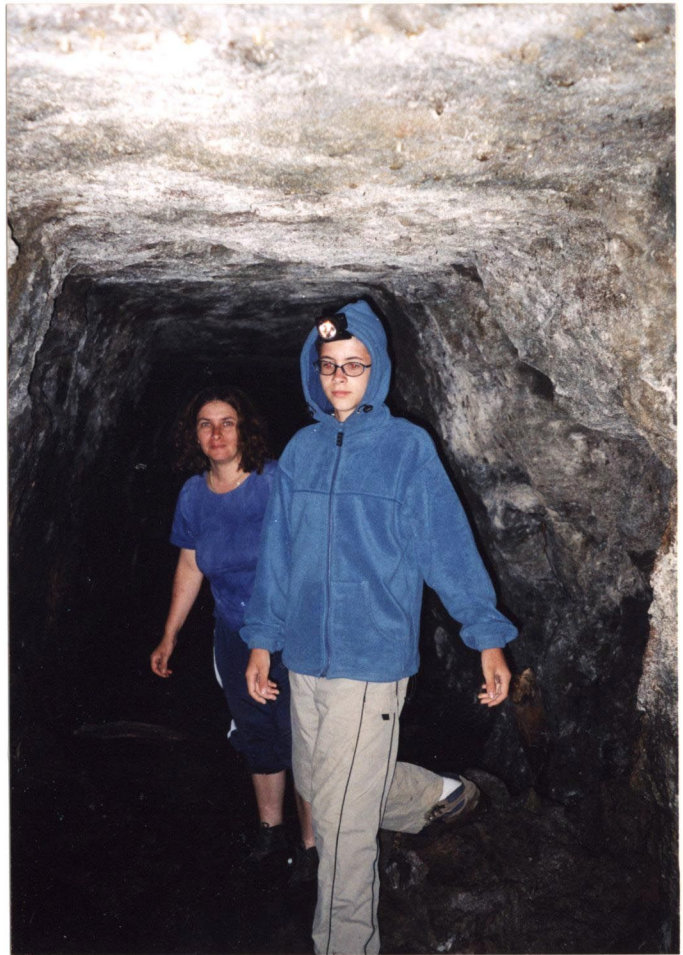

A Keserűtanyai-táró omladékos bejárata /E.I./

A bejárati omladékfülkét követően indul a táró
/E.I./

A Keserútanyai-táró
38,5 m hosszú járata
/E.I./

A táró végén a homokkő-
falakat, de még a meg-
maradt ácsolatot is
cseppkő kéregzei /E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

Denevérbölcsöde részlete a Keserútanyai-táró
bejárati omladékfülkéjének mennyezetén /E.I./

A táró végpontján kifejlett denevérek függeszkednek
/E.I./

VAJDAVÁR-VIDÉK

A Szénlopó-táró bejárati szakasza a vízlecsapoló árokkal /E.I./

A táró belsejének falait és mennyezetét mindenütt cseppkő kéregzi be /E.I./

A homokkőbe faragott Szénlopó-
táró végében a legintenzívebb
a cseppkövek képződése /B.L./

IRODALOMJEGYZÉK

- BÁLDI T./1971/: A magyarországi alsómiocén - Földtani Közlöny
101. köt. Budapest p. 85-90
- BÁLDI T./1998/: Magyarország epikontinentális oligocén képződmé-
nyeinek rétegtana - in Bérczi-Jámbor: Magyarország geológiai
képződményeinek rétegtana - a MOL és a MÁFI kiadványa, Buda-
pest p. 419-435
- BÁLDI-RADÓCZ /1971/: Die Stratigraphie der Egerien- und Eggenbur-
gien-Schichten zwischen Bretka und Eger - Földtani Közlöny
101. köt. Budapest p. 130-159
- BARCZA-VIGYÁZÓ /1930/: A Mátra részletes útikalauza - a Turista-
ság és Alpinizmus Kiadó, Budapest p. 172
- BERGGREN, W. A./1971/: Neogene chronostatigraphy, planctonic fora-
miniferal zonation and the radiometric time scale - Földtani
Közlöny 101. sz. Budapest p. 162-169
- BOZÓ L./1996/: Tarnalelesz község története - a Tarnaleleszi Ön-
kormányzat kiadványa, Tarnalelesz p. 118-121
- BUDA L./2003/: Cseppköves titkok - Nógrád Megyei Hírlap /aug. 4./
Salgótarján p. 2
- BULLA L./1964/: Magyarország természetföldrajza - Tankönyvkiadó,
Budapest p. 156-157
- BUTTZER, K. W./1986/: A földfelszín formakincse - Gondolat Kiadó,
Budapest p. 65-71
- CARTOGRAPHIA /2002/_ A Karancs, a Medves és a Heves-Borsodi-domb-
ság turistatérképe - Cartographia Kft. turistatérkép sorozat-
ának 11. sz. térképe, Budapest
- DÉNES Gy./1975-a/: Barlangok az Ózdi-Bükkben - kézirat a Meteor
Tájékoztatóban az MKBT és a BI adattárában, Budapest
- DÉNES Gy./1975-b/: A Peskő helynév és a tarnaleleszi Peskő barlang-
jai - Karszt és Barlang I-II. füzet, Budapest p. 25-28

- DÉNES Gy./1977-a/: A Bükk-vidék barlangjai - in Hevesi: Bükk uti-
kalauz Sport Kiadó, Budapest p. 55 és 191
- DÉNES Gy./1977-b/: The caves of Hungary - Karszt és Barlang /Spec.
Issue/, Budapest p. 20 és 26
- DÉNES Gy./1998/: A borsodnádasi Kőpes barlangja - Barlangkutatók
Szakmai Találkozója, Miskolc-Egyetemváros
- DÉNES Gy. /1999/: Kőpes/t/ helynév Borsodnádasi határában - Név-
tani Értesítő 21. sz. Budapest
- DÉNES-ESZTERHÁS-GÖNCZÖL-TINN /1998/: A Bükk-vidék nemkarsztos bar-
langjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvé-
ben az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 115-270
- DERCSÉNYI-VOIT /1978/: Heves megye műemlékei III. - Akadémiai Ki-
adó, Budapest p. 311-315
- ESZTERHÁS I./1993/: Magyarország nemkarsztos barlangjainak lajst-
roma - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében
az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 41-68
- ESZTERHÁS I./2000-a/: Erwähnungen und Beschreibungen der vulkani-
scher Höhlen Ungarns aus dem 18. Jahrhundert - Jahresbericht
der Höhlenforschergruppe Rhein-Main, Frankfurt a.M. p. 17-23
- ESZTERHÁS I./2000-b/: Magyarország nemkarsztos barlangjai - kéz-
irat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és
a BI adattárában, Budapest p. 270-273
- ESZTERHÁS I./2002/: Sziklakápolnák és barlangmonostorok - kézirat
a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI
adattárában, Budapest p. 69-87
- ESZTERHÁS I./2003/: Beszámoló a Vajdavár-vidéken tartott 19. Vul-
kánszpeleológiai Táborról - MKBT Tájékoztató /szept-okt./
Budapest p. 6-7
- ESZTERHÁS-SZENTES /2003/: Magyarország nemkarsztos barlangjai -
digitális kataszter, a szerzők összeállítása CD-n, Bad Vilbel-
Isztimér
- HAMMOND, E. H./1964/: Analysis of properties in land from geogra-
phy: application to broadscale land from mapping - Annals.
Association of American Geographers 54. w. New York p. 11-18

- HÁMOR G./1998/: A magyarországi miocén rétegtana - in Bérczi-Jám-
bor: Magyarország képződményeinek rétegtana - a MOL és a MÁFI
kiadványa, Budapest p. 437-452
- HÁMOR-JÁMBOR /1971/: A magyarországi középmiocén - Földtani Köz-
löny 101. köt. Budapest p. 91-102
- HEGEDŰS A./2001/: Az Ózd-Pétervásárai-dombság barlangjai - Karszt-
fejlődés VI. a Berzsenyi Dániel Főiskola Földrajzi Tanszéké-
nek kiadványa, Szombathely p. 281-289
- HEVESI A./2002/: A Bükk-hegység földrajzi helyzete, Feszínfejlődés
- in Baráz: A Bükki Nemzeti Park - a BNP Igazgatóságának kiad-
ványa, Eger p. 16 és 84-85
- JUHÁSZ Á./1987/: Évmilliók emléke - Gondolat Kiadó, Budapest p. 88,
244-246 és 453
- KATONA Cs./1997/: Homokkövek cseppkövei - Természet Világa /aug./
Budapest p. 336-337
- PÉCSI M./1967/: Reliefenergia - in Radó: Magyarország Nemzeti At-
lasza - Kartográfiai Vállalat, Budapest p. 5 és 20
- PRAKFULVI P./2000/: A Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet földtani
felépítése az újabb kutatások tükrében - Nógrádi Értékekért,
Salgótarján, p. 18-22
- STRIEBEL, T./1995/: The Genetic Classification of Some Types of
Non-karstic Caves - Proceedings of International Working
Meeting Preserving of Pseudokarst Caves, Rimavská Sobota -
Salgótarján p. 46-57
- SZÉKELY A./1958/: A Tarna-völgy geomorfológiája - Földrajzi Érte-
sítő VII. Budapest p. 389-414
- TURISTA MAGAZIN /2003/: A leleszi Nagy-völgy és a Nagy-kő - Turista
Magazin, Budapest p. 16
- anoním /1746/: Canonica visito - kézirat az Egri Érseki Levéltár-
ban, Eger /no. 937/
- anoním /1772/: Heves megyei közigazgatási iratok - kézirat a Heves
Megyei Levéltárban, Eger /181-B/

Eszterhás István - Regős József

KIEGÉSZÍTÉS A BÜKK-VIDÉK NEMKARSZTOS BARLANGJAINAK
KATASZTERÉHEZ

E kiegészítésben két nemkarsztosodó kőzetben levő üreget mutatunk be. Az egyik a Felsőtárkány határában Regős József által 2001-ben újonnan talált Agyagpala-barlang, a másik a már korábban is ismert, de csak 2003-ban Demjén határában felmért mesterséges üreg, a Pálos-remetebanlang. Így csupán az Agyagpala-barlang számbavételével bővült a Bükk-vidék természetes eredetű, nemkarsztos barlangjainak a száma, amely ezáltal már 36-ra növekedett /nem ide, hanem már külön középtájba sorolva a Vajdavár-vidék barlangjait/.

Agyagpala-barlang /kat. sz: 5382/31/

Az Agyagpala-barlang Felsőtárkánytól kb. 8 km-rel északkeletre a Kolozs-tető délnyugati lábánál van. Megközelíthetjük a Felsőtárkányból Répáshutára vezető Lök-völgyi úton, majd arról a Zsindelybánya-lápa felé letérve. Jól rejtett bejárata egy a felhagyott bánya által megnyitott palakőzetből álló sziklafal aljában nyílik 478 m magasságban. A délkelet felé néző bejárat szélessége 1,0 m, magassága 0,8 m. A barlangot befoglaló kőzet jól rétegzett középső jura korú /felső Dogger/ agyagpala a Lök-völgyi Pala Formációból. A bejáratot egy 6,0 m hosszú, lejtős folyosó követi, így a barlang horizontális kiterjedése 5,5 m, függőleges kiterjedése 3,5 m /0,8 m magas és 2,7 m mély/. Alját kőzettörmelék és avar borítja. A száraz barlangban ásványi képződményt nem láttunk. Nem állapítható meg a jelenlegi állapotban, hogy mennyire játszott szerepet a felnyílásban, illetve a bejárat kialakításában a bányaművelés. Hasonlóan tanácstalanok vagyunk az üreg kialakulását tekintve. A barlang belső felületén

sehol sem láttuk mesterséges alakítás nyomát, ezért vettük fel a barlangok sorába. A bejárat közelében algák és mohák képeznek telepeket. Ottjártunkkor, október végén néhány puhatestűt és rovarot észleltünk, valamint két kispatkósorrú denevért láttunk benne aludni. A barlang könnyű sétával megközelíthető és bejárására is elegendő a túraöltözet meg egy zseblámpa.

Pálos-remetebarláng

A Pálos-remetebarláng /szinonímái: Demjéni-barlanglakás, Remete-barlang, Pince-völgyi-remetebarláng, Pálos-remetelak/ a Demjén északnyugati szomszédságában levő Cseres-erdő tömbjébe mélyedő kicsiny Pince-völgyben /vagy Remete-völgyben/ található mesterséges üreg. A Pince-völgy két nagyobb keletre futó völgy között levő kisebb, állandó vízfolyás nélküli völgy. A demjéni Kossuth téren levő polgármesteri hivataltól északnyugat felé 1200 m-re /a falu északi szélén levő, jellegzetes kék fedelű csíraüzemtől 280° felé 1000 m-re/, kb. 170 m tengerszint feletti magasságban van az objektum. A Kossuth térről menjünk ki nyugat felé az Akácfa úton 800 m-t a falu széléig, innen néhány kacska-ringóval keveredjünk át a Cseres-erdő keleti szélén levő erdei kocsíútra és azon mintegy 600 m-t haladjunk észak felé, amíg elérjük a Pince-völgy alig észlelhető torkolatát. Az erdei kocsíútról forduljunk balra /nyugatra/, az erdő belseje felé. Lassacskán kibontakozik a táj völgyi jellege. A kocsíúttól kb. 150 m megtétele után, egy északról betorkolló horhost követően a Pince-völgy oldalai sziklássá válnak. Itt a völgytalp északi sziklás oldalában van, néhány kaptárfülke társaságában a Pálos-remetebarláng boltíves bejárata.

A korábbi időkből két tartalmasabb említését sikerült megismerni. BAKÓ Ferenc /1977/ barlanglakásokról szóló írásában

a következőket találjuk az üregről: "... és ilyen a Demjén határában, a Pince-völgyben levő Remete-barlang. Ebben a tüzelés, a fűtés nyomait fedezhetjük fel, mellette pedig a sziklafalban két kaptárfülke vehető ki, az egyik még viszonylag épségben ..."

BARÁZ Csaba /2002/ A Bükki Nemzeti Park c. könyvében írta:

"Demjéntől északra, a Laskó egyik nyugati mellékvölgyében, a Remete-völgyben, egy sziklahelyiséget magába foglaló alacsony riolittufa sziklán 6 db. – jobbára csak nyomokban felfedezhető – fülke van. A boltíves bejárattal rendelkező helyiségben is található négy tárolófülke. Innen kürtőszerű ablak nyílik a szabadba. A sziklahelyiségeket Szabó János Győző régész adattári jelentésében "pálos remetelak" néven említette." /Az irodalomjegyzékben felsorolt többi írás vagy csak említi az üreget, vagy ezeddig még nem sikerült hozzájutni és elolvasni./

Az üreget magába foglaló Cseres-erdő tömbjét a Bükkaljára jellemző riolittufa alkotja. A Pince-völgy riolittufája piszkosfehér színű, szórtan fekete biotitkristályokat tartalmazó, laza szerkezetű kőzet. Valószínűleg a miocén bádeni emeletében képződött Harsányi Riolittufa Formáció része. Természetes lepusztulása során többnyire domború formájú, síma felületű sziklaformákat alkot. A Pince-völgy időszakos vizének eróziója 3-5 m magas, függőleges falú, felül lekerekített sziklaformákat alakított a völgytalp peremén. E sziklaformák kínáltak optimális lehetőséget ún. kaptárfülkék és a mi esetünkben emberi lakóhelyiség kifaragására is.

A lakóhelyiség és a kaptárfülkék készítésének idejét sajnos nem tudtuk behatárolni. A korábban említett Szabó-féle ásatás eredményeit nem ismerjük. A faragásnyomok és a Bükkalján található hasonló lakóhelyiségekkel való összehasonlítás után úgy gondoljuk, hogy akár 300-500 évvel ezelőtt, vagy régebben is készülhettek

az üregek. A helyszínen való szemlélődés során a lakóbarlang külső falán három kaptárfülkét véltünk felismerni, a tőle nyugatabbra levő sziklafalon pedig kettőt határozottan, egyet pedig csak sejthetően. A lakóhelyiség belsejének oldalfalain hét, a kintiektől kisebb és valamelyest eltérő formájú fülke van mélyítve /további három pedig csak alig bemélyesztve/. Ez utóbbiak funkciója is valószínűleg más volt mint a kintieké.

A Pálos-remetebárlang egyetlen téglatest formájú helyiségből áll, melynek hossza 5,70 m, szélessége 3,40 m, jelenlegi magassága átlagosan 2,20 m. Az ásatási gödör mélységéből ítélve alját hozzávetőlegesen 40-50 cm vastag földes-köves törmelék tölti ki. Boltíves bejárata dél-délnyugat felé néz és /a feltöltődés miatt csak/ 140 cm magas, szélessége pedig 130 cm. Belül valamivel nagyobb méretű. Látszik, hogy reteszelt ajtó volt beleépítve. Ablaka nincs. Másik külszínre vezető nyílása szintén a külső fal mentén, de az ajtóval ellentétes sarokban egy fölfelé nyíló füstelvezető kúrtó.

A nyitott bejáraton annyi fény jön be, hogy normálisan lehet tájékozódni. Az üreg előtti völgyszakaszon mért 26 °C mellett bent a barlangszobában 17 °C mutatkozott. A bejáratközeli falon algák és parányi telepes növények látszanak – más élőlényt az egyszeri látogatás során nem észleltünk. Az üreg ugyan nem közismert, de néhány látogatója bizonyára szokott lenni, amit a benti térben látszó közelmúltbéli tüzelésnyomok és a bejárat melletti külső sziklafalba karcolt monogramok is mutatnak.

A Pálos-remetebarangra vonatkozó irodalom

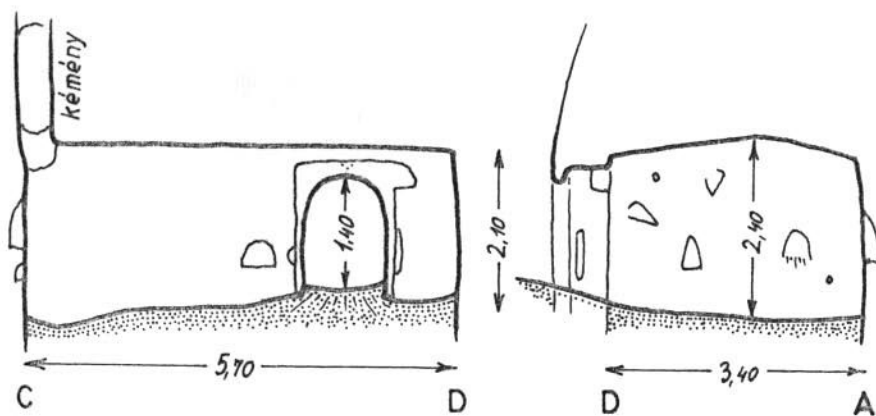
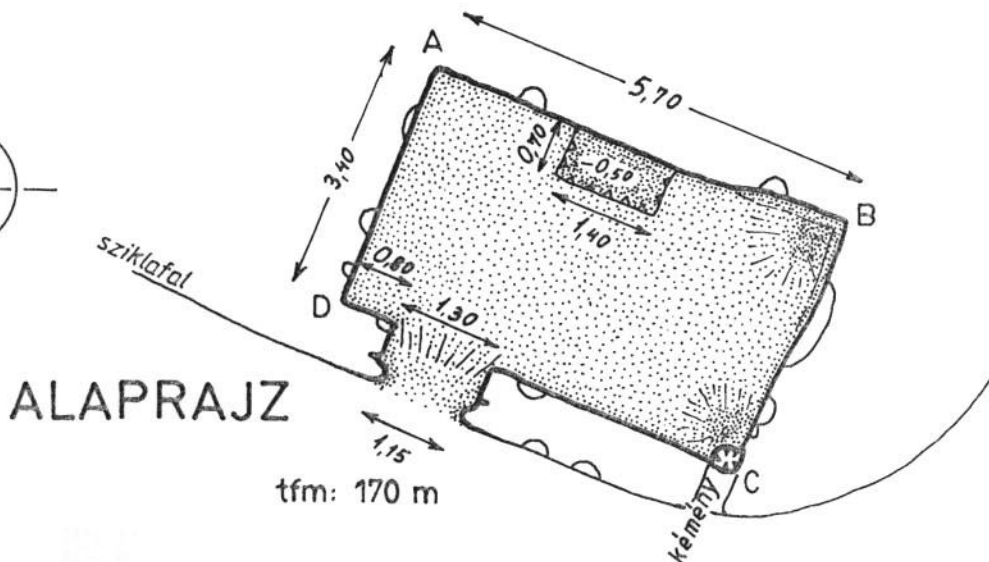
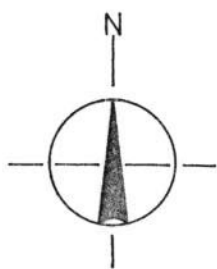
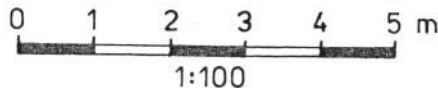
- BAKÓ F. /1970-71/: Kőházak és barlanglakások Észak-Hevesben - Az Egri Múzeum Évkönyve /VIII-IX. kötet/, Eger
- BAKÓ F. /1977/: Bükki barlanglakások - Borsodi kismonográfiák 3. kötete a Herman Ottó Múzeum kiadásában, Miskolc p. 51
- BARÁZ Cs. /2002/: Kaptárkövek a Bükkalján - in Baráz: A Bükki Nemzeti Park - a BNP Igazgatóságának kiadványa, Eger p. 375
- DERCSÉNYI - VOIT /1969/: Heves megye műemlékei I. kötet - Magyarország műemlékeinek topográfiája VII. Budapest
- ESZTERHÁS I. /1998/: A Bükk-vidék nemkarsztos barlangjainak és mesterséges üregeinek listája - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 149
- ESZTERHÁS I. /2000/: Magyarország nemkarsztos barlangjai - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 281
- MALONYAY D. /1922/: A magyar nép művészete 5. kötet, Budapest p. 197-198
- SAÁD A. /1959/: Kaptárkövek - kézirat a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárában, Budapest
- SZABÓ J. /1959/: Demjéni terepbejárás - kézirat a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Adattárában, Budapest

DEMJÉN, PINCE-VÖLGY

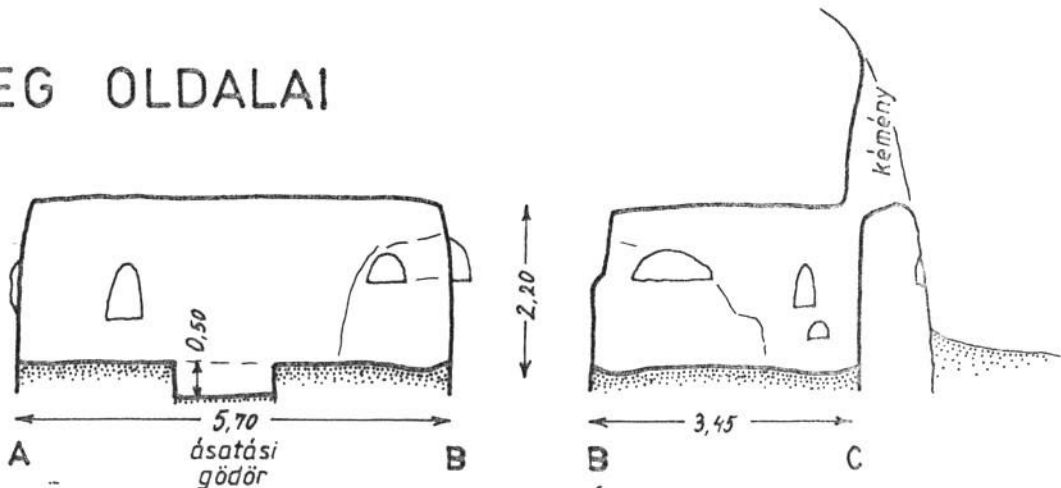
PÁLOS-REMETEBARLANG

Felmérte: Eszterhás István, Gönczöl Imre, Lukács László 2003. május 31-én

Az üreg hossza 5,70 m; szélessége 3,40 m; magassága 2,40 m

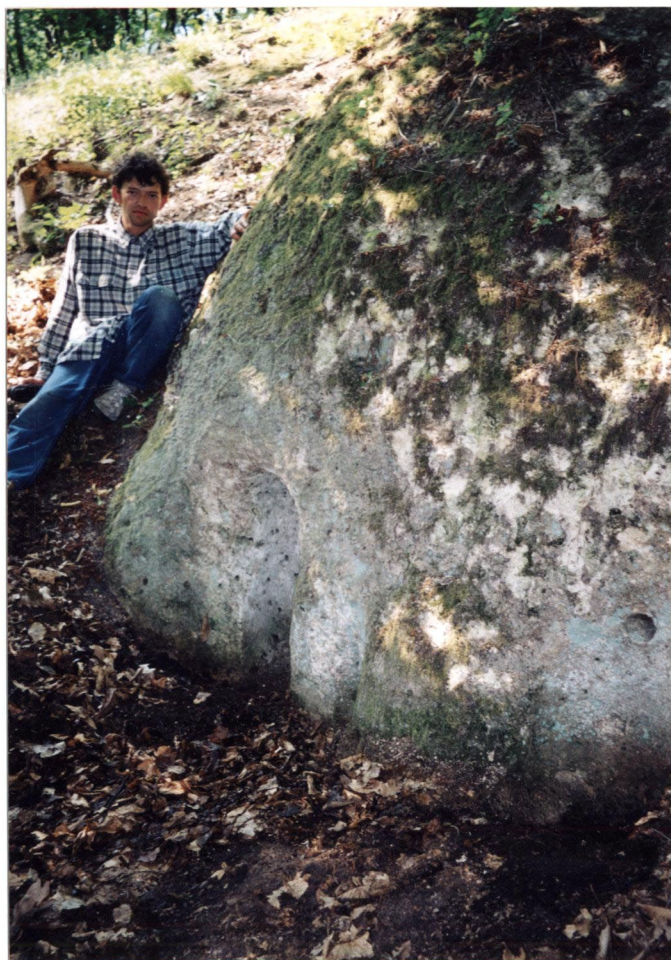
AZ ÜREG OLDALAI

BÜKK-VIDÉK

A Pálos-remetebarlangot magába foglaló sziklatömb
a demjéni Pince-völgyben /E.I./

A remetebarlang melletti szikla
kaptárfülkéi /E.I./

BÜKK-VIDÉK

Polcszerű fülkék a Pálos-remetebárlang hátsó falában /E.I./

A remetebárlang füstelvezető kürtője
/E.I./

Eszterhás István

KIEGÉSZÍTÉS A SZILVÁS-KŐ BARLANGKATASZTERÉHEZ

Salgótarján keleti határában található az 5230-as számú barlangkataszteri területen a Szivás-kő-hegycsoport. E három hegyből álló csoport /Bagó-kő 579 m, Szilvás-kő 625 m, Kis-Szilvás-kő 616 m/ a Medves-vidék része. Felső rétegeit a mintegy 2 millió éve keletkezett, 80-100 m vastag bazalttakaró alkotja. A bazaltréteg alól kb. 3,5 m vastag szénréteget bányásztak ki és e miatt 1917 májusában a bazalt lezökkent és benne a felszí-
nig nyúló törések rendszere alakult. Az így létrejött hasadék-
rendszer nem minden része nyílik a szabadba, egyes részek az
összedőlt kőtömbök által beboltozódott és így un. konzekvencia-
barlangok keletkeztek.

A Szilvás-kő barlangjai fokozatosan váltak ismertté, bár néhány üregről a kezdetek /1917/ óta tudhattak. Részletes leírás és térkép az alább felsorolt években a következő számú barlang-
ról volt /ESZTERHÁS 1989, 2000, 2001, 2002, 2003/:

1989-ben 5 barlangról,

2000-ben 11 barlangról,

2001-ben 17 barlangról,

2002-ben 18 barlangról.

2003-ban 7 újabb barlangot sikerült találni és ezzel a Szilvás-kőn ismert barlangok száma 25-re növekedett. Az újabb barlangokat feltérképeztük, majd ezt követően az egyik újonnan talált barlangból, a Farkascsapda-barlangból sikerült a felszín alatt átbontani a régebben ismert Sárkánytorok-barlangba /BUDA 2003-c/. Ezáltal mintegy 10 m-rel növekedett a barlangok összhossza /316 m-re/, de ugyanakkor eggyel csökkent a számuk 24 objektumra.

Összegezve tehát, 2003-ban a Szilvás-kő-hegycsoportban 24 konzekvenciabarlangot ismerünk 316 m összhosszúságban. Ezek közül az alábbiakban ismertetjük a 6 újabban megismert barlangot, valamint a szintén a közelmúltban megismert Farkascsapda-szakaszt, amely a Sárkánytorok-barlanghoz tartozónak bizonyult.

Kilátó-alatti-átjáróbarlang

a Szilvás-kő plátójának északkeleti pereme alatt van, a felhagyott Keleti bazaltbánya északi falától néhány méterre. Megközelíthető a turistaösvény kilátópontjától nagyjából 25 m-t lefelé haladva, vagy a bazaltbánya északi fala mentén kb. 30-35 m szintkülönbséget leküzdve felfelé kapaszkodva. A barlang volta-képp egy kb. 15 m hosszú, 40-50 cm keskeny hasadék középső beboltozódott része. E beboltozódott rész mindkét végén nyitott hasadékban folytatódik. Északkeleti, alsó bejárata 3,50 m magas, 43 cm széles, a délnyugati, felső bejárata 1 m magas és 35 cm széles. A két bejárat közti barlangszakasz hossza 2,70 m, a középső legnagyobb szélessége 55 cm, magassága a délnyugati bejáratot követő lépcső miatt 1,90 m amely a másik bejárat felé fokozatosan nő 3,50 m-ig. Az egész keskeny hasadékfolyosó az északkeleti bejárat felé mintegy 15-20 °-osan lejt. Az átmenőbarlang egymástól elvált oldalfalait kompakt szürke, nagy vastartalmú /a mágnestűt eltéríti/ bazalt alkotja, alján kötörmelék és avar található. Mivel a keskeny átmenő hasadékfolyosó alul és fölül is összeszűkül, benne csak terpesztéssel lehet haladni /BUDA 2003-a, 2003-b/. Genetikája szerint konzekvenciabarlangnak tekinthető, ahol a barlangképződés kiinduló pontját nagy valószínűséggel a szénréteg kitermelése miatt fellépő feszültségkiegyenlítődés kapcsán létrejött lezökkenés és hasadékkialakulás okozta, de lehetséges az is, hogy a bazaltbányászat is szerepet játszott kialakulásában olyanféleképpen, hogy a bazaltbánya hatalmas karéjt leter-

melt a hegy oldalából, így ott az oldalnyomás megszűnt és e miatt keletkezett a hasadék.

Kilátó-alatti-barlang

Az előbb leírt barlangtól 8 méterrel enyhén fölfelé /dél-nyugatra/, ugyanabban a 15 m hosszú hasadékban, annak felső végződésében található. Mivel e barlang jelenti a hasadék végét, így az már természetesen nem átmenőbarlang. Egy méter magas, 50 cm keskeny szája északkelet felé néz. A barlangszáját egy 2,60 m hosszú, egyre alacsonyodó, emelkedő aljú hasadékfolyosó követi. Oldalfalai és mennyezete már vöröses salakos bazaltból állnak, alját kötörmelék alkotja. A befoglaló közet vastartalma szintén eltéríti a mágnestűt. Az előbbi és ezen barlang között egy nyitott hasadék húzódik. Kialakulása megegyezik az előbb leírt barlangéval.

Csúszda-barlang

A Szilvás-kő platójának északi részén, ott ahol a hasadékrendszer csak egyetlen ágból áll, a régen ismert Szilvás-kői-barlangtól kb. 20 m-rel északkeletre, a hasadék keleti oldalában található. Megközelíthető a plátón vezető sárga vonal és sárga háromszög jelzésű turistaúton. A barlang háromszög formájú, 1 m magas, 55 cm széles bejárata délnyugat felé néz. A bejárat után egy 5,25 m hosszú, 30 °osan lejtő, kúszva járható folyosó következik. A folyosó alsó része 1,30 m-ig felmagasodik egy kis fülkét képezve, ahonnan balra egy 2,50 m-es elszűkülő mellékág indul. A barlang teljes hossza 7,25 m, mélysége 3,50 m. Az üreg falai és mennyezete kompakt szürke bazaltból állnak, lejtős alját bazaltmurva, becsúszott szerves törmelék és az ebbe beleágyazódott néhány nagyobb kő alkotja. Augusztus 16-án egy a mennyezeten függeszkedő közönséges denevért /Myotis myotis/ láttunk benne. Mint

minden Szilvás-kői barlang, ez is konzekvenciabarlang, a bányaomlás idukálta hasadékrendszernek egyik kisebb, beboltozódott mellékága, bár az is elképzelhető, hogy az alját alkotó törmelék kibontása után a Szilvás-kői-barlangba csatlakozhat.

Andrea-barlang

Az előbb leírt barlangtól kb. 8 m-rel északra, a hasadék keleti falának aljában, a többé-kevésbé vízszintes felszínű törmelékfalzaton egy 1 x 0,5 m-es, háromszögletű nyílás jeleti a barlang száját. Bepréselődve a bejárati nyíláson, hasonlóan szűk, villásan elágazó, 40 °-os lejtésű hasadékfolyosókba jutunk. A jobb oldali folyosó 3,80 m-ig kúszható, majd járhatatlanná szűkül, a bal oldali pedig 3 m-ig, de ennek a végét törmelék dugó zárja el. Teljes hossza 6,80 m, mélysége 2,30 m. Az oldalfalak és a mennyezet vöröses salakos bazaltból állnak, alját köves törmelék alkotja. Hasonlóan keletkezett, mint az előbbi barlang.

Börtön-lyuk

A Szilvás-kő plátóját átszelő hasadékrendszer, keskenyebb, nyugati ágának közepe táján három barlangnyílás található egymás közelében. Ezek közül a legkisebb /60 cm magas, 50 cm széles/, legkevésbé mélyen és a keleti oldal rézsüjében levő a Börtön-lyuk szája. A keskeny nyílást egy a továbbiakban még fokozatosan keskenyedő, de valamelyest magasabb hasadékfolyosó követi. A barlangba csak kifejezetten vékony testalkatúak férnek be és mindössze 2,25 m-t képesek bekúszni, utána már teljesen járhatatlanná szűkül a tovább is látható repedésfolyosó /BUDA 2003-b/. Falait, mennyezetét vöröses salakos bazalt alkotja, alján köves törmelék van. Genetikáját tekintve konzekvenciabarlang, mely a bányaomlás következtében keletkezett hasadékrendszer beboltozódott része.

Farkaskölyök-barlang

Az előbb leírt barlangtól néhány méterrel északra, a nyugati hasadékág alján nyílik. 90 cm széles és 1,50 m magas szája hozzávetőleg dél felé néz. A barlangszájat egyetlen lejtős, egyre keskenyedő hasadékfülke követi. Ennek a hossza 2,30 m. Oldalfalait, mennyezetét vöröses salakos bazalt alkotja, alját köves törmelék borítja. Hasonlóan keletkezett, mint az előbbi.

Farkascsapda mint a Sárkánytorok-barlang északi zónája

A Szilvás-kői hasadékrendszer nyugati ágának közepén egymás közelében szájadzó három barlangnyílás közül a délre levő a Farkascsapda. E barlangtérnek két egymás közeli bejárata van. Az egyik többnyire vízszintesen vezet a nyitott hasadékból az üregbe, a másik pedig mint tetőablak felülről nyílik. A két bejárat a nagyobb kőtömbbel megosztott ún. Előtérbe torkollik. Az Előtérből egy 2,50 m-es leszakadáson lemászva jutunk a közel 5 m magas, 2 m átmérőjű Kürtőbe. A Kürtő köves törmelékkel borított, lejtős alján jobb felé erős lejtéssel indul egy kúszójárat /BUDA 2003-a, 2003-b/. A Kúszójárat kezdetben meglehetősen szűk volt, csak néhány métert lehetett belekúszni. Ezért eleinte ezt az Előtérből, Kürtőből és a Kúszójárat elejéből álló teret külön barlangnak, a Farkascsapda-barlangnak tartottuk, bár a járhatatlanul szűk folytatás látszott a Kúszójáratban. 2003. augusztus végén sikerült a Kúszójáratból annyi kőtörmeléket kiszállítani, hogy az mintegy 10-12 m-rel továbbkúszhatóvá vált /BUDA 2003-c/. A továbbkúszás alkalmával derült ki, hogy ez az újonnan kibontott rész a régebben ismert Sárkánytorok-barlang Nyugati-ágába felülről csatlakozik. Ezáltal megszűntnek tekinthetjük az önálló Farkascsapda-barlangot, az átminősült a Sárkánytorok-barlang északi bejárati /kijárati/ zónájának és így az átmenőbarlanggá vált Sárkánytorok-barlang hossza meghaladja az 50 métert.

A Sárkánytorok-barlang Farkascsapda részének oldalfalai és mennyezete vöröses salakos bazaltból állnak, alját kőtörmelék tölti ki. Egy főrepedés és néhány keresztrepedés széthúzódnása által keletkezett konzekvenciabarlang, mely a kialakulását a bányalomlásnak köszönheti. Jelenlegi ismereteink szerint a Farkascsapdával kibővült Sárkánytorok-barlang a Szilvás-kő második leghosszabb barlangja.

— xxx —

A Szilvás-kő-hegycsoport 2003-ig megismert barlangjai északról dél felé:

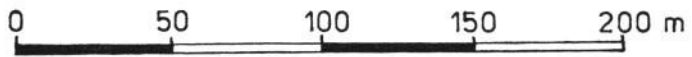
1. Vabot-barlang 8,20/-4,70 m
2. Kilátó-alatti-barlang 2,60/+1,00 m
3. Kilátó-alatti-átjáróbarlang 2,70/ \pm 3,50 m
4. Jansen-barlang 20,20/-5,80 m
5. Mohás-barlang 4,50/ \pm 0,80 m
6. Andrea-barlang 6,80/-2,30 m
7. Csúszda-barlang 7,30/-3,50 m
8. Szilvás-kői-barlang 68,00/-13,50 m
9. Farkaskölyök-barlang 2,30/+1,50 m
10. Börtön-lyuk 2,30/+0,90 m
11. Sárkánytorok-barlang kb. 50 /-14,00 m
12. Marcinek-barlang 11,50/ \pm 4,20 m
13. Gyökér-barlang 4,40/ \pm 2,40 m
14. Dornyay-barlang kb. 26/-10 m
15. Szluha-barlang 7,60/+0,40 m
16. Salakos-barlang 2,70/+3,00 m
17. Julianna-barlang 7,30/+3,50 m
18. Korlátolt-barlang kb. 6/-5 m
19. Hideg-lyuk 3,20/-1,30 m
20. Málnás-barlang 2,75/-1,30 m

21. Nyúl-barlang 2,30/+0,91 m
 22. Gyökeres-barlang 5,20/+2,10 m
 23. Kis-Szilvás-kői-sziklahasadék 19,90/-11,70 m
 24. Pók-lyuk kb. 38/-13,50 m

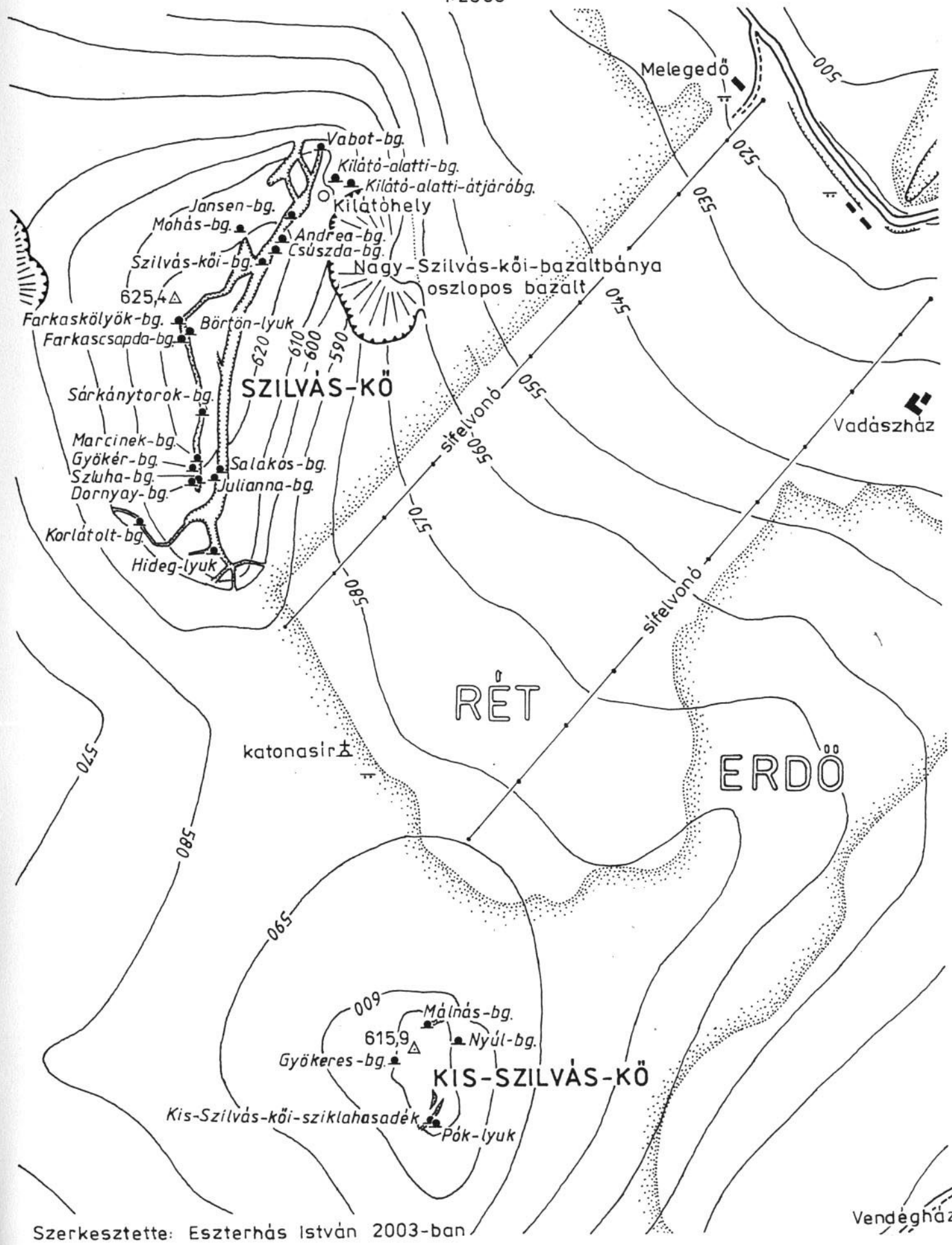
Válogatott irodalom

- BUDA L./2003-a/: A felfedezés örömei - Nógrád Megyei Hírlap /május 17./, Salgótarján
- BUDA L./2003-b/: Farkascsapda a Szilvaskőn - Nógrád Megyei Hírlap kétheti ingyenes kiadványa, Salgótarján
- BUDA L./2003-c/: Egy világnap a sárkány jegyében - Nógrád Megyei Hírlap /szept. 1./, Salgótarján
- ESZTERHÁS I./1989/: A Szilvás-kő bazaltbarlangjai - kézirat az Alba Regia Barlangkutató Csoport Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest
- ESZTERHÁS I./2000/: A Medves-vidék fumarola- és konzekvenciabarlangjai - Nógrádi Értékekért I. évf. 1. sz. Salgótarján p. 4-17
- ESZTERHÁS I./2001/: Kataszterezés a Szilvás-kőn - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 138-161
- ESZTERHÁS I./2002/: Szilvás-kő új barlangja a Korlátolt-barlang - kézirat a Vulkánszpeleológiai Kollektíva Évkönyvében az MKBT és a BI adattárában, Budapest p. 271-275
- ESZTERHÁS I./2003/: A Szilvás-kő barlangi atlasza - a Vulkánszpeleológiai Kollektíva /második átdolgozott/ kiadása, Isztimér p.1-40

SZILVÁS-KŐ BARLANGJAI

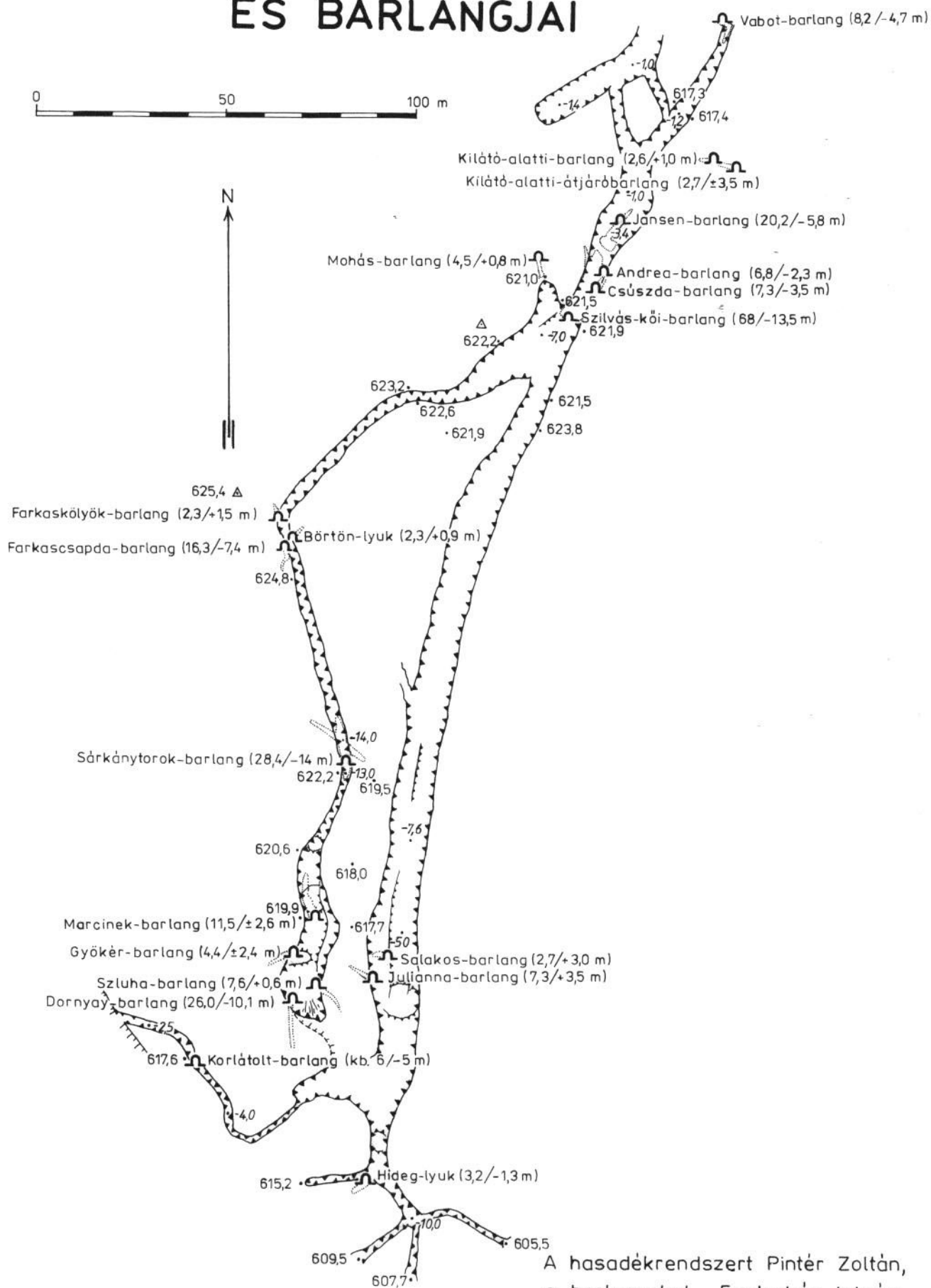
1:2500

Szerkesztette: Eszterhás István 2003-ban

Vendégház

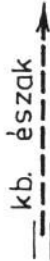
A SZILVÁS-KŐ KÖZPONTI HASADÉKRENDSZERE ÉS BARLANGJAI

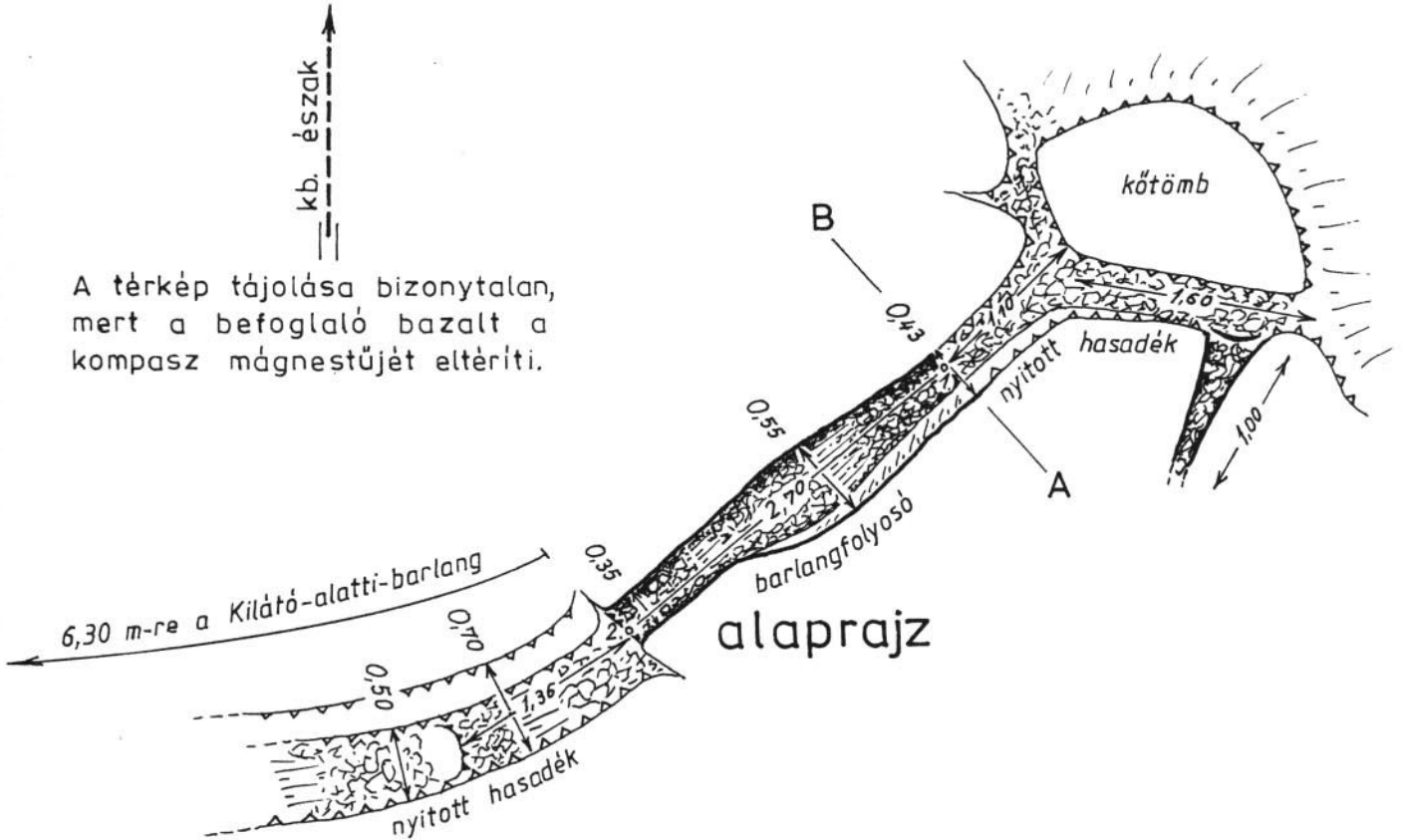
A hasadékrendszeret Pinter Zoltán,
a barlangokat Eszterhás István
mérte fel 1997–2003 között.

KILÁTÓ - ALATTI - ÁTJÁRÓBARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 16-án
 A barlang hossza 2,70 m; magassága 3,50 m; mérték 1:50

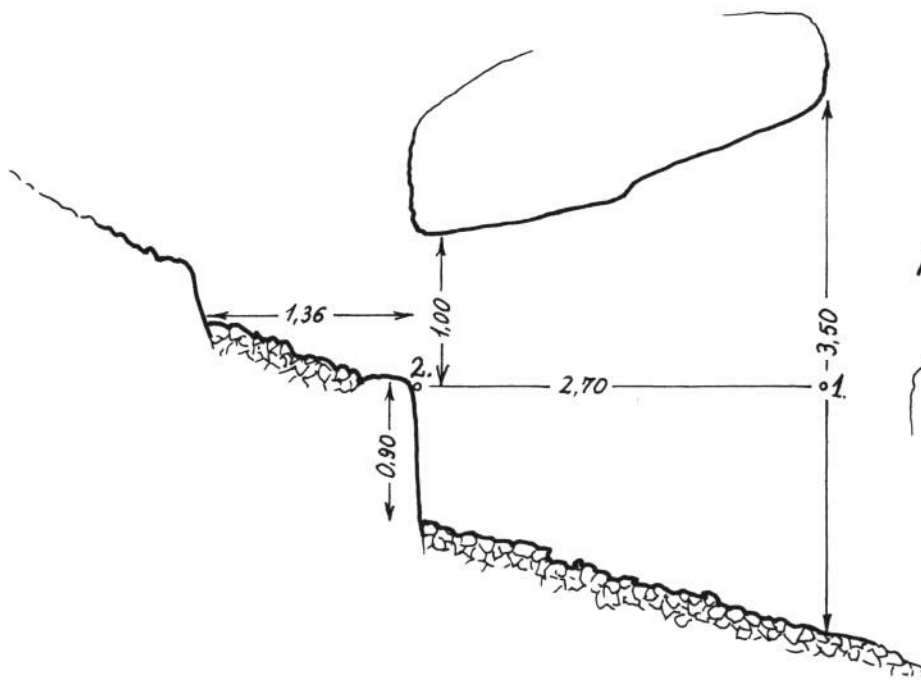

A térkép tájolása bizonytalan, mert a befoglaló bazalt a kompasz mágnesűjét eltéríti.

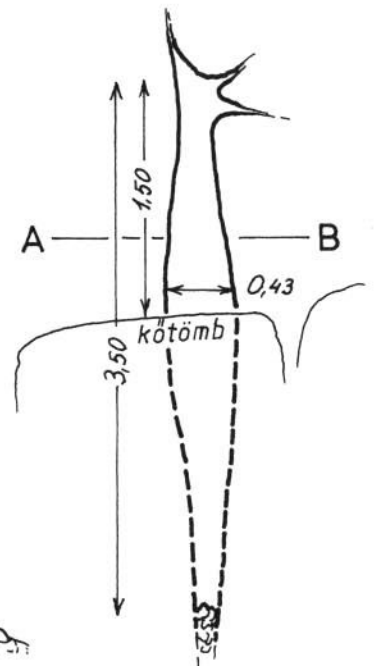

alaprajz

keresztmetszet

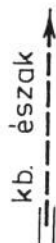

hosszmetszet

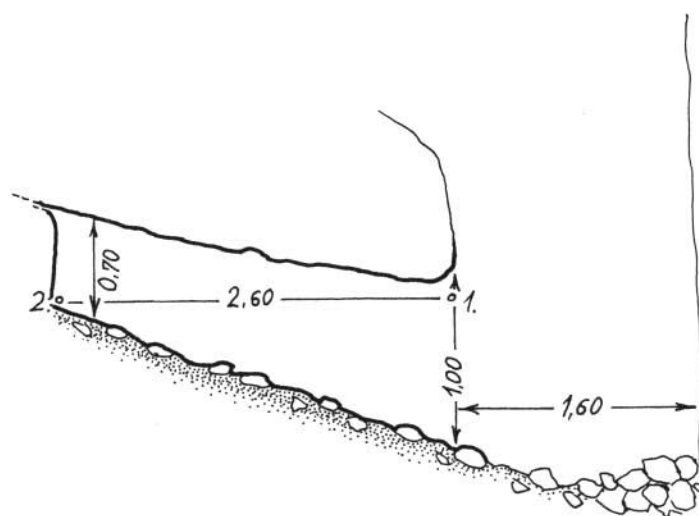
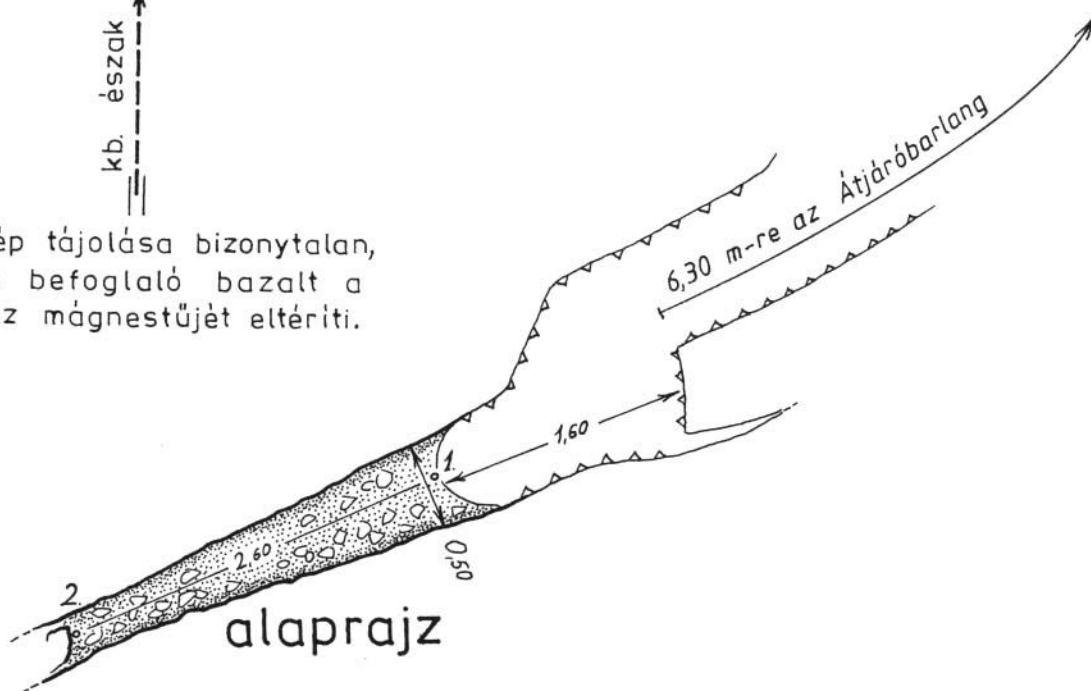

KILÁTÓ - ALATTI - BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 16-án
 A barlang hossza 2,60 m; magassága 1,00 m; mérték 1:50

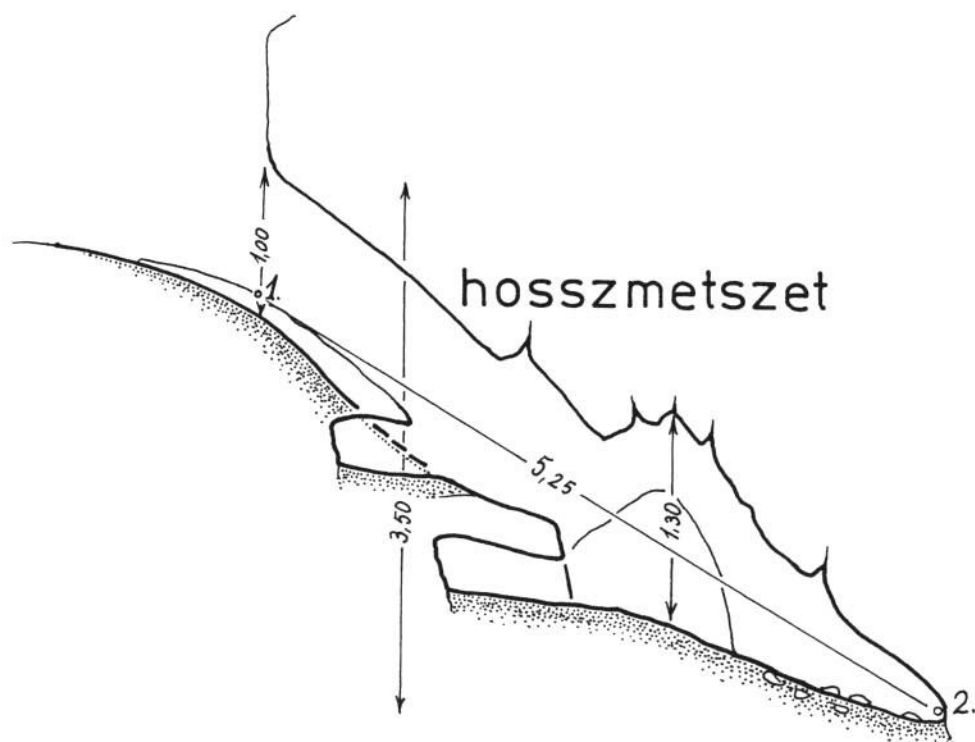
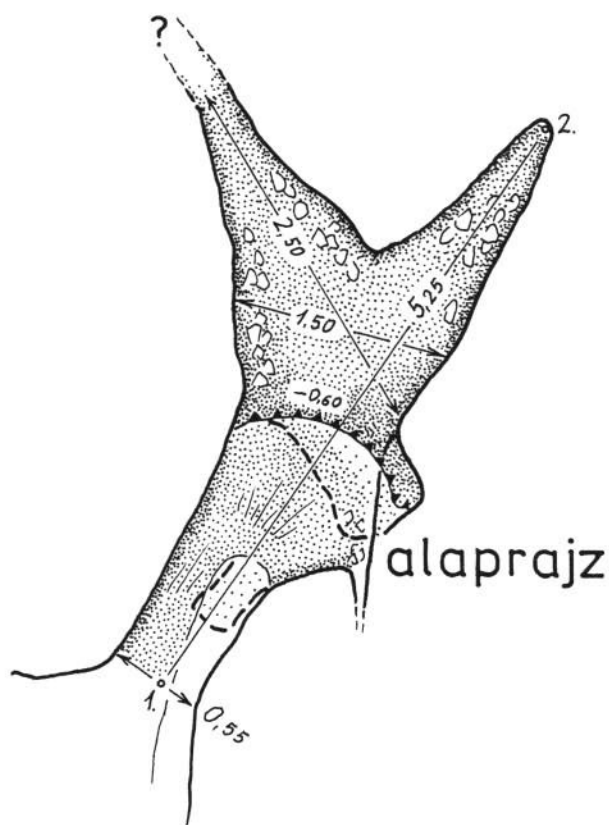
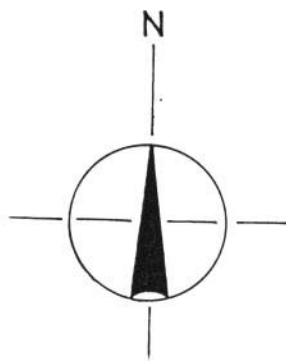

A térkép tájolása bizonytalan,
 mert a befoglaló bazalt a
 kompasz mágnesűjét eltéríti.

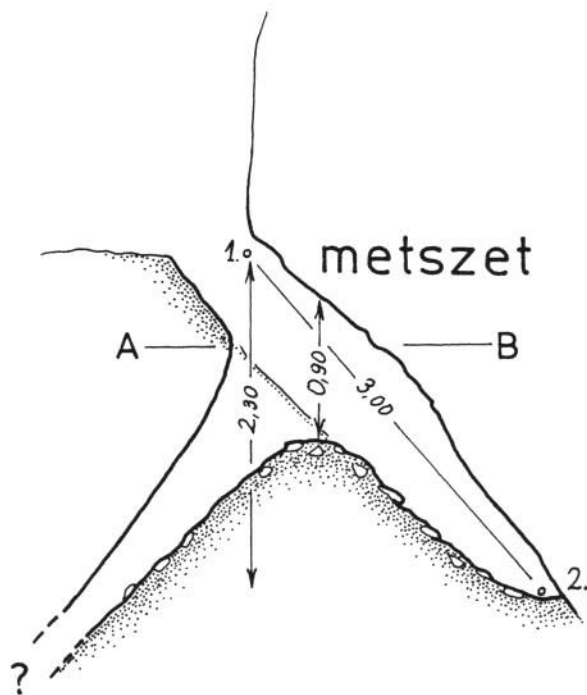
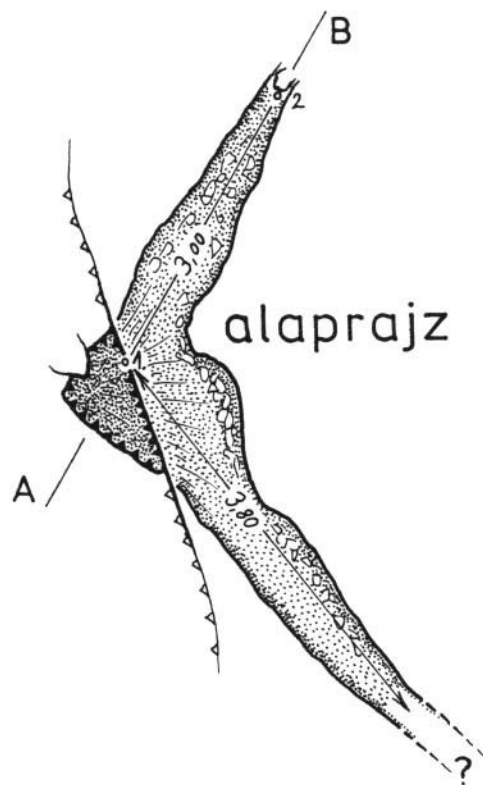
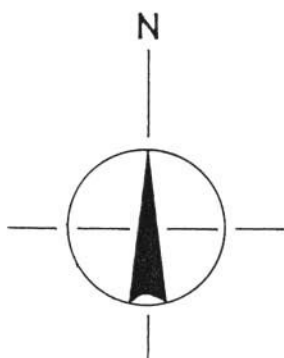
CSÚSZDA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 16-án
 A barlang hossza 7,25 m; mélysége 3,50 m; mérték 1:50

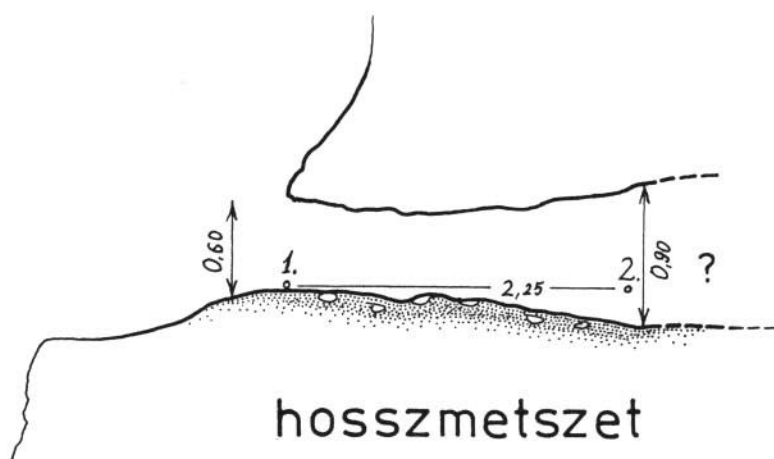
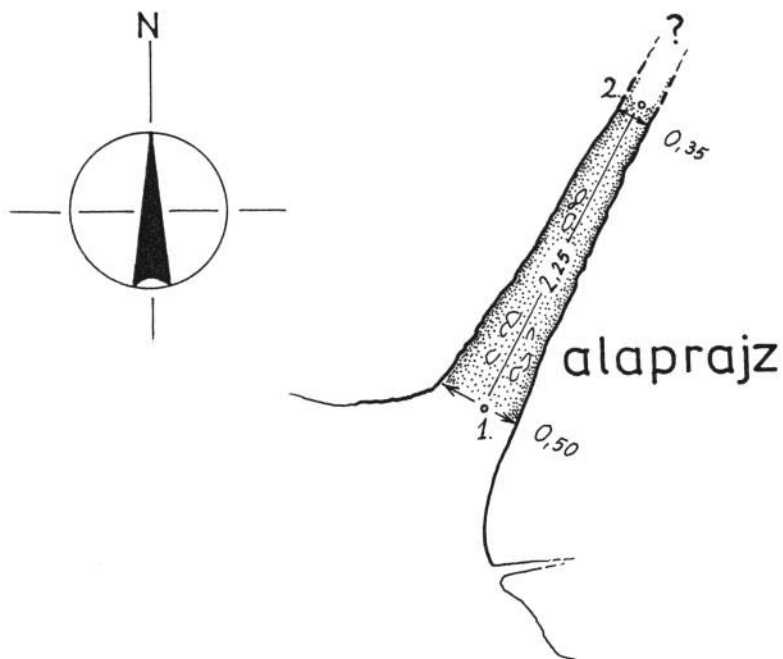
ANDREA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 16-án
 A barlang hossza 6,80 m; mélysége 2,30 m; mérték 1:50

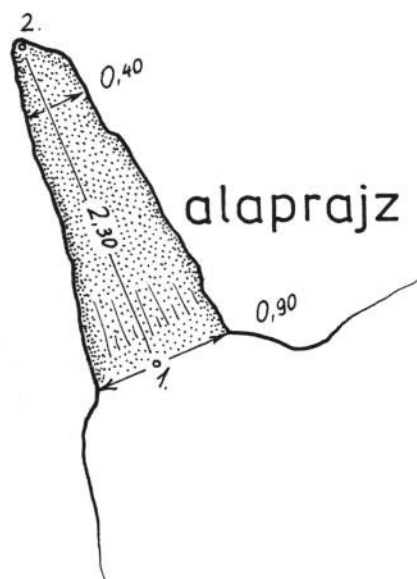
BÖRTÖN-LYUK

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 17-én
A barlang hossza 2,25 m; magassága 0,90 m; mérték 1:50

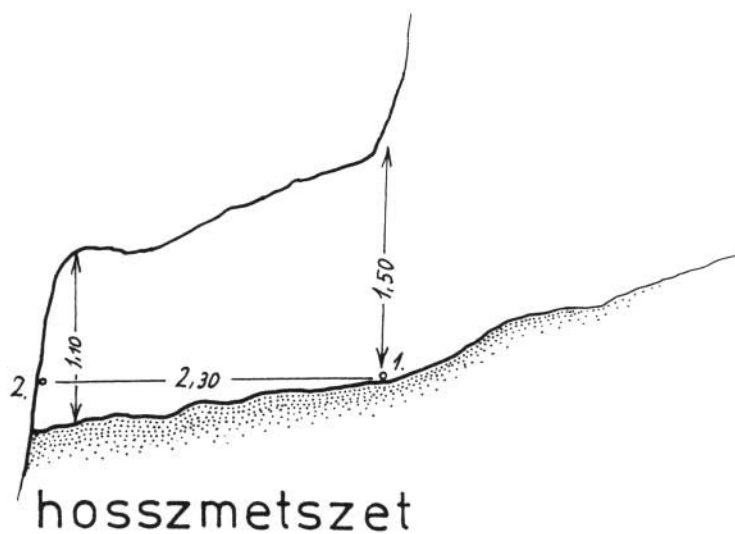
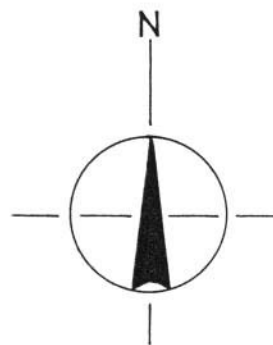

FARKASKÖLYÖK-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 17-én
A barlang hossza 2,30 m; magassága 1,50 m; mérték 1:50

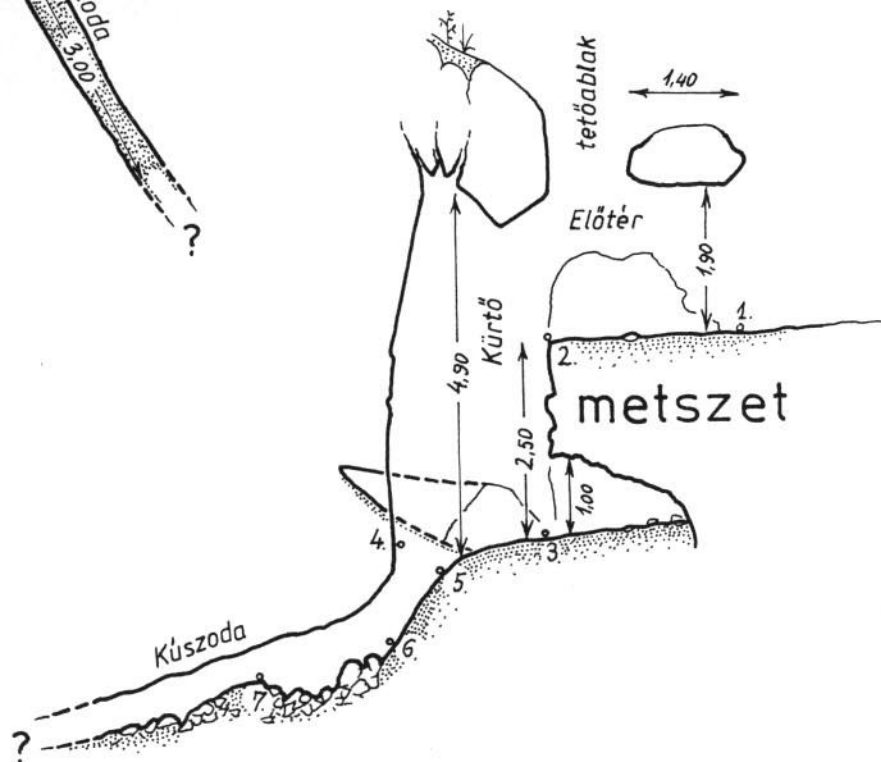
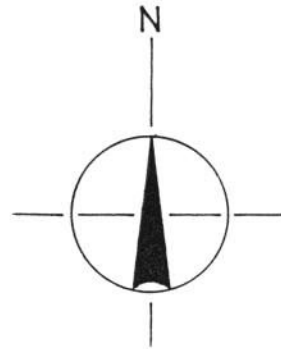
alaprajz

hosszmetszet

FARKASCSCAPDA-BARLANG

Felmérte: Eszterhás István és Fodor Tivadar 2003. VIII. 17-én
 A barlang hossza 16,30 m; mélysége 7,40 m; mérték 1:100

SZILVÁS-KŐ

A Farkascsapda kezdetben önálló barlangnak tünt,
/B.L./

később viszont sikerült összebontani a Sárkánytorok-barlanggal /B.L./

A Kilátó-alatti-átjáró-
barlang nyugati bejárá-
ta /E.I./

és a barlang folyosója
/B.L./

SZILVÁS-KŐ

A Csúszda-barlang bejárati része /B.L./

Denevér a Csúszda-barlang mennyezetén /E.I./

Rónaki László

A TATÁR-LYUKAK FELDERÍTÉSE KISHAJMÁSON

Kishajmás felett a Fenyős-hegy /a mai térképeken Kálvária/ oldalában elhelyezkedő remetebarlangokról adott szóbeli tájékoztatást 1999-ben Kárpáti Gábor régész, aki még 1985-ben egy publikációban tett említést a helybéliek közléséből ismert, állítólag a török időkben rejtekhelynek készült un. Tatár-lyukakról /KÁRPÁTI 1985/. Ő – többek közt – a következőket írta: "A falu feletti szakadékos domboldalba mesterségesen kialakított üregek találhatóak, számuk a helybéliek szerint eléri a tizet, de többnek bejárata eltömődött az erózió miatt. Jelenleg 2 mesterséges üregbe lehet bejutni. Helyi hagyomány szerint a Tatárlyukak a török időkben készültek rejtekhely céljából. A mesterséges barlangok jellemzője, hogy 2 m hosszú, 1 m széles, padkásan kiképzett bejárati rész után 2x3 m-es dongaboltozatos /kivájt/ helyiség következik, zárófalában mellmagasságban kis félköríves fülkével. Égés, illetve tűzhelynyomok is megfigyelhetők. A szakadékos domboldalba vágott barlangok egy részét mesterségesen kialakított padkán közelíthetjük meg. A helybéliek egy háromhelyiséges barlangról is tudnak. A barlangokat mi remetebarlangoknak tartjuk, erre utal az a tény is, hogy Hajmás a XVI. században a Pálos rend birtokaként szerepel." Utánanézésre kiderült, a Tatár-lyukak elnevezés nem szerepel Baranya megye földrajzi nevei /Pécs 1982/ c. kiadványban.

Az első adatgyűjtő utunk a Mecseki Karsztkutató Csoport 1999. szeptemberében tartott kovácsszénájai kutatótábor alatt Haiser József tagtársunk /a kovácsszénájai polgármester/ és néhány további csoporttagunk – köztük Gábor Olivér régész – társágában történt. Gyenes Jónás Gyula, korábbi kishajmási tanács-

elnök megmutatta a feltáráásra váró – többnyire mesterségesen bővített – üregek bejáratait, köztük a községtől északra, a vasút melletti felhagyott mészkőbányában feltárult, ma már azonosíthatatlan, eltömött két üreg körülbelüli helyét.

A Tatár-lyukak kibontására, majd felmérésére és dokumentálására 2003. október 19-én került sor Balázs László, Lotz Tamás és jómagam által. Miután nem találtam a helybeliek által használt külön elnevezést az egyes üregekre, így minden egyes Tatár-lyuknak magam adtam nevet.

Munkánk közben találkoztunk Pölöske Gyula helyi lakossal, aki elmondta, hogy a világháborúk során is számos katonaszökevénynek nyújtottak búvóhelyet e barlangnak tartott üregek, melyekben az ő gyermekkorában fegyvereket és lőszert is találtak.

Első kishajmási feltáráásunknak a Kálvária északi barlagja nevet adtam /és 4120-19 számmal vettem kataszterbe/. A barlangot a község templomától 440 m-rel északra, a Kálvária-hegy keleti oldalában találjuk. A gyalogúton haladva egy balról /nyugatról/ torkolló kis vizmosás után velünk szemben feltűnik egy 4-5 m-es miocén szálkőfal. Ennek az aljában levő törmelék között kis, lapos nyílás volt látható, amit kibontottunk. A kőzetlisztes, homokos rétegeket 5-10 cm vékony márgarétegek váltják, melyek alól kipergett a lazább anyag, így párkányok maradtak vissza. A $360^{\circ}/10^{\circ}$ -os dőlésű rétegek mentén a 335° -os irányba egy 5 m hosszú természetes barlang alakult ki. A bejárat 1 m szélesre tágított nyílása 40 cm magas. Az üreg szélessége táguló, 1,50 m-től befelé 2,65 m-ig bővül. A boltozatos mennyezet alig 1,50 m a kibővülő kúszoda végén. Itt, a bal oldalon a talpon ferdén előre járhatatlanul keskeny "Kukac-járat" még vagy másfél méter hosszan bevilágítható. Ezen üregrész 65 cm széles és 30 cm magassággal indul. A barlangban két alvó denevért láttunk. A homokos alj-

zaton némi szemét /cserepek, csontok, festékes doboz stb./ van. A jelentősnek tűnő kitöltődése miatt az üreg régészeti ásatásra alkalmasnak látszik.

A Fenyős-hegy, vagy Kálvária-hegy délnyugati oldala meredek. Ennek mentén mélyút vezet a plátón levő szántó területre. Még mielőtt felérnénk a tetőre, a Kálvária úti elágazótól 200 m-re északnyugat felé feltűnik a jobb oldalon egy 20 m-nél hosszabb szakadékszerű homokos-márgás, kb. 8 m magas fal. Fölötte erdő van. A növényzettel részben eltakart függőleges falban párkányok vannak és az aljában a lezuhant márgás, homokos kőtömbök alatt bányászat nyomai láthatók. A kipreparálódott párkányokon mért rétegek dőlése $30^{\circ}/8^{\circ}$. Itt, e szakaszon barlangüregekre leltünk, melyek száma eredetileg, a omlásokat megelőzően még több is lehetett.

A szakadékos fal keleti kezdetének közelében van a Déli-barlangfülke /kat. sz. 4120-20/. Bejárata a földút szintjétől 4 m-rel magasabban, a lezuhant kőtömbök mögött van. A 2,50 m széles és 1 m magas bejárat mögötti üreg 2 m-es mélységű. Hossza 3,50 m, a végponton mért magassága 1,50 m. Az eredetileg természetes fülkét feltehetően homok, vagy cserépalapanyag nyérésére bányászati munkával bővítették tovább.

A Déli-barlangfülkétől, annak közvetlen folytatásaként nyugatra egy 7,00 m széles és 1,80 m beöblösödésű eresz, a Barlangfülke-melletti-eresz indul ki /kat. sz. 4120-21/. Az előbbitől külön barlangnak tekintjük, mert ez teljesen természetes eredetű.

Az imént említett eresz nyugati vége alatt 3 m-rel mélyebben a partoldalban lapos, szűk bejárattal kezdődik az Eresz-alatti-barlangocska /kat. sz. 4120-22/. Ez éppen hogy csak 2 m hosszú,

1,30 m széles és ugyanilyen magas üreg. Itt is két denevért talált Lotz Tamás.

Az Eresz-alatti-barlangocskától 14 m-t tovább haladva, az út szintjétől 5 m-rel magasabban nyílik egy pincyszerű mesterséges üreg, az Út-fölötti-lakóüreg /kat. sz. 4120-23/. A bejárat-hoz nem lehet az útról közvetlenül feljutni, hanem egy kicsit távolabb, a szakadék szélébe vágott visszafelé vezető gyalogösvényen lehet azt elérni. Bejárata előtt a leszakadozásokból származó törmelékhalom 1x1 m-re szűkíti a hullámpalával betámasztott nyílást. Ezen átbújva 10°-os irányba érjük el a 4,55 m hosszú, 1,70 m magas, bolthajtásos mennyezetű üreget. Szélessége a kezdeti 1,50 m-ről 2 m-re bővül. Alig egy éve még egy cigány ember lakta. A közelmúltbeli lakottságot a szemét és a fekhely maradványai mutatják.

Az Út-fölötti-lakóüreg vonalától 24 m-t tovább haladva az úton, a völgy dél felé leszakadó oldalában találjuk az Út-alatti-barlangot /kat. sz. 4120-24/. A földút szélétől mindössze 2 m-re levő, kb. 1 m magas, függőleges, méhsejtes homokkőből álló fal tövében nyílik a 40 cm magas, 80 cm széles bejárat. Az üreg 12°-os irányban benyúlik az út alá. Hossza 4,70 m és 30 cm-t lejt. A bejáratot követő 1,2 m-nél szélessége 1,60 m, majd a továbbiakban 2,60 m-re bővül. Magassága 1,58 m. Négy denevér lakja. A bejárat közelében két oldalt a mennyezetnél a hajdani ácsolat gyámlyükai láthatók.

A földúton tovább haladva kb. 1 km megtétele után érjük el az 1:10.000-es térképen is jelölt /282,6 m/ keresztet, ami a község templomától légvonalban 1240 m-rel nyugat-északnyugati irányban van. A kereszttől 57 m-rel délre, az erdős domboldalon találtuk meg a Kecske-háti l. pincét /kat. sz. 4120-25/. Az észak-déli irányú dombhát nyugati oldala meredek, helyenként szakadék-

szerű. A tőle nyugatra fekvő alacsonyabb terület hajdan bizonyára szőlőterület volt, jelenleg rét. Így, e helyen pincesor lehetett az alsó pannóniai homokkő és kőzetlisztes agyagmárga képződményekben kivájva. Ma már csak két ilyen pince nyomaira bukkantunk. A Kecske-háti 1. pince bejáratának hegylábi törmelékből való kibontása után a 40x50 cm-es nyíláson át jutottunk az üregbe. A 82°-os irányba tartó, 7,90 m hosszú pince a jelek szerint kéthelyiséges volt. A kezdetben alig másfél méter széles bejáró egy 2,60 m széles, 4,20 m hosszú helyiségben folytatódik. Innen még tovább lehet menni egy 1,5 m széles, 2,70 m hosszú belső helyiségbe. Az üreg három része között valamikor ajtók lehettek beépítve, erre utalnak a falakban látható gyámlyukak. A bejárati részen a talp feltöltődéses rézsüje miatt a mennyezet csak 1,30 m-re van, a belső helyiségek magassága már 2 m. A legbelső helyiség zárófalában a mennyezet alatt boltívesre faragott bemélyedés, ún. lámpafülke van. Két alvó denevérrel talákoztunk benne.

Az előző pincétől 63 m-rel délre a 2 m magas fal aljában felgyűlt törmelék rézsüjében egy kis, 10x20 cm-es nyílás jelezte a Kecske-háti 2. pince helyét /kat. sz. 4120-26/. A pincebejárat az erdővel szomszédos rét szintjétől kb. 15 m-rel van magasabban. Feltárásakor derült ki, hogy a bejárati nyílás a pince boltozata fölött 40 cm-rel magasabban indul. Az üreg 100°-os irányba tart és 5,40 m hosszú. A belső térben levő törmelék fölött a boltívesre faragott mennyezet 1,60 m-re van. Szélessége 2,10 m. A záró falban itt is van lámpafülke. A csupasz kőzetfalon tektonikus repedések láthatók. Különösen a bejárat után, a bal oldali falon figyelhető meg egy jelentős litoklázis. Ezek talán jelenkori mozgásnyomok /?/ - célszerű volna megvizsgálni.

A község templomától 260 m-rel délnyugatra egy szurdokvölgybe dél felől betorlolló mellékhorhosban, annak keleti olda-

lában feltűnik egy nagyobb szájú üreg, melyet az Új-hegy /246,4 m/ ezen részének neve után Rokonyigai-nagy-kőfülkének neveztünk el /kat. sz. 4120-27/. A barlang Budafoki Homokkő Formáció rétegzetlen finom és durva szemű képződményében van. Jól megfigyelhető, hogy a természetes kőfülke mesterséges továbbővítése igen régen történt. A tulajdonképpeni bejárat 2,45 m magas, bár a beboltozott rész legszélső része 5,20 m-t tesz ki. A kőfülke 145°-os irányban 7,20 m hosszú. A boltozatosra faragott mennyezet magassága 2 m. Az üreg átlagosan 4 m széles. A bejárat nyílás aszimmetrikus a déli sarkát támadó erózió miatt. A hornos időszakos vízfolyása ugyanis a jobb oldalon befolyik és az aljzaton körben a falak mentén karéjos alámosási csatornát alakított ki. A bejárat rész felszakadása és a barlang előtt futó időszakos vízű hornos 1 m mély medre a barlang hosszmetsetén is jól megfigyelhető.

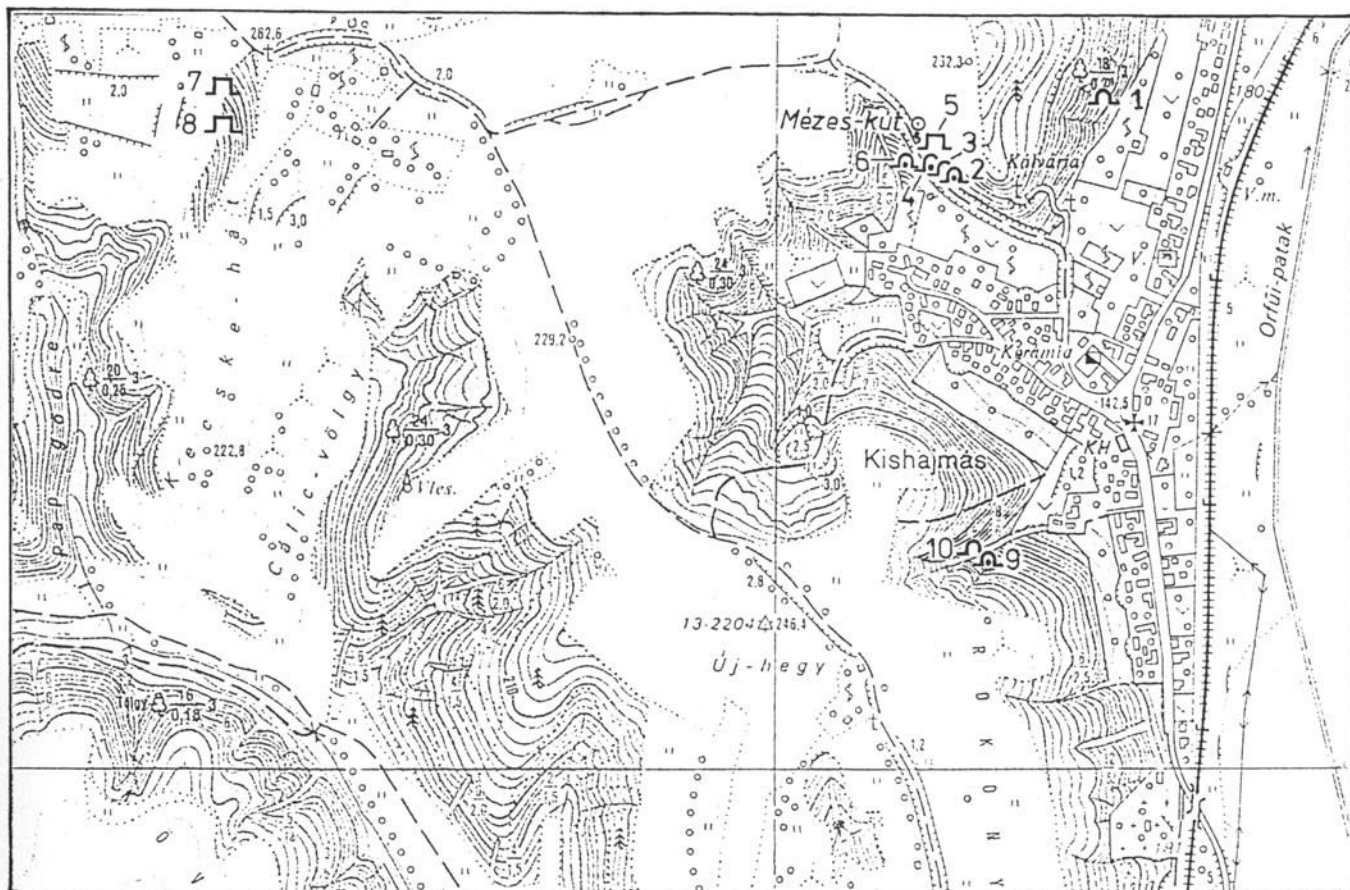
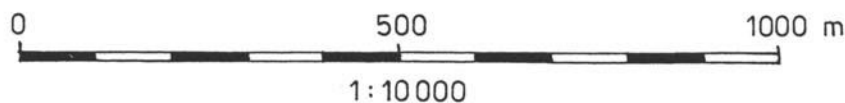
A Rokonyigai-nagy-kőfülkétől nyugatra a főszurdokban, az un. Új-hegyi Északkeleti-vízmosásának medrében szintén Budafoki Homokkő Formációban alakult sziklapárkányok tanulmányozhatóak. Ezeket Új-hegyi-sziklapárkányoknak neveztük el /kat. sz. 4120-28/, bár ezidáig barlangtanilag nem néztük át még azokat. Egy későbbi kutatásnál észlelt objektumok az abécé betűivel lesznek jelölhetőek.

I r o d a l o m

KÁRPÁTI G./1958/: Az emberi élet régészeti jelei - in Füzes M:
A Zselic megyéjén Mindszentgogisa és társközségei p. 45-46.

KISHAJMÁSI TATÁR-LYUKAK

Szerkesztette: Rónaki László 2003-ban

A SZÁMMAL JELZETT BARLANGOK

1. Kálvária északi barlangja
2. Déli-barlangfülke
3. Barlangfülke-melletti-eresz
4. Eresz-alatti-barlangocska
5. Út-fölötti-lakóüreg
6. Út-alatti-barlang
7. Kecske-háti 1. pince
8. Kecske-háti 2. pince
9. Rokonyigai-nagy-kőfülke
10. Új-hegyi-sziklaparkányok

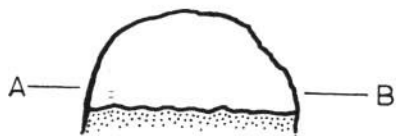
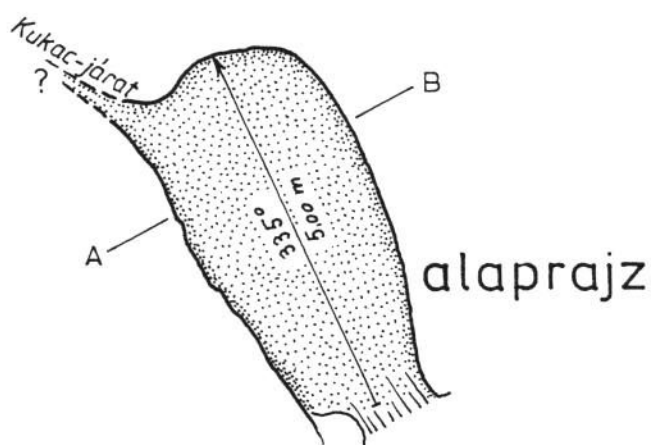
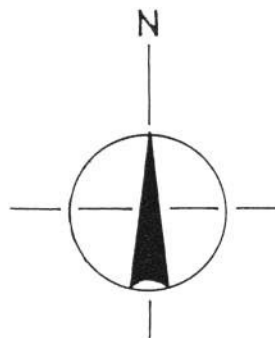
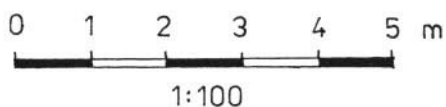
JELMAGYARÁZAT

- természetes barlang
- bővített üreg
- mesterséges üreg

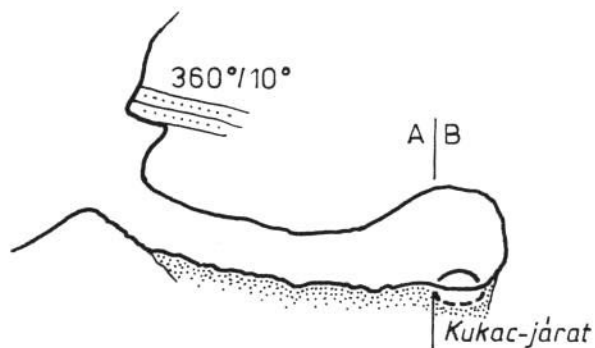
KÁLVÁRIA ÉSZAKI BARLANGJA

VÁZLAT

Felmérte: Lotz Tamás 2003. október 19-én
A barlang hossza 5,00 m, magassága 1,50 m

keresztmetszet

hosszmetszet

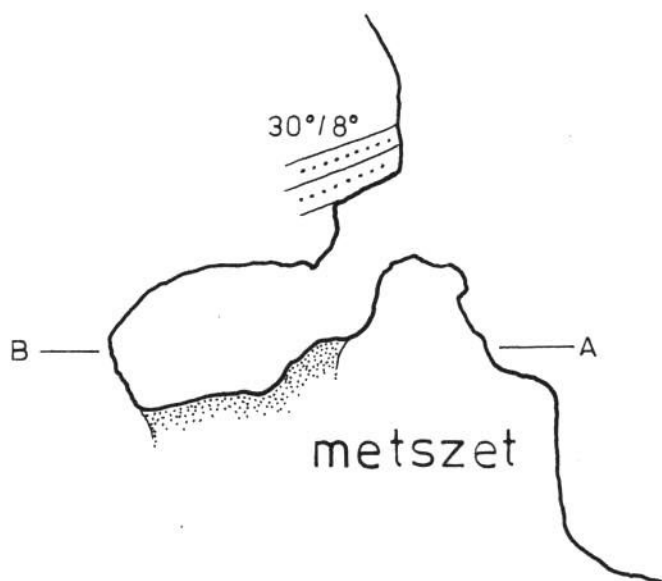
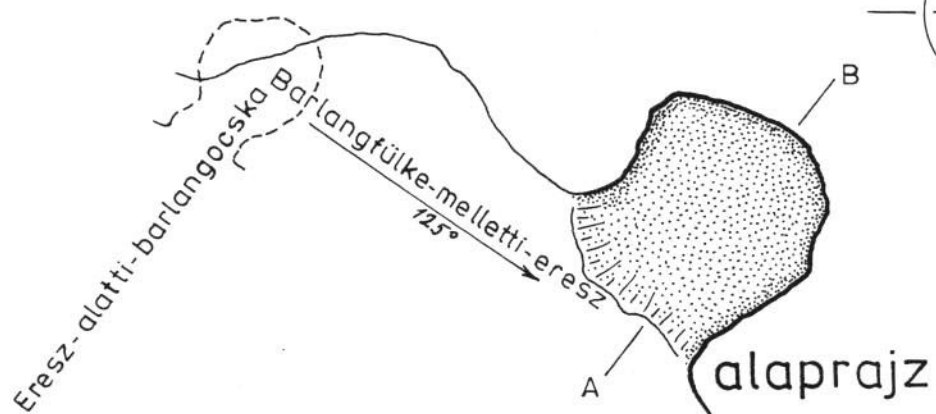
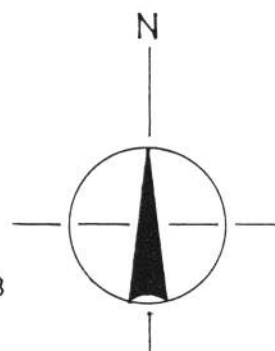
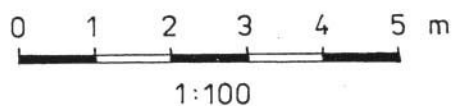
KISHAJMÁS, FENYŐS-HEGY VAGY KÁLVÁRIA

DÉLI-BARLANGFÜLKE

VÁZLAT

Felmérte: Rónaki László 2003. október 19-én

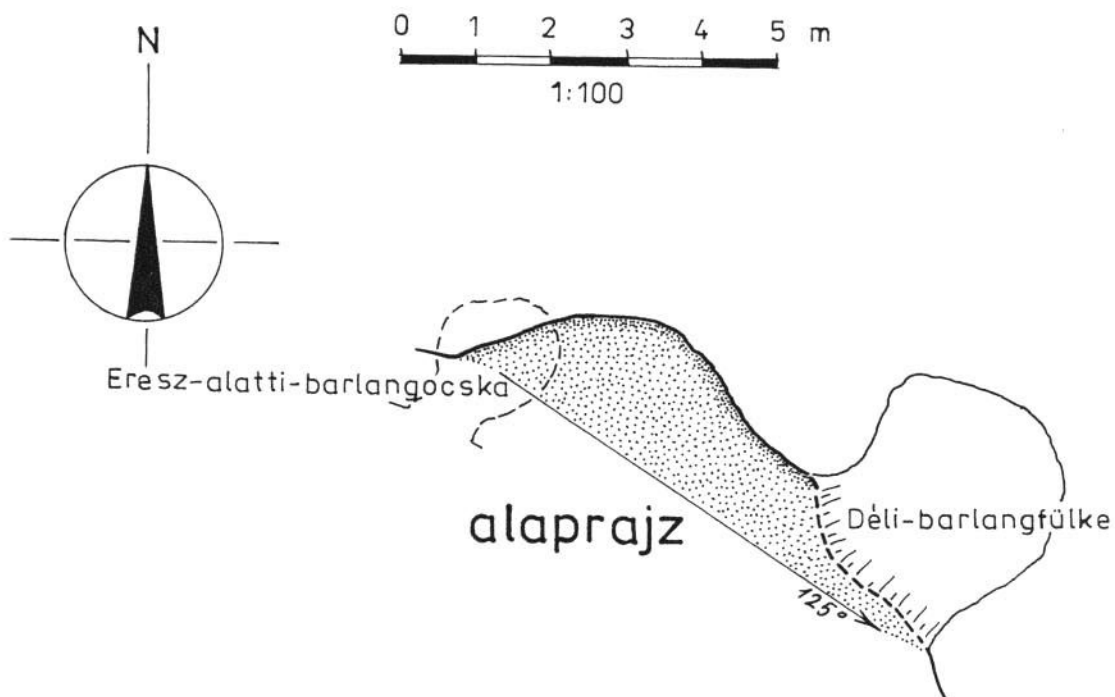
A barlang hossza 3,50 m; magassága 1,50 m

BARLANGFÜLKE-MELLETTI-ERESZ VÁZLAT

Felmérte: Rónaki László 2003 október 19-én

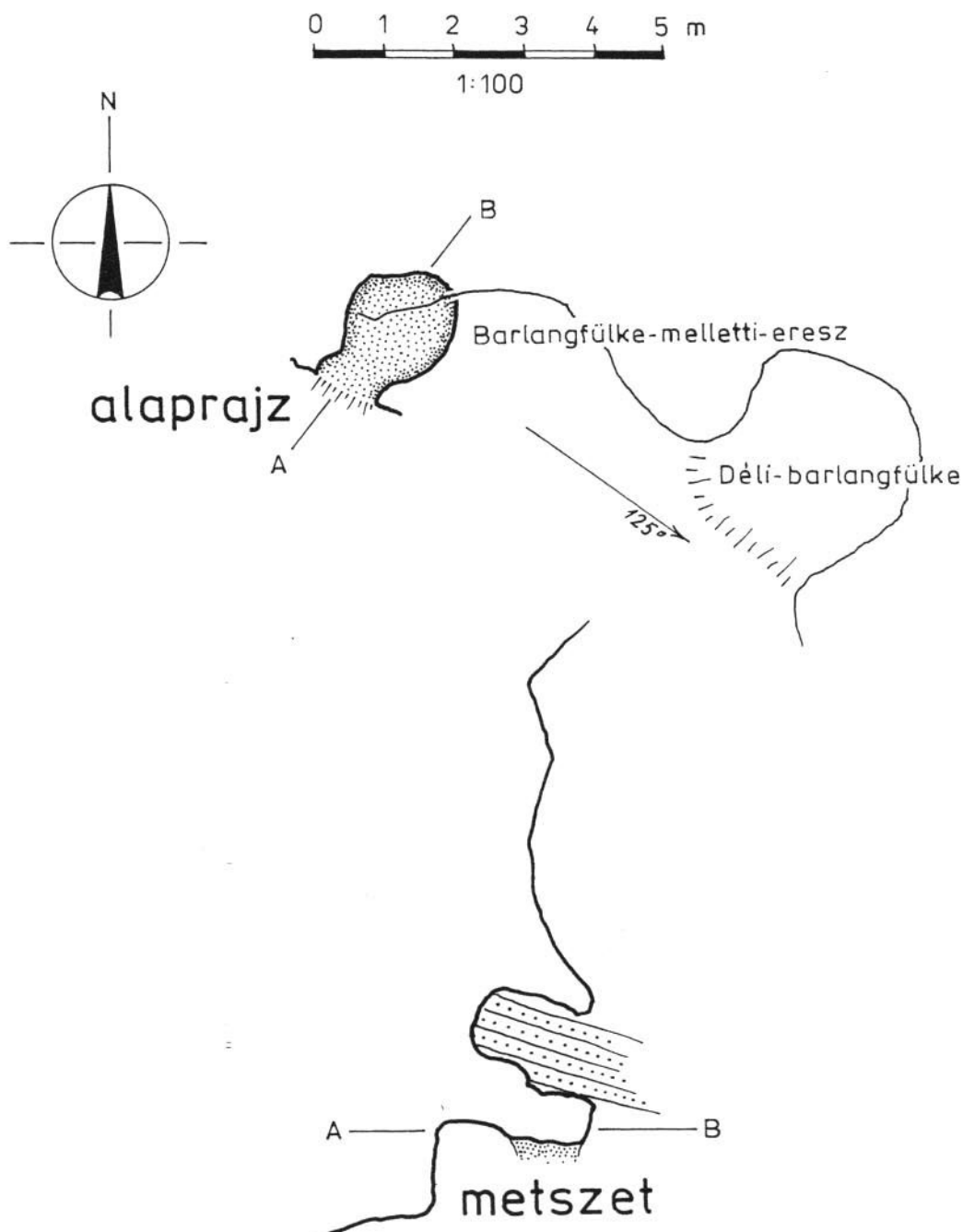
Az eresz beöblösödése 1,80 m; szélessége 7,00 m

ERESZ-ALATTI-BARLANGOCSKA

VÁZLAT

Felmérte: Rónaki László 2003. október 19-én
 A barlang hossza 2,00 m; magassága 1,30 m

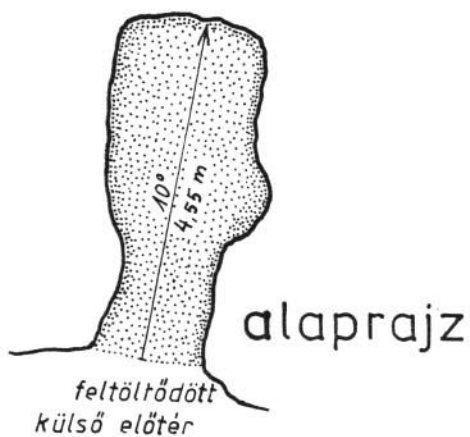
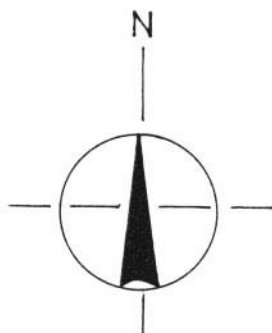

KISHAJMÁS, FENYŐS-HEGY VAGY KÁLVÁRIA
ÚT-FÖLÖTTI-LAKÓÜREG
VÁZLAT

Felmérte: Lotz Tamás 2003. október 19-én
Az üreg hossza 4,55 m; magassága 1,70 m

1:100

alaprjz

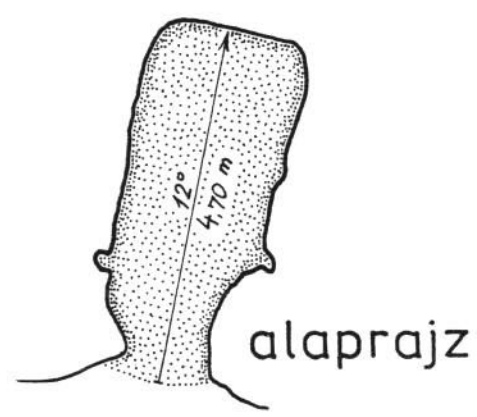
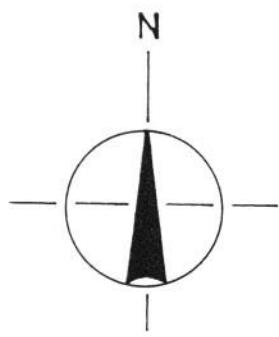
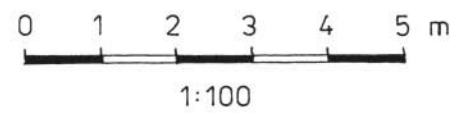
feltöltődött
külső elöter

KISHAJMÁS, FENYŐS-HEGY VAGY KÁLVÁRIA

ÚT-ALATTI-BARLANG

VÁZLAT

Felmérte: Rónaki László 2003 október 19-én
A barlang hossza 4,70 m; magassága 1,58 m

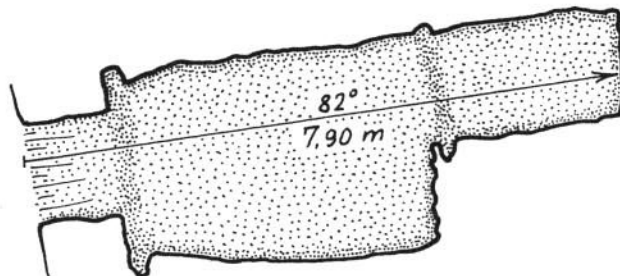
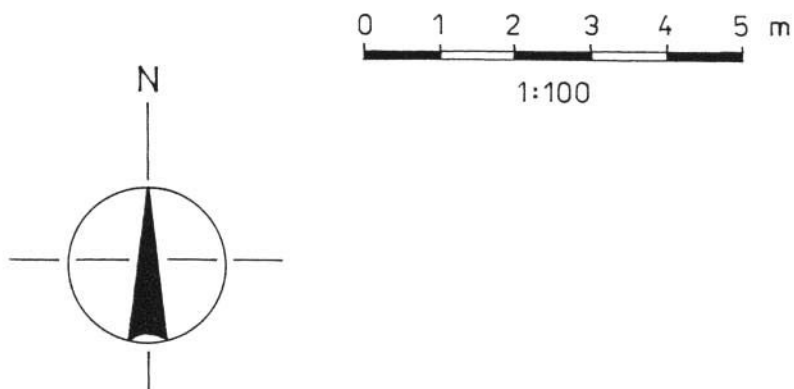

KISHAJMÁS, KECSKE-HÁT

KECSKE-HÁTI 1. PINCE

VÁZLAT

Felmérte: Lotz Tamás és Rónaki László 2003. október 19-én
Az üreg hossza 7,90 m, magassága 2,00 m

alaprész

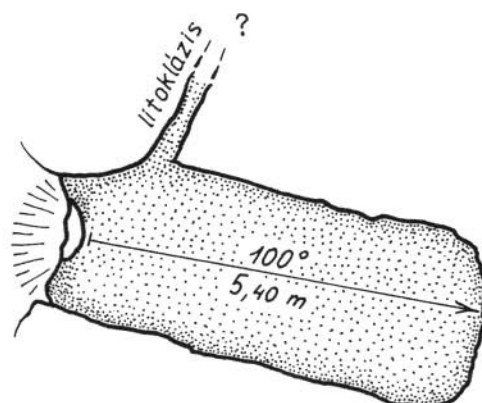
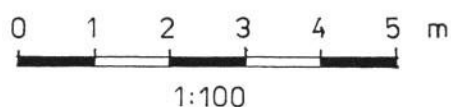
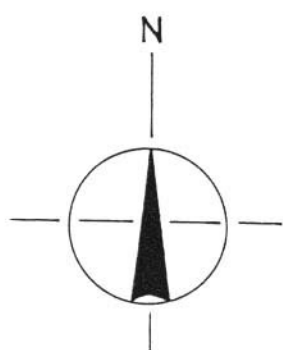
KISHAJMÁS, KECSKE-HÁT

KECSKE-HÁTI 2. PINCE

VÁZLAT

Felmérte: Lotz Tamás és Rónaki László 2003. október 19-én

Az üreg hossza 5,70 m; magassága 1,60 m

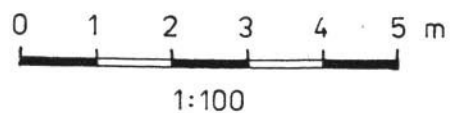
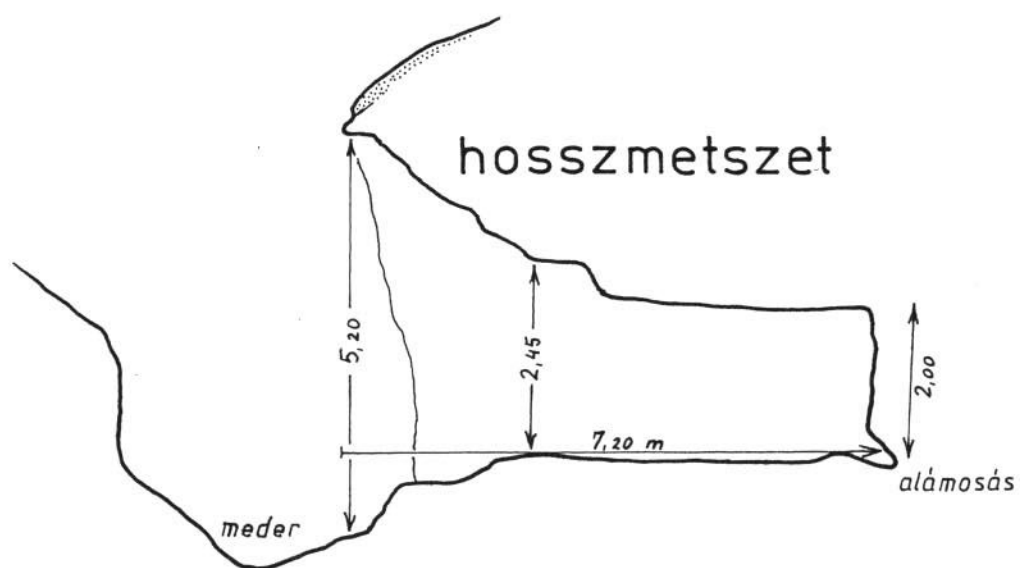
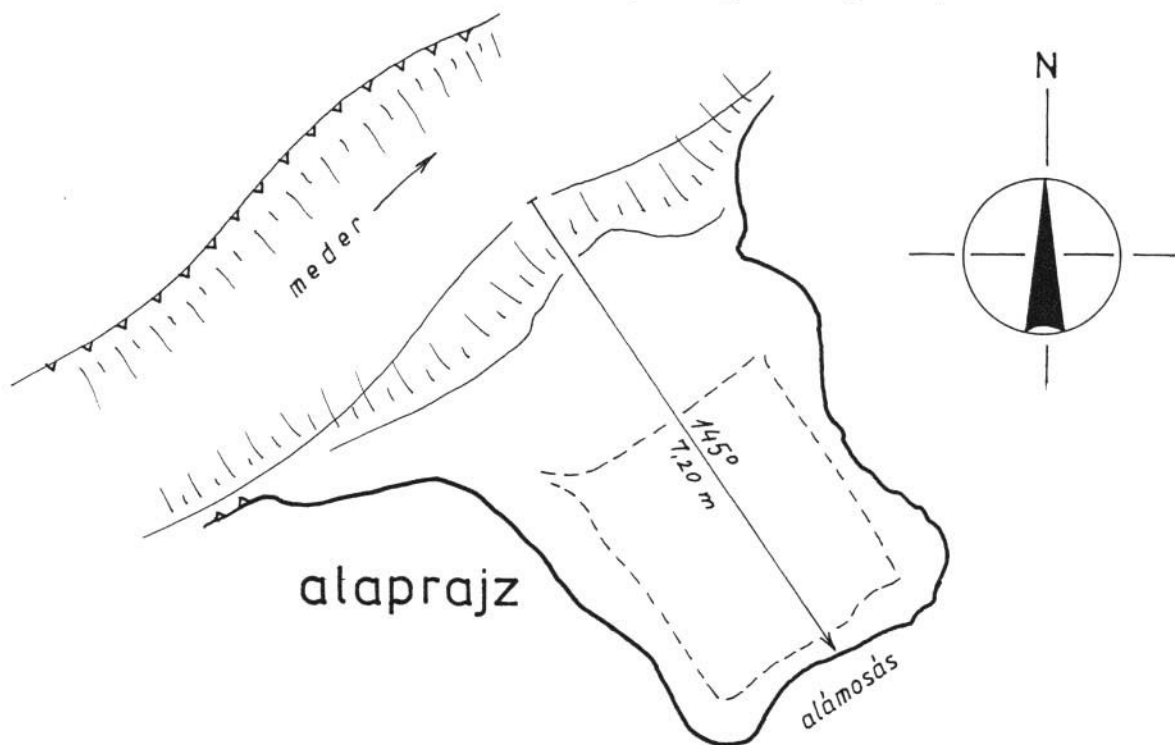

alaprész

ROKONYIGAI-NAGY-KÖFÜLKE

VÁZLAT

Felmérte: Rónaki László 2003. október 19-én
A barlang hossza 7,20 m; magassága 2,00 m

Eszterhás István – Dr. Szentés György

MAGYARORSZÁG NEMKARSZTOS BARLANGJAINAK KATASZTERE

Előzmények

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva 1983 óta végzi többek között Magyarország nemkarsztos barlangjainak kataszterezését. Eddig 846 ilyen barlang lett kataszterbe foglalva, melyek közül 727 korábban ismeretlen volt. Minden barlangról készült leírás és a legtöbbjükéről barlangtérkép és fénykép is. Ezen adatok folyamatosan közölve is lettek az éves jelentésekben és két alkalommal az egyre bővülő országos barlanglista is összeállításra került.

Egy digitális kataszter koncepciója

Mivel a barlangokra vonatkozó dokumentáció immáron húsz darab, többnyire kéziratnak számító kötetben található és a hozzáférhetőség is bonyodalmas, arra gondoltunk, hogy egy könnyen hozzáférhető, egységes, a változásokat és pótlásokat is jól befogadó országos katasztert próbáljunk összeállítani. Utána jártunk, hogy a világ különböző kataszterszerkesztői hogyan oldották meg a feladatot. Számos kivitelezési formát tanulmányoztunk és arra a megállapításra jutottunk, hogy a legtöbb szempont kielégítésére, a változások gyors regisztrálására a digitális feldolgozás a legalkalmasabb. Az általunk hozzáférhető /kb. fél tucat/ digitális barlangkataszterek egyik hibáját abban láttuk, hogy azok csak egynyelvűek /francia, lengyel, olasz stb./, ami korlátozza használatukat. Ezért úgy határoztunk, hogy mi eleve angol és magyar nyelven készítjük összeállításunkat.

Így 2002-ben elkezdtek egy digitális kataszter megszerkesztését. Első szakaszban valamennyi ismert nemkarsztos barlangot a legfontosabb adataival /koordináta, méret, jelleg/ listába foglaltunk és bejelöltük helyüket a térképen. Ez a munka egy év alatt el is készült. A következő szakaszban rögzítésre kerülnek az egyes barlangokról készült térképek, fényképek és rövid leírások. Ez a tevékenység éppen folyamatban van, nagyjából egyharmad részben készült el. A munka felén túljutva a rendszer már számos adatot tartalmaz és használható, így bátorodunk azt a szélesebb szakközönség elé tárni.

A kataszter tartalmi felépítése

A bevezető részben egy országos áttekintő térképen ábrázoltuk azt a 18 területet, ahol Magyarország nemkarsztos barlangjai találhatóak. A barlangok területi elhelyezkedését, főbb jellegzetességeit, nagyság szerinti sorrendjüket táblázatokban is összefoglaltuk. Adtunk a kataszter értelmezéséhez, a barlangok számbavételének szempontjaihoz, a barlangok osztályozásához, a hazai nemkarsztos barlangok kutatástörténetéhez egy néhány oldalas összegző, magyarázó leírást.

Ezt követően a nemkarsztos barlangokat magába foglaló területeket /tájegységeket/ mutatjuk be. Mind a 18 területről készült egy-egy áttekintő térkép, amely azokat a kisebb részterületeket jelöli, ahol már az egyes barlangok helye és neve is fel van tüntetve. /A földrajzilag egységes területek országhatáron túlnyúló részén található barlangok a jelenleg hivatalos osztrák, illetve szlovák elnevezés szerint is szerepelnek./ Valamennyi az adott területen előforduló nemkarsztos barlang főbb adatai szerepelnek egy mellékelte táblázatban, valamint tartozik a bemutatáshoz egy rövid, a terület földrajzi,

földtani, barlangtani sajátosságait tárgyaló szöveges értékelés is. Egy-egy területhez, annak nagysága és az ott előforduló barlangok számához igazodva 3-35 közötti számú részlettérkép csatlakozik /négy kisebb terület bemutatásához nem volt szükség részlettérképre/. Így a barlangok konkrét helyét és nevét ábrázoló részlettérképek száma 152 darab.

Mind a területi adatbázis sorszámából, mind a részlettérképeken szereplő megnevezésből el lehet jutni az egyes barlangok leírásához, térképéhez, fényképéhez. A kataszter jelenleg 1051 barlangmegjelölést /a két esetben előforduló többesszámú megjelölés miatt valójában 1068 nemkarsztos barlangot/ tartalmaz. Ez a szám azért nagyobb, mint az ismert magyarországi nemkarsztos barlangok száma, mert a kataszterben – külön megjegyzéssel – helyet kaptak még az egységes természeti tájak országhatáron átnyúló területén előforduló barlangok, valamint néhány mesterséges üreg is, melyek szerepeltetésének indokaira a kataszter bevezetőjében kitértünk.

A kataszter technikai felépítése

A barlangok digitális feldolgozása az Arcview felhasználásával történt, a rendelkezésre álló digitális térképanyag /Otab, dta 50, Geometria, Corine/ igénybevételével. Egy adott területről különböző méretarányú térképek készültek projekt fájl /apr/ formában. E térképlapokra vittük fel a lehető legnagyobb pontossággal a barlangok bejáratának pontjait mint shp fájlokat. Az shp fájlként szereplő barlangbejárat pontok eov_x és eov_y koordinátáit az arcview automatikusan regisztrálja, míg a z-jelű tengerszint feletti magasságot az alaptérképek szintvonalairól 1-3 m-es pontossággal leolvashatjuk.

Először a térképek formálása történt meg szín, vonalvastagság, feliratok stb. tekintetében, a barlangok és azok feliratainak kihangsúlyozott ábrázolása mellett. Ez után elkészítettük az egyes térképek arcview layoutjait. A layout egy feliratokkal, méretarányal és szükség szerint jelmagyarázattal ellátott térkép. Előnye többek között, hogy igen jó minőségben kinyomtatható. A továbbiakban a layout térképeket jpg fájlok formájában exportáltuk, ami lehetőséget nyújt a térképek további felhasználásához és kezeléséhez. Néhány kivételtől eltekintve a területek barlangjait csak több térképen lehetett feltüntetni. Ezért vált szükségessé területi áttekintő térképek szerkesztése, amelyek bemutatják a barlangokat is feltüntető részlettérképek pontos helyzetét. A területek elhelyezkedését egy országos áttekintő térképen ábrázoltuk és e mellett táblázatos formában is összefoglaltuk. Hasonlóan a részletes térképekhez, az áttekintő térképekről is készült jpg képfájl exportálással és a már említett további felhasználás lehetőségével.

A barlangok bejáratának shp fájllal mellett automatikusan keletkező adatbázis-fájlokat /dbf/ a következő adatokkal töltöttük fel: a terület barlangjainak sorszámát, a barlang neve, megjegyzés /mesterséges, beomlott, jeges stb./. Az adatokhoz numerikus mezőként hozzáadtuk az arcview által szolgáltatott országos koordináta-adatokat /eov_x és eov_y/. Ezen adatok változtatás esetén /pl. pontosabb mérések eredménye/ a barlang bejáratának pontjai is automatikusan megváltoztatja a helyét.

A területi adatbázis-lapok elkészítése céljából a dbf adatbázis adatait wks /Ms Works/ és xls /Ms Excel/ fájlként táblázatba másoltuk. Ez – ahol áttekintő térkép szükséges – lehetővé tette egy további adatbázis-lap szerkesztését is, mégpedig a nemkarsztos barlangok listáját a területi áttekintő térkép lap-

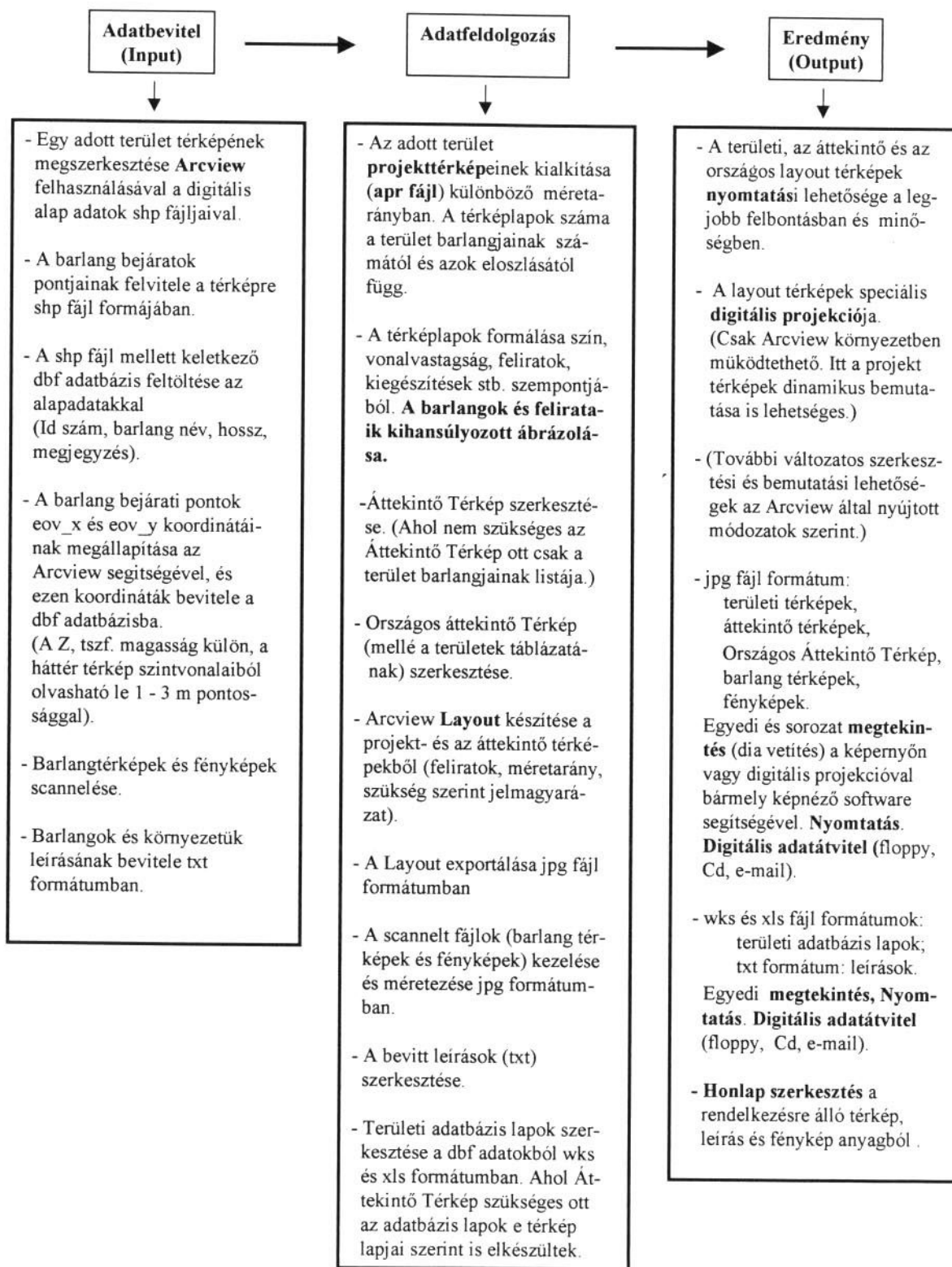
jai szerint elosztva.

A barlangtérképeket és fényképeket scanneléssel digitalizáltuk és jpg képfájl formában rögzítettük. A szöveges leírásokat egyszerű txt fájlként írtuk be.

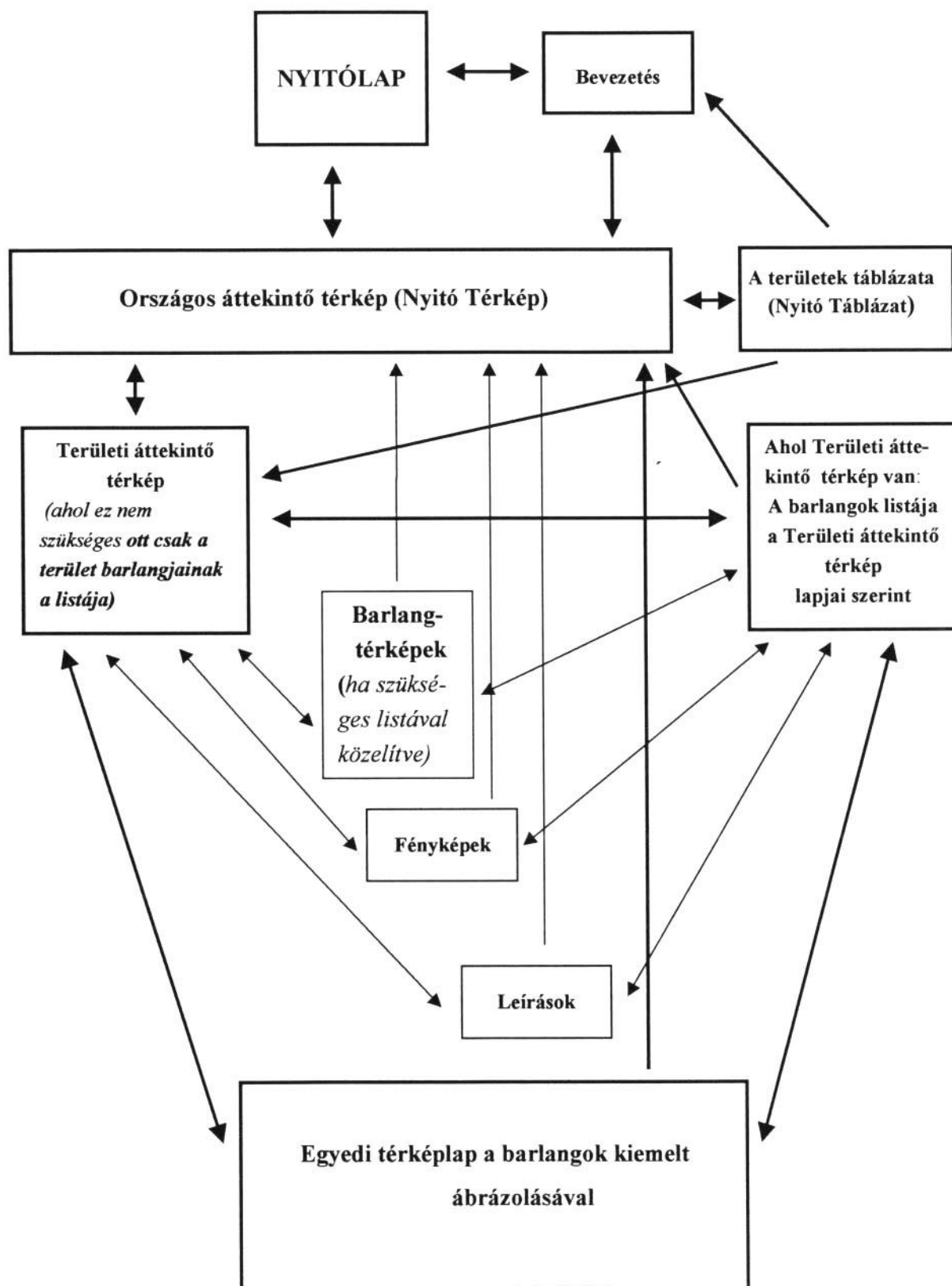
A kataszter használata

Célunk, hogy mindtöbben kapjanak képet a magyarországi nemkarsztos barlangok színes világáról egy korszerű, kétnyelvű kataszter segítségével. A jpg formátumú áttekintő és részletes térképek, barlangtérképek és fényképek, valamint a wks és xls formátumú adatbázis-lapok és leírások lehetővé teszik a kataszter változatos bemutatását, továbbá annak továbbítását. A képfájlok /térképek, fényképek/, a szöveges leírások, táblázatok kinyomtathatók. Ezen fájlok /ha szükséges a wks, xls és txt fájlok kíséretében/ egyedileg, vagy csoportosan is megtekinthetők mind a képernyőn, mind digitális projektorral kivetítve. Az adatok digitálisan másolhatók és továbbíthatók /floppy, CD, E-mail/. A már eddig feldolgozott adatokból elkészítettük a kataszter honlapját, és azt a feldolgozás ütemében bővítjük. A fent említett adatokat htm, illetve html fájlokba bedolgozva és ezen fájlokat logikus összekötésbe hozva mutatjuk be Magyarország nemkarsztos barlangjait.

A NEMKARSZTOS BARLANGKATASZTER DIGITÁLIS FELDOLGOZÁSÁNAK MENETE

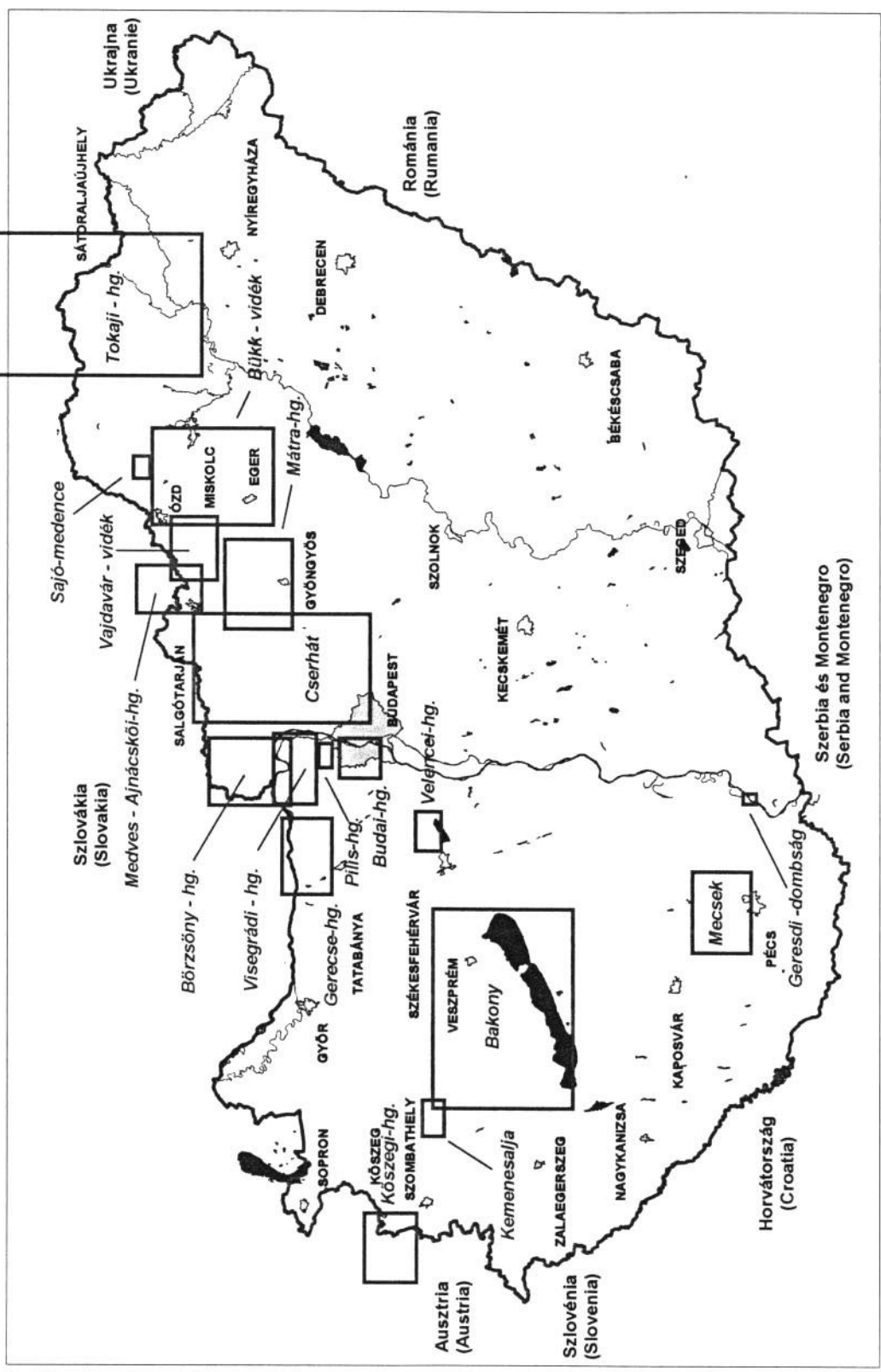

A NEMKARSZTOS BARLANGOK KATASZTERÉNEK HONLAPJA

MAGYARORSZÁG NEMKARSTOS BARLANGJAI - NON-KARSTIC CAVES OF HUNGARY
 FIR feldolgozás
 GIS Elaboration

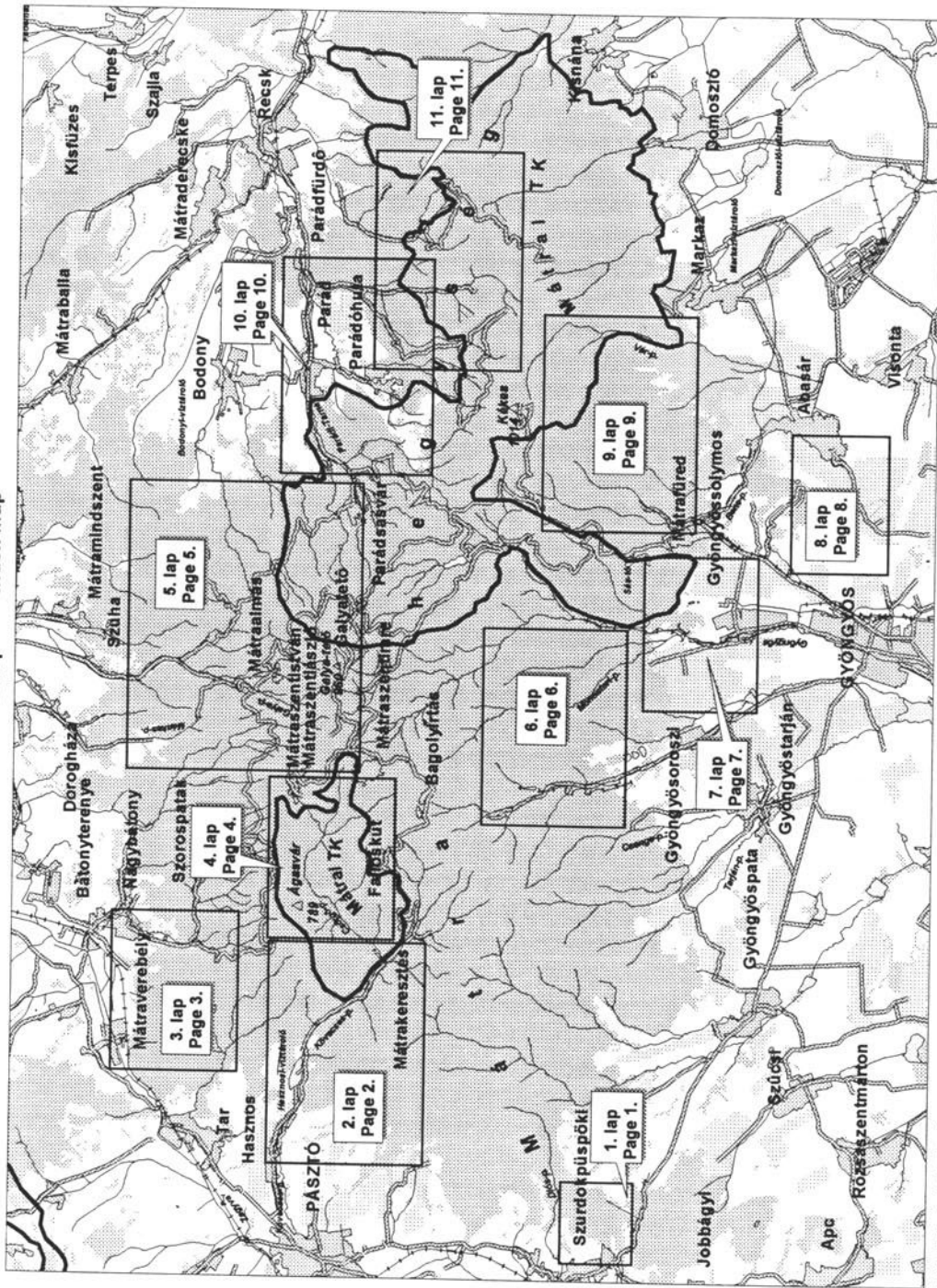
Országos áttekintő térkép
 Index Map of the Country

Szerkesztette (Edited by) Eszterhás István
 FIR feldolgozás (GIS Elaboration): Dr. Szentés György
 2003.

A MÁTRA - HEGYSÉG BARLANGJAI - CAVES OF THE MÁTRA MOUNTAINS
 FIR feldolgozás
 GIS Elaboration

Áttekintő térkép - Index Map

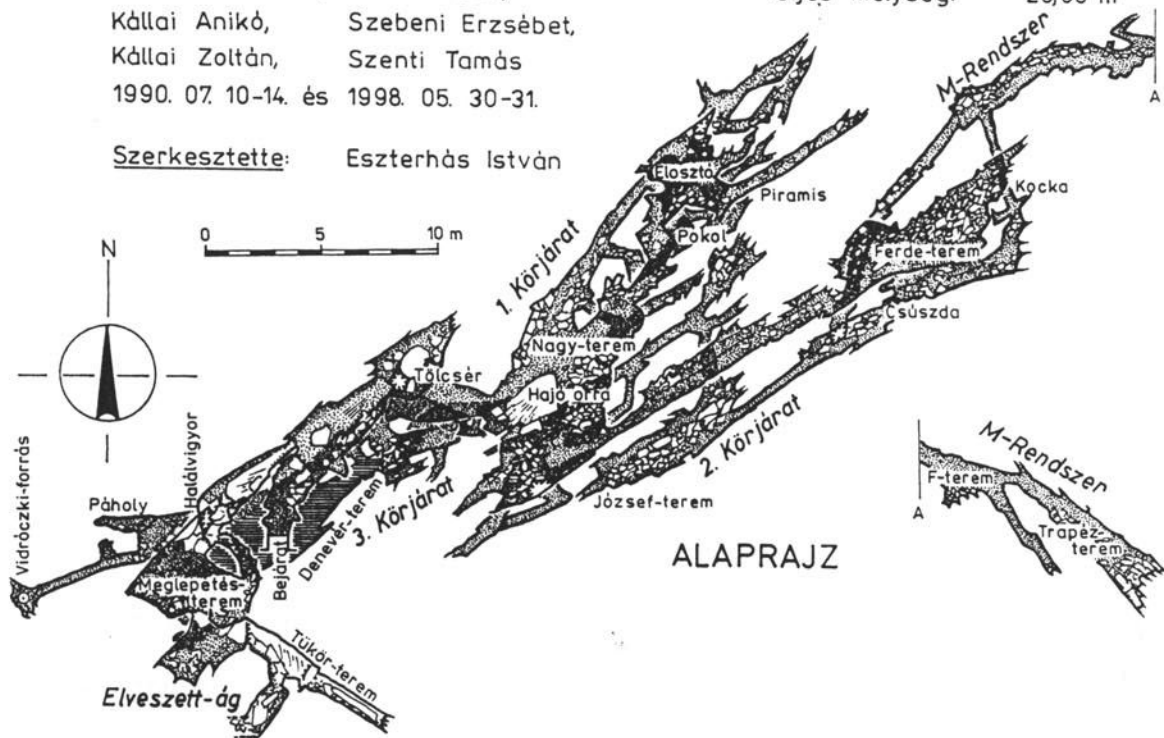
Szerkesztette (Edited by) Eszterhás István
 FIR feldolgozás (GIS Elaboration): Dr. Szentcs György
 2002.

MÁTRASZENTIMRE, ÁGASVÁR CSÖRGŐ - LYUK

Felmérte: Makra Gusztáv,
Buda László, Manga Mihály,
Dezső József, Sály Zoltán,
Eszterhás István, Szabó Géza,
Kállai Anikó, Szebeni Erzsébet,
Kállai Zoltán, Szent Tamás
1990. 07. 10-14. és 1998. 05. 30-31.

Kataszteri szám: 5230 /1
Kőzet: riódácittufa
Teljes hosszúság: 425,00 m
Teljes mélység: 29,60 m

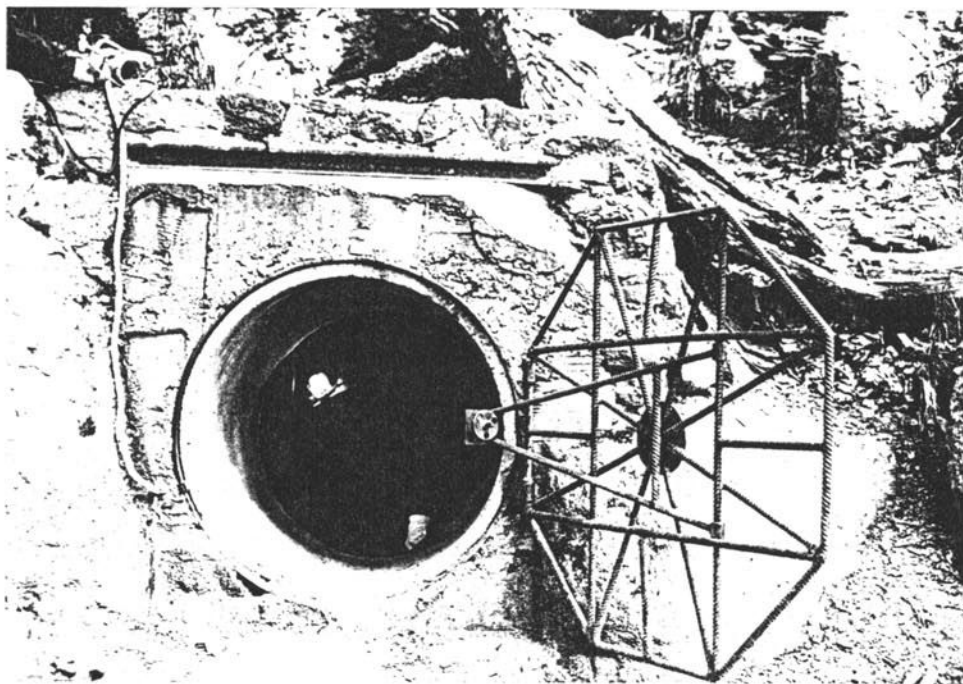
Szerkesztette: Eszterhás István

C S Ö R G Ő - L Y U K

Magyarország legnagyobb nemkarsztos barlangja a Csörgő-lyuk. Felmért hossza 428 m, mélysége 30 m. A barlang riodácittufában kőzetcsuszamlással és feltorlódással keletkezett labirintus. A nehezen járható barlangot több hosszabb-rövidebb folyosó és néhány terem alkotja. A legmélyebben fekvő teremben időszakonként tóvá dűzzad az összegyűlt víz.

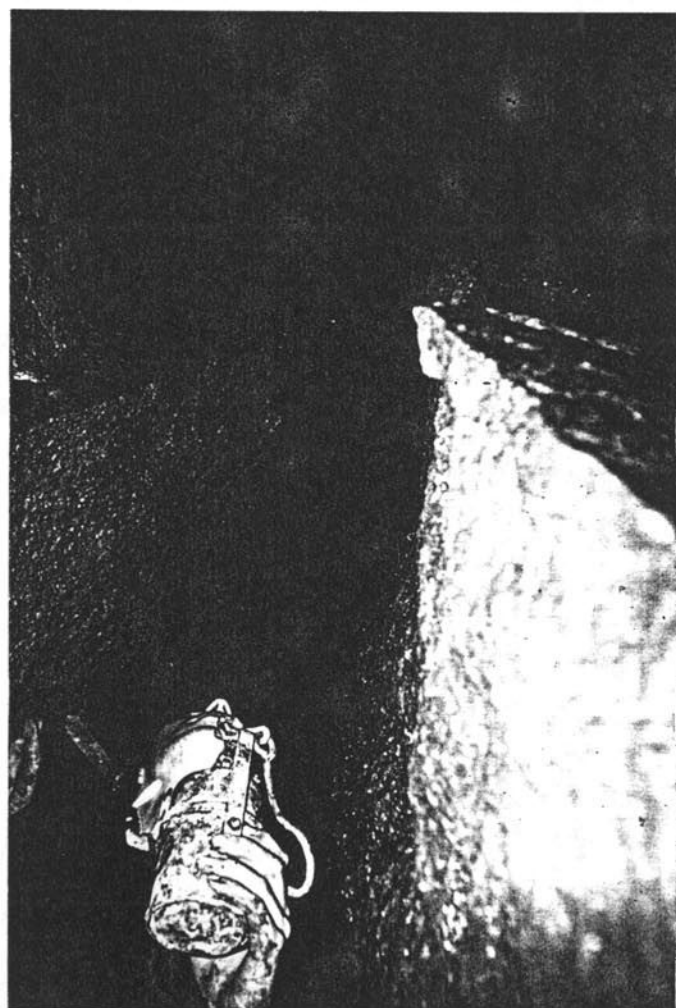
The largest non-karstic cave of Hungary is the Csörgő-lyuk. Its total measured length is 428 meters and it is 30 meters deep. The cave is a maze of rocks formed and still forming in rhyodacite tuff by sliding and piling up of rocks. The hardly passable cave consists of more longer and shorter galleries and some halls. In the deepest lying hall collected water temporary forms a lake.

A bejárat
The entrance

Egy folyosó — A passage

A „Szuper Kocka” 8 m magas
The „Super Cube” is 8 m high

Eszterhás István

KATASZTERKIEGÉSZÍTÉS MAGYARORSZÁG NEMKARSZTOS BARLANGJAIHOZ

/A 2003. évben nyilvántartásba vett barlangok/

A 2000. évi évkönyvünkben közöltük az általunk ismert magyarországi nemkarsztos barlangok listáját, amelyben 771 természetes barlangot és 1220 barlangnak titulált mesterséges üreget soroltunk fel. E listát a 2001. és 2002. évi évkönyveinkben együttesen 51 /természetes/ + 2 /mesterséges/ objektummal egészítettük ki.

2003-ban az újonnan nyilvántartásba vett 23 természetes barlang és 7 mesterséges üreg bővítette a listát. Jelenleg így már 845 természetes és 1229 mesterséges üreget tartunk számon Magyarország nemkarsztos kőzeteiben. A következő felsorolás sorszámait folyamatosan követik az előző években közölt tételeket.

TERMÉSZETES BARLANGOK

Budapest /4732/

823. Ciszternai I. mésztufabarlang /mésztufa/ 3,50/-5,70 m
lefejtve
824. Ciszternai II, mésztufabarlang /mésztufa/ ?/-3 m
lefejtve
825. Kápolna-feletti-barlang /homokkő/ 4,50 x 2,60/+3,30 m

Felsőtárkány /5382/

826. Agyagpala-barlang /agyagpala/ 6,00/±3,50 m

Gönc /5500/

827. Bartalus-barlang /andezit/ kb. 6 m
828. Malomkő-barlang /andezit/ kb. 4 m
829. Almafás-barlang /andezit/ kb. 3 m

Kárász /4130/

830. Kárászi-zsomboly /lössz/ -11,50 m

Kishajmás /4120/

831. Kálvária északi barlangja /homokkő+márga/ 5,00/+1,50 m

832. Déli-barlangfülke /homokkő/ 3,50/±1,50 m

833. Barlangfülke-melletti-eresz /homokkő/ 1,80 x 7,00/? m

834. Eresz-alatti-barlangocska /homokkő/ 2,00/+1,30 m

835. Út-alatti-barlang /homokkő/ 4,70/+1,58 m

836. Rokonyigai-nagy-kőfülke /homokkő/ 7,20 x 5,00/+2,00 m

837. Új-hegyi-sziklapárkányok /homokkő/ ? m

Mogyorósbánya /4661/

838. Kő-hegyi-barlang /mésztufa/ ? m

Salgótarján-Rónabánya /5230/

839. Kilátó-alatti-átjáróbarlang /bazalt/ 2,70/±3,50 m

840. Kilátó-alatti-barlang /bazalt/ 2,60/+1,00 m

841. Csúszda-barlang /bazalt/ 7,25/-3,50 m

842. Andrea-barlang /bazalt/ 6,80/-2,30 m

843. Börtön-lyuk /bazalt/ 2,25/+0,90 m

844. Farkaskölyök-barlang /bazalt/ 2,20/+1,50 m

Tata /4530/

845. Eötvös Gimnázium mésztufabarlangja ? m betömve

MESTERSÉGES ÜREGEK

Dunaszekcső /4160/

1223. Török-lyuk /lössz/ 25,50/-12,00 m

Hosszúhetény-Püspökszentlászló /4120/

1224. Réka-táró /homokkő/ ? m

Istenmezeje /5230/

1225. Szénlopó-táró /homokkő/ 15,60/+2,10 m

Kishajmás /4120/

1226. Út-fölötti-lakóüreg /homokkő/ 4,55/+1,70 m

1227. Kecse-háti 1. pince /agyagmárga/ 7,90/+2,00 m

1228. Kecse-háti 2. pince /agyagmárga/ 5,40/+1,60 m

Magyaregregy /4120/

1229. Magyaregregyi-pirittáró /diabáz/ 48,50/+2,00 m

6.

C S O P O R T É L E T

Eszterhás István

2003. ÉVI PROGRAMJAINK

A 2003. évre szóló munkatervünkbe és az ezt dátumokra bontó ún. "akciónaptárba" foglalt programokat többségében megvalósítottuk. Terveink közül elmaradt a pszudokarsztos szimpóziumon való részvétel, mert azt a rendezést elvállalók lemondták. Szervezési nehézségekkel, illetve a kedvezőtlenre fordult időjárás miatt nem valósítottuk meg a tervezett velemi és mádi kataszterező túráinkat és a bükki Fecske-barlangi gyökérsztahtagmit-vizsgálatainkat. Viszont nem tervezett programként elmentünk a Balázs Dénes emlékére szervezett tudományos előadói napra, a taipantai Barátság Háromszög Találkozóra és barlangjáró túrákat tettünk Németországban, Szlovákiában és Korzika szigetén.

Kollektívánk mint az MKBT szakosztálya tevékenykedik, így nincs határozott taglétszáma, csak minimumlétszáma, nincs tagdíja. Munkánkba olyan egyéni és csoportokhoz tartozó kutatók kapcsolódnak be, akiknek éppen szimpatikus a program és tudnak erre időt, valamint pénzt is áldozni. Ebben az évben 40 kutató tudott több-kevesebb terepi, vagy intellektuális munkát, illetve mindkettőt a szervezett hazai vulkánszpeleológiai kutatásra, valamint annak népszerűsítésére fordítani. Ezek a következő tagtársaink voltak:

Balázs László	Fodor Tivadar
Bozó László	Forró Gábor
Buda László	Gádoros Márk
Eszterhás István	Gádoros Miklós
Ferenczi Balázs	Gádoros Patrik
Fodor Patrik	Gáspár Ilona

Gönczöl Imre	Mátyás Zoltán
Gyenes Jónás	Mikle Bálint
Hármasi Gábor	Orbán Róbert
John Szilárd	Orosz Imre
Juhász Géza	Orosz Mihály
Kardos Bence	Pintér Zoltán
Katona Krisztina	Rajczy Judit
Kiss Teodóra	Regős József
Lánczi Dániel	Rónaki László
Lotz Tamás	Somkuthy Ferenc
Lukács Attila	Sonnevend Imre
Lukács László	Szentes György
Luppej Nóra	Szenti Tamás
Manga Mihály	Varga Ferenc

Tevékenységünk anyagi háttere lényegesen szerényebb volt, mint az előző évben. A Karszt és Barlang Alapítványtól kaptunk 25 ezer forintot a nyári táborhoz, valamint egy korábban elvégzett szerződéses munkánkat ez évben fizették ki 42 ezer forint értékben. Még szerencse, hogy tavaly a Cholnoky-pályázaton nyertünk 250 ezer forintot, amit az ez évi költségeink pótlására tudtunk használni. Az idén viszont meg sem hirdették a Cholnoky-pályázataot, így egyelőre fogalmunk sincs, miből fogunk jövőre gazdálkodni. Természetesen a szűkös anyagi helyzet miatt az idén is a programokba bekapcsolódó résztvevők áldoztak jelentős összegeket saját pénzükből mind a terepi munkák, mind az ismeretek feldolgozásának /fénykép, papír, számítógép-kiszolgálás stb./ finanszírozására.

A következőkben kronológiai rendbe szedve számolunk be röviden a saját és mások által megrendezett programokon való részvételünkről.

Március 20-án volt a Balázs Dénes emlékére szervezett tudományos előadói nap Érden. Ezen kollektívánkból négyen vettünk részt.

Március 28-29-én rendezték a hagyományos Karsztfejlődés Konferenciát Szombathelyen. Ezen annyi nemkarsztos témakörrel jelentkezett előadó vett részt, hogy külön "paleokarszt- pszeudokarszt" szekciót hoztak létre.

Április 10-11-én került megrendezésre a Nógrádi Értékekért Konferencia Sámsonházán. Ezen három pszeudokarsztos téma került bemutatásra és egy tanúlságos szakmai kiránduláson vehettünk részt.

Április 19-21-én /Húsvétkor/ volt az év első komolyabb barlangos túrája Szilvás-kőn. Ezen négy újabb barlangot találtunk.

Április 31-én pedig a Bükkben túráztunk. Megkerestük és felmértük a demjéni Pálos-remetebárályt és alaposan átfésültük Bogács környékét /de ez utóbbi helyen barlangot nem sikerült találni/.

Május 1-3. között a szentkúti Betyár-bárály további bontásán dolgoztunk kitermelve kb. 4-5 m³ mállási maradékot.

Június 27-29-én lett megrendezve a 23. Barátság Háromszög Találkozó Olaszországban, melyről egy külön cikkben számolunk be.

Július 5-13. között a Vajdavár-vidéken volt a nyári nagy táborunk. Ennek tevékenységéről szintén külön jelentésben adunk számot.

Augusztus 13-14-én volt Rimaszombaton egy egyeztető megbeszélés a jövőre Szlovákiában rendezendő Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpóziumról. Ezt követően pedig körüljártuk a szóba-jöhető helyszíneket és a bemutatandó falenyomatbarlangok egy részét.

Augusztus 15-17-én került sor a Barlangkutató Világnapjának regionális rendezvényére Szilvaskőpusztán, melyről külön cikkben számolunk be.

Augusztus 20-23. között a Styx Barlangkutató Csoport balatonedericsi táborában vettünk részt. Itt feltáró bontásokat végeztünk a Csodabogyós-barlangban, a Döme-barlangban és a GN-töbörben, valamint regisztráltuk a Döme-barlangi gyökérsztagmiték elhalási állapotát.

Augusztus 24-én már ismét Szilvás-kőn tevékenykedtünk. Ahol ez időben sikerült a Farkascsapdából át bontani a Sárkánytorok-barlangba.

Augusztus 30-31-én résztvettünk a Veszprémi Egyetemi Barlangkutató Egyesület Csátár-hegyi ünnepi hétvégéjén.

Szeptember 8-13. között néhányan Németországba, Bad Vilbel-be utaztunk az ott készülő digitális kataszter munkáiban való közvetlen tevékenység végzésére. Közben néhány barlangturát is tettünk.

Október 19-én került sor a Mecsekben a kishajmási Tatárlyukak felkeresésére, kataszterezésére és néhányuk feltárására.

Október 24-26. között volt az őszi szentkúti barlangfeltáró tábor, ahol megint mintegy 4 m^3 mállási maradékot termeltünk ki a Betyár-barlangból, ezzel kb 80 m hosszúra növelve a barlangot.

November 8-9-én Debrecenben, az Atommagkutató Intézetben került sor a Barlangkutatók 9. Szakmai Találkozójára, melyről külön írásban számolunk be.

November 15-16-án Balatonedericsen a már 10 m mélyre ásott függőaknából sikerült bejutni a GN-töbör mintegy 50 m-es barlangjába.

— X X X —

Voltak aztán dátumhoz nem köthető, folyamatos tevékenységeink is. Kapcsolataink ápolásáról és az UIS Pszeudokarszt Bizottságában végzett munkánkról szóló részleteket egy külön írásban olvashatják. Egy-egy kutatási témának /vagy résztémának/ lezárásakor tanulmányokat készítünk, melyeket vagy sikerül megjelentetni, vagy maradnak kéziratban. Szinte nap mint nap foglalkoztunk néhányan a digitális kataszterünk szerkesztésével.

Eszterhás István

A 19. VULKÁNSZPELEOLÓGIAI TÁBOR
/Istenmezeje, 2003. július 5-13./

A tábort a Vulkánszpeleológiai Kollektíva munkatervébe foglaltak szerint 2003. július 5-13. között rendeztük a Vajdavar-vidéken. Központja az Istenmezejéhez tartozó Bagolytanyán, a Téry Ödön kulcsosházban volt. A szervezés során engedélyt kértünk és kaptunk a Bükki Nemzeti Parktól /22-1/2003/. Megállapodtunk a Téry Ödön Baráti Társasággal az általuk fenntartott kulcsosház igénybevételének feltételeiről. A tábort a szokásos módon meghirdettük az MKBT Tájékoztatóban, valamint személyre szóló meghívókat küldtünk szét a korábbi táboraink résztvevőinek és a potenciálisan számításba vehetőknek.

A tábor fenntartásához, eredményeinek feldolgozásához anyagi támogatásért pályáztunk a Karszt és Barlang Alapítványnál /II./4/2003/, ahonnan 25.000 Ft vissza nem térítendő támogatást sikerült elnyernünk. Megállapodtunk a bagolytanyai kulcsosház legalacsonyabb tarifa /25.200 Ft/ szerinti kibérlésében. Ilyenféleképpen a tábor fenntartásának költségei /ellátás, szállás, útiköltség stb./, valamint az eredmények feldolgozásának /szöveg, térkép, fénykép és ezek sokszorosítása/ kiadásai oroszlánrészt a résztvevőkre hárultak, hisz a teljes budget 520.000 Ft volt.

A tábor munkájában több-kevesebb ideig 16-an vettek részt.

Buda László /4 nap/	Gádoros Patrik /5 nap/
Eszterhás István /9 nap/	Gáspár Ilona /9 nap/
Ferenczi Balázs /4 nap/	Kardos Bence /9 nap/
Fodor Tivadar /4 nap/	Katona Krisztina /1 nap/
Gádoros Márk /6 nap/	Luppej Nóra /4 nap/
Gádoros Miklós /6 nap/	Mikle Bálint /9 nap/

Orosz Boglárka /4 nap/

Orosz Mihály /1 nap/

Orosz Imre /4 nap/

Rajczy Judit /4 nap/

Néhány órás látogatást tettek a táborban:

Baráz Csaba /BNP/

Manga Mihály /különl. mentő/

Chenthe Huba /bg.kut./

Óvári Ilona /BNP/

Gönczöl Imre /bg.kut./

Pap István /BNP/

Horváth Ferenc /bg.kut./

Regős József /bg.kut./

Lukács László /szimpatizáns/

Varga Ferenc /ornitológus/

Örvendetes a Bükki Nemzeti Park munkatársainak figyelme és érdeklődése a tábor tevékenysége iránt, hisz ilyent az előző táboraink alkalmával csak ritkán volt szerencsénk tapasztalni.

Tábori tevékenység naplószerűen

Július 4. /péntek/: Délután érkezett már három résztvevő, kik megkeresték a Szénlopó-tárót. Este még öten érkeztek. Berendezkedtek a házban és beszélgetéssel zárták a napot.

Július 5. /szombat/: A résztvevők egyik része felkereste a Szénlopó-tárót, a társaság másik része terepbejárást végzett a Szénetető-tető – Fehér-kő csoportján, de barlangokat nem talált. Egész délután zuhogott az eső. Este még három résztvevő érkezett. de ketten távoztak is.

Július 6. /vasárnap/: A délelőtt jelenlévők valamennyien a Gyepes-völgyi üregekhez indultak, de mivel autóval Arló felől nem engedték be a társaságot a völgybe, megpróbálták az Ökör-hegy felől eljutni oda. No, ez pedig a rendkívül elavult turistatérkép miatt hiúsult meg. Így aztán terepbejárássá minősült a túra, ahol átnézésre került az Ökör-hegy és Vajdavár kúpja, a Pataj- és Debornya-völgyek. Este még ketten érkeztek.

Július 7. /hétfő/: Minden résztvevő közösen az ivádi Szénégető-völgybe ment. A már korábban is ismert barlangok megtekintése után újabbakat próbáltak találni a Lyukas-kő, illetve a Kis-Lyukas-kő nevű hegyeken, de csak barlangméreten aluli üregekre leltek. Délután még ketten érkeztek.

Július 8. /kedd/: Délelőtt az egész társaság a Szénlopó-tárót látogatta meg litológiai, minerológiai vizsgálatok és fotódokumentáció készítése céljából. Délután kettévált a társaság, egyik része a Nagy-kőt nézte meg, a másik a Kajra-pataktól északra fekvő vonulatot. Újabb barlangokat nem találtak. Este még egy résztvevő érkezett, de öten pedig távoztak.

Július 9. /szerda/: A részben kicserélődött társaság a Leleszi-völgybe ment, hogy ott újramérjen néhány barlangot, illetve újabbakat próbáljon keresni. Az újramérés és a genetikai vizsgálatok sikeresek voltak, de újabb barlangot nem találtunk, csak egy barlangkezdeményt a Leleszi-tó közelében.

Július 10. /csütörtök/: Reggel két résztvevő elbúcsúzott, a többiek pedig a Gyepes-völgybe mentek. E völgyet és környékét végigjárva rátaláltak a Keserútanyai-táróra és a Remete-forrási-pincére és felmérték lefényképezték azokat. Meggyőződtek róla, hogy a Barlang-pince, a Nagy-barlang és a Kis-barlang mesterséges üregei már nem találhatók meg, tehát beomlásuk valószínű.

Július 11. /péntek/: A hétfős csoport csak egy egésznapos kirándulást tett a Nagy-kőre. Azt körüljárták és a tetejét is megnézték, majd visszaútban hárman eltévedve a Mocsolyás-patak ember nem járta, bozótos, csalános szurdokában keveregtek vagy két óra hosszat.

Július 12. /szombat/: Négyen megtekintették az istenmezejei bentonitbányát, majd felkeresték tarnaleleszi lakásán a vidék egyik legjobb ismerőjét, Bozó Laci bácsit, aztán megvizsgálták a Békák forrása melletti kőbányát. Hárman pedig a Rákos-bérc környékén túráztak /a turistatérkép elavultsága miatt/ egész nap.

Július 13. /vasárnap/: Délelőtt összecsomagoltak a még ittmaradt résztvevők, kitakarították a házat, majd dél körül ők is eltávoztak.

A Vajdavár-vidék központjában, Pétervásárán áll a Keglevich Károly gróf által 1817-ben építtetett gótikus templom /E.I./

Istenmezején a Békák forrása melletti kőbánya fala jól mutatja a homokkő kereszttrétegzettségét /E.I./

Terepbejárás közbeni pihenő a Kovasszó-völgyben /B.L./

A tábor résztvevőinek egy csoportja a Szénlopó-táró előterében /B.L./

Eszterhás István

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJA

/Szilvaskőpuszta, 2003. augusztus 15-17./

A hivatalosan még mindig el nem fogadott barlangász megemlékezésre, a Barlangkutató Világnapjának megünneplésére az idén a salgótarjáni Szilvaskőpusztán került sor. E regionális megemlékezést a Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Klub rendezte, melyhez társrendezőként csatlakozott még az Extrém Sport Klub és a Vulkánszpeleológiai Kollektíva is. A rendezvényre sajnos meglehetősen kevesen jöttek el. A résztvevők teljes száma csak 27 fő volt és ezen belül is egynarmaduk gyermek. Ennek egyrészt az lehetett az oka, hogy ugyanerre a hétvégére az ország legtöbb helyén rendeztek valamiféle szórakoztató összejövetelt, másrészt pedig sajnálattal kell tudomásul venni, hogy a körülötünk levő világ értékítélete egyre inkább a "Való Világ" showk üresfejű, magamutogató szereplőinek sztárolása felé megy el.

Akik viszont résztvettek az immár 6. alkalommal rendezett Barlangkutató Világnapjának szilvaskői rendezvényén gyarapodhattak a filmek és a környezet nyújtotta természetismeretben, erkölcsi tartásban, tartalmas ünnepi pátoszban és mindezek mellett jól érezték magukat egymás társaságában.

Az eseménysor augusztus 15-én, pénteken délután kezdődött. Jöttek résztvevők a Bakonyból, az Alföldről, no meg Salgótarjányból és sátrat vertek a szilvaskői sípálya aljában. Alkonyatkor mindnyájan felsétáltak a Szilvaskő nyergébe, ahol a világnapi rendezvények történetében először került sor koszorúzásra. A barlangkutatók és vendégeik a sötét erdőben karbidlámpák fénye mellett megkoszorúzták az ottani magányos katonasírt. Mint a koszo-

rúzási beszédben elhangzott, a barlangászok nem csak a kutatás közben életüket vesztett barlangkutatókról emlékeznek meg, hanem azokról a hősi halált halt katonákról is, akik egy-egy barlangvidéken veszítették életüket és lettek eltemetve, ezért sírjaikat a hozzátartozók soha, vagy csak ritkán látogatják. A szilvaskői barlangok között ugyan egy cseh katona sírja van, de magyar katonák ezreinek temetője a Doberdó-fennsík és az itt elhelyezett koszorúval rájuk is emlékeztünk. A barlangok nekik már az örökkévalóságot jelentik, rájuk szószerint vonatkozik a koszorú szalagjának latin mondást idéző felirata: "Nullus ab inferis reditus" – azaz a földalatti világból nincs visszatérés.

A koszorúzás befejezése után közös vacsora volt, melyet filmbemutatók és tábortúzi beszélgetések követtek.

Másnap, augusztus 16-án, szombaton került sor az ünnepi megemlékezés beszédére. Ezt a délelőtti időben Eszterhás István az UIS Pszeudokarszt Bizottságának elnöke tartotta. Méltatta a Barlangkutató Világnapjának jelentőségét, felelevenítette az 51 éve elhunyt Marcel Loubens életének utolsó óráit, szólt a barlangkutató erkölcsnemesítő kihívásairól, az elért eredményekről, a jövő céljairól, majd mondandóját biztatásként a következő mondattal zárta: "A sötétséget meg lehet világítani és a lámpa nálunk van."

A délutánra tervezett program viszont sajnos átalakult. Elmaradt az akadályverseny, mert a kevés számú résztvevő közül nem lehetett legalább három csapatot kiállítani. A Marcus Aurelius borivó versenyre azért sor került, melynek oklevelét egy balmazújvárosi túrázó vitte el. Délután túrák voltak a Szilvaskő régebben ismert és a közelmúltban felfedezett barlangjaiban. Este aztán ismét közös vacsora és filmvetítés következett, valamint az ifjúság a közeli Rónafalu diszkójába ment.

Augusztus 17-re, vasárnapra már csak néhány barlangtúra maradt. Lassacskán sátrat bontottak a résztvevők, összecsomagoltak és dél körül mindenki távozott.

Összegezve az eseménysort elmondhatjuk, hogy a rendezők ugyan tartalmas programot állítottak össze, de sajnos szervezési hiányosságok is voltak és kevesen jöttek el, így csúszott, illetve elmaradt a meghirdetett műsorok egy része. Felmerül a kérdés, érdemes-e megrendezni jövőre is ezt a találkozót, – vagy csak a nem kellő odafigyelés és a szerencsétlen véletlenek okozta hullámvölgy volt az idei rendezvény?

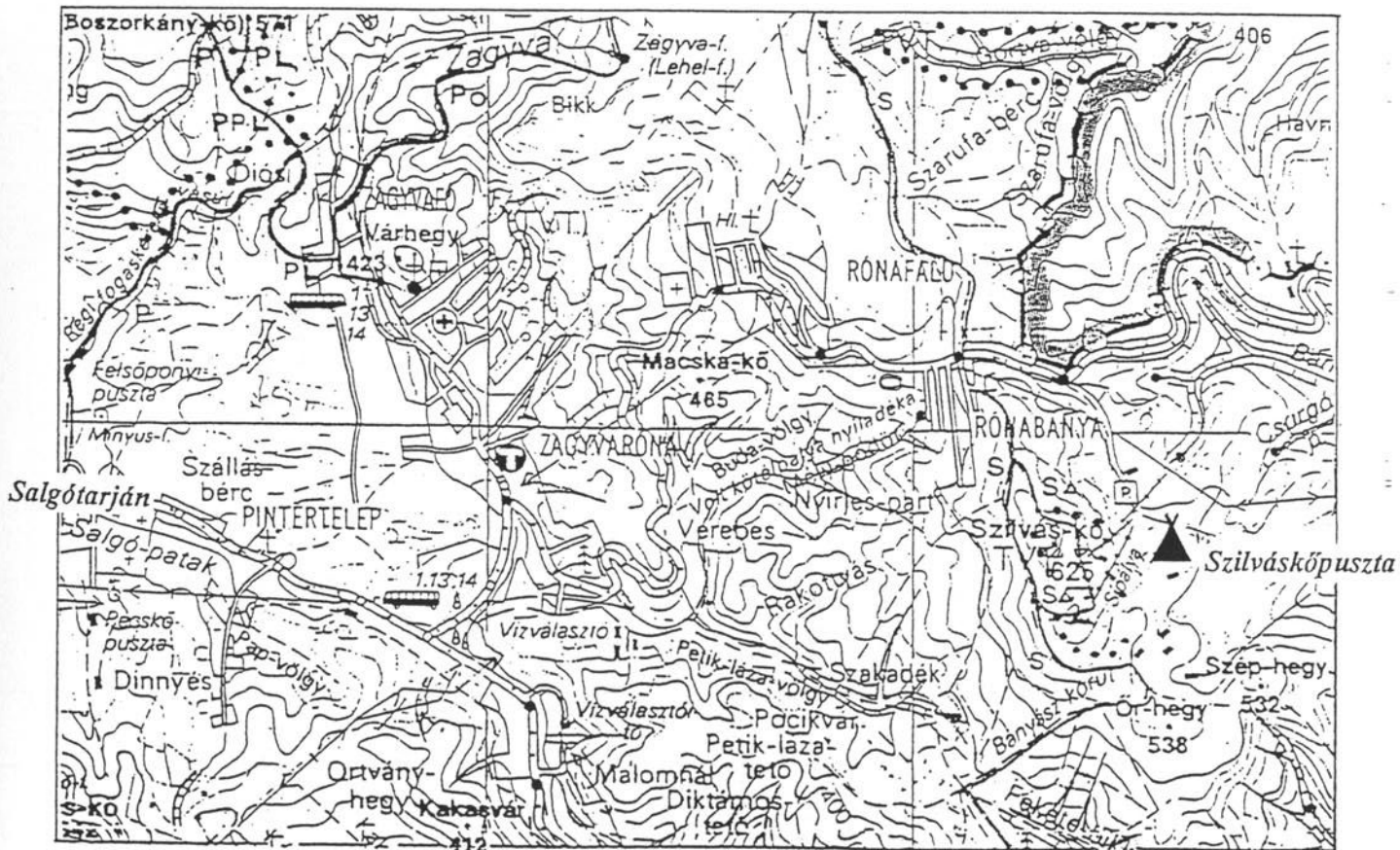
MEGHÍVÓ

A BARLANGKUTATÁS VILÁGNAPJÁNAK TERÜLETI RENDEZVÉNYÉRE

1952. augusztus 14 -én a Pierre Saint Martin-barlang kutatása közben életét vesztette a barlangkutatás kiemelkedő alakja, Marcel Loubens. A világsajtó annak idején részletesen ismertette a tragikus balesetet és a hiábavalóvá vált mentés drámai küzdelmét.

Amikor megfogalmazták a Barlangkutatás Világnapjának gondolatát a földalatti világ kutatásának számos sikere és balszerencséje közül mementóként ezen esemény dátumát ajánlották a nemzetközi megemlékezés napjának.

Ezen gondolatok előrebocsátásával, a jövő sikereiben való töretlen hittel és a természet iránti feltétlen alázattal hívunk emlékezni, ünnepelni, vetélkedni minden barlangkutatót és érdeklődőt.

A meghívó külső oldala

TUDNIVALÓK

Szállás: Saját sátorban, vagy előzetes egyeztetés után Takács Sándor vendégházában. (kb. 1500.Ft./fő/éj)

Ivóvíz: Felvehető Rónabányán a közkfolyóból (a tábortól kb. 1.km.)
Büfé lesz, de házinédítiket is hozhatsz magaddal és a rég megunt felszereléseidet is piacra dobhatsz. (Lomvásár.)

Regisztrációs díj:1000. Ft./fő, mely magában foglalja a pénteki és szombati vacsorát, táborozási lehetőséget, valamint egy szerény kiadványt.

Minden résztvevőnek lehetőséget nyújtunk diái, poszterei és videó-filmjei bemutatására.

III.Szilvaskő-kupa barlangász akadályverseny:

Helye: Kis és Nagy Szilvaskő-Valamint Bagó-kő.

Célja: Hogy izzadjanak a résztvevők és hogy jól szórakozzanak a nézők.

Nevezés: Három fős csapatokban egy-egy nagyköteg tízifával.

Szükséges felszerelés: Sisak, lámpa, barlangászruházat és slósz, valamint nagy adag önbizalom. (az utóbbi kivételével, minden más kölcsönözhető)

További információk és előzetes jelentkezések:

Buda László 06-32-431-081 , 06-32-310-140

Eszterhás István 06-22-420-086

Takács Sándor 06-60-450-776 , 06-60-495-394 (szállás a vendégházban)

GUBECs (Lukács Áttila) 06-32-445-023 , 06-30-318-0498

e-mail EXTREMSC@PROFINTER.HU

2003. Augusztus 15-17.

Rendező: Sziklaorom Hegymászó és Barlangász Club ,
az Extrém Sport Club és a Vulkánszpeleológiai
Kollektíva

Rendezvény helye: Szilvaskő (Karancs – Medves-hegység)
Megközelítés:

Autóval: Salgótarján – Zagyvaróna – Rónabánya – Szilvaskőpuszta
– sípálya parkolója.

Gyalog: A Salgótarjáni távolsági autóbusszállomásról induló cseredi
vagy zabari busszal a Szilvaskői elágazóig, onnan gyalog murvás
úton a sípályaig. (kb. 800 m)

PROGRAMOK

Péntek: (2003. 08. 15.) 12. órától az érdeklődők fogadása, regisztrálás, táborverés, poszterbemutató és börze.

16.-től: A Szilvaskő-hegycsoport természeti értékeinek a bemutatása.

19.-től: Vacsona, utána pedig „ Marcus Aurelius „ borivó verseny.

21.-től: Dia és videófilm vetítés (Budafilm Show) táborfűz.

Szombat: (2003. 08. 16.) 10. órától ünnepi megemlékezés.

11.-től: „ Bar-heraldic (denevérijelkép-ismereti) vetélkedő.

13.-től: Eredményhirdetés, ebédidő.

14.-től: II. Szilvaskő-kupa barlangász akadályverseny.

20.-től: Eredményhirdetés, közös „ Gulyás-parti „

21.-től: Vetítések és táborfűz kántálással.

Vasárnap: (2003. 08. 17.) 9. órától: Barlangtúrák a Szilvaskő és a
Kis-kő barlangjaiba.

14.-től: Táborzárás, sátorbontás. Igény szerint kirándulás.

(Salgói vár, Boszorkány-kő, Ipolytarnóci Ősleletek)

A szilvaskői rendezvény résztvevőinek egy csoportja /B.L./

"Nullus ab inferis reditus" – A földalatti világból nincs visszatérés /B.L./

Eszterhás István

A BARÁTSÁG HÁROMSZÖG TALÁLKOZÓ

/Taipana, 2003. június 27-29./

Az olasz nevén "Triangolo dell' Amicizia" eredetileg az olasz, osztrák és szlovén hármass határ menti régió barlangkutatóinak találkozója volt. A 23. találkozó, mely 2003. június 27-29. között a Júliai-Alpok egy kicsiny, festői szépségű falujában, Taipanában rendeztek, viszont már háromszögről nyolcszögre bővült, mivel az előbb említett országok képviselőin kívül német, svájci, holland, horvát és magyar kutatók is jelen voltak. Összességében mintegy 800 ember gyűlt össze. Igaz, Magyarországot csak egymagam képviseltem, talán mert a rendezvény egybe esett a hazai barlangnap idejével.

Június 27-én, pénteken dél körül érkeztem öreg autómmal Taipanába. A kicsiny falu kocsmájában hamar útbaigazítottak, hol találom meg a barlangászokat. A viszonylag korai időben a találkozó rendezőin kívül vendégként még csak a holland Jan Paul van der Pas volt jelen. A legmesszebről érkezők jelennek meg legelőbb. A szívélyes üdvözlés után meghívtak ebédre, majd megejtettük a regisztrációt /enyém lett az első sorszámú azonosító kártya/. Kora délután Jan Paul-lal körülsétáltunk a falucskában. Mire visszatértünk a barlangos központba már elég sok, főleg külföldi vendég érkezett meg. Rövid köszöntő beszéd után átmentünk a kultúrházba, ahol megtekintettük az ez alkalomra rendezett fotókiállítást, majd háromdimenziós diákból összeállított barlangismeretőket néztünk végig. Kora este /olasz és németre fordított/ beszélgető előadáson mutatták be, hogyan hatott a barlangok felfedezése, kiépítése a környék gazdasági életének fellendülésére. A regisztrációs díjban /30 euro/ benne foglaltatott vacsorát a

a falusi sportcentrum étkezdéjében szolgálták fel. Vacsora után kisebb csoportokba verődve még sokáig tartottak a baráti és szakmai beszélgetések.

Az olasz résztvevők többsége csak szombat /június 28./ reggel érkezett. Lett is rövidesen jó nagy zsidongó tumultus. Kilenc órakor a már mintegy 800 főre gyarapodott társaság levonult a község házára, ahol a díszteremben lett a találkozó hivatalos ünnepi megnyitója megtartva. Az ünnepi megnyitó előadói nemcsak a már 23. alkalommal rendezett találkozót méltatták, hanem köszöntötték a 25 éves goriziai "Seppenhofer" Karsztkutató Centrumot is. Az ünnep zárópontjaként pedig átadtam a goriziai csoport elnökének, Maurizio Tavagnutti-nak a Vulkánszpeleológiai Kollektíva elismerő oklevelét tevékenységükért.

A megnyitó után a társaság a "Seppenhofer" Karsztkutató Centrum új, mintegy ötszáz négyzetméter alapterületű taipanei kutatóházához vonult, ahol a helyi tisztelendő úr felszentelte az épületet. A felszentelést egy állófogadás követte, mellyel egybekötve bemutatták az új kutatóközpontot, majd ismertették a választható további programokat. Ezek között öt megadott témáról való kerekasztal beszélgetés, öt diavetítési témakör és tizenkét barlangtúra-lehetőség volt.

A magam részéről a legígéretesebbnek tűnő, 14 km-es flis-barlangot, a Grotta Nuova di Villanovát választottam. A túra résztvevői saját autóikkal mentek a Taipanától 18 km-re levő Villanovába, majd egy négyórás barlanglátogatásra került sor a rendszer főágában, amely csak kis szakaszon érintette az idegenforgalmilag kiépített részt. A barlang egy átlagosan 20 °-os lejtésű patakos rendszer, ahol a földalatti vízfolyás eróziója többnyire a mészkőrétegek közé települt 3-4 m vastag flishomokkővet pusztította ki. Így a barlang oldalfalai nagyjából homokkőből

állnak, míg az aljzata és a mennyezete mészkőből. A homokkőfalak és a fölötte levő mészkőből származó gazdag cseppkőképződmények között futó patak több helyen látványos vízesésekben zubog alá. Aztán még megnéztem a középkori történelmi emlékeket feltáró kisebb barlangot, a Grotta di Luseverát. Más alternatív programokra már nem jutott időm.

A vacsora után az étteremben, illetve az előtte levő aszfalozott sportpályán került sor a "Seppenhofer" csoport 25. születésnapjára, az un. "grande pampel"-re. Egymást követték a pohárköszöntők, fokozódott a jókedv, a kiscsoportos beszélgetések, kiadvány- és jelvénycserék átváltottak egy nagy, hajnalig tartó táncmulatságba.

Június 29-én, vasárnap délelőtt volt még program – beszélgető előadások és barlangtúrák. Fizikailag fáradt voltam és a hazaút hosszúságára is gondoltam, ezért egy beszélgetésre mentem, ahol főként az idegenforgalmi barlangok környezetvédelme volt a téma, de számos más dolog is szóba került. Ez alkalommal bátorkodtam bemutatni "Magyarország nemkarsztos barlangjainak digitális kataszterét", ami a résztvevők között osztatlan sikert aratott és mindenki követendő példának tartva gratulált hozzá. Ebéd után hivatalosan is befejezettnek nyilvánították a találkozót és megköszönték a számos országból érkezett résztvevők jelenlétét.

FEDERAZIONE SPELEOLOGICA ISONTINA

23° DREIECK DER FREUNDSSCHAFT
ZWISCHEN SLOWENIEN, ITALIEN,
ÖSTERREICH

Organisiert

VON

Centro Ricerche Carsiche "C. Seppenhofner"
27-28-29 Juni 2003

VORLÄUFIGE ANMELDUNG

Name _____

Vorname _____

Verein oder Gruppe _____

Adresse _____

Stadt _____

Telefon _____

e-mail _____

Unterschrift _____ Datum _____

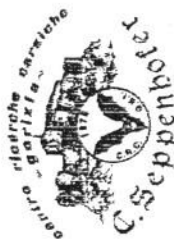
DIE
FEDERAZIONE SPELEOLOGICA
ISONTINA

organisiert

in Zusammenarbeit
mit

CENTRO RICERCHE CARSIICHE
"CARLO SEPPENHOFER"

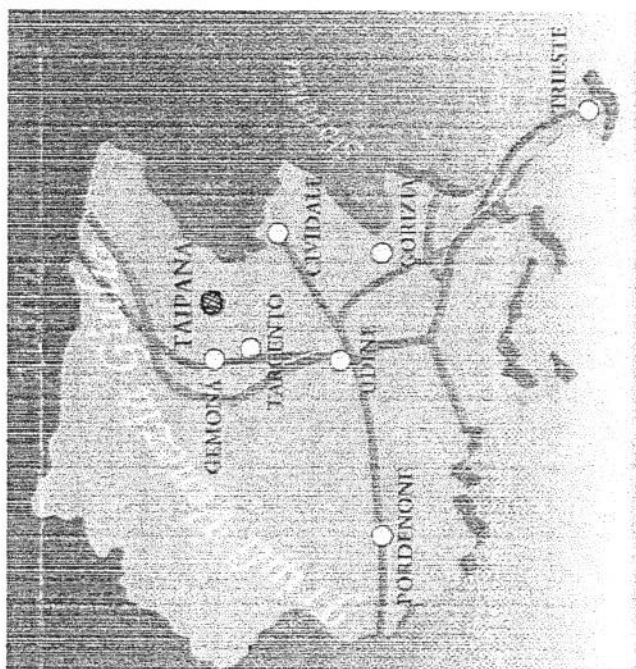
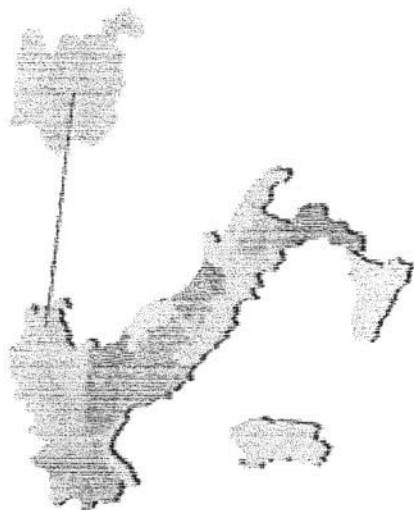
DAS

23°

DREIECK DER
FREUNDSSCHAFT

TAIPANA

27-28-29 Juni 2003

ANMELDUNG

Die Teilnahmegebühr 30 euro, ist bei der Anmeldung in Taipana zu bezahlen. Sie beinhaltet 2 Mittagessen, 1 Abendessen und das Frühstück Sonntag früh. Aus Anlass des 25. Jahrestags der Gründung des Centro Ricerche Carsiche "C.Seppenhofer" wird dieser für das flüssige Element (sprich Wein) sorgen.

INFORMATIONEN

Eine Seite für eventuelle Erklärungen ist auf der Webseite des C.R.C "C. Seppenhofer" mit der Adresse: www.seppenhofer.it, wo sich auch die E-mail Adresse seppenhofer@libero.it befindet. Darüber hinaus kann man sich auch an den Vereinsitz in Görz wenden (geöffnet jeden Dienstag und Freitag von 21:00 bis 23:00, Tel. 0039 0481 549250) :

Centro Ricerche Carsiche "C. Seppenhofer"
Via Diaz, 13
34170 GORIZIA - Italy

oder folgenden Personen kontaktieren:

Stefano SFILIGOI

Telefon privat: 0039. 3357075940

e-mail: sfiligoi.stefano@genie.it

Maurizio TAVAGNUTTI

Telefon privat: 0039 0481/520537

Telefon dienstl.: 0039 0481/528353

e-mail: maurizio.tavagnutti@metso.com

e-mail: tiemme@adriacom.it

ANREISE

Von **Venedig (I)** über die Autobahn A4, Udine-Tarcento-Taipana.

Von **Villach (A)** über die Autobahn A2(E55), in Italien über A23(E55) Tarvis-Tarcento-Taipana.

Von **Nova Gorica (SLO)** Gorizia-Villesse A4-Udine A23-Tarcento-Taipana.

- 14:30 Runder Tisch der Arbeitsgruppen zur Erstellung eines Katasters der im Krieg benützten Höhlen im Grenzgebiet.
- 17:00 3D Diaschau "Pradis Arzino" von Guglielmo Esposito.
- 18:00 Diaschau "China, nicht nur Höhlenforschung" von Daniele Sighele (G.S. Trentino CAI-SAT)
- 20:00 Abendessen
- 21:00 Feier 25. Jahre Centro Ricerche Carsiche "C. Seppenhofer"
- 24:00 Groß Pampel

Sonntag 29. Juni

- 9:00 Exkursion zum Kennenlernen des Karstphänomens im Flysch.
- 9:00 Höhlenexkursionen (Grotta di Lusevera, Grotta di Vedronza)
- 10:00 Runder Tisch über "Schauhöhlen und Umweltschutz"
- 11:00 Diaschau
- 13:00 Mittagessen
- 15:00 Offizielles Ende der Veranstaltung und Übergabe der Teilnahmebestätigungen.

PROGRAMM

Freitag, 27. Juni

- Treffpunkt Taipana (UD)
- 14:00 Eröffnung des Büros
- 15:00 Aufbau der Fotoausstellung
- 17:00 Forum über "Die Bedeutung der Höhlen in der sozialen und wirtschaftlichen Entwicklung in den Talern des Torre und Natissone"
- 19:00 3D Diaschau "Angebot FVG" und "Kleine Berlin" von G.Esposito

Samstag 28. Juni

- 9:00 Begrüßung durch Gemeindevertreter
- 9:30 Eröffnung der Fotoausstellung
- 10:30 Exkursionen zu den Höhlen im Flysch (Grotta di Villanova, Grotta Doviza, Grotta Pod Lanisce, Grotta Pre-Oreak).
- 10:30 Eröffnung des 2° Niveau Kursus S.S.I. „Geologie in Höhlen“
- 10:30 Runder Tisch zur Problematik der Erforschung der Höhlen im Grenzgebiet.
- 11:00 3D Diaschau "Grotte di Frassassi" von G. Esposito.
- 13:00 Mittagessen
- 14:00 Exkursion auf Wegen vorgeschlagen von "Taipana Montagna e Magia".
- 14:00 Exkursion Teilnehmerliste zweiten Niveau Kursus.

speleologia isontina

NOTIZIARIO UFFICIALE DELLA FEDERAZIONE SPELEOLOGICA ISONTINA

FEDERAZIONE SPELEOLOGICA ISONTINA - via Diaz, 13 - 34170 GORIZIA - e-mail: fsgorizia@libero.it
 CENTRO RICERCHE CARSIICHE "C. SEPPENHOFER" - via Diaz, 13 - 34170 GORIZIA www.seppenhofer.it - e-mail: seppenhofer@libero.it
 GRUPPO SPELEOLOGICO CARSIICO - via Bosco Cappuccio, 6 - 34078 SAN MARTINO DEL CARSO (GO) - e-mail: cuba96@libero.it
 GRUPPO SPELEOLOGICO "TALPE DEL CARSO" - via Brigata Gradnik, 3 - 34070 DOBERDÒ DEL LAGO (GO) - e-mail: micheledelelo@tiscali.it
 GRUPPO SPELEOLOGICO MONFALCONENSE "G. SPANGAR" - Sezione C.A.I. di Monfalcone - via Marco Polo, 7 - C.P. 204 - 34074 MONFALCONE (GO)
 GRUPPO SPELEOLOGICO "FLONDAR" - c/o Roberto Grassi - Villaggio del Pescatore, 102 - DUINO AURISINA (TS) - e-mail: flondar@xnet.it
 MUSEO CARSIICO GEOLOGICO E PALEONTOLOGICO - MONFALCONE - c/o F. Zimolo - via Bidischini, 4 -
 - 34072 GRADISCA D'ISONZO (GO) - http://web.tiscali.it/museo_carsico/index.htm - e-mail: museo.carsico@tiscali.it
 SPELEO CLUB MONFALCONE - via Palladio, 8 - 34074 MONFALCONE (GO) - e-mail: lytoceras@libero.it
 SOCIETÀ DI STUDI CARSIICI "A. F. LINDNER" - via Madonna, 4 - 34070 FOGLIANO REDIPUGLIA (GO) - e-mail: abmxc@tin.it

ANNO XI - N. 9 GIUGNO 2003

EDITO DALLA FEDERAZIONE SPELEOLOGICA ISONTINA - REDAZIONE: GRASSI ROBERTO, TAVAGNUTTI MAURIZIO, ZIMOLO FERDIANNO
 STAMPA: TIPOGRAFIA BUDIN - GORIZIA

23° TRIANGOLO DELL'AMICIZIA

Nei giorni 27-28-29 giugno la speleologia regionale e dei Paesi contermini, della Slovenia e Carinzia, si è data appuntamento a Taipana per la ventitreesima edizione del "Triangolo dell'Amicizia". La manifestazione che gode del patrocinio della Provincia di Gorizia potrà realizzarsi anche e soprattutto grazie al concreto contributo dell'amministrazione comunale di Taipana. Dalle premesse quello di fine giugno sarà un appuntamento molto importante soprattutto per la speleologia della nostra provincia. La manifestazione organizzata dal Centro Ricerche Carsiche "C. Seppenhofer" su mandato della Federazione Speleologica Isontina sarà caratterizzata da un modo nuovo di vedere questo tipo di incontri, l'organizzazione, infatti, prevede un fitto programma di incontri sul tema transfrontaliero e alcuni interventi sul territorio. Sono previste anche delle escursioni nelle principali cavità esistenti nella zona di Villano-

va delle Grotte e dell'Alta Valtorre. Con questa edizione del "Triangolo" gli organizzatori vogliono creare un rapporto nuovo e più diretto con le popolazioni che vivono sul territorio carsico. Allo scopo sono state coinvolte nella organizzazione della manifestazione diverse realtà locali ed inoltre, per poter far conoscere la situazione speleologica nostrana ad una più ampia platea, l'invito è stato esteso per la prima volta anche a tutto il territorio nazionale sia italiano che austriaco. Ad un incontro già di per se unico per interesse, si è voluto inserire al suo interno, a cura della Federazione Speleologica Regionale, anche un corso di secondo livello S.S.I. di geologia per speleologi. La sera del sabato 28, inoltre, ci saranno i festeggiamenti per la ricorrenza dei 25 anni di fondazione del "Seppenhofer". Dalle numerose adesioni finora pervenute agli organizzatori si prevede un nuovo successo della Federazione Speleologica Isontina, che è stata uno dei promotori dell'iniziativa tanto che, esso costituisce il fiore all'occhiello della propria attività. Bisogna ricordare che grazie proprio al "Triangolo dell'Amicizia" si è instaurata negli anni una concreta collaborazione tra le varie associazioni della provincia, nonché quelle della Slovenia e della vicina Carinzia. Nelle speranze degli organizzatori dunque c'è la voglia di dare una decisa svolta nel modo di concepire questo incontro, volontà che si spera venga recepita anche da coloro che si apprestano a ricevere il testimone di una staffetta che ormai dura da venti anni.

Maurizio Tavagnutti

A találkozó méltatása az olaszországi
 F-V-G Autonóm Régió barlangtani lapjában

Taipanai utcarészlet /E.I./

A Seppenhofer Karsztkutató Centrum új taipnai kutatóháza előtt néhány vendég autója parkol /E.I./

BARÁTSÁG HÁROMSZÖG TALÁLKOZÓ

Villanova falu parkolójában öltöztek át a barlang-
túrára érkezett résztvevők /E.I./

A túravezető magyarázatát hallgatja a nemzetközi
társaság a Grotta Nuova di Villanovában /E.I./

Eszterhás István

BARLANGKUTATÓK SZAKMAI TALÁLKOZÓJA

/Debrecen, 2003. november 7-9./

2003. november 7-9. között a debreceni Atommag Kutató Intézetben kilencedik alkalommal került megrendezésre a Barlangkutatók Szakmai Találkozója, melyet már évenként ismétlődő hagyománynak tekinthetünk. Az eddig rendezett szakmai találkozók a következő helyeken és időkben voltak:

	hely	idő
I.	Jósvafő	1995. nov. 10-12.
II.	Badacsonylábdihegy	1996. nov. 8-10.
III.	Veszprém	1997. nov. 7-9.
IV.	Miskolc	1998. nov. 6-8.
V.	Tatabánya	1999. nov. 5-7.
VI.	Pécs	2000. okt. 27-28.
VII.	Esztergom	2001. nov. 9-11.
VIII.	Miskolc	2002. nov. 15-17.
IX.	Debrecen	2003. nov. 7-9.

November 7-én /pénteken/ este még csak hozzávetőleg 15-en jelentkeztek a regisztrációnál, hisz e napra nem volt még program hirdetve. A résztvevők többsége csak másnap reggelre időzítette érkezését. A megérkezett néhány ember fehér asztal melletti beszélgetéssel töltötte el az estét.

November 8-án /szombaton/ reggel indult a program. Az összegyűlt több mint száz érdeklődőt és előadót /104 regisztrált résztvevőt/ üdvözölte a Debreceni Egyetem docense és az MKBT elnöke. Ezt követően néhány szünet és az ebédidő közbeiktatásá-

val estig tartottak az előadások. Az előadások közti szünetekben négy posztert lehetett az előcsarnokban megtekinteni. E napon 19 előadás volt, köztük a nemkarsztos témakörben ESZTERHÁS István és Dr. SZENTES György: "Magyarország nemkarsztos barlangjainak katasztere" című bemutató. Vacsora után pedig 8 barlangos rövidfilm bemutatására került sor.

November 9-én /vasárnap/ már csak délelőtt tartott a 15 előadásból álló program. Ekkor került sor a másik nemkarsztos előadásra, ESZTERHÁS István: "A Vajdavár-vidéki Barlangok" bemutatójára. Összesen 34 szakmai előadásra, 8 filmbemutatóra és 4 poszterre került sor. Délben az MKBT elnöke megköszönte az előadóknak a változatos és sok újdonságot bemutató előadásait, a hallgatóság aktív részvételét, a debreceniek rendezési munkáját és bezárta a tudományos találkozót.

Az előadások szünetében és esténként alkalom volt a baráti és szakmai beszélgetésekre. Könyvekhez és egyéb kiadványokhoz, valamint barlangos felszerelésekhez is hozzá lehetett jutni az MKBT, a Kraus és a Láng-Lieber féle standokon.

Sajnos, anyagi nehézségek miatt nem tudták még megjelentetni az előző, miskolci Szakmai Találkozó tanulmánykötetét. A mostani és a múlt évi találkozó szervezői megpróbálnak majd egy közös kötetet kiadni - hátha így olcsóbb.

A hagyománytól eltérően a Cholnoky-pályázat eredményhirdetése sem történt meg. Igaz, magát a pályázatot sem írták ki, állítólag azért, mert nem kaptak a minisztériumtól anyagi fedezetet a pályadíjakra.

Eszterhás István

KAPCSOLATAINK, UIS-TEVÉKENYSÉGÜNK

A Vulkánszpeleológiai Kollektíva az alapítólevélben leírt feladatát mind magasabb szinten csak más szervezetekkel való széleskörű és egyre szélesebb körű együttműködéssel tudja ellátni. A kapcsolatok fenntartása, ápolása és főként működtetése így nemcsak szociális irányultságból, hanem tevékenységünk minél alaposabb művelésének igénye miatt is szükséges.

A hazai barlangkutató csoportok és egyének közül partneri kapcsolatot elsősorban a nemkarsztos barlangokkal is foglalkozókkal tartunk. Kapcsolatunk legszorosabb a salgótarjáni Sziklaórom és a balatonedericsi Styx csoportokkal. E csoportoknak mi adjuk a kutatásvezetőit, ők pedig viszonzásul besegítenek az általunk kezdeményezett feltárásokba és egyéb teendőkbe. Más barlangkutató csoportokkal való munkakapcsolatunk alkalomszerű, illetve néhány tagjuk rendszeresen részt vállal a mi tevékenységünkben is. A szervezett barlangkutató társulásokon kívül kitűnő együttműködésünk van a szombathelyi Alpokalja Túrista Egyesülettel, melynek szpeleológiai tevékenysége jó néhány barlangkutató csoportét is felülmúlja. Szintén gyümölcsöző az együttműködésünk a Különleges Mentőszolgálattal, mi helyismeretünkkel segítjük munkájukat, ők pedig átvállalják a nemzetközi egyesületekben fizetendő /nem kevés/ tagdíjunkat. Több egyetemi tanszék, valamint állami és társadalmi szervezet is foglalkozik barlangkutatóval. Ezek közül hosszabb ideje jó partneri kapcsolatban vagyunk a budapesti ELTE, a debreceni, a keszthelyi, a miskolci, a szombathelyi és a veszprémi egyetemek néhány tanszékével, a budapesti és a zirci természettudományi múzeumokkal és a pásztói városi múzeummal, a Magyar Állami Földtani Intézettel,

a Karancs-Medves Természetvédelmi Alapítvánnyal és egy sor nemkarsztos vidéken levő település önkormányzatával. Igen fontos a számos egyéni kutatóval való kapcsolatunk, kiknek kutatási témája beleillik a kollektíva programjába és szívesen kapcsolódnak be tevékenységünkbe. A barlangkutatást összefogó, felügyelő intézetek közül természetes összeköttetésben állunk a KöM Barlangtani Osztályával, a nemkarsztos területeket is gondozó nemzeti parkokkal és nyilvánvalóan a Magyar Karszt- és Barlangkutató Társulattal.

Külföldi kapcsolataink továbbra is intenzívek, hisz ott inkább találunk hasonló témakörben tevékenykedő társadalmi és állami szerveket, valamint magánkutatókat, amíg Magyarországon rajtunk kívül csak igen kevesen foglalkoznak a nemkarsztos barlangokkal. Tizennyolc európai nemkarsztos barlangokat is kutató csoporttal vagyunk szorosabb, vagy alkalmi kapcsolatban, úgymint: Centro Ricerche Carsiche "Seppenhofer" /Gorizia/, Centro Speleologico "Etneo" /Catania/, Česká speleologická společnost ZO 5-03 /Brounov/, Club Alpinistico Triestino - Gruppo Grotte /Triest/, Clube de Espeleoxía Maúxo /Vigo/, Clubul de Speologie "Liliacul" /Arad/, Grupo de Espeleologia "Junonia" /Puntallana/, Grupo Espeleologico "Niphargus" /Burgos/, Höhlenforschergruppe Dresden /Dresden/, Höhlenforschergruppe Karlsruhe /Karlsruhe/, Höhlenforschergruppe "Rhein-Main" /Frankfurt a.M./, Höhlenforschergruppe "Blaustein" /Hemsbach/, Klub Tatarnichova Jaskinowego /Białsko-Biala/? Komisia pre protap-skup východ /Presov/, Oblastná skupina Rimavská Sobota /Rimavská Sobota/, "Os Montanhieros" Sociedade de Exploração Espeleoloica /Angra do Heroismo/, Pesterenklub "Sztrinava" /Drjanovo/, Tauch- und Fahrtenclub "Hannibal" /Wien/.

A külföldi vulkanológiával és pseudokarszttal is foglalkozó intézmények közül főleg kiadványcserén keresztül ápoljuk a kapcsolatot az alábbiakkal: "Alfred Wegener" Institut für Polar- und Meerforschung /Bremerhafen/, Institute of Geology Academia Sinica /Peking/, "Metropolitan" Universiti Dep. of Geography Faculty of Science /Tokyo/, Universidade dos Açores Dep. de Ciéncias Agrárias /Angra do Heroísmo/, Universidad de "La Laguna" Dep. Biología Animal /La Laguna/, Universita Pardubice Fakultata chemicko-technologická /Pardubice/ - aztán néhány múzeummal, mint a Naturhistorisches Museum Wien, Karst- und Höhlenkundliche Abteilung /Wien/, Museo de Ciencias Naturales /Santa Cruz de Tenerife/.

Legintenzívebb kapcsolatot az UIS titkárságával és néhány bizottságával tartunk. Kiemelkedően jó a kapcsolatunk a Vulkánbarlangok Bizottságával, a Barlangkutató-történelmi Bizottsággal. Kollektívánk adja a Pseudokarszt Bizottság elnökét és szerkeszti ennek nemzetközi szaklapját a "Nachrichtenbrief"-et.

Az UIS Pseudokarszt Bizottságának munkáját igyekszünk a legjobban összefogni, irányítani, de ez sajnos saját várakozásainknak sem felel meg. Ennek legfőbb oka a pénztelenség. Még mindig nem kaptunk semmiféle eligazítást a titkárságtól, hogyan igényelhetjük, vagy pályázhatjuk az évek óta beígért bizottsági ellátmányt. Így csak a legszükségesebb kapcsolattartást, valamint lapkiadást és -terjesztést tudjuk akadozva finanszírozni saját szervezetünk, a Vulkánszpeleológiai Kollektíva szegényes támogatásából. A "Nachrichtenbrief"-ben kénytelenek voltunk már felhívást közölni, hogy a jövőben csak azoknak postázzuk a lapot, akik ennek előállításához hozzájárulnak. Az elmúlt három hónapban már két szervezet utalt át támogatást. Így ismét évi két alkalommal tudott megjelenni a lap. A bizottsági üléseket továbbra is más témakörű nemzetközi találkozók kapcsolódva tudtuk tar-

tani. Ebben az évben két ülésünk volt /Taipana-'ban VII. 27-én és Rimaszombaton VIII. 13-án/. Az UIS Pszeudokarszt Bizottságának védnöksége alatt két regionális konferenciát szerveztek, az egyiket a kínai Yinchuan-ban 2003. júl. 5-8. között a löszbarlangok genetikájáról, a másikat a lengyelországi Krosno-ban 2003. dec. 13-14. között a homokkövek mesterséges üregeiről.

Ez évben is elmaradt a tervezett 8. szimpóziumunk – az osztrákok végleg lemondtak a szervezésről. Viszont a Szlovák Barlangok Igazgatósága elvállalta a többször halasztott szimpózium 2004. évi megrendezését. Az első körlevél szerint erre 2004. május 26-29. között Teply Vrch-ben /Meleghegyen/ kerül sor és az előadások mellett lesznek kirándulások a bazaltban alakult omladékbarlangokhoz, explóziós barlangokhoz és a falenyomatüregekhez. Megtisztelő, hogy a szervezésbe és a rendezésbe mi is részt veszünk. Már egy megbeszélésen és egy terepbejáráson 2003-ban részt is vettünk.

2003. október 26-ra meghívást kaptunk a New Yorki Explorers Club közgyűlésére /mely a jövőre esedékes 100 éves alapítási évfordulót készítette elő/, de sajnos anyagi okok miatt ennek nem tudtunk eleget tenni. Reméljük, hogy a 2005-ös, Athénben rendezendő, 14. Nemzetközi Szpeleológiai Kongresszusra majd el tudunk utazni, ha már javaslatainkkal segítettük a rendező bizottságot.

KORPONAI-HEGYSÉG

Falenyomatbarlang szája Gács /Halič/ közelében
/E.I./

A Gács /Halič/ melletti falenyomatüreg egy miocén-
kori vulkáni törmelék által ledöntött fa későbbi
kimállásával keletkezett /E.I./

2003-BAN MEGJELENT IRÁSAINK

- BUDA LÁSZLÓ /2003/: Farkascsapda a Szilvaskőn - Nógrád Megyei Hírlap kétheti ingyenes kiadványa, Salgótarján
- BUDA LÁSZLÓ /2003/: A felfedezés örömei - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján /május 17/
- BUDA LÁSZLÓ /2003/: Cseppköves titkok - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján /aug. 4/ p. 2
- BUDA LÁSZLÓ /2003/: Egy világnap a sárkány jegyében - Nógrád Megyei Hírlap, Salgótarján /szept. 1./
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Csörgő-lyuk - in Székely: Magyarország fokozottan védett barlangjai - Mezőgazda Kiadó, Budapest p. 229-231
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Exhalation orrigan caves in the Carpathian Basin - Newsletter on Volcanic Caves /38. nr./ Schimmert, p. 10-11
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Barlangkutató tábor a "Palóc Meteórákon" - MKBT Tájékoztató /máj-jún/ Budapest p. 3
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: A Szilvaskő barlangi atlasza - a Vulkanoszpeleológiai Kollektíva második átdolgozott kiadása, Isztimér p. 1-40
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Barlangkutatók a Vajdavár-vidéken - Mount Everest III. évf. 10. sz. Budapest p. 17
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Beszámoló a Vajdavár-vidéken tartott 19. Vulkanoszpeleológiai Táborról - MKBT Tájékoztató, Budapest /szep-okt/ p. 6-7
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: Rövid tájékoztatás a 23. Barátság Háromszög Találkozóról - MKBT Tájékoztató /szep-okt/ Budapest p. 8
- ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: A nemkarsztos barlangok kutatottsága Magyarországon - Karsztfejlődés VIII. kiadta a Berzsenyi Dániel Főiskola Természetföldrajzi Tanszéke, Szombathely p. 347-361

ESZTERHÁS ISTVÁN /2003/: 8. Nemzetközi Pszeudokarszt Szimpó-
zium - MKBT Tájékoztató, Budapest /nov-dec./ P. 5-6

2003-BAN TARTOTT ELŐADÁSAINK

ESZTERHÁS ISTVÁN: A nemkarsztos barlangok kutatottsága Magyar-
országon - V. Karsztfejlődés Konferencia, Szombathely
2003. március 28.

ESZTERHÁS ISTVÁN: Ünnepi beszéd - Barlangkutatók Világnapja,
Salgótarján-Szilváskőpuszta, 2003. augusztus 16.

ESZTERHÁS ISTVÁN: A Vajdavár-vidéki barlangok - Barlangkutatók
Szakmai Találkozója, Debrecen, 2003. november 9.

ESZTERHÁS ISTVÁN - Dr. SZENTES GYÖRGY: Magyarország nemkarszt-
os barlangjainak katasztere - Barlangkutatók Szakmai
Találkozója, Debrecen, 2003. november 8.

PINTÉR ZOLTÁN - LÁZÁR MÁRTA: Mátraszőlősi Függő-kő és Függő-
kő-völgy természeti viszonyai - IV. Nógrádi Értékekért
Konferencia, Sámsonháza, 2003. április 10.

PRAKFALVI PÉTER: Sámsonháza környékének földtani és őslény-
tani érdekességei - IV. Nógrádi Értékekért Konferencia,
Sámsonháza, 2003. március 10.